

300ms

VII C

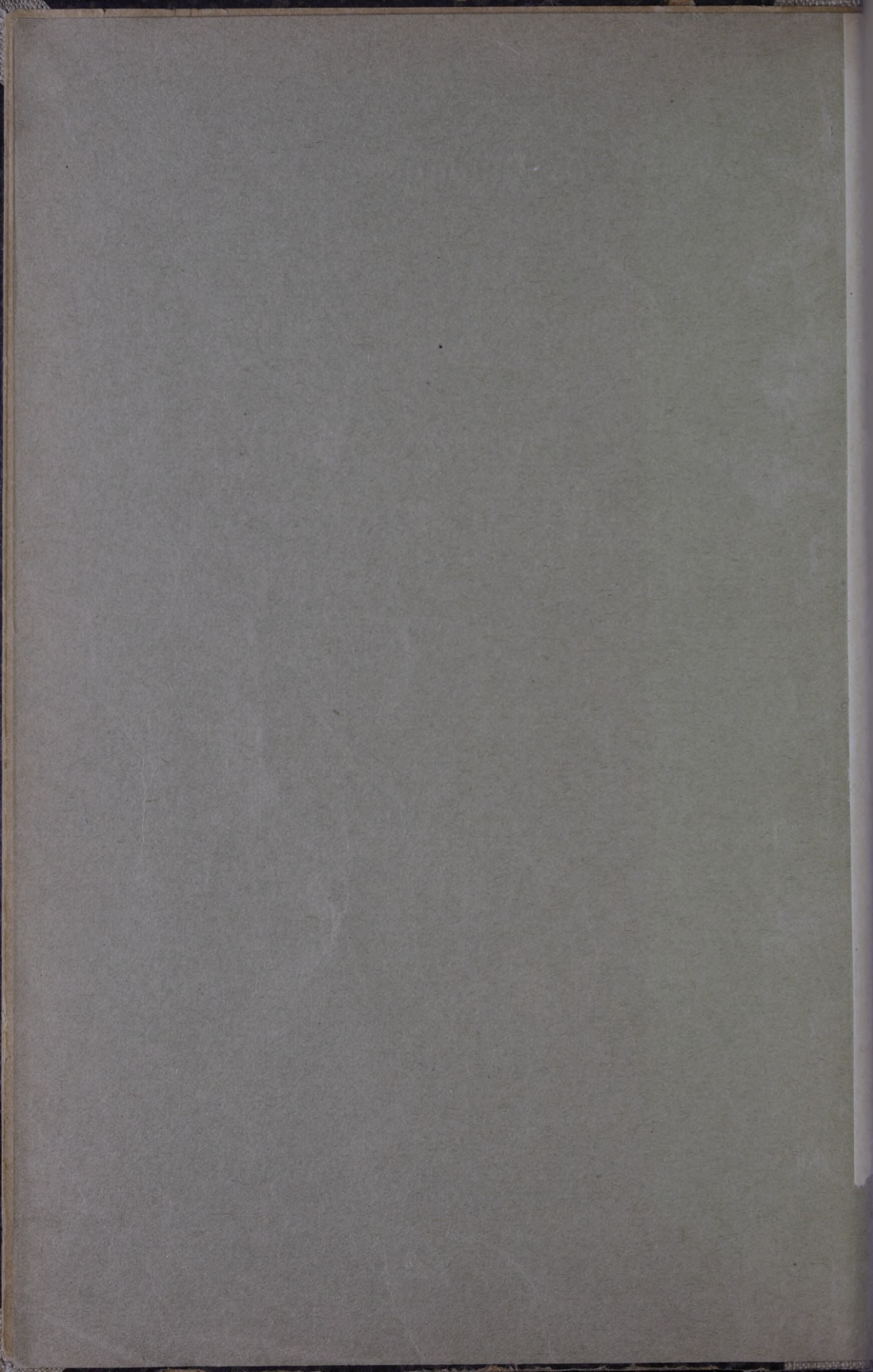
A. Būmanis

Latvijas Universitātes docents

**Ārlaulības bērna
un viņa mātes
tiesiskais stāvoklis**

Rīgā, 1927. g.

„TIESLIETU MINISTRIJAS VĒSTNEŠA“ IZDEVUMS.

Latv. Nr.

L 34 / 405 y

Dubl
L

VII e

A. Būmanis

Latvijas Universitātes docents

Latvian

Ārlaulības bērna un viņa mātes tiesiskais stāvoklis

Rīgā, 1927. g.

„TIESLIETU MINISTRIJAS VĒSTNEŠA“ IZDEVUMS.

L. V. B.
In. 211213. ✓

0309041539

Iespiests Jul. Pētersona spiestuvē, Rīgā Kr. Barona ielā 20/22

Saturs.

	Lapp.
Ievads	1
I. Vēsturisks pārskats	5
1. Romiešu tiesības	5
A. Pirms Justiniana	5
B. Justiniana likumdošana	8
2. Kanoniskās tiesības	11
3. Vispārējās tiesības	14
II. Apcerējuma plans	21
I. nodaļa. Ārlaulības bērna jēdziens un viņu veidi	23
II. nodaļa. Ārlaulības bērna stāvoklis ģimenes tiesībās	34
I. Ārlaulības bērns un viņa māte	34
II. Ārlaulības bērns un viņa tēvs	46
1. Bērna atzīšana no tēva puses	47
2. Paternitates sūdzība	58
A. Vispārējs pārskats	58
B. Paternitates sūdzības noteikumi	80
a) Paternitates sūdzības subjekti	80
b) Pierādījumi	85
c) Atspēkojumi	91
a) Neiespējamības pierādīšana	92
β) Apšaubāmības pierādīšana	94
aa) Vairāku piegulētāju ieruna (exceptio pluri- rium concumbentium)	94
ββ) Netiklas dzīves ieruna	102
d) Paternitates sūdzības ierobežojumi	105
a) Sūdzības celšanas termiņš	105
β) Paternitates sūdzības saistīšana ar grūtniecības pieteikšanu	108

	Lapp.
3. Ģimenes-tiesiskās attiecības	110
4. Uztura došanas pienākums	113
A. Uztura došanas pienākuma tiesiskais pamats	113
a) Delikta (pārkāpuma) teorija	114
b) Varbūtības (Vindšeida) teorija	116
c) Radīšanas (Gimmertāla) teorija	118
d) Radniecības jeb paternitātes teorija	120
e) Likumiskas saistības teorija	122
B. Uztura došanas saistības subjekti	123
C. Uzturas apmērs un tā došanas laika ilgums	129
D. Uztura došanas veids un mierlīgumi par uzturu	140
III. nodaļa. Ārļaulības bērna stāvoklis mantojumu tiesībās	145
IV. nodaļa. Attiecības starp ārļaulības bērna tēvu un viņa māti	154
Atskats	162

Ārlaulības bērna un viņa mātes tiesiskais stāvoklis.*)

Ievads.

Jautājums par ārlaulības bērnu tiesisko stāvokli, kā to rāda dažādu valstu tiesību attīstības vēsture, ir grūti izšķirams, bet ārkārtīgi svarīgs jautājums, kurš spiedīgi prasa savu atrisinājumu. Vispirms, ārlaulībā dzimušo skaits ir stipri liels; ārlaulībā dzimušo procents daudzās valstīs (piem. Vācijā) iztaisa ap 10% un pat vairāk. Kas attiecas uz Latviju, tad te caurmēra procents ir gan zemāks, bet toties izrāda p a s t ā v ī g u t i e k s m i u z p i e a u g š a n u. Tā, no 100 dzīvi dzimušiem bērniem ārlaulībā dzimuši:

1922. g. — 4,65

1923. g. — 5,56

1924. g. — 6,34

1925. g. — 6,76.

Bet ja ņemam tādu biežāk apdzīvotu vietu, kā piem. Rīgas pilsētu, tad dabūjam pavisam citu ainu. Rīgā no 100 dzimušiem bijuši:

1922. g. — 10,2

1923. g. — 11,0

*) **Literatura.** Romiešu un kanoniskām tiesībām: Chvostova, Pokrovska, v. Mayra rom. tiesību vēstures; Accarias, *Precis de droit romain* I, II; Sohm, *Institutionen*, Puchta's, Arndts'a, Keller'a, Vangerov'a Windscheid'a, Dernburg'a u. c. pandekti; Schoeman, *Zu der Lehre von der Alimentation unehelicher Kinder*, *Zeitschr. f. Civilrecht u. Prozess*, N. F., I; Busch, *Theor. prakt. Darstellung der Rechte geschwächter Frauenspersonen*, Ilmenau 1828; Boehlau, *De causa ex qua stuprator spurium*

(par vēlākiem gadiem, diemžēl, trūkst ziņu). Tādā kārtā ievērojams skaits pilsoņu nāk pasaulē kā ārļaulības bērni. Bet jau no paša šūpuļa viņus sagaida sevišķs, nelabvēlīgs liktenis: statistika neapšaubāmi rāda, ka mirstība starp ārļaulībā dzimušiem zīdaiņiem ir nesalīdzināmi lielāka nekā starp ļaulībā dzimušiem. Bet ja tāds ārļaulības bērns arī pārcieš savu grūto bērību, tad tomēr izrādās, ka viņam grūtāk nekā citiem jācī-

intra legalia tempora a stuprata natum alere debeat, Wimariae 1853; vispārējām tiesībām: Roth'a, Stobbe's Deutsches Privatrecht; Buengner. Zur Theorie und Praxis der Alimentationspflicht, Leipzig 1879; franču tiesībām: Planiol, Traité élémentaire de droit civil, Paris 1925; Lavollée, Code manuel de la recherche de la paternité, Paris 1913; vācu tiesībām: Enneccerus, Kipp u. Wolff, Lehrb. d. bürg. Rechts, II, Marburg 1920; H. Lehmann, Familienrecht des BGB, Berlin u. Leipzig 1926; Poetzsch, Die rechtliche Stellung der unehelichen Kinder nach BGB, Leipzig 1905, Nagorski, Das Rechtsverhältnis des unehelichen Kindes zu seinem Erzeuger, Zürich-Selnau 1908 (apsk. arī franču tiesības); Liszt, Die Pflichten des ausserehelichen Konkubenten, Wien u. Leipzig 1927; Th. Geiger, Das uneheliche Kind und seine Mutter im Rechte des neuen Staates, München, Berlin u. Leipzig, 1920; literaturu par Vācijas jauno projektu sk. pie A. Schmidta recenzijas par Th. Kippa, Zur Reform des Rechts der unehel. Kinder, Archiv. f. die civ. Praxis, Neue Folge, VI, 3. Šveices tiesībām: A. Egger, Familienrecht des schweizerischen ZGB, Zürich 1914; Huber, Erläuterung zum Vorentwurf des schweiz. ZGB, Bern 1914; Peyser, Die familienrechtliche Stellung der unehel. Kinder im schweiz. Privatrecht, Zürich 1908; Norvēģijas lik.: H. Tomforde, Das Recht des unehelichen Kindes u. seiner Mutter im In- und Ausland, Langensalza 1924; vietējām tiesībām: Erdmann, System des Privatrechts I, III, Riga 1889, 1892; Синайскій, Основы гражд. права въ связи съ ч. III, вып. I, II, Riga 1924, 1926; Zwingmann, Civilrechtliche Entscheidungen, I.—VIII; Буковскій, Сводъ гражданскихъ узаконеній губ. Прибалтійскихъ, I, Riga 1914; krievu tiesībām: Meijera, Šeršeneviča, Sinaiska civ. t. mācības grāmatas, Анненковъ, Система русскаго гражданского права, IV, СПБ. 1912; Загоровскій, О незаконнорожденныхъ, Кр. Т. Мин. журналъ, 1898. г. Nr. 3 un turpm.; Гражд. уложение съ объясненіями; citu. lit. sk. pie Sinaiska, Русское гражданское право. англо-американу tiesībām: attiecīgie raksti Holzendorfa-Kohlera enciklopedijā; К. Малышевъ, Гражд. законы Калифорніи, СПБ. 1906.

nas ar dzīves negaisiem un biežāk nekā citiem jāpagurst šai cīņā: mēs redzam, ka ārlaulībā dzimušie dod daudz lielāku procentu kriminalnoziedznieku nekā laulībā dzimušie, ka starp prostituetām sievietēm ārlaulībā dzimušo ir samērā daudz vairāk nekā laulībā dzimušo. Tā tagadējos apstākļos ārlaulībā dzimušais izrādas bērībā neaizsargāts, neapgādāts, vēlākā dzīvē maitāts, kaitīgs pilsonis. Tālāk, nedrīkst piemirst, ka likumu noteikumi par ārlaulības bērnu tiesisko stāvokli dara ļoti lielu iespaidu uz tādām parādībām, kā augļa nodzīšana, nedzīvu bērnu dzemdēšana, bērnu slepkavības u. t. t.

Kamēr valsts atradās zem baznīcas iespaida, tā gluži dabiski ārlaulības satiksmi uzlūkoja kā noziegumu, ārlaulības bērna māti kā grēcinieci un ārlaulībā dzimušo bērnu kā grēka augli, kā tādu, kas jau no pašas dzimšanas apzīmēts ar kauna traipu, un tamlīdz arī vēlākā dzīvē uzskatāms par zemākas šķiras pilsoni; tagadējā valsts, kuŗa no tāda noteicoša baznīcas iespaida atsvabinājusies, protams, vairs nevar un nedrīkst ciest šim līdzīgu stāvokli: viņai vienādi mīļi visi pilsoņi, viņai vienādi jāaizsargā katra pilsoņa dzīvība, lai tas būtu nācis pasaulē piedzimstot laulībā vai ārlaulībā. Bez tam ārlaulībā dzimušie iztaisa ievērojamu daļu no valsts iedzīvotājiem: valsts nedrīkst tos padarīt par saviem ienaidniekiem, nostādot viņus itkā par otrās šķiras pilsoņiem, un ar to dot viņiem iemeslu arvien būt nemierā ar pastāvošo kārtību. Bet no otras puses, tiecoties uzlabot ārlaulībā dzimušo tiesisko stāvokli un tos pēc iespējas pielīdzinot laulībā dzimušiem, likuma devējam allaž jāpatur vērā laulības ģimenes intereses. Jo kamēr vēl joprojām valsts atbalstas uz laulības ģimeni, ārlaulības bērnu stāvokļa uzlabošana nekādā ziņā nedrīkst iet tik tālu, ka ar to kaitētu laulības ģimenes stāvoklim un laupītu pilsonim interesi šādu ģimeni nodibināt. Valsts nevar raudzīties tikai uz to, ka nostādot ārlaulības bērnus pilnīgi līdzās laulībā dzimušiem, dzimšanu skaits neietu mazumā vai pat pavairotos; viņa piegriež vērību nevien pilsoņu daudzumam, bet arī labumam, nevien kvantitātei, bet arī kvalitātei. Un pēdējo, vismaz vēl šimbrīžam, visvairāk nodrošina audzināšana laulības ģimenē. Tāpēc no valsts vie-

dokļa ir vairāk vēlama piedzimšana laulībā nekā ārļaulībā un tāpēc arī laulība ir jāsargā. Zināms, te neiet runa par kaut kādu mietpilsoniski uztvertu laulības svētumu, bet par to sabiedrisko nozīmi, kas laulībai piemīt.

Tādā kārtā, ja arī ārļaulības bērni nav nostādami pilnīgi līdzās laulībā dzimušiem (kas, kā to rāda šai ziņā vistālākejošās Norveģijas likumdošanas piemērs, nav arī nemaz iespējams), tad tomēr viņiem ir jārada pēc iespējas labvēlīgāks tiesiskais stāvoklis, galvenā kārtā nodrošinot viņiem uzturu, nevien uz papīra, bet arī īstenībā, un atvietojo t viņiem trūkstošo audzināšanu ģimenē. Šo uztura došanas jautājumu atrisināt nav viegli, jo viņš savukārt atkal rada veselu virkni turpmāku jautājumu: kam un kādā apmērā jādod ārļaulības bērnam uzturs, vai mātei, vai tēvam, vai abiem kopā, vai beidzot sabiedrībai resp. valstij? Un no šo jautājumu atrisinājuma atkarājas nevien paša ārļaulības bērna, bet arī valsts svarīgas intereses, attiecībā uz laulībā un ārļaulībā dzimušo skaitu, valsts resp. sabiedrības nastām u. t. t. Ja atzīstam, ka arī ārļaulības bērna tēvam ir uzliekami pienākumi attiecībā uz bērna uzturēšanu, tad atkal jājaūtā tālāk: kas un kādā kārtā ir atzīstams par ārļaulības bērna tēvu? Vai ir pielaižams, ka viņš top atsvabināts no sava pienākuma, ja pierāda, ka bērnā mātei vienā un tai pašā laikā bijuši dzimumiski sakari ar vairākiem? Ja ne, tad kādu atbildību nes šie vairākie? u. t. t. Tie visi ir jautājumi, uz kuriem vēl līdz šim neviens likumdevējs nav spējis atrast pilnīgi apmierinošu atbildi.

Lai būtu kā būdams, viena atziņa sevišķi šī gadu simteņa sākumā ir izlauzusi sev ceļu visās kulturas valstīs: proti, ka līdzšinējo ārļaulības bērnu stāvokli vajag uzlabot, vajag viņiem dot iespēju kļūt par pilnvērtīgiem pilsoņiem. Tā **Vācija** un **Šveice** savos jaunajos kodeksos (1900. un 1907. g.), izšķīra par jaunu arī ārļaulības bērnu jautājumu; bij. **Krievija** izdeva attiecīgus jaunus likumus resp. likumu papildinājumus 1902. un 1913. g. g. (arī attiecībā uz bij. Baltijas guberņām); **Francija** pārgrozīja sava Code civil noteikumus šai ziņā ar 1912. g. 16.

novembra likumu (ievietots iekš Code civil kā 340. pants agrākā 340. panta vietā); **Austrija** izdeva atsevišķus noteikumus 1914. gada 26. oktobrī; **Norveģija** uzsāka šai jautājumā pilnīgi jaunus ceļus ar savu 1915. gada 10. aprīļa likumu par bērniem, kuŗu vecāki savā starpā nav noslēguši laulību; **Zviedrija** sekoja ar savu 1917. g. 14. jūnija likumu par ārļaulības bērniem; Padomju **Krievija** izdeva 1918. gadā jaunu ģimenes tiesību kodeksu; šo virkni noslēdz **Somija** ar 1922. g. likumu par ārļaulības bērniem; beidzot **Vācija**, sakarā ar 1919. g. 11. augusta valsts satversmes 121. pantu,¹⁾ ir izstrādājusi jaunu likumprojektu par ārļaulības bērniem un par adopciju,²⁾ tāpat jauns ģimenes tiesību projekts ir izstrādāts **Latvijā**.³⁾

Pirms stāsimies pie mūs interesejošā jautājuma iztirzāšanas, apskatīsim īsumā ārļaulības bērnu tiesisko stāvokli dažādos vēsturiskās attīstības posmos, jo spēkā esošās tiesības savos noteikumos tikai tad kļūst pilnīgi saprotamas un skaidras, kad izskaidrojam viņu vēsturiskos pamatus. Izsekosim šai vēsturiskai attīstībai romiešu-, kanoniskās un tsc. vispārējās tiesībās (Gemeines Recht).

I. Vēsturisks pārskats.

1. Romiešu tiesības.

A. Pirms Justiniana.

Šai periodā mums jāizšķir: 1) bērni, kuŗi cēlušies no likumīgas, brīvas laulības (liberi ex iustis, legitimis nuptiis procreati); 2) bērni, kuŗi cēlušies no kāda cita dzimumiska sakara (concubinatus, contubernium) vai arī no pretlikumīgām attiecībām (vulgo concepti jeb quaesiti, spurii, naturales). Starp šiem pēdējiem savukārt jāizšķir divi paveidi: a) bērni no asinsgrēka sakariem (ex incestis nuptiis, incestuosi), un b) bērni no laulības pārkāpuma sakariem (ex adulterio, adulterini, t. i. no

¹⁾ „Ārļaulības bērnu miesīgai, garīgai un sabiedriskai attīstībai ar likumdošanu jārada tādi paši noteikumi, kā laulībā dzimušiem bērniem.“

²⁾ Reichsarbeitsblatt, 1925, Nr. 37, vai Zentralblatt f. Jugendrecht, 1925, 175. lpp.

³⁾ Sk. „Tiesl. Min. Vēstn.“ 1924. g. Nr. 12.

laulāta vīra dzimumiskiem sakariem ar neprecētu sievieti). Te jāpiezīmē: šai periodā dažādos ārļaulības bērnu apzīmējumus (izņemot protams, zem a) un b) minētos) lieto bez izšķirības. Vispirms nav izšķirības starp vulgo concepti un spurii, kā to apgalvo daži vecāki zinātnieki (Glücks, Dabelovs, Mühlenbruchs). Tas gaiši redzams no sekošiem tekstiem:

J 1, 12, 10. Tales sunt, quales sunt ii, quos mater vulgo concepit; nam nec hi patrem habere intelliguntur, cum his etiam pater incertus est. Unde solent spurii appellari, quasi sine patre filii.

D 1, 5, 23. Vulgo concepti dicuntur, qui patrem demonstrare non possunt, vel possunt, quem habere non licet, qui et spurii appellantur.

Nevar arī šos spurii, vulgo concepti nostādīt preti zem a) un b) minētiem bērniem: spurii jeb vulgo quaesiti ir vispārējais jēdziens, un šai vispārējā jēdzienā ietilpst kā paveidi ex damnato coitu procreati. Sal. D 1, 5, 23.

Tālāk tādā pašā nozīmē mums klasiskajā laikmetā jāsaprot arī termini liberi naturales. Viņam nav tiesiskas nozīmes, bet tikai faktiska — uz faktiskas asins kopības pamatota radniecības attiecība, pretēji tiesiskam sakaram, kāds pastāv starp tēvu un bērnu.

Beidzot, visi šie termini tiek lietoti bez izšķirības, neraugoties uz to, no kāda ārļaulības sakara (concupinatus, contubernium, stuprum) bērns attiecīgā gadījumā cēlies. Sēvišķi, kas attiecas uz liberi naturales šī vārda vēlākā nozīmē, tad ir pierādīts, ka klasiskajā laikmetā konkubinats vēl bijis tikai faktiska attiecība bez likumiskas reglamentācijas; ka savu tiesisko organizāciju šis institūts dabūjis tikai ķeizara Augusta laikā, tā ka no konkubinata radušos bērnus apskatāmajā periodā vēl nevar nostādīt preti citiem ārļaulības bērniem.

Kas attiecas uz visu šo ārļaulības bērnu tiesisko stāvokli, tad tas viņiem visiem ir vienāds: viņi visi ir liberi sine patre. Ar savu ārļaulības tēvu viņi neatrodas ne agnatiskās, ne kog-

natiskās attiecībās. Tikai divējādā ziņā ārļaulības izcelšanās dara savu iespaidu uz attiecībām starp tēvu un bērnu: pirmkārt, viņa ir šķērslis ļaulības noslēgšanai:

D 23, 2, 14, 2. ... nec vulgo quaesitam filiam pater naturalis potest uxorem ducere, quoniam in contrahendis matrimoniis naturale ius et pudor inspiciendus est.

Otrkārt, ārļaulības bērni savu tēvu nevar saukt pie tiesas, in ius vocare:

D 2, 4, 6. Parentes naturales in ius vocare nemo potest; una est enim omnibus parentibus servanda reverentia.

Tā kā tiesība uz uzturu pamatojas uz agnatiskām attiecībām, kādas starp ārļaulības bērnu un viņa tēvu nepastāv, tad pirmiem šādas tiesības arī nav (sal. J. 1, 10, J 3, 6, 4, u. c.).

Pavisam citādas ir ārļaulības bērnu attiecības ar māti: ar viņu, kā arī ar viņas ģimeni, bērni atrodas kognatiskās radniecības attiecībās, un mātes resp. viņas augšupējo radnieku pienākums ir dot viņiem uzturu. Tāpat mātei ir tiesības uz uzturu no saviem ārļaulības bērniem.

D 25, 3, 5. Ergo et matrem cogemus praesertim vulgo quaesitos liberos alere, nec non ipsos eam. Item Divus Pius significat, quasi avus quoque maternus alere compellatur.

Pats par sevi saprotams, ka ārļaulības bērniem nav arī mantošanas tiesību no tēva ab intestato. Pretors viņiem nedod ne bonorum possessio unde cognati, ne arī unde liberi. Turpretī ar pēcnāves rīkojumu ārļaulības bērnu tēvs var novēlēt mantu saviem ārļaulības bērniem: D 28, 6, 45.

Turpretim no mātes ārļaulības bērni manto, tāpat kā māte savukārt manto no viņiem.

D 38, 8, 8. ... non ideo minus ad aviae maternae bona ab intestato nepotes admitti quod vulgo quaesiti proponuntur.

D 38, 8, 4. Si spurius intestato decesserit ... proximitatis nomine mater eius aut frater eadem matre natus bonorum possessionem eius ex edicto petere potest.

B. Justiniana likumdošana.

Justiniana likumdošanā mūsu uzmanību vispirms saista konkubinats un no šī dzimumiskā sakara radušies bērni, liberi naturales. Kamēr klasiskajā periodā konkubinats apzīmēja tikai faktisku dzimumisku attiecību un konkubines bērni netika atšķirti no pārējās ārlaulības bērnu masas, tikam te mums ir jau darīšana ar konkubinatu kā tiesiski reglamentētu institutu. Justiniana laikā konkubinats parādas kā zemākas šķiras laulība, kuŗai nepiemīt nekas apkaunojošs un kuŗa atšķiras no īstās laulības, iustae nuptiae, tikai ar dalībnieku nolūku, ar affectio maritalis trūkumu vīrieša pusē un dignitas uxoris trūkumu sievietes pusē. Paulus pat apgalvo: „concupina ab uxore solo dilectu separatur“ (Sent. II, 20.). Konkubines bērnus, liberi naturales, tagad (kopš Konstantina laikiem) nostāda pretī citiem ārlaulības bērniem, spurii un vulgo concepti.

Atstājot pie malas konkubinata attīstības vēsturi, atzīmēsim tikai to, ka sevišķi Justinians izturas labvēlīgi pret šo institutu (sk. piem. Nov. 89. priekšvārdu) un dod no viņa dzimušiem bērniem, liberi naturales, ievērojamas tiesības. Aplūkosim īsumā šo liberi naturales tiesisko stāvokli.

Vispirms, lai no konkubinata cēlušies bērni tiešām iegūtu zināmas priekšrocības pret pārējiem ārlaulības bērniem, Justinians uzstāda zināmas prasības konkubinātam: tam jābūt monogamiskam (blakus likumīgai laulībai konkubināts nav pieļaujams) un bērniem jābūt dzimušiem un uzaudzinātiem tēva namā.

Nov. 18. c. 5. Si enim quis moriatur non relicta legitima sobole . . . , ille vero domi mulierem, dum vivebat, ut concubinam, et liberos ex ea habuerit (illis enim solis haec sancimus, quando et concubinae, quae in domo fuit, affectio et naturalium ex ea liberorum generatio et educatio plane indubitata est), concedimus iis etc.

Neraugoties uz visu to, liberi naturales ir un paliek ārlaulības bērni: tiesiskā nozīmē viņiem nav tēva un viņi nestāv

zem sava dabiskā tēva patria potestas. Bet tomēr, salīdzinot ar agrāko ārļaulības bērnu stāvokli, viņiem pieder diezgan svarīgas tiesības.

Vispirms, šiem liberi naturales ir tiesība saņemt no sava ārļaulības tēva uzturu. Tieši gan tas likumā nav teikts. Bet tā ka ar ar Nov. 18, c. 12, 6 tēva mantiniekiem ir uzlikts pienākums dot uzturu viņa dabiskiem bērniem:

Si quis autem, qui legitimos liberos habeat, etiam naturales relinquat . . ., sancimus, ut naturales a legitimis uti decet et pro modo facultatum a bono viro aestimando alantur. Atque hoc ipsum custodiat, licet quis coniugem et ex praemortua concubina naturales liberos sibi natos habeat, ut et illi a successoribus eius alantur,

tad neapšaubāmi jānāk pie slēdziena, ka šis pienākums ir bijis uzlikts arī mantojuma atstājējam pašam.

Otrkārt, liberi naturales iegūst tiesību mantot no sava tēva ab intestato. Ja likumīgu bērnu vai likumīgas sievas nav, tad konkubine un liberi naturales manto kopā $\frac{1}{6}$ daļu no visa mantojuma, pie kam māte dabū bērna daļu. Ja ir likumīgi pēcnācēji, tad šiem liberi naturales kopā ar konkubini var piešķirt $\frac{1}{12}$ no visas mantas ar testamentarisku rīkojumu vai dāvinājumu starp dzīviem. Ja likumīgu pēcnācēju nav, tad šiem liberi naturales var piešķirt visu mantu, atskaitot tikai augšupējo radnieku neatņemamo daļu.

Beidzot, vienīgi liberi naturales bauda to tiesību, ka viņus ar vēlāku laulību var padarīt par likumīgiem bērniem, ar legitimatio per subsequens matrimonium — priekšrocība, kuŗas nolūks acīmredzot bij veicināt laulību noslēgšanu starp tiem, kas dzīvoja konkubinātā.

Kas attiecas uz pārējiem ārļaulības bērniem, tad to tiesiskais stāvoklis arī ar Justiniana likumdošanu nav uzlabojies. Nerunājot nemaz par mantošanas tiesībām, viņiem nav arī tiesības uz uzturu, uz alimentiem. To tagad atzīst visi zinātnieki, lai gan likumā iet runa tikai par incestuosi un adulterini. Nov. 89 c. 15 ir teikts:

— enumeremus, qui ne ipso quidem nomine naturalium digni sunt: ac primum quidem omnis, qui ex nefariis, vel incestis vel damnatis complexibus (neque enim nuptias vocabimus) nascitur, is nec naturalis vocabitur nec a patribus aletur.

Nav šaubu, ka pēc šī pirmā teikuma, kuŗš sākas ar „ac primum“, Justinians ir gribējis turpināt ar otru, kuŗš sāktos ar „deinde“ un kuŗā būtu uzskaitīti spurii un vulgo concepti, bet novēršoties no temata, šo uzskaitījumu ir palaidis un vēlāk vienkārši piemirsis atgriezties pie teikuma sākuma. Tā kā Justiniana laikā ar vārdiem „liberi naturales“ tiek apzīmēti tikai bērni no konkubinata, bet nekad spurii un vulgo concepti, un ar Nov. 89. tiesība uz uzturu piešķirta tikai liberi naturales, tad ir pilnīgi skaidrs, ka pārējo ārlaulības bērnu tiesiskais stāvoklis ir palicis agrākais. Protams, nav arī pārgrozītas viņu agrākās attiecības ar māti un tās radniekiem.

Apskatījuši īsumā romiešu tiesību noteikumus par ārlaulības bērniem, atzīmēsim šī laikmeta īpatnības pārrunājamā jautājumā.

Pirmkārt, mēs redzam, ka starp likumīgu laulību un gadījuma sakariem (stuprum) pastāv likuma atzīti un tiesiski reglamentēti dzimumiski sakari.

Lai gan arī romiešu tiesībās kardinālo vietu ģimenes attiecībās ieņem īstā laulība, iustae nuptiae, lai gan tikai viņai ir tās tiesiskās sekas, kuŗas vispār raksturo romiešu laulību: manus attiecībā uz sievu un patria potestas, agnatiskais sakars attiecībā uz bērniem, tad tomēr bez šīs īstās laulības, iustae nuptiae, pastāv vēl citi regulāri sakari, kuŗiem gan nav augšā aprādītās sekas, bet kuŗus tomēr likums atļauj un atzīst. Vispirms te jāmin jau augšā apskatītais konkubinats; tālāk nāk starptautiskā laulība, matrimonium iuris gentium, kuŗa stāv augstāk par konkubinatu, bet tomēr zem īstās laulības; tā ir vienīgā iespējamā laulības forma starp cives Romani un peregrinae vai cives Romanae un peregrini bez connubium; beidzot jāmin contubernium, savienošāns

starp vergiem, kuŗai nepieciešama kunga piekrišana un kuŗa nodibina *cognatio servilis*.

Lai gan bērni arī no šiem laulībai līdzīgiem sakariem ir ārļaulības bērni, liberi non justī, tad tomēr viens apstāklis viņus noteikti atšķir no tiem bērniem, kuŗi cēlušies no gadījuma sakariem (stuprum), proti tas, ka viņu dabiskais tēvs faktiski arvien ir zināms. Kā mēs redzējām, viņš un viņa mantinieki nes uztura došanas pienākumu, dabiskie bērni no viņa manto, dabiskos bērnus viņš var leģitimēt. Tādos apstākļos ir saprotams, ka romiešu tiesībās attiecībā uz šiem bērniem nebij vietas moderno tiesību bērna atzīšanas un (dabiskā) tēva meklēšanas institūtiem. Dabiskais tēvs nav faktiski zināms vienīgi pie gadījuma sakariem (stuprum), kāpēc arī te ne atzīšana ne tēva meklēšana nevar palīdzēt: *pater incertus est*. Tādā kārtā to apstākli, ka spurii un vulgo concepti paliek arī bez dabiskā tēva, noteic nevis moraliski, bet tīri intelektuali iemesli. Saprotams, romiešu tiesībās pavisam nevar būt runa par mātes meklēšanu (kāda vēl joprojām pastāv franču tiesībās: *recherche de la maternité*, *Code civil* § 341): tāpēc ka *mater semper certa est*.

Otrkārt, romiešu tiesībās uz ārļaulībā dzimušo neguļ nekāds *kauna traips*: gluži otrādi, nodibinas princips, ka bērni nav darāmi atbildīgi par savu vecāku kļūdām.

C. 5, 27, 7, 1. ...*si qua prius talis emergebat dubitatio, remittenda fuit movente misericordia, qua indigni non sunt, qui alieno laborant vitio.*

Piedzimšana ārļaulībā nekavē ieņemt augstus sabiedriskus amatus.

D 50, 2, 3, 2. *Spurios posse in ordinem allegi nulla dubitatio est.*

2. Kanoniskās tiesības.

Kas attiecas uz kanoniskajām tiesībām, tad savā laikā pastāvēja strīdus par to, vai ar kanoniskām tiesībām ir pārgrozīti romiešu tiesību principi tādā kārtā, ka visiem ārļaulības bēr-

niem, neizņemot arī tos, kas cēlušies no laulības pārkāpuma un asinsgrēka, ir piešķirta tiesība prasīt no sava tēva alimentus, jeb vai joprojām ir palikuši spēkā agrākie romiešu tiesību noteikumi.¹⁾

Pirmā uzskata piekritēji savu domu pamatojumam atsaucas uz Cap. 5 X de eo, qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium (4, 7). Šis citāts ir kāds pavēsta Klementa (ap 1190. g.) vai Celestina (pēc 1191. g.) reskripts, un viņa saturs īsumā šāds.²⁾

Kāds Jānis, kuram ir sava likumīga sieva Alicija, tai pašā laikā pārkāpis laulību ar kādu M. Pēc Alicijas nāves minētais Jānis ar šo laulības pārkāpēju palicis sakarā desmit gadus un radījis arī desmit bērnus. Sakarā ar to baznīcai cēlies liels negods, un pavēsts pavēl Jānim šķirties no mīļākās. Bet sava reskripta beigās viņš saka, ka Jānim un Alicijai jādod saviem bērniem samērā ar saviem līdzekļiem nepieciešamie uztura līdzekļi.

Kā redzams, no šī dekretāla nav skaidri izprotams, vai visi desmit bērni radīti pēc Alicijas nāves, jeb vai daži no tiem dzimuši jau tai laikā, kad Alicija vēl bij dzīva; pirmā gadījumā, t. i., ja tie radīti un dzimuši pēc Alicijas nāves, viņi ir konkubīnes bērni, liberi naturales, un kā tādiem viņiem jau pēc romiešu tiesībām ir tiesība uz uzturu; turpretī otrā gadījumā, t. i. ja viņi visi vai daži no viņiem būtu dzimuši vēl Alicijai dzīvai esot, tad viņi (vai daži no viņiem) būtu cēlušies no laulības pārkāpuma, viņi būtu adulterīni, kuriem pēc romiešu tiesībām nav tiesības uz uzturu; ja nu viņiem ar minēto dekretālu šāda tiesība būtu piešķirta, tad tiešām mums te būtu darīšana ar agrāko

¹⁾ Pirmā uzskata redzamākie paudēji: Gl ü c k s (Erört. der Lehre von der Intestaterbfolge, Erlangen, 1803 319. lapp.), M ü h l e n b r u c h s (Lehrbuch des Pandectenrechts, IV. Aufl., Halle, 1844, I, 424. lapp.) T h i b a u t (System des Pandectenrechts, VIII. Aufl., Jena 1834, 194. lapp.), otrā piekritēji — S p a n g e n b e r g s (Arch. f. d. civ. Pr. I, 1 und III, 3.), B u s c h s (m. d., 224. un turpm. lapp.); vēlāk S c h ö m a n s (m. d.) u. c.

²⁾ Šis kā arī nākošais citāts sīki iztīrāts pie B u s c h a, m. d. 226. lp.

likumu grozījumu. Tālāk, ja šāda tiesība būtu piešķirta bērniem no laulības pārkāpuma, tad no tā būtu jāslēdz, ka tā piederētu arī citiem ārīlulības bērniem.

Pirmā uzskata piekritēju galvenais arguments ir atsaukšanās uz dekretala vārdiem „*diu cohabitare*“, t. i., ka Jānis jau Alicijas laikā dzīvojis ar M. un ka neesot ticams, ka viņš laikā līdz sievas nāvei ar M. nebūtu radījis neviena bērna, bet pēc tās desmit gadu laikā desmit bērnus.

Pret to iebilst, ka no vārdiem „*diu cohabitare*“ vien vēl nevar taisīt slēdzienu par to, vai Jānim pirms Alicijas nāves bijuši bērni ar M. vai ne. Turpretim no tam, ka desmit gadi atbilst desmit bērniem un ka Jānis taisni uz šo savstarpēji atbilstošo kopdzīves gadu un bērnu skaitu pamato savu lūgumu, jānāk pie slēdziena, ka visi šie bērni ir piedzīvoti pēc Alicijas nāves, tā tad ir liberī naturales.

Otrs pretpierādījums ir tas, ka daudz gadus vēlāk kāds cits pāvests (Inocentijs III., 1202. g.) savā dekretālā atzīst agrāko stāvokli kā joprojām spēkā esošu, no kam jānāk pie slēdziena, ka ar augšā atstāstīto dekretalu nekā nav grozīts. Pārrunājamais dekretals ir Cap. 13 X qui filii sunt legitimi (4, 17). Viņa saturs ir šāds.

Vilhelms no Montpeljē bij savu sievu atstūmis de facto, bet nebij no viņas šķīries baznīcas kārtībā. Pēc tam viņš bij piedzīvojis bērnus ar kādu citu sievieti, un griezies pie pāvesta, lai tas viņus leģitimētu un viņi varētu mantot viņa mantu. Pāvests, viņa lūgumu atraidīdams, saka:

„quia tamen tam lex mosaica, quam canonica sobolem susceptam ex adulterio detestatur . . . : saecularibus quoque legibus non solum repellentibus eos a successione paterna, sed negantibus ipsis etiam alimenta: petitioni tuae non duximus annuendum.“

T. i., pāvests savu lēmumu pamato uz to, ka arī pasaulīgās tiesības bērniem no laulības pārkāpuma nedod ne tiesības uz mantojumu ne arī uz uzturu no viņu tēva, citiem vārdiem, viņš atzīst, ka joprojām ir spēkā agrākie romiešu tiesību noteikumi

un tā tad, ka šai ziņā ar Cap. 5 X de eo, qui duxit nekas nav grozīts.

Tā tad ne pēc romiešu, ne arī pēc kanoniskām tiesībām tēvam nebij uzlikts pienākums dot uzturu saviem ārļaulības bērniem, izņemot liberali naturales.

Tas uzskats, ka ar cap. 5 X de eo, qui duxit ir piešķirtas tiesības uz uzturu visiem ārļaulības bērniem, ieviesās tiesu praksē. Var strīdēties par to, vai tam par iemeslu bij vienīgi šī citata nepareizs iztulkojums (tā Vindšeids) jeb vai ar to apzināti vai neapzināti izteicās atgriešanās pie senvācu tautas tiesībām³⁾ (tā Rots), jeb vai tiesu praksi noteica vienīgi taisnības sajūta (aequitas: Šömans); nenoliedzami ir tas, ka pēc vispārējām tiesībām tiesība uz uzturu tika atzīta visiem ārļaulības bērniem, neizņemot arī adulterinos un vulgo conceptos.

3. Vispārējās tiesības.

(Gemeines Recht.)

Par to nav strīdu, ka vidus laiku vācu tiesībās ārļaulības bērni bij pilnīgi bez tiesībām (rechtlos); ja viņiem nebij likumīgu bērnu, viņu manta pēc viņu nāves piekrita fiskam, un viņiem pašiem nebij tiesības mantot pat no savas mātes. Šis stāvoklis pārgrozījās ar romiešu tiesību recepciju, kad ārļaulības bērni ieguva nevien pilntiesīgu stāvokli mātes ģimenē, bet arī uztura prasību pret savu tēvu. Sakarā ar to viņu tiesiskais stāvoklis izveidojās sekoši.

Tā kā konkubinats Vācijā nekad nebij tā izplatīts un atzīts kā Romā, bet vēlāk (1530. un turpm. g. Reichspolizeiordnungen) tika pat aizliegts, tad atkrita starpība starp konkubines bērniem un citiem ārļaulības bērniem; palika tikai izšķirība starp ārļaulībā un laulībā dzimušiem bērniem. Tādā kārtā līdz ar romiešu tiesību recepciju bij jāizšķirās par vienu no diviem:

³⁾ Kā pierādīts, senvācu, kā arī seno ziemeļu tautu, zviedru, norveģu tautas tiesībās ārļaulības bērniem pieder tiesība uz uzturu. Sk. St o b b e, Deutsches Privatrecht, IV, 494.

vai nu Justiniana priekšraksti par konkubines bērniem vienkārši jāatzīst par nepieņemamiem, tāpēc ka nebij konkubīnu, tā tad arī konkubines bērnu, vai arī šie priekšraksti jāattiecina uz visiem ārļaulības bērniem. No šīs alternatīvas atrada tādu izeju, ka ar romiešu tiesību recepciju vispārējās tiesībās nodibināja visiem ārļaulības bērniem uztura prasību pret savu tēvu (kāda romiešu tiesībās, kā redzējām, nepastāv).

Ciktāl šis noteikums pamatots uz kanonisko tiesību c. 5 X de eo, qui duxit, to jau apskatījām.

Par ārļaulības bērna tēva uztura došanas pienākuma pamatu vispārējās tiesībās valda domu starpības, par kurām vēlāk izteiksimies plašāk. Starp dažādām teorijām par valdošām uzskatāmas delikta teorija (sev. Bavarijā) un radniecības teorija (Prūsijā, Saksijā, Austrijā u. c.).

Ārļaulības bērna tiesiskās attiecības ar māti. Ārļaulības bērni pieder tikai pie mātes ģimenes, viņu attiecības ar māti ir tādas pašas, kā laulībā dzimušo bērnu attiecības; bērni dabū mātes uzvārdu, vienīgi mātei ir tiesība savu ārļaulības bērnu uzaudzināt. Šim bērnam ir tiesība uz uzturu pirmā kārtā no sava tēva, bet pēc tam no mātes un viņas augšupējiem radniekiem; tāpat viņš manto no mātes un viņas radniekiem.

Lai ārļaulības bērns varētu izlietot savas prasības pret tēvu, ir nepieciešama paternitātes nodibināšana, kas iespējams vispirms tā, ka tēvs bērnu atzīst par savu; ja viņš to nedara, tad bērnam ir tiesība celt attiecīgu sūdzību. Vai šāda tiesība pieder arī mātei, par to pastāv strīdus. Redzamākie zinātnieki¹⁾ šo jautājumu izšķir tā, ka tur, kur māte līdzās tēvam nes uztura došanas pienākumu, viņai ir arī tiesība celt šo sūdzību, turpretī tur, kur uztura došanas pienākums pirmā kārtā guļ uz tēvu, viņai šādas tiesības nav. Tā kā ārļaulības bērnam pret savu tēvu ir vienīgi mantiski-tiesiska rakstura prasības, tad paternitātes sūdzība ir pielaižama tikai kā prejudiciāla sūdzība šo prasību pamatošanai. Šī sūdzība ir ce-

¹⁾ Roths (m. d., 381. lapp.), Stobbe (m. d. 498. lapp.), Buengners (m. d. 97. lapp.).

lama pēc bērna dzimšanas, tāpēc ka tikai tad var noteikt laiku, kuŗā notikusi tā kopošanās, no kuŗas bērns radies. Lai sūdzību pamatotu, ir jāpierāda, ka bērns cēlies no atbildētāja; šāda izcelšanās top pieņemta (presumeta), ja ir pierādīts vai ja atbildētājs pats atzinies (atsevišķā tiesiskā darījumā vai arī procesā), ka viņam bijuši dzimumiski sakari ar bērna māti tā laikā, kuŗā uz likumiskas presumpcijas pamata iekrīt bērna radīšanas iespēja (koncepcijas laikā). Par šo koncepcijas laiku vispārējo tiesību teorijā un praksē ir norisinājušies lieli strīdi. Vairums juristu bij par to, ka piedzimšanai ārlaulībā pieņemams tāds pats koncepcijas laiks, kāds pēc vispārējām tiesībām bij noteikts piedzimšanai likumīgā laulībā, proti laiks no 182. līdz 300. dienai pirms bērna dzimšanas. To daudzi atrada par nepielaižamu aiz tā iemesla, ka romiešu tiesībās piedzimšanas termiņš noteikts tikai laulībā dzimušu bērnu labā. Uz to aizrādīja, ka Hipokrata uzstādītais piedzimšanas termiņš, kuŗu romiešu tiesības uzņēmušas, attiecas uz visām dzimšanām, vienai, vai tās notiek laulībā vai ārlaulībā. Agrākajās partikularajās tiesībās šī laika gaŗums bij dažādi regulēts. Ka dzimumiska satiksme attiecīgā laikā tiešām bijusi, var pierādīt ar visiem procesā pielaižamiem pierādījuma līdzekļiem; tāds līdzeklis ir arī atzišanās. Ja kopošanās kritiskajā laikā ir pierādīta, tad atbildētāju atzīst par ārlaulības bērna tēvu. To nedara, ja ir apstākļi, kuŗi šo tiesisko presumpciju iznīcina; kā uz tādiem apstākļiem nevar atsaukties ne uz bērna nobrieduma pakāpi, ne arī uz to, ka māte attiecīgās kopošanās laikā jau bijusi grūta; tāpat nav nozīmes arī tam apstāklim, ka jau kāda trešā persona atzinusies par bērna tēvu vai ka māte izteic, ka atbildētājs nav viņas bērna tēvs. Vai šī presumpcija tiek iznīcināta arī ar to pierādījumu, ka māte bērna ieņemšanas laikā atdevusies arī citiem vīriešiem nekā atbildētājam, tas ir vispārējās tiesībās strīdus jautājums. Atzīmējami trejādi uzskati: 1) vairāku piegūlētāju ieruna²⁾ nav pielaižama (Austrija),

²⁾ Mengers (Das bürgerliche Gesetzbuch und die besitzlosen Volksklassen, II. Aufl., Tuebingen 1890, 80. lapp.) šo ierunu sauc par neuzticības ierunu (Einrede der Untreue).

2) šī ieruna dod pamatu sūdzības atraidīšanai, iznīcina sūdzību (Prūsija)³⁾, 3) vairāki piegulētāji atbild solidari (Saksija, Bavarija).⁴⁾ Šī jautājuma izšķiršana stāv sakarā ar to, iekš kā atrod pamatu ārļaulības bērna tēva uzturas došanas pienākumam; ja par šādu pamatu atzīst izcelšanos resp. radniecību, tad vairāku piegulētāju ieruna pielaižama; ja minēto pienākumu pamato uz deliktu, tad viņai nav nozīmes.

Ārļaulības bērna tiesiskās attiecības ar tēvu izteicas vienīgi mantiskās prasībās, jo nekādas ģimenes status attiecības ar piedzimšanu ārļaulībā netiek nodibinātas.

Šīs mantiskās prasības ir sekošas:

1. Tiesība prasīt uzturu. Pēc vispārējām tiesībām ārļaulības bērna tēvam ir jādod saviem ārļaulības bērniem uzturs, neatkarīgi no tā, pie kuŗas šķiras tie pieder pēc savas izcelšanās, tā tad arī bērniem no ļaulības pārkāpuma un asinsgrēka. Šis ārļaulības bērna tēva pienākums ir saistīts ar diviem nosacījumiem: 1) tēvam vajag būt spējīgam uzturu dot un 2) bērnam vajag būt trūcīgam

Pēc vispārējām tiesībām tikai uz tēva guļ pienākums dot uzturu, tā kā māte un viņas augšupējie radnieki šo pienākumu nes tikai subsidiari, tomēr bij arī likumdošanas, kuŗas no abiem vecākiem prasīja, lai tie uzturētu savu ārļaulības bērnu (piem. Saksijā). Tēva augšupējiem radniekiem, pēc vispārējā noteikuma, subsidars uztura došanas pienākums nav uzlikts.

Kas attiecas uz uztura apmēru, tad tas aptver visu, kas vajadzīgs miesas uzturēšanai un kopšanai, kā barību, apģērbu, dzīvokli, apkopšanu, nepieciešamo kustamo mantu u. t. t. Te pieder arī dzemdēšanas izdevumi. Turpretī audzināšanas, izglītošanas, apbēdīšanas un kristības izdevumi uz-

³⁾ Šo uzskatu aizstāv Vangerovs (Pandekten, I § 260), Sintenis (Civilrecht, II § 138), Seufferts (Pandekten, § 428).

⁴⁾ Pie šī uzskata turas Glücks savā Pandektu komentārā, (XXVIII, 199. lapp.), Windscheids (Pandekten, cit. pēc VII. izd, Franf. a. M., 1891, II, § 475).

turā neietilpst. Uztura lielumu noteic tiesa, ievērojot mātes kārtu un tēva mantas stāvokli. Dažās likumdošanās bij noteikts arī uztura minimums un maksimums.

Uztura došanas pienākums nav ierobežots laika ziņā; viņš sākas no bērna dzimšanas un viņa ilgumu noteic vienīgi vajadzība, sakarā ar bērna mantas stāvokli un darba spēju, pie kam krīt svarā arī tēva spēja dot uzturu. Tādā kārtā šis pienākums var pastāvēt arī visu mūžu, piem. ja bērns ilgstoši darba nespējīgs vai miesīgi un garīgi vārgs. Šis pienākums beidzas, kad bērns spēj pats sevi uzturēt; viņš atkal atjaunojas, kad bērns no jauna kļūst darba nespējīgs vai nonāk trūkumā. Daudzas partikularas likumdošanas novēršas no vispārējām tiesībām tai ziņā, ka noteic uztura došanas pienākumu tikai līdz bērna 14 gadu vecumam (piem. Bādene, Prūsija, Saksija). Tēva pienākums ir tikai dot uzturu, bet viņam nav tiesības uztura došanas vietā pašam kopt bērnu.

Uzturu var prasīt tikai nākošam, bet ne pagājušam laikam, Ārlaulības bērna tēva uztura došanas pienākums ir vienpusējs, t. i. tēvam nav tiesības prasīt uzturu no bērna. Mierizlīgumi par uzturu ir pielaižami, bet lai tie būtu spēkā, ir nepieciešams bāriņu iestādes apstiprinājums. Atsacīšanās no uztura nākošam laikam ir spēkā neesoša.

Uztura došanas pienākums pāriet uz tēva mantiniekiem, vienalga vai tie aicināti pie mantojuma ar likumu, testamentu vai līgumu. Mantinieki atbild pat ultra vires hereditatis, ja viņi mantojumu nav pieņēmuši ar inventara tiesībām.

2. Pēc vispārējām tiesībām ārlaulības bērniem nav tiesības uz sava tēva mantojumu.

Kā redzējām, pēc romiešu tiesībām konkubines bērniem gan šāda tiesība piederēja, bet tā kā konkubinats Vācijā bij aizliegts, tad attiecīgo romiešu tiesību noteikumu (Nov. 18. c. 5. un Nov. 89. c. 12) piemērošana nebij iespējama. Tomēr dažās partikularās likumdošanās bij atzītas ārlaulības bērniem mantošanas tiesības arī no tēva (piem. Bavarijā).

Augšā jau aizrādījām, ka vidus laikos ārlaulības bērni bij gandrīz pilnīgi bez tiesībām privattiesību aplokā. Te papild-

noši jāatzīmē, ka arī publisko tiesību ziņā viņi bij ierobežoti, kā tādi pilsoņi, kuriem nav goda tiesību: viņi nevar būt par tiesnešiem; par lieciniekiem; noziedzīgi nodarījumi pret viņiem sodāmi ar niecīgu sodu; baznīca viņiem liedz ordināciju un garīgu apbedīšanu, viņu nedzīvās miesas piekrīt anatomijai; Francijā pat norisinājās strīdi par to, vai ārļaulībā dzimušos var uzņemt slimnīcās vai nē.⁵⁾ Vēlāk šis stāvoklis gan uzlabojās, bet uzskats, ka uz ārļaulībā dzimušā guļ zināms kauna traips, vēl ilgi turējās⁶⁾ un nav galīgi izzudis līdz pat mūsu dienām, un ja tiešām gribam uzlabot ārļaulības bērnu stāvokli, tad starp citu arī šis aizspriedums ir nesaudzīgi jāapkaņo; ārļaulības bērna un viņa mātes stāvoklis kļūtu daudz panesamāks, ja sabiedrība no šī vidus laiku uzskata reiz galīgi atraisītos.

Kas attiecas uz ārļaulības bērnu tiesisko stāvokli pie seniem latviešiem pirms vācu ienākšanas, tad šis jautājums tiklab kā nemaz nav pētīts. Tas nākošo Latvijas tiesību vēsturnieku uzdevums.

Pēc vācu ienākšanas un vēlākos gadusimtenos noteicošo lomu ieguva vācu tiesības, kurās pēc romiešu tiesību recepcijas parādījās vispārējo tiesību (Gemeines Recht) veidā. Kas attiecas sevišķi uz ārļaulības bērnu tiesisko stāvokli, tad tas pirms vietējo civillikumu kopoējuma izdošanas tika apspriests pilnīgi pēc vispārējām tiesībām. Vispirms, Vidzemes zemes tiesībās nebij nekādu sevišķu noteikumu, kuri atšķirtos no vispārējām tiesībām;⁷⁾ arī Rīgas pilsētas tiesības

⁵⁾ Bückling, G., Die Rechtstellung der unehelichen Kinder im Mittelalter, Breslau, 1920, 84. un turpm. lapp.

⁶⁾ Vēl 1803. gadā Vebera izdotais Höpfnera komentars par Heinecija institūcijām (Höpfner, Theor. pract. Commentar über die Heineccischen Institutionen, Frankf. am Main, 1803) 97. lapp. māca, ka ārļaulības bērni „levis notae maculam habent“: viņus bez leģitīmācijas neuzņem gīldēs un viņi nevar būt par tiesas piesēdētājiem.

⁷⁾ Bunge, G. F., Das liv- und estländische Privatrecht, II, Reval 1848, 155. lapp.

uzrāda dažas savādības tikai attiecībā uz jaunavas pavešanu;⁸⁾ tāpat nekādas ievērojamas īpatnības neatrodam Kurzemes tiesībās, kur, kā zināms, romiešu resp. vispārējo tiesību iespaids visstiprāks.⁹⁾

Tā kā Vietējo civillikumu kopojumā tika kodificētas attiecīgā laikā spēkā esošās tiesības, tad saprotams, ka nodaļā par ārļaulības bērniem viņš satur vienīgi vispārējo tiesību normas. Tāpēc ir gluži dabiski, ka Buengners¹⁰⁾ mūsu civillikumus šai jautājumā taisni pieskaita partikularām likumdošanām attiecībā uz vispārējām tiesībām un ka iztulkojot mūsu civillikumu noteikumus par ārļaulības bērniem tiek pielietota vispārējo tiesību teorija un prakse.¹¹⁾ Šai vietā tikai atliek nožēlot, ka Bunge Viet. civ. lik. projektu sastādot nav atradis par iespējamu ārļaulības bērnu jautājumā ņemt par paraugu progresīvākās no tā laika partikularajām tiesībām, piem. Prūsijas zemes tiesības (Allgemeines Landrecht), no kurām viņš dažus noteikumus citos jautājumos ņēmis.¹²⁾ Domājams, ka uz viņu šai ziņā ir darījis iespaidu tas apstāklis, ka minēto tiesību noteikumi 1854. gadā tika ievērojamā mērā apcirpti, kā arī tas, ka vācu juristi sešdesmitos un septiņdesmitos gados savā vairākumā vispār izturējās naidīgi pret ārļaulības bērniem. Sevišķi spilgti tas izpaudās III. un IV. vācu juristu dienas (1862. un 1863. g. g.) debatēs un lēmumos.

⁸⁾ Turpat, 154. lapp.

⁹⁾ Bunge, Das curländische Privatrecht, Dorpat 1851, 405. un turpm. lapp.; Neumann, Das kurländische Erbrecht, Mitau, 1850, 55. lapp.

¹⁰⁾ Buengner, m. d., sk. priekšvārdu.

¹¹⁾ Sk. Cvingmana spriedumu krājumu un arī Bukovska komentaru, kuŗš pie attiecīgiem pantiem (163. un turpm.) vairākkārt atsaucas uz minēto Buengnera darbu un Seufferta archivu.

¹²⁾ Нольде, А. Очерки по истории кодификации, II, С.-Петербургъ 1915., 583. un turpm. lapp.

II. Apcerējuma plans.

Lai noskaidrotu ārļaulības bērna un viņa mātes tiesisko stāvokli, mums vispirms jāiztirzā ārļaulības bērna jēdziens, pēc kam jāapskata:

1) ārļaulības bērna stāvoklis ģimenes tiesībās a) pret viņa māti, b) pret tēvu, pie kam jāapskata arī paternitātes nodibināšana, uztura došanas pienākuma pamats un šī pienākuma saturs;

2) ārļaulības bērna stāvoklis mantošanas tiesībās;

3) tiesiskās attiecības starp ārļaulības bērna tēvu un māti.

Pēc tiem pamata principiem, kuŗi noteic ārļaulības bērnu tiesisko stāvokli, atsevišķas likumdošanas pieskaita pie vienas no sekošām sistemām:¹⁾

1) paternitātes sūdzības (vācu) sistema, kuŗa neatzīst radniecību starp tēvu un bērnu, bet dod bērnam uztura prasību;

2) atzīšanas (franču) sistema, kuŗa tikai atzītiem bērniem dod aprobežotas radniecības tiesības, bet pārējiem nepiešķir pat uztura prasību;

3) jauktā (Šveices) sistema, kuŗa neatzītiem bērniem dod uztura prasību.

Bet tā kā nevienā no šīm sistemām neietilpst jaunākās likumdošanas (piem. Norveģijas), tad pareizāk izšķirt sekošas četras sistemas, ņemot par klasifikācijas pamatu bērna stāvokli pret tēvu:

1) Tīro maternitātes sistemu, kur tēva meklēšana principiāli aizliegta (Francija);

2) Mīkstināto maternitātes sistemu, kur bērnam pret tēvu piešķirta uztura prasība, bet kur starp viņiem tomēr netiek atzīta radniecība (Vācu BGB, Viet. civ. lik.);

¹⁾ Bückling, m. d., 89. un turpm. lapp.; tāpat Liszt, m. d., 1. lapp.

3) Mīkstināto paternitātes sistemu, kur starp tēvu un bērnu var tikt nodibinātas aprobežotas ģimenes tiesiskas attiecības (Šveice);

4) Tīro paternitātes sistemu, kur bērns kā pret tēvu tā arī pret māti nostājas ģimenes tiesiskās attiecībās līdzīgi laulībā dzimušiem bērniem (Norveģija, Pad. Krievija).

Sakarā ar to, lai gūtu pārskatu par šo dažādo sistemu pielietošanu atsevišķās likumdošanās un lai noskaidrotu mūsu V. c. lik. stāvokli, kā de lege lata tā arī de lege ferenda, mēs katrā jautājumā vispirms iepazīsimies ar franču Code civil, vācu BGB, Šveices ZGB un Norveģijas 1915. g. 10. aprīļa likuma noteikumiem, pēc tam iztīrāsīm mūsu spēkā esošās tiesības, t. i. Viet. civ. lik. kopoījuma un X. sēj. I. d. normas, kā arī jaunus Vācijas un Latvijas projektus. Uz šī materiāla pamata tad vienā otrā vietā taisīsim arī paši savus slēdzienus.

I. nodaļa.

Ārlaulības bērnu jēdziens un viņu veidi.

Modernie civilkodeksi (piem. B. G. B., Z. G. B.) parasti nedod ārlaulības bērna jēdziena apzīmējumu gan ne aiz tā iemesla, ka in iure civili omnis definitio periculosa est, bet tāpēc, ka šāds apzīmējums nav nemaz vajadzīgs. Ārlaulības bērna jēdziens pats par sevi ir negatīvs jēdziens:¹⁾ ārlaulībā dzimis bērns ir tas, ko likums neatzīst par laulībā dzimušu; tāpēc ir no svara tikai nodibināt tos tiesiskos prasījumus, kuru trūkums raksturo ārlaulības bērna stāvokli.

Dažādus ārlaulības bērnu veidus resp. šķiras mēdz izšķirt vai nu pēc viņu a) izcelšanās, t. i. pēc viņu mātes un tēva savstarpējo attiecību rakstura, vai arī b) pēc viņu tiesiskā stāvokļa attiecīgā likumdošanā.

Pēc izcelšanās izšķir:

1) līgavas bērnus, (Brautkinder, enfants de fiancées), t. i. bērnus, kuŗi dzimuši no saderināto miesīgiem sakariem;

2) bērnus no laulības pārkāpuma,

3) bērnus no asinsgrēka,

4) vienkāršus ārlaulības bērnus, kuŗi nepieder ne pie vienas no iepriekšējām.

Pēc tiesiskā stāvokļa izšķir, no vienas puses, bērnus, kuŗu izcelšanās no attiecīgā tēva ir vairāk vai mazāk ticami noskaidrota (atzīti

¹⁾ Синайскій, Русское гражд. право, II, 196. ларр, Рeyer, м. d., 50. ларр.

bērni, ligavu bērni, bērni, kuŗu tēvs noskaidrots paternitates prāvā), no otras puses, bērnus, kur tas nav bijis iespējams; pirmajiem attiecībā uz tēvu pieder zinams ār-laulības bērna ģimenes tiesisks stāvoklis, kurpretī pēdējiem tikai tiesība prasīt uzturu.

Apskatisim šos jautājumus no spēkā esošo likumdošanu viedokļa.

Pēc franču Code civil par laulībā dzimušiem uzskatāmi bērni, kuŗi ieņemti laulības laikā (§ 312: „conçu pendant le mariage“); visi pārējie ir vai nu ipso jure ār-laulības bērni vai arī atzīstami par tādiem apstrīdēšanas ceļā (action en désaveu). Apstrīdēšanas tiesība pieder tikai vīram un tikai viņam: „le mari seul peut être juge de sa propre paternité“,²⁾ izņemot gadījumu, ja viņš mirst savu tiesību neizlietojis un likumīgais sūdzības celšanas laiks vēl nav notecējis. Apstrīdēšana var būt divējāda: 1) ar pretējā pierādījumu un 2) ar vienkāršu noliegumu. Pirmajā gadījumā (désaveu par la preuve de non paternité) vīram jāpierāda, ka viņam bijis absolūti neiespējams atrasties dzimumiskos sakaros ar savu sievu visā bērna ieņemšanas laikā, pie kam likums viņu ievērojami ierobežo pierādījumu ziņā. Otrā gadījumā (désaveu par simple déclaration) vīram nekādi pierādījumi nav vajadzīgi. Šāda apstrīdēšana ar vienkāršu noliegumu iespējama tikai attiecībā uz a) bērniem, kuŗi dzimuši pirms 180. dienas pēc laulības noslēgšanas, un b) bērniem, kuŗi ieņemti tai laikā, kad laulātie bijuši likumiski atšķirti. Apstrīdēšanas sūdzība vēršama pret bērnu.

Code civil izšķir sekošus ār-laulības bērnu veidus: 1) vienkāršus ār-laulības bērnus (enfants naturels simples), t. i. bērnus, kuŗu vecāki nav atradušies laulībā, lai gan būtu varējuši atrasties laulībā bērna ieņemšanas laikā; 2) bērnus no laulības pārkāpuma (adultérins) t. i. bērnus, no kuŗu vecākiem vismaz viens bērna ieņemšanas laikā bijis apprecējies ar kādu trešo personu, un 3) bērnus no asinsgrēka (incestueux), t. i. bērnus, kuŗu vecāki radniecības vai

²⁾ Planiol, m. d., 1422.

svainības dēļ nebūtu varējuši precēties. Pēdējo divu kategoriju bērniem nepieder citas tiesības kā vienīgi uz uzturu; pretēji vienkāršiem ārļaulības bērniem, viņi nevar dabūt tēvu ne paternitātes sūdzības, ne arī labprātīgas atzīšanas ceļā (§ § 335 un 322), viņus nevar arī padarīt par likumīgiem leģitimācijas ceļā, ar maziem izņēmumiem attiecībā uz enfants adultérins (§331).

Bērni no spēkā neesošas laulības uzskatāmi par laulībā dzimušiem, ja vismaz viens no vecākiem laulību noslēdzot bijis labā ticībā (§ 202).

Tiesiskā stāvokļa ziņā starp ārļaulības bērniem izšķirami: a) atzīti (labprātīgi — reconnaissance volontaire — vai tiesas ceļā — reconnaissance judiciaire), b) neatzīti bērni.

Pēc vācu BGB dabūjam sekošu ainu:

1) Ārļaulības bērni ir visi bērni, kuŗi dzimuši sievietei, kas nav un nav bijusi precēta. Vai ārļaulības bērna tēvs bijis precējies vai nē, tam te nav nekādas nozīmes, lai gan pirmais gadījums pats par sevi, kā laulības pārkāpums, varētu dot iemeslu laulības šķiršanai.

2) Ārļaulības bērni ir šķirtu sievu un atraitņu bērni, kuŗi dzimuši pēc tam, kad notecējušas 302 dienas pēc laulības izbeigšanās, ja nav pierādīts ilgāks ieņemšanas laiks (§ 1591 un turpm.).

3) Ārļaulības bērni ir arī bērni, kuŗi dzimuši laulātai sievietei, ja vīrs viņu piedzimšanu laulībā ir sekmīgi apstrīdējis. Šie bērni tā tad nav ipso iure ārļaulības bērni. Pēc BGB te krīt svarā divi punkti: a) piedzimšanai laulībā ir nepieciešami, lai vīrs ar sievu bērna ieņemšanas laikā būtu sagājies; ja vīrs šai laikā nepārtraukti atradies prombūtnē, viņš bērna piedzimšanu laulībā var apstrīdēt; b) piedzimšanai laulībā ir nepieciešami, lai sakarā ar apstākļiem nebūtu acimredzami neiespējami, ka sieva ieņēmusi bērnu no sava vīra.

Tāda neiespējamība piem. varētu būt tēva un bērna piederība pie dažādām rāsām, kā arī tas apstākļi, ka satiksmes laikā sieva jau bijusi grūta u. c. Arī šai gadījumā vīrs bērna piedzimšanu laulībā var apstrīdēt. Kamēr vīrs ir dzīvs, apstrīdēšanas tiesība pieder tikai viņam. Ja viņš ir miris, tad vairs neviens nevar celt apstrīdēšanas sūdzību, bet gan trešās personas var ierunas vai tiesisku attiecību atzīšanas sūdzības (Feststellungsklage) ceļā nodibināt bērna piedzimšanu ārļaulībā. Apstrīdēšanas sūdzība vēršama pret bērnu, kamēr viņš dzīvs; ja viņš miris, tad nepieciešams publiski apliecināts paziņojums mantojumu tiesai (Nachlassgericht, BGB § 1597).

4) Bērni no spēkā neesošas laulības sekošos divos gadījumos: a) no laulības, kuŗa ir spēkā neesoša formala trūkuma dēļ un nav pat ierakstīta laulību reģistrī; b) no laulības, kuŗas spēkā neesamību un apstrīdamību abi laulātie laulību noslēdzot zinājuši; šai gadījumā bērns var prasīt uzturu no tēva tāpat kā laulībā dzimis bērns.

Kas attiecas uz ārļaulības bērnu tiesisko stāvokli, tad šai ziņā BGB ārļaulības bērnus nešķīro. Tas ir: tiesiskā ziņā vienlīdzīgi ir kā līgavu bērni, tā arī bērni no laulībaspārkāpuma un asinsgrēka. Kā zināms, vispārējās tiesības līgavu bērniem, t. i. bērniem no saderināto sakariem, piešķīra sevišķas priekšrocības, bet tikai tad, ja bij notikusi formala saderināšanās. Tā kā pēc BGB šāda formala saderināšanās vairs nepastāv, tad ir atkritis arī līgavu bērnu sevišķais stāvoklis. Zināms izņēmums pastāv tikai attiecībā uz incestuosi, kuŗus nevar legitimācijas ceļā padarīt par laulībā dzimušiem (§ 1310, 3).

Pēc Šveices ZGB par ārļaulības bērniem atzīstami:

1) Bērni, kuŗi dzimuši mātei, kuŗa ne bērnu dzimšanas ne ieņemšanas laikā nav atradusies ne spēkā esošā, ne arī spēkā neesošā laulībā. Te pieder arī bērni, kuŗi dzimuši pēc vairāk nekā trīssimts dienām pēc laulības izbeigšanās, kamēr nav pierādīts, ka tie ieņemti laulības pastāvēšanas laikā.

2) Bērni, kuŗi gan dzimuši laulībā vai ieņemti pirms viņas izbeigšanās, bet kur viņu piedzimšanu laulībā ar sekmēm ap-

strīdējis mātes vīrs, vai persona, kurai subsidiari pieder apstrīdēšanas tiesība.

Tiesība apstrīdēt bērna piedzimšanu laulībā pirmā kārtā pieder mātes vīram, pie kam, ja bērns dzimis pirms simtsastoņdesmitās dienas pēc laulības noslēgšanas, vai ja laulātie bērna ieņemšanas laikā bijuši ar tiesas spriedumu šķirti, tad vīram apstrīdējums nav tuvāk jāpamato, pietiek ar apstrīdējuma izteikumu no viņa puses (ZGB § 253 un turpm. pp.). Šai ziņā ZGB noteikumi tuvojas vispārējām un franču tiesībām (Code civil §§ 312, 314).³⁾ Bet šis atvieglojums atkrit, ja māte dara ticamu, ka laulātājam vīram ar viņu bērna ieņemšanas laikā bijuši dzimumiski sakari. Ja bērns ir dzimis vismaz pēc simtsastoņdesmit dienām pēc laulības noslēgšanas, tad vīrs savu apstrīdēšanas sūdzību var pamatot tikai ar to pierādījumu, ka viņš nevar būt bērna tēvs.

Ja tēvs pirms apstrīdēšanas termiņa (trīs mēnešu) notecešanas mirst, kļūst darbības nespējīgs, vai ja viņa uzturēšanās vieta nav zināma, tad apstrīdēt piedzimšanu laulībā var katra persona, kurai pieder mantošanas tiesības pēc bērna vai kopā ar viņu. Bez tam vēl apstrīdēšanas tiesības pieder vīra dzimtenes kantonam, ja bērns radīts pirms laulības noslēgšanas un ja tiek pierādīts, ka vīrs nevar būt bērna tēvs.

Apstrīdēšanas sūdzība vēršama pret bērnu un viņa māti.

Salīdzinot Šveices ZGB noteikumus ar vācu un franču tiesībām, mēs redzam, ka Šveices tiesības ir la b v ē l ī g ā k a s l e ģ i t i m i t a t e i (bērna atzīšanai par laulībā dzimušu) tai ziņā, ka viņas atzīst par laulībā dzimušiem arī bērnus no spēkā neesošas laulības, pat tad, ja abi vecāki to noslēdzot bijuši ļaunā ticībā.

Kas attiecas uz ārļaulības bērnu tiesisko stāvokli, tad tas pēc Šveices ZGB nav visiem ārļaulības bērniem vienāds, kā tas ir pēc vācu tiesībām, bet te mēs atkal sastopam romanu tiesībās pieņemto ārļaulības bērnu iedalīšanu divās šķirās: a t z ī t o s un n e a t z ī t o s b ē r n o s. Atzītiem ārļaulības bērniem

³⁾ A. Egger, m. d., 332. lapp.

pilnīgi pielīdzināti tie, kuri tēvam uz sūdzības pamata tiesas ceļā piespriesti ar kārtas sekām (mit Standesfolge). Starp neatzītiem bērniem sevišķu stāvokli ieņem bērni no laulības pārkāpuma un asinsgrēka, jo attiecībā uz tiem atzīšana pavisam nav iespējama.

Ārlaulības bērnu stāvoklis Šveices tiesībās, kaut gan ārēji atgādina franču Code civil noteikumus, tomēr ir daudz labvēlīgāks, tāpēc ka visiem ārlaulības bērniem ir pietama paternitātes sūdzība ar svarīgām mantiski tiesiskām sekām un viņu tiesiskais stāvoklis pret māti top nodibināts bez jebkādas atzīšanas no viņas puses.

Norveģijas 1925. gada 10. aprīļa likums ārlaulības bērnu apzīmē kā „bērnu, kuŗa vecāki savā starpā nav noslēguši laulību“, pilnīgi izvairoties šādu bērnu saukt par „ārlaulības“, resp. „nelikumīgu“ bērnu.

Kas attiecas uz ārlaulības bērnu tiesisko stāvokli, tad likums gan uzstāda kā pamata principu to noteikumu, ka ārlaulības bērni atrodas tādās pašās tiesiskās attiecībās pret tēvu kā pret māti (§ 1), t. i. pielīdzina viņus laulībā dzimušiem bērniem, bet tomēr nespēj izvest šo principu līdz galam un ir spiests dalīt ārlaulības bērnus divās šķirās: bērnos ar tēvu, (kuŗš nodibināts labprātīgas atzīšanas vai sūdzības ceļā) un bērnos bez tēva, kuriem ir tikai maksātājs jeb maksātsaistītais (Beitragspflichtiger) resp. maksātsaistītie (§ 13).

Mūsu Viet. civ. lik. kop. dod ārlaulības bērnu apzīmējumu 163. pantā (pēc 1913. g. turpinājuma) Saskaņā ar šo pantu par ārlaulības bērniem atzīstami bērni: 1) kuŗus piedzīvojušas tādas personas, kas savā starpā nav atradušas laulībā, vai tādas, kuŗas garīgā tiesa neatzīst par laulātiem; 2) kuŗi dzimuši, kaut arī laulībā, bet agrāk par 182. dienu no laulības noslēgšanas, ja vīrs tos neatzīst par saviem bērniem; 3) kuŗi dzimuši vēlāk kā pēc desmit mēnešiem no laulības izbeigšanās. Šis apzīmējums nav pilnīgi pareizs: viņš, piem. neaptver bērnus, kuŗi gan dzimuši laulībā, bet kuŗu piedzimšanu laulībā mātes vīrs sekmīgi apstrīdējis (V. c. l. 136. p.). Tāpēc arī pēc

mūsu vietējiem civillikumiem ir pareizāki ārvalstīs bērnus apzīmēt negatīvi: ārvalstīs bērns ir tas, kurš likums neatzīst par laulībā dzimušu vai nepielīdzina laulībā dzimušiem bērniem.⁴⁾

Kas attiecas uz tiesību apstrīdēt bērna piedzimšanu laulībā, tad šī tiesība, tāpat kā apskatītājās Vakareiropas tiesībās, pieder vienīgi mātes vīram (Civ. pr. lik. 1348. p.) viena gada laikā (ja bērna dzimšanas laikā viņš atradies valsts robežās) vai divu gadu laikā (ja minētā laikā viņš atradies ārpus valsts robežām); ja māte bērna dzimšanu vīram noslēpusi, tad šis termiņš skaitams no tās dienas, kad viņš par to dabūjis zināt (C. p. l. 1350., 1351. p. p.). Ja vīrs miris pirms bērna dzimšanas vai apstrīdēšanai piešķirtā termiņa notecēšanas, tad tiesība celt vai turpināt šo sūdzību pāriet uz likumiskajiem mantiniekiem, kuriem sūdzība jāceļ triju mēnešu laikā no bērna mātes vīra nāves, vai ja bērns dzimis pēc tās, no viņa dzimšanas. Šāda mantinieku apstrīdēšanas tiesība atkrīt, ja vīrs pats pirms nāves bērnu atzinis par laulībā dzimušu (C. p. l. 1352. p.).

Saskaņā ar Viet. civ. lik. kop. 147. p., bērnus no spēkā neesošām laulībām mūsu likumus neuzskata par ārvalstīs bērniem, līdzīgi Šveices kodeksam.

Tiesiskā stāvokļa ziņā visi ārvalstīs bērni ir nostādīti vienlīdzīgi, izņemot tikai līgavu bērnus, kurus divos gadījumos ar zināmiem nosacījumiem pielīdzina laulībā dzimušiem bērniem. Šādi līgavu bērni ir: 1) bērni, kas cēlušies no sakariem starp likumīgi saderinātām personām, a) ja vecāki vēlāk noslēdz laulību vai b) ja tiesa līgavu atzīst par viņas saderinātā šķirtu sievu; 2) bērni, kuri piedzīvoti ar jaunavu, kas pavesta ar precības solījumu, ar tiem pašiem nosacījumiem. Ja tāda līgavas bērna vecāki vēlāk savā starpā noslēdz laulību, vai ja šo laulību atvieto ar tiesas spriedumu, tad bērnu pieskaitīšana laulībā dzimušiem notiek caur leģitimāciju ar vēlāku laulību vai šādas laulības fikciju (līdzīgi priekš laulības ieņemtiem un laulības

⁴⁾ Sal. С и н а й с к и й, Русское гражд. право, II, 195. un turpm. lpp.

laikā dzimušiem bērniem pēc franču Code civil);⁵⁾ starpība starp līgavu bērniem un pārējiem ārļaulības bērniem ir tikai tā, ka pēdējie, saskaņā ar Vcl. 173. p. vecākiem noslēdzot savā starpā laulību, iegūst laulībā dzimušu bērnu tiesības tikai no laulības noslēgšanas laika, bet pirmie jau no dzimšanas momenta.

Kas attiecas uz bērniem no laulības pārkāpuma un asinsgrēka, tad viņi pilnīgi pielīdzināti pārējiem ārļaulības bērniem.

Pēc Latgalē spēkā esošiem krievu civiltiesību (X. sēj. I. daļas) noteikumiem, saskaņā ar 132. pantu, ārļaulības bērni ir: 1) bērni, kuŗi dzimuši neprecētai sievietei; 2) bērni, kuŗi cēlušies no laulības pārkāpuma, un 3) bērni, kuŗi dzimuši pēc mātes vīra nāves vai pēc laulības šķiršanas vai atzīšanas par spēkā neesošu, ja no mātes vīra nāves vai laulības šķiršanas vai atzīšanas par spēkā neesošu līdz bērna dzimšanai ir pagājušas vairāk kā trissimtssešas dienas. Par šo apzīmējumu jāatkārto tas pats, ko teicām par ārļaulības bērna apzīmējumu mūsu Vietējo civ. lik. kopojumā. Pielietojot negatīvo apzīmēšanas metodi, augšā pievestais uzskaitījums jāpapildina vēl ar divām bērnu šķirām: a) bērniem, kuŗi gan dzimuši laulībā, bet kuŗu piedzimšanu laulībā vīrs sekmīgi apstrīdējis, un b) bērniem no laulības, kuŗa šķirta aiz tā iemesla, ka vīrs nespējīgs laulības kopdzīvei (134. p.).

Attiecībā uz laulībā dzimuša bērna likumības apstrīdēšanu ir spēkā vispārējie Civ. proc. lik. noteikumi (1348. un turpm. p. p.), kuŗus jau apskatījām. Bērniem no spēkā neesošas laulības, tāpat kā pēc Viet. civ. lik. kop., ir likumīgu, t. i. laulībā dzimušu bērnu tiesības.

Tiesiskā stāvokļa ziņā pēc X. sēj. I. daļas visi ārļaulības bērni nostādīti vienlīdzīgi.

⁵⁾ Planiol, minētā darbā I, 1366. Erdmans (m. d., 98. lpp.) šo gadījumu izskaidro nevis ar leģitīmaciju, bet ar to, ka agrākais sakars tiek atzīts it kā par laulību (tsc. sponsalia de praesenti). Turpretī Arndts (Pandekten, § 476, 4) līdzīgu uzskatu, t. i., ka caur kopošanos līgavas stāvoklis (sponsalia de futuro) pārvēršas par laulību (sponsalia de praesenti), apzīmē par jau sen atmestu. Tāpat arī Puchta (Pandekten, § 41, k.).

Latvijas projekts ārļaulības bērnus apzīmē šādi (proj. 1. p.): Par ārļaulības bērniem atzīstami: 1) kuņģi dzimuši neprecētai sievietei; 2) kuņģi dzimuši pēc mātes vīra nāves, vai ļaulības šķiršanas vai viņas atzīšanas par spēkā neesošu, ja no mātes vīra nāves vai ļaulības šķiršanas vai viņas atzīšanas par spēkā neesošu līdz bērna dzimšanas dienai pagājušas vairāk nekā 310 dienas; un 3) kuņģi dzimuši ļaulības laikā vai pirms notecējušas 310 dienas no viņas izbeigšanās, ja tiesa atzinusi, ka bērns nav dzimis no viņa mātes vīra.

Kā redzams, projekts Vcl. doto apzīmējumu ir pārgrozījis: strīpota atsauce uz garīgo tiesu, kāda, saskaņā ar 1921. g. 1. februāra likumu par ļaulību vairs nepastāv; pagarināts bērna leģitimitātes interesēs ieņemšanas laiks no 300 uz 310 dienām; jēdziena apjoms vispirms sašaurināts, izslēdzot no ārļaulības bērnu skaita bērnus, „kuņģi dzimuši kaut arī ļaulībā, bet agrāk par 182. dienu pēc ļaulības noslēgšanas, ja vīrs tos neatzīst par saviem bērniem“ (Vcl. 163. p. 2 pk.), bet tad atkal paplašināts, ietilpinot viņā tos bērnus, „kuņģi dzimuši ļaulības laikā vai pirms notecējušās 310 dienas no viņas izbeigšanās ja tiesa atzinusi, ka bērns nav dzimis no mātes vīra“ (proj. 1. p. 3. pkt.). Tā tad, ja bērns piedzimis ļaulībā, viņu uzlūko par ļaulībā dzimušu, kamēr tiesa viņu nav atzinusi par ārļaulības bērnu.

Noteikumi par ļaulībā dzimuša bērna likumības apstrīdēšanu ievietoti jaunajā „Likumprojektā par likumīgiem bērniem“ (9.—17. p. p.)⁶⁾ un visā visumā palikuši agrākie; sakarā ar augšā aprādīto ārļaulības bērna jēdziena pārgrozījumu, no jauna ievests proj. 12. p. noteikums, pēc kuņģa, ceļot strīdu pret tādu bērnu, kuņģš ieņemts pirms ļaulības noslēgšanas (t. i. dzimis pirms 180 dienām no ļaulības noslēgšanas) vai pēc ļaulāto atšķiršanas, sūdzētājam jāpierāda tikai, ka bērns dzimis pirms 180 dienām no ļaulības noslēgšanas vai ka viņa ieņemšana attiecas uz laiku pēc ļaulāto atšķiršanas. Bet arī šai gadījumā pieņemama likumība, ja ir pierādīta varbūtība, ka bērna ieņemšanas laikā vīram ar bērna māti bijuši dzimumiski sakari, vai

⁶⁾ „Tiesl. Min. Vēstn.“ 1924. g. Nr. 11, 480. lapp.

ka vīrs pirms laulības noslēgšanas zinājis par līgavas grūtniecību.

Kas attiecas uz ār^ulaulības bērnu tiesisko stāvokli, tad pēc projekta visi ār^ulaulības bērni nostādīti vienlīdzīgi, izņemot tāpat kā līdz šim, līgavu bērnus: saskaņā ar „Likumprojekta par likumīgiem bērniem“ 18. p. pie likumīgiem bērniem pieskaitāmi bērni, kas dzimuši no līgavaiņa miesīgiem sakariem ar saderinātu līgavu, kurai atzītas līgavaiņa vainas dēļ šķirtas sievas tiesības“.⁷⁾ Tā tad šiem līgavu bērniem un līdz ar to likumīgiem bērniem pēc projekta vairs nav pieskaitāmi bērni, kuri dzimuši ar precības solījumu pāvestai jaunavai (V. c. lik. kop. 149. p.). Bet ja šie līgavu bērni netiek pieskaitīti likumīgiem bērniem, tad viņu tiesiskais stāvoklis ne ar ko neatšķiras no pārējo ār^ulaulības bērnu stāvokļa.

Pēc Vācijas jaunā 1925. g. likumprojekta ār^ulaulības bērnu jēdziens ir tāds pats, kā pēc BGB. Ir pārgrozīti tikai noteikumi par laulībā piedzimšanas apstrīdēšanu (§§ 1593, 1594). Šie pārgrozījumi attiecas galvenā kārtā tikai uz to, ka saskaņā ar §§ 1593 un 1594 piedzimšanu laulībā var apstrīdēt nevien mātes vīrs, resp. viņa mantinieki, bet arī bērns, pie kam bērnam piederošā apstrīdēšanas tiesība izbeidzas pēc viena gada no tā laika, kad bērns sasniedzis pilngadību; tālāk pēc § 1596, lietas par laulības piedzimšanas apstrīdēšanu piekrīt aizbildnības tiesai.

Kas attiecas uz ār^ulaulības bērna tiesisko stāvokli, tad projekts, līdzīgi Šveices un Francijas likumdošanām rāda divas ār^ulaulības bērnu grupas, izšķirot bērnus, kuriem tēvs zināms, no bērniem, kuriem viņš nav zināms. Pie pirmās grupas pieder bērni, kurus tēvs ar paziņojumu aizbildnības tiesai (Vormundschaftsgericht) atzinis, vai kuriem kāda persona atzīta par tēvu ar likumīgā spēkā nākušu aizbildnības tiesas lēmumu; pie otras grupas pieder visi pārējie ār^ulaulības bērni, t. i., tādi, kuru tēvs nav noskaidrots ne labprātīgas atzīšanas, ne tiesas ceļā. Pirmā grupa, kurā pil-

⁷⁾ Turpat, 482. lapp.

nīgi vienlīdzīgas tiesības pieder labprātīgi atzītiem un tiesas ceļā piespriestiem bērniem, pēc jaunā projekta bauda samērā plašas tiesības: pie šīs grupas piederošie bērni atrodas radniecībā ar tēvu (§1589,2) un viņa vecākiem (bet ne citiem tēva radniekiem), viņiem var piešķirt tēva uzvārdu (§ 1706a), tēvam var uzticēt gādību par bērna personu, zinamos gadījumos pat piešķirt vecāku varu (§ 1708 un turpm.), viņiem ir tiesība uz uzturu no tēva (§ 1708 un turpm.), viņiem pieder zināmi prasījumi pēc tēva nāves (§ 1712 un turpm.). Otrai grupai, t. i. bērniem, kuŗu tēvs nav zināms, protams, nekādu radniecības attiecību ar tēvu nevar būt un viņu vienīgā tiesība ir saņemt uzturu no tās personas, vai tām personām, kuŗas ar viņa māti atradušās dzimumiskos sakaros.

Kā no šī pārskata vērojams, ārļaulības bērnu jēdziena apjoms ir visās apskatītājās tiesībās gandrīz vienāds un šai ziņā arī mūsu Vcl. nepaliek pakal modernajiem Vakareiropas kodeksiem.⁸⁾ Turpretī jautājumā par ārļaulības bērnu tiesisko stāvokli sastopam jau lielāku dažādību, pie kam vienādu stāvokli visiem ārļaulības bērniem atrodam vācu un krievu tiesībās un ar maziem izņēmumiem arī mūsu vietējās tiesībās. Tāds viedoklis būtu taisnīgs, bet tikai tad, ja ar to visi ārļaulības bērni tiešām būtu nostādīti labākajā tiesiskā stāvoklī. Kā redzēsim, tā tas nav, un ārļaulības bērnu iedalīšana attiecībā uz viņu tiesisko stāvokli dažādās šķirās, kuŗa uz pirmo acu uzmetienu izliekas netaisna, savā būtībā tomēr ir nepieciešama un taisnīga. Šai ziņā moderno tiesību prasības neapmierina ne mūsu spēkā esošo tiesību, ne arī Latvijas projekta noteikumi. Šo jautājumu noskaidrosim, apskatot ārļaulības bērna stāvokli pret viņa tēvu.

⁸⁾ Vēlami būtu Latvijas projektā ievestie pārgrozījumi un papildinājumi.

II. nodaļa.

Ārlaulības bērna stāvoklis ģimenes tiesībās.

I. Ārlaulības bērns un viņa māte.

Izņemot, starp aplūkojamām, vienīgi franču likumdošanu, visas mūsdienu likumdošanas izved romiešu tiesību principu: *mater semper certa est*, kuŗš izteikts arī parunās „Kein Kind ist seiner Mutter Kebskind“ un „Nul n'est bâtard de par la mère“. Tikai franču tiesībās vēl līdz šim uzglabāties, savā laikā vēsturiski attīstīties, ārlaulības bērna mātes atzīšanas un maternitātes meklēšanas instituts, kuŗam nav nekāda loģiska pamata un kuŗu arī franču civilisti nokritizē.¹⁾ Lai būtu kā būdams, visas pārējās tiesības, un labprātīgas vai piespiestas atzīšanas gadījumā arī franču tiesības atzīst radniecības sakaru starp ārlaulības bērnu un viņa māti. Bet jautājumā par to, cik tālu šis sakars sniedzas, uzskati atkal šķiras. Ir likumdošanas, kuŗas ārlaulības bērna tiesisko stāvokli pret viņa māti pilnīgi pielīdzina likumīga bērna stāvoklim, t. i. atzīst radniecības sakaru nevien ar viņu pašu, bet arī ar viņas radniekiem (mūsu Vcl., vācu BGB, Šveices ZGB, Norveģijas 1915. g. 10. aprīļa likums), kamēr citas šo radniecības sakaru atzīst tikai ar māti, tikai vienā pakāpē (franču tiesības ar nedaudziem izņēmumiem, Krievijas X. sēj. I. d. un jaunais civilkodeksa projekts).

Ārlaulības bērna māte ir tā persona, kas bērnu dzemdējusi. Ārlaulības bērna stāvoklis pret māti tiek nodibināts ar

¹⁾ Planiol, min. darbā, I, 1466.

dzimšanu un tikai ar dzimšanu. Kamēr laulībā dzimuša bērna stāvokli var nodibināt arī mākslīgā ceļā, kā piem. ar adopciju un leģitimāciju, attiecībā uz ārļaulības bērna stāvokli šie radniecības izceļšanās veidi nav iespējami.

Ārļaulības bērns ir rada savai mātei. Aplūkosim īsumā šī stāvokļa saturu un nozīmi dažādās likumdošanās, raugoties no ģimenes tiesību viedokļa.

Iepriekš jāaizrāda, ka ārļaulības bērna tiesiskais stāvoklis pastāvošās likumdošanās ievērojami atšķirās no laulībā dzimuša bērna tiesiskā stāvokļa divējādā ziņā: attiecībā uz uzvārdu un attiecībā uz mātei piederošo vecāku varu. Šos jautājumus iztirzāsim vispirms.

1. Pamata princips ir tas, ka ārļaulības bērns dabū mātes uzvārdu, un proti, viņas meitas uzvārdu. Tomēr attiecībā uz sīkākiem noteikumiem atsevišķās likumdošanās arī šai ziņā atrodam dažādību.

Pēc franču Code civil ārļaulības bērns dabū tā vecāka uzvārdu, kurš viņu pirmais atzīst (§ 383). Tā kā pa lielākai daļai māte arvien atzīst bērnu nevien pirmā, bet arī vienīgā, tad noteicošais paliek mātes uzvārds. Ja abi vecāki savu ārļaulības bērnu atzīst vienā un tai pašā laikā, tad bērns dabū tēva uzvārdu. Ja bērnu neatzīst neviens no vecākiem, tad viņam piešķir izdomātu uzvārdu.

Vācu BGB pilnīgi izved to principu, ka ārļaulības bērns dabū savas mātes meitas uzvārdu, tā kā piem. laulātas vai šķirtas sievas vai atraitnes ārļaulības bērns dabū to uzvārdu, kāds mātei bijis priekš laulības (BGB § 1706). Mātes vīrs ar bērna un mātes piekrišanu var piešķirt savas sievas ārļaulības bērnam savu uzvārdu, kas ārļaulības bērnam var būt par lielu svētību, jo viņš ar to vismaz ārēji top uzņemts jaunajā ģimenē un ar viņa jauno uzvārdu vairs nav saistīts viņa ārļaulības izceļšanās kauna traips. Turpreti, tēvs savu uzvārdu savam ārļaulības bērnam nevar piešķirt, kas izskaidrojams ar šāda bērna tiesisko stāvokli attiecībā uz tēvu.

Ari pēc Šveices ZGB ārļaulības bērns principā dabū mātes uzvārdu (§ 324). Tikai ja tēvs bērnu labprātīgi

atzinis, vai ja viņš tam, saskaņā ar ZGB § 323, piespriests ar kārtas sekām („mit Standesfolge“), bērns dabū tēva uzvārdu.

Izņemot šo gadījumu, ārlaulības bērna tēvs savu uzvārdu savam bērnam piešķirt nevar; tāpat to nevar arī mātes vīrs, kā tas ir iespējams pēc BGB noteikumiem.

Tikai pēc Norveģijas 1915. g. 10. aprīļa likuma ārlaulības bērnam (vai viņa likumīgājam pārstāvim) pieder izvēles tiesība starp tēva un mātes uzvārdu. Bet šī tiesība jāizlieto tūliņ pie dzimšanas. Vēlāki pārgrozījumi iespējami tikai saskaņā ar vispārējiem noteikumiem par uzvārdu maiņu (1915. g. 10. aprīļa lik. § 1, 2).

Mūsū vietējo civillikumu kopoījums savā 166. p. nosaka, ka ārlaulības bērniem nav tiesības uz tēva uzvārdu; viņi dabū mātes uzvārdu vai kaut kādu citu, izņemot tikai tos, kuŗi pieder pazīstamām muižnieku ģimenēm (šis pēdējais noteikums ar kārtu atcelšanu zaudējis savu nozīmi). Tā tad tēva uzvārdā ārlaulības bērni nedrīkst saukties un ja tēvs savam ārlaulības bērnam grib piešķirt savu uzvārdu, tad viņam atliek tikai bērna adopcija vai, ja viņš apprec sava ārlaulības bērna māti, arī leģitimācija. Vienīgi tā saucamie „līgavu bērni“ arī šai ziņā atrodās izcilus stāvoklī, jo saskaņā ar 150. pantu viņi dabū tēva uzvārdu.

Pēc X. sēj. I. d. noteikumiem bērna tiesības uzvārda ziņā ir visvairāk ierobežotas. Saskaņā ar 132³. pantu, ārlaulības bērns dabū uzvārdu, vienādu ar tēva vārdu, un tikai tad, kad tam piekrīt māte un viņas tēvs, ja tas dzīvs, viņš var saukties mātes meitas uzvārdā. Te vēl jāatzīmē, ka tēva vārdu ārlaulības bērns dabū nevis pēc sava īstā (ārlaulības) tēva vārda, bet pēc krusttēva vārda (132³. p.), ja tēva vārds nav jau ievests dzimšanas apliecībā. Vai šai apliecībā var ievest arī īstā tēva vārdu, par to pastāv strīdus.²⁾

Latvijas projekts savā 2. p. satur tikai sekošo noteikumu: „Ārlaulības bērnu sauc viņa mātes uzvārdā.“

²⁾ Синайскій, Русское гражданское право II, 207. лapp.

Tādā kārtā projekts līdzšinējos noteikumos neko svarīgu negroza.

Vācijas projekts attiecībā uz ārļaulības bērna uzvārdu satur sekošus noteikumus. Pēc projekta § 1706 bērns tāpat kā līdz šim (sk. augšā) dabū mātes uzvārdu. Tas ir saskaņā ar faktiskajiem apstākļiem, jo vismaz pirmajā laikā pēc dzimšanas bērns parasti atrodas pie mātes un vēl arī nav zināms, vai būs noskaidrojams „tēvs“ tiesiskā nozīmē, kuŗa uzvārdu bērns varētu dabūt. Ja māte vēlāk apprecas ar kādu citu, nekā bērna tēvu, tad mātes vīrs tāpat kā līdz šim var piešķirt bērnam savu uzvārdu. Bet bāriņu tiesa uz tēva lūgumu ar bērna (vai viņa likumīgā pārstāvja) un bērna mātes piekrišanu var piešķirt bērnam tēva uzvārdu; pēc tēva nāves viņa uzvārdu var piešķirt arī uz bērna lūgumu, ja tēvs savas nāves laikā bijis ar bērna māti saderinājies (§ 1706a). Sevišķi noteikumi ir spēkā, ja ārļaulības bērnu dzemdē šķirta sieva vai atraītnē, jo „tā, bez šaubām, ir liela cietsirdība pret bērnu, ka tam jānes uzvārds, kādā nesaucās ne viņa tēvs, ne māte“. ³⁾ Lai gan līdzšinējais noteikums paliek spēkā, tad tomēr turpmāk bāriņu tiesai ir tiesība uz bērna lūgumu piešķirt mātes agrākā vīra uzvārdu (ar viņa, resp. viņa sievas piekrišanu. § 170b); ja agrākais vīrs miris, tad jāizklausā viņa radi un svaini, ev. viņa atraītnē; uzvārda piešķiršana nav iespējama, ja šīs personas ceļ dibinātas ierunas (1706c). Svarīgākais jaunievedums te ir tas, ka bērnam atvieglināta iespēja saukties tās personas uzvārdā, pie kuŗas mājas saimes viņš ilgāku laiku pieder; tādā kārtā mātes un bērna ārļaulības attiecība netiek bez vajadzības atklāti nostādīta ļaužu priekšā. ⁴⁾

Ārļaulības bērna priekšvārdu noteic māte, saharā ar viņai uzticēto vecāku varu, vai vismaz gādību par ārļaulības bērna personu.

³⁾ Dr. Th. Kipp, Zur Reform des Rechts der unehelichen Kinder, Berlin u. Leipzig 1926, 4.

⁴⁾ Sal. Dr. E. Brandis, Der neue Gesetzenwurf über die unehelichen Kinder, Jur. Wochenschrift 1925, Heft 24, 2725.

2. Mātei attiecībā uz savu ārļaulības bērnu pieder vecāku vara, vai nu pilnīgi vai tikai atsevišķās funkcijās, kā gādība par ārļaulības bērna personu. Protams, jēdziens „vecāku vara“, te viscaur jāsaprot šolaiku tiesību izpratnē ne kā vara šī vārda tiešā nozīmē (līdzīgi romiešu patria potestas), bet kā tiesības par bērna personu un mantu, kuŗas nepieciešamas, lai būtu iespējams izpildīt vecāku pienākumus, „plutôt une charge qu' un bénéfice“ (Planiols). Sakarā ar šādu vecāku varas uzdevumu, viņā ietilpst sekošas funkcijas: gādība par bērna personu, audzināšanas vara (līdz ar pārmācīšanas resp. sodīšanas varu), bērna pārstāvība, viņa mantas pārvaldība; bez tam vēl tiesība noteikt par bērna personu un tiesība lietot bērna mantu. Ar šīm abām pēdējām vecāku vara atšķiras no aizbildnības.

Attiecībā uz jautājumu par ārļaulības bērna mātes vecāku varu visas šolaiku likumdošanas varam iedalīt trijās šķirās:

1) likumdošanas, kuŗas līdz ar ārļaulības bērna piedzimšanu (resp. atzīšanu) uz likuma pamata piešķir viņa mātei pilnīgu vai pa daļai ierobežotu vecāku varu;

2) likumdošanas, kuŗas vecāku varu nepiešķir ārļaulības bērna mātei uz likuma pamata līdz ar bērna piedzimšanu, bet kuŗās aizbildnības iestāde var mātei piešķirt šo varu;

3) likumdošanas, kuŗas mātei vecāku varu nepiešķir.

Pie pirmās sistēmas pieder mūsu vietējie civillicumi, kā arī Krievijas civillicumi (Lik. Kop. X. sēj. I. d.), kuŗi līdz ar bērna piedzimšanu piešķir viņa mātei vecāku varu pilnīgā apmērā. Mūsu V. c. lik. gan nelieto šai gadījumā terminu „vecāku vara“, bet uzskaita 172. pantā šīs varas atsevišķas sastāvdaļas: „audzināšanu“ un „mātes gādību“ (sal. arī 3070. p., pēc kuŗa ārļaulības bērna māte noteic viņa dzīves vietu).

Tā kā ārļaulības bērna tēvam likums šo varu noteikti liedz (167. p.: „...attiecībā uz ārļaulībā dzimušo viņam (tēvam) netiek dota vecāku vara“), un sevišķa aizbildnība ārļaulības bērnam likumā nav paredzēta, tad jānāk pie slēdziena, ka mā-

tei tā pieder pilnīgā apmērā. Tādos uzskatos ir kā teorija,⁵⁾ tā arī prakse⁶⁾ šai jautājumā.

Pēc X. sēj. I. d. (132¹. p.) ārļaulības bērna mātei pieder vecāku vara pilnīgā apmērā. Tēvam, kuŗš dod līdzekļus bērna uzturam, ir tikai tiesība uzraudzīt viņa uzturēšanu un audzināšanu.

Līdzīgs stāvoklis ir arī pēc Norveģijas likumiem. Norveģijas un tāpat arī Zviedrijas tiesības vecāku varu parastajā nozīmē nepazīst, tā ka pastāv tikai aizbildnība, kuŗa pieder tam no vecākiem, pie kuŗa atrodas bērns (Norv. lik. § 5, 1).

Tālāk pie šīs sistēmas jāpieskaita franču tiesības, ar to starpību, ka vecāku vara par ārļaulības bērnu netop nodibināta jau ar pašu dzimšanu, bet ar šīm tiesībām īpatnējo atzīšanu, pie kam ar šo nosacījumu vecāku vara var piederēt tiklab tēvam, kā mātei, raugoties pēc tam, kuŗš pirmais bērnu atzinis. Protams, pa lielākai daļai tā mēdz būt māte. Ja bērnu atzinuši vienā un tai pašā laikā tēvs un māte, tad tikai tēvam pieder vecāku vara. Tiesa var piešķirt vecāku varu arī tam no vecākiem, kuŗam tā pēc šiem noteikumiem nepieder. Tādā gadījumā notiek vecāku varas maiņa, kuŗa pieļaujama, ja bērna intereses to prasa. Ja tas no vecākiem, kuŗam piederējusi vecāku vara, nomirst, un ja pārdzīvojušais ir bērnu likumīgi atzinis, tad viņš šo varu iegūst uz likuma pamata. Tādā kārtā arī pēc franču tiesībām ārļaulības bērns nenāk zem aizbildnības, kamēr vēl ir dzīvs kāds no vecākiem, kuŗš viņu atzinis. Savādi, ka ar šiem noteikumiem, kuŗi jāatzīst par ļoti liberaliem un pietiekoši elastīgiem, franču juristi nav apmierināti un ir gatavi dot priekšroku tagadējai vācu sistēmai, pēc kuŗas, kā redzēsīm, mātei vecāku varas nav un ārļaulības bērns arvien atrodas aizbildnībā.⁷⁾

⁵⁾ Buengner, m. d., 130. un turpm. lapp., Erdmann, m. d., 469. lapp.

⁶⁾ Zwingmann, Entscheidungen, VII, 1243.

⁷⁾ Planiol, m. d., I., 1652.

Kas attiecas uz vecāku varas apmēru, tad pēc franču tiesībām ārļaulības bērna vecākiem tā nepieder pilnīgā apmērā: viņiem trūkst tā saucāmo likumīgās pārvaldības tiesību, administration légale, kuŗu vietā piešķirtas likumīgās aizbildnības tiesības, tutelle légale, ar attiecīgiem ierobežojumiem un nodrošinājumiem.

Pie otrās no augšā aprādītām sistemām pieturas Šveices ZGB. Viņš mātei vecāku varu gan nepiešķir tūliņ ar bērna piedzimšanu, kā augšā uzskaitītie kodeksi, bet arī neliedz viņu mātei pilnīgi, kā piem. vācu BGB. Un proti. bāriņu iestādei katrā atsevišķā gadījumā ir jāpārbauda, vai viņa vecāku varu var uzticēt mātei, jeb vai bērnam jāieceļ aizbildnis (ZGB § 324, 3). Ja viņa šo pēdējo soli neatrod par lietderīgu, tad vecāku vara pieder mātei. Līdz jautājuma izlemšanai bērna intereses tiek aizsargātas tādā kārtā, ka bāriņu tiesa, dabūjusi zināt par ārļaulības bērna piedzimšanu vai arī saņēmusi paziņojumu par mātes grūtniecību, bērnam katrā gadījumā iecel tā saucāmo „piestāvi“ (Beistand, ZGB § 311, 1). Šāda piestāvība beidzas ar paternitātes sūdzības izvešanu vai sūdzības termiņa notecešanu. Ja pēc piestāvības izbeigšanās aizbildnības iestāde vecāku varu būtu uzticējusi mātei, tad vēlāk viņa to var atkal atņemt un iecelt bērnam aizbildni. Bet ja mātei ir piešķirta vecāku vara, tad viņa ir nostādīta pilnīgi līdzās laulībā dzimušā bērna mātei, izņemot tiesību pārvaldīt un lietot bērna mantu; kādas tiesības viņai šai ziņā pieder, par to katrā atsevišķā gadījumā ir jānolemj aizbildnības iestādei (ZGB § 327). Arī tad, ja bērns ir nostādīts zināmās ģimenes tiesību attiecībās ar tēvu, aizbildnības iestāde var piešķirt vecāku tēvam vai mātei (ZGB § 325, 3). Beidzot jāatzīmē noteikums, ka aizbildnības iestāde vecāku varu var laika ziņā arī dalīt: proti, uz mātes lūgumu vai arī ex officio līdz zināmam bērna vecumam piešķirt viņu mātei, bet pēc tam tēvam (ZGB § 326, 2).

Pie trešās sistēmas pieder vācu BGB noteikumi. § 1707 nosaka: „Mātei nepieder vecāku vara par ārļaulības bērnu. Viņai ir tiesība un pienākums rūpēties par bērna personu, bet bērnu pārstāvēt viņai nav tiesības.“ Tādā kārtā māte nevar

pārstāvēt savu bērnu ne viņa personiskās ne mantiskās lietās un viņai nepieder arī tiesība pārvaldīt un lietot bērna mantu. Savā ziņā interesanti ir motīvi, ar kuriem pamatota šī vecāku varas liegšana mātei. „Mātei nevar uzticēt vecāku varu, tāpēc ka nav nepieciešamo garantiju ne labai attīstībai miesīgā un garīgā ziņā, ne arī tam, ka bērns tiks uzaudzināts par derīgu sabiedrības locekli,“⁸⁾ „...tāpēc ka tad nebūs uzraudzības organa, kas varēs ziņot par vecāku varas nelietīgu izlietošanu no mātes puses,“⁹⁾ „...tāpēc ka viņai (mātei) nav intereses priekš bērna... un tāpēc ka viņai taču pa lielākai daļai nav pašai savas saimniecības un sakarā ar to viņa bērnu atdod svešu personu kopšanā,“¹⁰⁾ „...tāpēc ka ar vecāku varu ir saistīta bērna mantas lietošana un sakarā ar to pastāv bažas, ka māte izšķiedīs bērna naudu,“¹¹⁾ un beidzot motivos sastopam sekošu apgalvojumu: „Māte ir daudzos gadījumos vieglprātīga un izšķērdīga. Ir jānovērš, lai māte no savas netikumības gūtu kaut kādu, kaut arī netiešu labumu.“¹²⁾ Kā redzams, BGB sastādītāji vēl nav atsavinājušies no uzskatiem, ka ārļaulības bērna mātei vajag būt netikumīgai un tā tad arī ārļaulības bērnam „grēka auglim“; viņi vēl nav nākuši pie atziņas, ka tagadējos sabiedriskos apstākļos, kur ne katram dota izdevība nodibināt ģimeni, uz ārļaulības sakariem un bērniem vairs nevaram raudzīties no vidus laiku baznīcas viedokļa.

Tā kā pēc BGB mātei vecāku vara pilnā mērā nepieder, t. i. pieder tikai dažas atsevišķas viņas funkcijas, tad bērnam ir jāceļ aizbildnis, kurš pārstāv bērnu personiskās un mantiskās lietās un rūpējas par viņa mantu (BGB § 1773). Ari attiecībā uz gādību par bērna personu māte ir padota aizbildņa uzraudzībai. Par ārļaulības bērna aizbildni var iecelt

⁸⁾ BGB motīvi (Motive zu dem Entwurfe eines Bürgerlichen Gesetzbuchs für das Deutsche Reich. Amtliche Ausgabe. Berlin, 1896), IV, 860., 861. lapp.

⁹⁾ Turpat, 861. lapp.

¹⁰⁾ Turpat, 861. lapp.

¹¹⁾ Turpat, 861., 862. lapp.

¹²⁾ Turpat, 862. lapp.

ari viņa māti: tad viņa bauda visas aizbildņa tiesības, bet neiegūst tiesību lietot bērna mantu. Vecāku varu un līdz ar to tiesību pārvaldīt un lietot bērna mantu ārļaulības bērna māte var iegūt tikai tad, ja viņa savu bērnu adoptē, kas viņai ir iespējams (par šo jautājumu pastāv strīdus).¹³⁾

Kas attiecas uz Vācijas jauno projektu, tad ari tas nepiešķir ārļaulības bērna mātei vecāku varu, bet paliekot uzticīgs vecajiem principiem, pārveido BGB noteikumus, tuvinot tos otrai no augšā minētām sistemām (Šveices ZGB noteikumiem). Tā tad tāpat kā līdz šim mātei paliek gādība par bērna personu, turpretim bērna pārstāvība un gādība par mantu — aizbildnim. No jauna ir noteikums, ka bāriņu tiesa var piešķirt mātei ari vecāku varu, kad tas aiz sevišķiem iemesliem bērna labā ir nepieciešami (pr. 17017-b). Ja kāds bāriņu tiesas rīkojums par vecāku varu vēlāk izrādītos bērnam kaitīgs, tad šī tiesa uz lietas dalībnieku vai jaunatnes valdes (Jugendamt) lūgumu var šādu rīkojumu katrā laikā atcelt vai pār-grozīt. No jauna ir ari sekoši noteikumi: gādību par bērna personu un vecāku varu var piešķirt zināmos gadījumos ari tēvam, par ko turpmāk; gādību par personu var piešķirt abiem vecākiem kopīgi; beidzot, gādību var noteikt ari tā, ka vienai pusei pieder vecāku vara, bet otrai gādība par bērna personu, pie kam domstarpību gadījumos izšķirošais vārds ir tai pusei, kurai pieder vecāku vara; bāriņu tiesa var ari sev paturēt izšķirošo vārdu (pr. 1707-c). Kā aizrāda profesors Kipps,¹⁴⁾ noteikumam par vecāku varas un gādības dalīšanu nevar būt praktiskas nozīmes, jo būtu dīvaini, ja bāriņu tiesa ārļaulības bērna tēvam piešķirtu vecāku varu, nenododot gādību par bērna personu, vai ari mātei neuzticētu gādību par bērna personu un tomēr piešķirtu vecāku varu.

Latvijas projekts savā 2. p. noteic, ka vecāku vara par ārļaulības bērnu pieder viņa mātei, pie kam saskaņā

¹³⁾ Thiesing, Die Annahme eines unehelichen Kindes an Kindesstatt durch seine Mutter, Arch. f. civ. Pr., 91., 429. lapp.; Dittenberger, Arch. f. civ. Pr., 95., 431. lapp.

¹⁴⁾ Dr. Th. Kipp, m. d., 32. un turpm. lapp.

ar proj. 9. p., ārļaulības bērna tēvam, kuŗš dod līdzekļus bērna uzturam, ir tiesība uzraudzīt viņa uzturēšanu un audzināšanu.

Taisot slēdzienus pārrunājamā jautājumā, sakarā ar iepriekšējo apskatu, varam teikt sekošo. Vispirms, jāatmet tas uzskats, ka ārļaulības bērna māte katrā ziņā ir netikla sieviete vai vismaz apšaubāma persona (sk. augšā pievestos BGB motīvus), persona, kuŗa nebauda uzticību. Ja tāds uzskats zem baznīcas iespaida varēja attīstīties un atrast zināmu pamatojumu agrākos gadu simteņos, tad tagad, kur ārļaulības sakari, pilnīgi neatkarīgi no jautājuma par tikumību un netikumību, tik ļoti izplatījušies, kur mēs ārļaulības bērnu un viņa māti vairs sen neliekam un nedrīkstam likt pie kauna staba, viņš vairs nav attaisnojams. Te jāpiebilst, ka tie, kas atkārtu augšā aprādītos apgalvojumus par ārļaulības bērna māti un liedz viņai vecāku varu par savu bērnu, nebūt nesniedz arī vajadzīgos pierādījumus. Turpretim tais zemēs, kuŗās ārļaulības bērna mātei vecāku vara pieder, nekādas briesmas līdz šim nav novērotas. Ja nu mums nav iemesla uz ārļaulības bērna māti raudzīties ar neuzticību, tad nevar būt arī iemesla liegt viņai vecāku varu par savu bērnu. Zināms, viņa šo varu var izlietot nelietīgi; bet vai tad maz ir to gadījumu, kur arī ļaulībā vecāku varu tā izlieto, sevišķi pie šķirtām ļaulībām, kur viens ļaulātais nereti izlieto nelietīgi savu varu par bērniem, lai spaidītu otru ļaulāto? Mēs taču bez ļaubām uzticam vecāku varu sievietei citos gadījumos, kā piem. atraitnei un šķirtai sievai, un neprasām nekādu sevišķu garantiju šīs varas noderīgai izlietošanai. Un ja šāda vara tiek izlietota nelietīgi, tad pret to vajag meklēt un atrast līdzekļus un pielietot tos neatkarīgi no tam, vai lieta grozas ap ļaulībā dzimušu vai ārļaulības bērnu, ja vajadzīgs, paredzot attiecībā uz pēdējo stingrākus noteikumus, sevišķi kas attiecas uz bērna mantas pārvaldību. — Te jāatzīmē, ka lai gan daži vācu juristi jau ilgi priekš jaunā projekta prasīja mātei vecāku varu,¹⁵⁾ tad tomēr tagad, kad projekts ir izstrādāts

¹⁵⁾ Tā Dernburgs (Das bürg. Recht, IV, 279) aizrāda, ka ir nekonekventi uzticēt mātei gādību par bērna personu, nepiešķirot viņai vecāku varu. Sk. arī Titz, Familienrecht (Samml. Göschen), 133. lapp.

un nodots atklātībai un tiek sīki iztirzāts juridiskos žurnalos un brošūrās, gandrīz nemaz nepaceļas balsis par mātes tiesībām šai ziņā; pavisam otrādi, aizrāda, ka projekts arī tagadējā veidā piešķir ārlaulības bērna vecākiem pārāk lielas tiesības, atsvabinot viņus no uzraudzības iestāžu kontroles.¹⁶⁾

Gala iznākums no visa, kas teikts, tā tad būtu šāds: mātei jāpiešķir pilnīga vecāku vara, bet līdz ar to arī jārada attiecīgi gādības organi par nepilngadīgiem, lai katru šīs varas nelietīgu izlietošanu, vienalga vai attiecībā uz laulībā vai ārlaulībā dzimušiem bērniem, būtu iespējams ātri un sekmīgi novērst.

Kā jau redzējām, vecāku varas jēdzienā ietilpst sekoši elementi:

a) gādība un noteikšana par bērna personu, kura attiecībā uz ārlaulības bērnu pēc visām apskatāmajām likumdošanām pirmā kārtā piekrīt viņa mātei (sal. piem. Vcl. 167. un 172. p. p.). Šī tiesība un pienākums tiek pārgrozīti tikai atkarībā no tā, cik tālā likums ārlaulības bērna tēvam dod iespēju darīt iespaidu uz sava bērna likteni (sal. piem. Vcl. 172. p.: ja tēvs pats grib audzināt savu ārlaulības bērnu, tad to viņam var liegt tikai tādā gadījumā, ja viņš neatbilst zināmām, likumā paredzētām prasībām).¹⁷⁾ Par to būs runa vēlāk, kad aplūkosim attiecības starp ārlaulības bērnu un viņa tēvu.

b) ar šo gādību sakarā stāvošā audzināšanas tiesība līdz ar pārmācīšanas tiesību; arī tā visur pieder ārlaulības bērna mātei. Tā kā pēc Vcl. 172. p. viņai pieder audzināšana, un tā kā viņa, kā redzējām, var izlietot vecāku varu pilnīgā apmērā, tad viņa var arī prasīt, lai bērns strādā viņas mājas darbus bez atlīdzības (Vcl. 202. p.),

¹⁶⁾ Prof. Klumcker, Der Gesetzentwurf über das Unehelichenrecht, Zentralblatt für Jugendrecht, 1925, 159. un turpm. lapp.; tas pats, Der Unehelichenschutz im Deutschen Reich, Arch. für Sozialwissenschaft, Bd. 55, H. 1. 156. lapp.; pretējās domās Müller, Zum Entwurf eines Gesetzes über die unehelichen Kinder, Deutsche Richterzeitung, 1925, 34. lapp.

¹⁷⁾ Par šī noteikuma pareizu izpratni pastāv strīdus, sk. tālāk.

var izlietot pret viņu mājas pārmācības līdzekļus, var nodot viņu sodīt valsts varai (Vcl. 206. p), var griezties pie tiesas, ja viņš pārkāpj savus pienākumus (Vcl. 212. p.).

c) bērna pārstāvības tiesība, t. i. tiesība pārstāvēt bērnu viņa personiskās un mantiskās lietās, pieder mātei pēc visām tām tiesībām, kuŗas viņai piešķir vecāku varu. Pēc mūsu Vcl. bērna pārstāvība kā vecāku varas elements pieder vecākiem un tā tad attiecībā uz ārļaulības bērnu viņa mātei: vajadzības gadījumā viņai ir tiesība pārstāvēt savu bērnu personiskās un mantiskās tiesībās, aizstāvēt viņu viņam nodarītu personīgu aizskārumu gadījumā un meklēt par tiem likumīgu gandarījumu, kā arī atlīdzību par nodarītiem zaudējumiem (Vcl. 207. p.). Pēc BGB ārļaulības bērna mātei pārstāvības tiesība nepieder: bērnu arvien pārstāv aizbildnis (BGB § 1707, 3).

d) tiesība pārvaldīt un lietot bērna mantu. Pēc mūsu Vcl. vecāki pārvalda bērnu mantu ar aizbildņu tiesībām, bet bez pienākuma dot norēķinu (210. p.); tāpat at-savināt šo mantu viņi var tikai ar tādām pašām tiesībām, kādas piešķirtas aizbildņiem (217. p.); ja vecāki bērna mantu pārvalda slikti, tad viņus var atstādināt no pārvaldības, bet tiesības lietot šo mantu viņiem paliek (219. p.). Vispār vecākiem ir tiesība lietot bērna mantu pa viņu nepilngadības laiku (218. p.), pie kam no šīs lietošanas dažas mantas kategorijas ir izslēgtas: a) ko bērni ieguvuši valsts vai sabiedriskā dienestā, vai b) ar savu patstāvīgu rūpalu, vai ar mākslu vai zinātni, vai beidzot, c) ko tiem dāvinājušas trešās personas ar tiešu noteikumu, ka dāvinātās mantas pārvaldība piešķirāma bērniem, bet ne vecākiem (220. p.). Par ārļaulības bērna mātes tiesībām attiecībā uz bērna mantu pēc ārvalstu kodeksiem jau runāts augstāk, t. i. pēc franču Code civil ārļaulības bērna māte gan var lietot bērna īpašumu, bet nevar to pārvaldīt; pēc BGB mantas pārvaldību viņa var iegūt tikai kā sava bērna aizbildne, bet lietošanu nekād (izņemot, ja viņa savu bērnu adoptē); pēc ZGB viņai šīs tiesības nepieder uz likuma pamata, bet var tikt piešķirtas.

e) tiesība noteikt bērna dzīves vietu. Pēc mūsu Vcl., saskaņā ar 3070. p., ārlaulības bērni, kamēr tie nav izvēlējušies sev citu dzīves vietu vai viņiem tāda nav noteikta, seko mātes dzīves vietai. Pats par sevi saprotams, ka pilngadīgi bērni var izvēlēties dzīves vietu pēc sava ieskata, kā tas attiecībā uz laulībā dzimušiem bērniem slēdzams no Vcl. 208. p. Ari pēc ārvalstu kodeksiem ārlaulības bērna dzīves vietas noteikšana pieder mātei.

f) tiesība dot vai liegt atļauju iestāties laulībā. Bet ja māte bez dibinātiem iemesliem šo atļauju liedz, tad to dod attiecīgā aizbildnības iestāde (Lik. par laulību 3. p.).

Ja ārlaulības bērna mātei pieder, resp. ir piešķirta vecāku vara, tad attiecībā uz viņas ierobežošanu un izbeigšanu os ir spēkā vispārējie noteikumi (sk. piem. Vcl. 225. un turpm. p.p.).

3. Ārlaulības bērna mātei ir uzlikts pienākums dot savam ārlaulības bērnam uzturu un viņai ir tiesība saņemt uzturu no sava bērna. Šai ziņā ārlaulības bērna stāvoklī neatrodām nekādas īpatnības, salīdzinot ar laulībā dzimušā bērna stāvokli.

Par uztura došanas pienākuma sadalīšanu starp ārlaulības bērna māti un viņa tēvu runāsim vēlāk, apskatot ārlaulības bērna tiesisko stāvokli pret viņa tēvu.

II. Ārlaulības bērns un viņa tēvs.

Pavisam citādas dabas un likumdevējam daudz grūtāk nokārtojams, nekā jautājums par ārlaulības bērna tiesiskām attiecībām pret viņa māti, ir jautājums par viņa tiesiskām attiecībām pret tēvu. Šīs attiecības pret tēvu ir taisni tās, kas raksturo ārlaulības bērna tiesisko stāvokli; jo ārlaulības stāvoklis, t. i. tā bērna īpašība, ka viņš nav laulībā dzimis, tikai te parādas visā savā nozīmē un rada svarīgas sekas.

Vispirms, ja izejam no viedokļa „pater is est, quem nuptiae demonstrant“, — ārlaulības bērnam nemaz nav tēva tiesiskā

nozīmē: viņam tēvs papriekš jāatrod, jāuzmeklē. Tā tad, pirms varam runāt par ārļaulības bērna un viņa tēva savstarpējām attiecībām, mums jānoskaidro jautājums: kas ir ārļaulības bērna tēvs? jautājums, ap kuŗu savukārt saistas daudz citu blakus jautājumu, sevišķi sakarā ar tā saucāmo paternitātes meklēšanu spaidu (tiesas) ceļā.

Tā tad attiecībā uz ļaulībā dzimušu bērnu likums uzstāda presumpciju, ka mātes vīrs ir viņa tēvs. Tas pilnīgi saprotams, ja ielāgojam, ka ļaulība ir tiesiski sīki regulēts, ilgstošu dzimumisku kopību radošs instituts un ka lielā vairumā gadījumu ļaulībā dzimušie bērni tiešām ir cēlušies no ļaulātā vīra. Attiecībā uz ārļaulībā dzimušu bērnu tāda presumpcija nav iespējama: viņa piedzimšana gan norāda uz viņa māti, bet par tēvu neļauj taisīt nekādu slēdzienu, tāpēc ka tas atklātībai nav zināms. Bērna piedzimšana vien vēl nenodibina nekādas tiesiskas attiecības starp viņu un viņa tēvu; šīs attiecības ir jānodibina ar kādu formālu tiesisku aktu. To var panākt divējādā ceļā: vai nu ka tēvs labprātīgi atzīstās par bērna tēvu, vai ka viņu atzīst par tādu ar tiesas spriedumu, pēc attiecīgu pierādījumu pārbaudīšanas, tā saucamās paternitātes sūdzības ceļā. Beidzot, var būt arī tā, ka ārļaulības bērna tēvu pavisam nav iespējams noskaidrot: tāds bērns tad arī šolaiku tiesībās paliek bez tēva, sine patre; šis apstāklis likumdevēju gribot negribot spiež iedalīt ārļaulības bērnus divās šķirās: ārļaulības bērnos ar tēvu un ārļaulības bērnos bez tēva, kā tas izteicas Šveices likumos (atzīti un ar kārtas sekām piespriesti bērni no vienas puses un visi pārējie no otras puses). Norveģijas 1915. g. 10. apr. likumā un ļaunajā Vācijas projektā.

1. Bērna atzīšana no tēva puses.

Atzīšana vislielāko lomu spēlē franču un pēc tam Šveices civiltiesībās.

Atzīšana franču tiesībās. Atzīšanai vispār, kā zināms, var būt divējāda nozīme: vai nu fakta atzīšanas, apstiprināšanas, deklarācija nozīme, vai arī tā var būt tie-

sības radošs, konstitutīvs gribas izteikums. Ja mēs saprotam atzīšanu tikai deklarativā nozīmē, tad paternitātes tiesiskais pamats ir no radīšanas akta izrietošā dabiskā radniecība; turpreti, ja mēs viņai atzīstam konstitutīvu nozīmi, tad paternitāte dibinas uz attiecīgā vīrieša gribas izteikumu, sakarā ar likuma uzstādītām prasībām. Kas attiecas uz Code civil, tad likumā pašā nav noteikuma par to, kādā nozīmē īsti saprotama atzīšana; valdošais uzskats kā teorijā, tā arī praksē nostājas uz tā viedokļa, ka atzīšana ir tikai fakta un proti, tīri personiska fakta atzīšana; tā tad viņai nav konstitutīva spēka, kā piem. leģitimācijai, kuŗa dod bērnam jaunas tiesības, viņai ir tikai deklaratīva nozīme, viņa apliecina dabisko attiecību, radniecību. Viņa ir paternitātes pierādījums.¹⁾ Ja nu atzīt apzīmē apliecināt noteikti personīgu faktu, tad saprotams, ka to var darīt vienīgi tēvs pats. Citu personu izteikumiem attiecībā uz tēvu nav nekādas nozīmes, starp citu arī tam ne, ja māte savu bērnu atzīdama (kas, kā redzējām, pēc franču tiesībām ir nepieciešami), būtu nosaukusi tēva vārdu.

Kas attiecas uz personas spēju atzīt ārļaulības bērnu, tad likumā par to nekas nav teikts. Sakarā ar to, pieņemt, ka atzīšanai nav vajadzīga darbības spēja, bet ka atzīt var katrs, kam ir gribas spēja un kas var brīvi darboties. Tā var atzīt: nepilngadīga persona bez aizbildņa vai aizgādņa līdzdalības; garā slimais gaišā starpbrīdī (intervalle lucide), tā tad arī izšķērdētājs un vājprātīgais. Jo ja šādām personām atzīšanu liegtu, tad attiecīgos gadījumos bērnu pavisam nebūtu iespējams atzīt, jo te darbības nespējīgās personas gribu nevar atvietot neviena cita persona ar savu gribu; kā redzējām, atzīšana ir personīgas gribas izteikums un viņai jāiziet tieši no tēva paša.²⁾

Atzīt var tikai vienkāršos ārļaulības bērnus (enfants naturels simples); turpreti bērnus no asinsgrēka un ļaulības pār-

¹⁾ Planiol, m. d., 1485; Nagórski, m. d., 58. un turpm. lapp.; citādās domās Th. Geigers, m. d., 177. un turpm. lapp., kuŗš atzīšanai franču tiesībās piešķir konstitutīvi-leģitimējošu spēku.

²⁾ Planiol, m. d., 1478.

laulības pārkāpums nekad nedrīkst būt par avotu ģimenes tiesībām,³⁾ tas ir pamats visai Code civil mācībai par tādiem ār-laulības bērniem, kuŗu vecāki savā starpā nevar noslēgt laulību. Izņēmums ir bērni, kuŗi cēlušies sakarā ar nolaupījumu (enlèvement) vai vardarbību (viol), un pēc 1907. gada 7. novembra un 1915. gada 30. novembra likumiem trīs šķiras bērnu no laulības pārkāpuma (Code civil § 331).

Bērnu var atzīt katrā laikā: pat tad, kad viņš vēl nav dzimis, saskaņā ar romiešu tiesību principu: *Infans conceptus pro iam nato habetur, quoties de commodis eius agitur.*⁴⁾ Šādai atzīšanai sevišķi liela nozīme tai gadījumā, kad tēvs mirst priekš bērna dzimšanas, jo, kā redzams no augšā teiktā, līdz ar tēva nāvi atzīšanas tiesība neglābjami izbeidzas. Tāpat var atzīt ār-laulības bērnu, kad viņš jau miris. Šāda atzīšana nerada nekādas šaubas, ja bērns mirstot atstāj likumīgus pēcnācējus: atzīšana nāk viņiem par labu, jo saskaņā ar Code civil 332. un 766. pantu viņi var mantot no sava vectēva. Turpretī šaubas rada tas gadījums, kad ār-laulības bērns mirst bez mantiniekiem. Te persona, kuŗa bērnu atzīst, var būt ieinteresēta bērna mantojumā, un vispār neatstāj labu iespaidu tas, ka bērnam dzīvojot viņa to nav atzinusi, bet gan atzīst pēc nāves, kad tas viņai vairs neko nemaksā un kad viņa sakarā ar šo atzīšanu var gūt kādu labumu. Te mēģina piemērot Code civil 332. p., pēc kuŗa leģitimācija vairs nav pielaižama, ja bērns jau miris bez pēcnācējiem. Tomēr Francijas tiesu prakse šādu atzīšanu pielaiž, un kā aprāda Planiols,⁵⁾ tā arī nerunā pretī min. 332. p. noteikumiem par leģitimāciju, ja paturam vērā, ka leģitimācijai ir konstitutīvs spēks, t. i. viņa piešķir ār-laulības bērnam jaunas tiesības, kurpretī atzīšanai tikai deklarātivs raksturs, t. i. viņa tikai apliecina radniecību, ir tikai agrāk notikušā fakta pierādījums.

Atzīšanai ir spēks tikai tad, ja tā ir izdarīta zināmā formā, un proti, publiska dokumenta formā; atzīšanai jebkādā

³⁾ Morelot, De la reconnaissance des enfants illégitimes, 119. lapp., citēts pie Nagórka, m. d., 60. lapp.).

⁴⁾ D, 1, 5, 7.

⁵⁾ Planiol, m. d., 1481. p. in fine.

citā formā nav nozīmes. Kompetenti noslēgt atzīšanas aktus ir civilstāvokļa ierēdņi un notari. Paziņojumu par atzīšanu var savienot ar paziņojumu par dzimšanu; šādā gadījumā tie abi top apvienoti vienā aktā; turpretī ja atzīšana notiek pēc dzimšanas reģistrēšanas, tad par to tiek sastādīts atsevišķs akts. Tāpat atzīšana laulības ligumā notiek pie civilstāvokļa ierēdņa. Notars dokumentē ārļaulības bērna atzīšanu otra notara un divu liecinieku klātbūtnē; pretējā gadījumā atzīšana ir spēkā neesoša. Atzīšanu var izdarīt arī testamentā, ja to noslēdz pie notara publiskā kārtībā. Beidzot, bērna atzīšana var notikt tiesas iestāžu protokolos, kuŗos tiek ievests tas, kas tiesas priekšā notiek; sakarā ar to, atzīšanu var izdarīt vispār tiesas sēdē, pie miertiesneša, pie izmeklēšanas tiesneša, u. t. t., bet ne pie tādiem administratīviem ierēdņiem, kuŗiem nav tiesība sastādīt privatu personu aktus.

Tā ka atzīšana ir dabiskās attiecības, radniecības pierādījums, tad tai vajag saskanēt ar patiesību, t. i. katra gribas spējīga persona var atzīt ārļaulības bērnu ar to nosacījumu, ka viņa tiešām ir ārļaulības bērna tēvs. Tam, kas atzīst, nav tas jāpierāda (un pēc pašas lietas būtības viņš to arī nevar pierādīt); likums pieņem, ka viņa paziņojums saskan ar patiesību. Ja tas tā nav, tad atzīšanu var apstrīdēt. Šāda tiesība pieder visām personām, kuŗas apstrīdēšanā ieinteresētas (Code civil 339. p.), pie kam šīs intereses var būt tiklab mantiskas, kā arī moraliskas. Sakarā ar to apstrīdēt var: bērns pats, kuŗš ir ieinteresēts noskaidrot savu īsto radniecību; persona, kuŗa bērnu atzinusi (daži, piem. Demolombs, viņai liedz šo tiesību, identificējot apstrīdēšanu ar atsaukšanu, kas bez šaubām nav pareizi); persona, kuŗa apgalvo, ka viņa ir bērna īstais tēvs; atzinēja mantinieki, lai atstumtu ārļaulības bērnu no mantošanas; citi tās pašas personas ārļaulības bērni, lai palielinātu savu mantojuma daļu, mantojot citam no cita (kā redzēsim, vienas un tās pašas personas ārļaulības bērniem ir mantošanas tiesības savā starpā); tāpat vēl citas ieinteresētas personas. Apstrīdēt var, ja atzītais fakts ir nepatiess, t. i., ja persona, kuŗa atzinusi, nav attiecīgā bērna tēvs; ja persona,

kuŗa atzinusi, nav gribas spējīga; ja atzīšanai ir tādi formāli trūkumi, kuŗi padara viņu par spēkā neesoŗu; ja personai, kuŗa bērnu atzinusi, izsakot atzīšanu ir trūcis gribas, vai ja viņas griba nav brīva, piem. spaidu, viltus un maldības gadījumā. Nav nevienas specialas ierunas, ko varētu stādīt pretī šai apstrīdējuma sūdzībai. Te nepalīdz arī tas apstāklis, ka bērns izlieto ar atzīšanu saskanoŗu ārlaulības bērna stāvokli (possession d' état). Šī apstrīdējuma sūdzība nekad nenoilgst (izņemot gadījumu, kad apstrīdējums ir pamatots uz kādas mantiskas prasības (intereses); tad viņš noilgst līdz ar šo prasību.⁹⁾

Ārlaulības bērna atzīšana, ja tā reiz izdarīta, ir neatsaucama, ka vispār ikkatra atzīšanās. Šis noteikums pats par sevi ir pilnīgi skaidrs un nerada nekādas grūtības. Šaubas var rasties tikai tai gadījumā, ja atzīšana izteikta kādā atsaucamā aktā, piem. notarialā testamentā. Šai ziņā domas šķīras: valdošais uzskats ir tas, ka ja arī attiecīgais testaments tiek atsaukts, atzīšana paliek spēkā (Planiols, Aubry et Rau, u. c.; pretī Demolombs).

Atzīšanai ir absolūts raksturs, viņa ir spēkā pret ikkatru personu; viņai ir atpakalejošs spēks, t. i. atzītais bērns jau no viņa ieņemšanas brīža tiek uzlūkots par atzinēja ārlaulības bērnu.

Principā ar atzīšanu nodibinātai ārlaulības radniecībai allaŗ ir vienas un tās pašas tiesiskās sekas, un visiem atzītiem ārlaulības bērniem vienāds tiesisks stāvoklis, tomēr ar vienu izņēmumu: ja laulātais laulības laikā atzīst savu ārlaulības bērnu, ko tas pirms laulības piedzīvojis ar kādu citu personu nekā ar savu laulāto, tad šī atzīšana nekādā ziņā nedrīkst kaitēt ne pēdējam, ne arī šai laulībā dzimuŗiem bērniem (Code civil § 337), t. i. pret atzinēja laulāto un laulībā dzimuŗiem bērniem atzīšana ir spēkā tikai tiktāl, ciktāl atzītā ārlaulības bērna tiesību izlietošana nesadurās ar minēto personu interesēm.

Atzīšana Šveices tiesībās. Atzīšana Šveices civilkodeksā pārņemta no franču tiesībām pa lielai daļai aiz tā

⁹⁾ Planiol, m. d. I, 1492.

iemesla, ka viņa jau iepriekš ZGB izdošanas pastāvēja lielā Šveices daļā (piem. tā saucamos romāņu kantonos), un tur novērotie piedzīvojumi nedeva iemeslu viņu atmest, jo viņa bij izrādījusies ļoti noderīga. Bez tam bij vēl arī citi iemesli, par kuriem runāsim vēlāk, kad apskatīsim atzīšanas nozīmi vispār.

Tiesība atzīt savu ārļaulības bērnu, tāpat kā franču tiesībās, pirmā kārtā pieder viņa tēvam⁷⁾ (ZGB § 305 un 304.). Bet pēc ZGB šī tiesība vairs nav stingri personiska, kā pēc Code civil: tēva vietā var atzīt bērnu arī vectēvs no tēva puses, ja tēvs miris, vai arī uz ilgstošu laiku ir spriedumnespējīgs (urteilsunfähig), t. i. ja viņš gara slimības, vājpātības, žūpības vai citu līdzīgu stāvokļu dēļ nespēj saprātīgi rīkoties (ZGB § 16). Šī tēva vectēva tiesība nav viņa vecāku varas funkcija, jo citādi tā piederētu arī tēva vecmātei, saskaņā ar § 274, 1, un nepāriet uz viņu arī uz mantojumu tiesību pamata, bet ir dibināta vienīgi uz likumu. Lai gan bērnu atzinis vectēvs, tad tomēr šādas atzīšanas sekas arvien vēršas pret tēvu.⁸⁾

Atzīt var tēvs tikai savu ārļaulības bērnu, izņemot tos, kas cēlušies no asinsgrēka un laulības pārkāpuma. Kā redzams, attiecībā uz šiem bērniem Šveices civiltiesības stāv uz tāda paša viedokļa, kā Francijas Code civil. Šādu bērnu atzīšana ir spēkā neesoša un to katrā laikā var apstrīdēt. Attiecīgām iestādēm ex officio jāseko, lai šis aizliegums tiktu ievērots.

Zināms laiks bērna atzīšanai nav noteikts. Tā kā saskaņā ar ZGB § 31, 2, bērns ir tiesībspējīgs, ja viņš piedzimst dzīvs, tad pēc principa: nasciturus pro iam nato habetur etc. atzīšana ir pielaižama arī pirms dzimšanas, ja tikai tiek apzīmēta māte un gaidamās piedzimšanas laiks. Turpretī nevar atzīt bērnu jau pirms viņa ieņemšanas, jo tas apzīmētu netikumiskā kārtā ierobežot atzinēja personas tiesības.⁹⁾ Bērnu var atzīt arī pēc

⁷⁾ Kā zināms, atzīšanu no mātes puses, kā franču tiesībās, ZGB nepazīst.

⁸⁾ (Ziegler, Die Anerkennung ausserhehlichen Kinder nach schweizerischem Recht, Leipzig, 1908, 12. un 36. lapp.)

⁹⁾ Peyer, m. d., 139. lapp.

viņa nāves, pat tai gadījumā, ja viņš nav atstājis pēcnācējus un ja atzīšanas nolūks ir iegūt bērna mantojumu, jo likumā tas nav aizliegts.

Kas attiecas uz formu, tad atzīšana notiek ar vienpusēju tiesisku darījumu caur atzinēja gribas izteikumu, pie kam ne mātes ne bērna piekrišana nav vajadzīga. Ja atzīšana notiek starp dzīviem, tad tā izteicama publiskā dokumentā; turpretī ja tās sekām jāiestājas tikai pēc tēva resp. vectēva nāves, tad atzīšanu var izdarīt arī testamentā (ZGB § 303, 2). Kas saņemams ar publisku dokumentu, to nosaka kantonālā likumdošana.

Tā kā atzīšanai Šveices tiesībās, kā to vēlāk redzēsīm, ir ļoti svarīgas sekas, tad likums paredz viņas atcelšanu, un šai ziņā Šveices tiesības ievērojamā mērā atšķiras no franču tiesībām. Pirmkārt, atcelšanas ierosinājums ir ļoti atvieglots vistuvāk ieinteresētām personām — bērna mātei un bērnam. Tie, vai pēc bērna nāves viņu mantinieki, triju mēnešu laikā no tās dienas, kad viņi dabūjuši zināt par atzīšanu, var celt pie civilstāvokļa ierēdņa ierunu ar apgalvojumu, ka persona, kuŗa bērnu atzinusi, nav viņa tēvs vai vectēvs, vai ka šī atzīšana ir bērnam kaitīga (ZGB § 305, 1). Šo ierunu civilstāvokļa ierēdnis paziņo tai personai, kuŗa atzinusi, un tā var triju mēnešu laikā pieprasīt ierunas noraidīšanu (ZGB § 305). Tādā kārtā sūdzība par atzīšanu nav vis jāceļ mātei vai bērnam, bet tai personai, kuŗa bērnu atzinusi; līdz ar to viņai uzlikts pienākums šo savu sūdzību pierādīt. Apstrīdēt atzīšanu var arī citas ieinteresētas personas, kā arī attiecīgā tēva dzimtenes kantona iestādes, ar to starpību, ka viņām ir jāceļ sūdzība; šai sūdzībā ir atļauts tikai pierādīt, ka persona, kuŗa bērnu atzinusi, nav viņa tēvs vai vectēvs, vai ka atzīšana šai gadījumā nav pielaižama (ZGB § 306). Citi apgalvojumi, piem. par saiešanos ar vairākiem, par netiklu dzīvi, te nav pielaižami, izņemot gadījumu, ja pierādītu, ka ir neiespējami, lai bērns būtu cēlies no tās personas, kas viņu atzinusi. Atzinējs pats var anstrīdēt atzīšanu pēc vispārējiem tiesisko darījumu apstrīdēšanas principiem (sk. Šveices saistību tiesību (OR) 18. un

turpmākos §§), tā tad svarīgas maldības, tīšas maldināšanas vai spaidu gadījumā.

Atzīšanu nevar saistīt ne ar nosacījumu, ne ar uzlikumu (modus), ne arī ar termiņu. Ja atzīšana notiek starp dzīviem, tad tā nav atsaucoma. Ja viņa tiek izdarīta testamentā, tad atsaukšana ir iespējama, tāpēc ka no pēdējās gribas rīkojumu būtības jau izriet, ka uz viņiem parņatotas prasības izceļas tikai ar testatora nāvi.¹⁰⁾

Abās apskatītajās likumdošanās atzīšanai ir sevišķa nozīme tāpēc, ka viņa tajās ir saistīta ar materialitiski sekām (ar viņu tiek nodibināts ārļaulības bērna tiesiskais stāvoklis). No šādas atzīšanas sevišķā nozīmē (Anerkennung) jāatšķir atzīšana vai atzīšanās vispārējā nozīmē, kuŗa parasti mēdz būt tikai ar procesualām sekām (Eingeständnis). Šādā nozīmē atzīšanu pielaiž turpmāk apskatāmās likumdošanas.

Atzīšana vācu tiesībās. Salīdzinot ar franču un Šveices tiesībām, atzīšana vācu tiesībās spēlē pavisam niecīgu lomu. Abās augšā minētās tiesībās atzīšana nodibina paternitāti; vācu GBG tāda noteikuma nav. Par atzīšanu runā tikai viens vienīgs 1718. pants, kuŗš skan sekoši: „Kas pēc bērna piedzimšanas publiskā dokumentā atzīst savu paternitāti, tas nevar atsaukties uz to, ka kādam citam ar māti bērna ieņemšanas (konceptijas) laikā bijuši sakari.“ Par šīs atzīšanās īsto nozīmi vācu juridiskajā literatūrā ir norisinājušies dzīvi strīdi:¹¹⁾ vispirms jau par to, vai atzīšana pēc BGB ir tiesisks darījums vai nav; valdošais uzskats pieņem, ka ir; tālāk sākās strīdus par šī darījuma saturu: vai atzīšana satur sevī tikai tā fakta atzīšanu, ka attiecīgai personai bērna ieņemšanas laikā ar bērna māti bijuši sakari, jeb vai atzīšana satur sevī pozitīvu gribas izteikumu, ar kuŗu atzinējs noteikti atzīst bērnu par savu ārļaulības bērnu; valdošais uzskats pieņem, ka ar atzīšanu atzinējs tikai atsakas no tās ierunas, ka bērna mātei

¹⁰⁾ Par šo jautājumu pastāv strīdus (sk. Peyer, m. d., 138. un turpm. lapp.).

¹¹⁾ Nagorski, m. d. 66. un turpm. lapp.

bērna ieņemšanas laikā bijuši dzimumiski sakari arī ar citām personām (tsc. exceptio plurium, vairāku piegulētāju ieruna); turpretī ieruna par to, ka starp viņa kopošanos ar māti un bērna ieņemšanu nav cēloniska sakara, viņam paliek. Ja viņš šādu ierunu necel vai nepierāda, tad viņa sakari top uzlūkoti par pierādītiem un viņš uzskatīts par bērna tēvu, kaut arī mātei būtu bijuši sakari arī ar citiem. Lai atzīšanai būtu šādas sekas, t. i. lai exceptio plurium tiktu izslēgta, pirmkārt, ir nepieciešami atzīšanu izteikt publiskā dokumentā. Sevišķa forma nav priekšā rakstīta, bet katrā ziņā vajag būt nepārprotami izredzamai atzinēja gribai atzīties par tēvu; tāpat vajag būt noteikti apzīmētam bērnam, uz kuŗu atzīšana attiecas. Noslēgt šādu aktu var pie notara, pie apsardzības tiesneša, pie civilstāvokļa ierēdņa vai nu pie laulības noslēgšanas, vai bērna dzimšanas reģistrēšanas. Ja atzīšana nav izdarīta publiskā dokumentā, tad persona, kuŗa to izdarījusi, nezaudē tiesību celt vairāku piegulētāju ierunu; bet tāda atzīšana var būt par pierādījuma līdzekli tam apgalvojumam, ka atzinējs ir bērna tēvs. Otrkārt, atzīšanu var izdarīt tikai pēc bērna piedzimšanas. Ja viņa izdarīta pirms tās, tad viņa var noderēt tikai kā pierādījums dzimumiskiem sakariem, bet atzinējs nezaudē tiesību celt ierunas, to starpā arī vairāku piegulētāju ierunu.

No atzīšanas dabas izriet viņas neatsaucamība, bet viņu var apstrīdēt pēc vispārējiem noteikumiem (BGB §§ 116—124): maldības, draudu, viltus gadījumos u. t. t. Viņa ir spēkā neesoša, ja to izdarījusi darbības nespējīga persona (BGB § 104), vai arī darbības spējas ziņā ierobežota persona, bez sava likumīgā pārstāvja (§§ 107—111).

Atzīšana Norveģijas tiesībās. Norveģijas 1915. g. 10. aprīļa likumā atzīšanai vairs nav nekādas patstāvīgas nozīmes; atzīšana izteicas iekš tam, ka attiecīgā persona prāvā vai iepriekšējā procesā izsaka, ka viņa ir bērna tēvs vai vienkārši necel ierunas pret mātes apgalvojumu; ierunas necelšana tiek automatiski uzlūkota kā atzīšana. Sakarā ar to šai atzīšanai nepiemīt nekas īpatnējs ne formas ne arī

seku ziņā: tā vienkārši kā atbildētāja (vai arī iepriekšējā procesā kā nosauktā tēva) atzīšanās tiek ierakstīta protokolā. Arī pēc Norveģijas likuma tas, kas bērnu atzinis, var zināmā termiņā, un dažos gadījumos arī pēc šī termiņa notecēšanas, atzīšanu apstrīdēt, ja viņš pierāda, ka fakti, kuŗi viņam dod tiesību neatzīt bērnu par savu, viņam kļuvuši zināmi tikai pēc atzīšanas izteikuma, un ja ir pieņemams, ka šie fakti ir pareizi (1915. gada 10. aprīļa lik. § 15).

Mūsu Vietējo civillikumu kopoјums savā 165. pantā, vienīgā, kuŗā iet runa par ārlaulības bērna atzīšanu, nosaka: „Par ārlaulības bērna tēvu atzīstams tas, kuŗš labprātīgi atzinies, ka viņu piedzīvojis, vai arī tiesā atzinies vai pieņākts, ka viņam bijuši miesīgi sakari ar šīs personas māti, tomēr ne agrāk kā desmit mēnešus un ne vēlāk kā 182 dienas pirms viņa dzimšanas. Bet viņš tiek atsvabināts no tēva pieņākumiem, ja pierāda, vai ja ārlaulības bērna māte pati atzīst, ka viņai tai pašā laikā bijuši miesīgi sakari arī ar citiem.“

Kā redzams, šinī pantā iet runa par divējādu atzīšanu: 1) par bērna atzīšanu par savu vispār, un 2) par atzīšanos tiesā, ka personai, kuŗa atzīstas, ar ārlaulības bērna māti bijuši sakari koncepcijas laikā (t. i. par atzīšanos sakarā ar celtu paternitātes sūdzību). Šī pēdējā atzīšanās tiesā tā tad nav nekas vairāk, kā procesuals moments, viņa padota tiem pašiem noteikumiem, kā vispār atzīšana civilprocesā (Civ. Proc. lik. 479. un turpm. p.) un viņas tuvākās sekas ir tās, ka sūdzētājs tiek atsvabināts no citu pierādījumu sniegšanas. Uz šīs atzīšanas pamata tad tiesa var ar savu spriedumu atzīt attiecīgo personu par ārlaulības bērna tēvu ar visām sekām, par ko runāsim vēlāk, nodaļā par paternitātes sūdzību. Kas attiecas uz pirmo V. c. lik. 165. pantā minēto atzīšanu, ārlaulības bērna atzīšanu par savu bērnu, tad par to nekādus tuvākus norādījumus mūsu kodeksā neatrodam. Prakse viņu pielīdzina vispār atzīšanai ārpus tiesas un piešķir viņai pierādījuma nozīmi procesā (Krievijas senāta civ. kas. dep. spriedumi 207./80., 311/75., sk. Bukovska koment. paskaidrojums pie 165. p.). Bez tam, agrāko vācu

tiesu prakse bij nākusi pie slēdziena, ka šāda atzīšana izslēdz exceptio plurium (sk. Cvingmaņa kr. VII., 1242.).

Kr. lik. k. o. p. X. sēj. I. d. ārļaulības bērna atzīšana no viņa tēva puses nav paredzēta. Turpretī Krievijas civ. kod. projektā šāda labprātīga atzīšana bij sīki normēta (Proj. II. gr. 325.—336. p.).

Latvijas projektā¹²⁾ neatrodam par atzīšanu it nekādus noteikumus.

Pēc Vācijas jaunā projekta atzīšanai ir materiali tiesiskas sekas. Atzīšana ir divpusējs tiesisks darījums, pie kam ir nepieciešama gribas izteikšana no vienas puses, piekrišana no otras puses, kas pilnīgi saprotami, ja ielāgojam, ka ar atzīšanu bērns nonāk sevišķās attiecībās pret atzinēju un zaudē savas tiesības pret trešām personām (piem. tiesību uz paternitātes resp. uztura sūdzību). Atzīšana ir jāizteic aizbildnības tiesai (proj. § 1705a). Ja bērns liedzas dot savu piekrišanu, tad paternitātes nodibināšana tiesas ceļā paliek atklāta. Ja bērns ir darbības nespējīgs, vai ja viņa darbības spēja ir aprobežota, piekrišanu var izteikt viņa likumīgais pārstāvis (§ 1705b). Tēvs savu ārļaulības bērnu var atzīt arī publiskā, bet ne privatā testamentā. Arī šai gadījumā ir nepieciešama bērna piekrišana, tādā kārtā, ka pēc tēva nāves tiesa, kuŗa skata cauri mantojuma lietu (Nachlassgericht), paziņo atzīšanu bērnam vai viņa likumīgajam pārstāvim, kuŗš pēc tam izteic savu piekrišanu aizbildnības tiesai. Tēvs var apstrīdēt savu atzīšanu, bērns savu piekrišanu. Par to projektā doti sīki priekšraksti (§§ 1705c līdz 1705f), kuŗi klusu ciešot pieņem, ka apstrīdēšanas iemesliem pirmā kārtā jābūt tiem pašiem, kā pie jebkuŗa gribas izteikuma, bet tēvs var savu apstrīdējumu pamatot arī uz to, ka viņš atzīstot maldīgi pieņēmis, ka māte koncepcijas laikā sagājusies tikai ar viņu. Tam atbilstoši arī bērns var pamatot savu apstrīdējumu uz to, ka viņam, dodot savu piekrišanu, nav bijis zināms, ka viņa māte koncepcijas laikā nav sagājusies ar to personu, kuŗa viņu atzinusi, vai ka viņa sagājusies

¹²⁾ „T. Mīn. Vēstn.“ 1924. g. 541. un turpm. lapp.

ari ar kādu citu vai ka nav iespējams, ka viņš būtu cēlies no atzinēja. Nezināšanai par mātes saiešanos ar kādu trešo personu nav nekādas nozīmes priekš apstrīdēšanas no tēva vai bērna puses, ja ir acīmredzami neiespējami, ka bērns cēlies no šīs trešās personas (§ 1705c). Apstrīdēšana jāizdara triju mēnešu laikā, skaitot no tās dienas, kad apstrīdējuma pamats kļuvis zināms (§ 1705d). Kompetentā tiesas iestāde ir aizbildnības tiesa, vai, ja bērns jau miris, mantojumu tiesa (§ 1705f).

Beidzot, kas attiecas uz jautājumu, vai ir vēlami pieļaut ārļaulības bērnu atzīšanu (ar materiāli tiesiskām sekām), tad jāsaka, ka pēdējā laikā kā zinātnieki tā ari likumdevēji uz šo jautājumu mēdz atbildēt pozitīvi. Tie iebildumi, kuŗu dēļ šāda atzīšana savā laikā netika uzņemta piem. BGB projektā, proti, ka ārļaulības bērnu atzīšana atbalsta atturēšanos no laulības un veicina konkubinātu, tagad gan vairs nevienu nepārlicina. Turpretī, atzīšanas pozitīvās puses ir neapšaubāmas: pirmkārt, tas, ka paternitate visdrošāk tiek nodibināta ar mātes piegulētāja paša atzīšanu, un otrkārt tas, ka atzīto ārļaulības bērnu stāvoklis neapšaubāmi ir daudz labāks nekā pārējo ārļaulības bērnu stāvoklis. Zināms, atzīšanu var izdarīt ari ļaunā nolūkā; bet pret to likumdevējs arvien var atrast līdzekļus.

Gala slēdziens: atzīšana būtu pieļaujama, bet atzītiem ārļaulības bērniem nebūtu piešķiramas nekādas priekšrocības pret citiem ārļaulības bērniem, kuŗu tēvs noskaidrots tiesas ceļā; atzīšanas sekas tādā kārtā būtu vienīgi tās, ka atkristu paternitates sūdzība.

2. Paternitates sūdzība.

A. Vispārējs pārskats.

Ja nu ārļaulības tēvs savu bērnu neatzīst, tad pēdējam jānodibina savas attiecības pret viņu tiesas ceļā ar tā saucamo tēva meklēšanas, paternitates sūdzību (искъ о бѣ отцовствѣ. Vaterschaftsklage, recherche de la paternité). Tā kā attiecībā

uz ārļaulības bērna izcelšanos no zināma tēva nepastāv un nevar pastāvēt nekāda presumpcija, kā attiecībā uz ļaulībā dzimušu bērnu (pater is est etc.), tad ir skaidrs, ka šī izcelšanās no zināmas personas ir jāpierāda. Bet pirms apskatām tuvāk šīs sūdzības noteikumus, mums iepriekš jāapstājās pie jautājuma, vai paternitātes sūdzība vispār ir ļialaižama? Kā redzējam, ir likumdošanas (piem. franču), kuŗas tēva meklēšanu sūdzības ceļā ļialaiž tikai pašā pēdējā laikā, un tikai kā izņēmumu, un arī zinātnē attiecībā uz šo jautājumu nebūt nevalda vienprātība.¹⁾ Tāpēc vispirms apskatīsim argumentus pret un par paternitātes sūdzību.

Pirmais un svarīgākais iebildums pret paternitātes sūdzības ļialaišanu ir tas, ka pierādīt paternitāti, t. i. ka attiecīgais bērns cēlies no zināmas personas, ir neiespējami vai vismaz ārkārtīgi grūti, pat bīstami, jo nekad nav izslēgta varbūtība, ka šai ziņā taisītais spriedums ir maldīgs. „Paternitāte ir dabas noslēpumā tīts fakts, pat ļaulībā. Tomēr tur ir spēkā princips, kuŗš dibinas nevien uz romiešu tiesībām, bet kuŗam ir dziļš pamats tikumiskās jūtās, proti, pater est, quem nuptiae demonstrant... Bet šim principam ir arī negatīva nozīme: ārpus ļaulības nav paternitātes, nav tēva attiecību.“²⁾ Tā tad, kur nav ļaulības, tur nekādaī presumpcijai nav vietas. Ja nu arī var pierādīt, ka zināmai personai ar bērna māti tā saucamajā kritiskajā (bērna ieņemšanas) laikā bijuši miesīgi sakari, tad ar to vēl nepietiek: ļai paternitāti varētu atzīt par noskaidrotu, būtu jāpierāda arī vēl viens negatīvs apstāklis, proti, ka minētā kritiskajā, koncepcijas laikā mātei nav bijuši miesīgi sakari ne ar vienu citu personu. Tā ka tas nav iespējams, tad arī pierādītas miesīgas saiešanās gadījumā var taisīt slēdzienu tikai par paternitātes iespējamību un tāpēc šis slēdziens arvien ir patvarīgs un riskets.³⁾ Bet valsts uzdevums ir aizsargāt tikai pierādītas tiesības. Ja pierādījumus atvīetotu ar var-

¹⁾ Sk., piem., tālāk citātu no prof. T o m f o r d e s augšā minētā darba.

²⁾ H e y d e m a n s, III. vācu juristu dienā 1862. g. (Min. dienas debates citētas pēc Ed. Lista, m. d.).

³⁾ K e l l e r, Pandekten, 782. lapp.

būtībā, uzstādot faktisku pierādījumu vietā presumpcijas, tad ar to atsevišķos gadījumos varētu nodarīt smagu netaisnību tai personai, kuŗai sakarā ar to tiek uzlikts kāds pienākums.⁴⁾

Otrs iebildums pret paternitātes sūdzību ir tas, it kā viņa veicinātu netiklību. Daudzos gadījumos sievietes vieglāk ielaižas ārļaulības dzimumu sakaros, kad tām ir izredze paternitātes sūdzības ceļā sadabūt savam bērnam uzturētāju. Tādā kārtā ar šīs sūdzības pielaišanu attiecībā uz daudzām sievietēm tiek iznīcināti vienīgie šķēršļi, kuŗi tās attur no ārļaulības dzimumu satiksmes, proti bailes no materialām grūtībām, kuŗas viņas sev ar to var uzkraut; netiklām sievietēm šī sūdzība ir taisni premija par viņu netiklību. Tas kārdina viņas atdoties vairākiem, lai gaidāmajam bērnam sagādātu izvēli starp vairākiem tēviem un lai tad bērnam izmeklētu visbagātāko tēvu, kuŗa maksājumi arī viņām nodrošinātu bezrūpīgu dzīvi. Tālāk apgalvo, ka sievietes bieži izlietojot šo sūdzību, lai iegūtu vīru. Tagad viņas domā tā: ja kalps tevi ir piegulējis, viņš tevi arī precēs, jo alimentus viņš nespēj samaksāt, un tā tu kļūsi par viņa sievu. Tas ir bieži sastopams aprēķins un tikumība no tam ļoti daudz cieš.⁵⁾

Tālāk aizrāda, ka paternitātes prāvas saistītas ar skandalozām blakus parādībām, vispirms ar skandaloziem atklājumiem, kuŗiem kā sekas var būt ģimenes dzīves izārdīšana, ja tie, piem., attiecas uz precētu vīru. Bez tam, pašā prāvas gaitā neizbēgami nāk priekšā skandalozas lietas, ar viņu tiek uzvandīts bezgalīgs moralisku netīrumu purvs, ja piem. atbildētājs savu kopošanos ar sievieti noliedz un ja tā ar lieciniekiem jāpierāda. Kā Rute Brē saka: „Ja to stundu, kuŗai jāpaliek starp diviem cilvēkiem slepenībā, sadrupina atomos tiesas priekšā, tad taču mīlas bērniem ir jāklūst par naida bērniem.“⁶⁾ Šī sūdzība dod arī iemeslu viltus liecinieku meklēšanai, vai nu no sievietes puses, lai būtu iespējams „notvert“ maksātspējīgu

⁴⁾ BGB motivi, IV, 866. un turpm. lapp.

⁵⁾ Wedekinds, III. vācu juristu dienā.

⁶⁾ Ruth Bré, Keine Alimentationsklage mehr! Schutz den Müttern! 21. lapp.

vīrieti, vai arī no vīrieša puses, lai pierādītu, ka attiecīgai sievietei bijuši miesīgi sakari arī ar citām personām. Arvien atrodas personas, kuŗas gatavas apzvērēt, ka viņas to un to ir redzējušas, un tā zināmas sievietes veikaliskos nolūkos ceļ vai arī tikai draud celt paternitātes sūdzību pret turīgiem ļaudīm, lai iegūtu sev labumu.⁷⁾

Vēl mēdz apgalvot, ka ārļaulības bērna tēvs labāk izpildot savus pienākumus, ja viņu uz to nespiežot ar sūdzību un ar varu; ar to tikai vairojot viņa pretestību. Kas jau gribēs izvairīties no sava ārļaulības bērna uzturēšanas, tas arī neraugoties uz visu sūdzību atradīs līdzekļus un ceļus kā to izdarīt. Bez tam, apzinīgi un godīgi vīrieši arī bez sūdzības pieņemsies savus ārļaulības bērnus un gādās par tiem.

Mēdz atsaukties arī uz statistiku, lai pierādītu, ka paternitātes sūdzības pielaišana vairo ārļaulības bērnu skaitu: Francijā un citās romaņu zemēs (kur, kā redzējām, tēva meklēšanas sūdzība līdz pašam pēdējam laikam bij gandrīz pilnīgi aizliegta) esot 5—7% ārļaulības bērnu, turpretī bajuvariem (Kārntenā, Tirolē) pat līdz 40%. Pie tāda paša slēdziena varot nākt, ja salīdzinot skaitļus par ārļaulības bērnu slepkavībām.

Šos iebildumus atspēko paternitātes sūdzības piekritēji:

Vispirms, kas attiecas uz iebildumu, ka nav iespējams pierādīt, kas ir ārļaulības bērna tēvs, tad jāsaka, ka objektīvi nav iespējams pierādīt arī to, ka laulībā dzimuša bērna tēvs ir viņa mātes vīrs, tāpat kā vispār nav iespējams sasniegt objektīvu patiesību absolūtā filozofiskā nozīmē. Tāpēc vien, ka pierādīt paternitāti ir grūti, vēl nav iemesla atzīt viņas pierādīšanu par neiespējamu un to noliegt. Tāpat kā attiecībā uz laulībā dzimušu bērnu mēs neprasam pierādījumu, ka viņa mātei koncepcijas laikā ne ar vienu citu nav bijuši miesīgi sakari, kā tikai ar savu vīru, bet apmierināties tikai ar presumpciju, pater is est etc., tāpat analogā kārtā mēs varam izlietot tiesisku presumpciju arī pie ārļaulības bērna tēva noskaidrošanas, uzstādot šādu prasību: pierādi to faktu, no kuŗa tas notikums, ko tu ap-

⁷⁾ Dr. Vogels, III. vācu juristu dienā.

galvo, var būt cēlies, tad es arī šo sekojošo notikumu pieņemšu kā pierādītu, kamēr nebūs pierādīts, ka šai gadījumā attiecīgais notikums no pierādītā fakta nav cēlies vai ka ir varbūtība, ka viņš nav cēlies, vai ka nav varbūtības, ka viņš ir cēlies.⁸⁾ Vai, kā saka Jerings, pietiek pierādīt apstākli, kuŗam pēc dabas un domāšanas likumiem parasti mēdz sekot tas fakts, kuŗš jāpierāda.⁹⁾ Citiem vārdiem, tas, kam ar bērna māti kritiskajā laikā bijuši miesīgi sakari (kuŗi pierādīti), tik ilgi uzskatāms par bērna tēvu, kamēr viņš nepierāda faktus, kuŗi in casu šo presumpciju iznīcina.¹⁰⁾

Kas attiecas uz otru iebildumu, it kā paternitātes sūdzības pielaišana veicinot netikumību, tad to šis sūdzības aizstāvji atrod par pavisam nepamatotu. Vispirms, aizrāda, ka ja arī atzītu, ka ar sūdzības noliegšanu tiek sekmēta tikumība sievietes pusē, tad toties ar to pašu tiek veicināta netikumība vīrieša pusē: ar šis sūdzības noliegšanu viņam tiek iznīcināta katra atbildības sajūta par savas darbības sekām, viņa kaislībām tiek ļauta pilnīga vaļa. Otrkārt, ceļas jautājums, vai te vispār tiek aizskarta tikumība kā tāda. Jo vienīgais, ko ar paternitātes sūdzības noliegšanu var panākt, būtu tas, ka sievieti atbaida no ārļaulības dzimumiskas satiksmes, bet mūsu laikos taču neviens neies apgalvot, ka ārļaulības dzimumiska satiksme pati par sevi ir kaut kas netikumīgs, un neviens neliegs, ka viņa var būt tikpat tikumīga, kā dzimumiska satiksme laulībā, un pēdējā tikpat netikumīga, kā pirmā. Zināms, arī atbaidīšana no ārļaulības dzimumiskas satiksmes ar paternitātes sūdzības noliegšanu netiek panākta, jo kaislības augstākā kāpinājuma brīdī neviens nedomā par varbūtējām sekām. Par tām sāk domāt tikai tad, kad „nelaime“ jau notikusi, tikai tad meklē līdzekļus un ceļus, lai to padarītu par nenotikušu. Lai to panāktu, jāizdara sāpīgas un bīstamas manipulācijas ar sievietes miesu. Un ja tas nenotiek, tad sievietei atkal jācieš dzemdēšanas mokas un

⁸⁾ Ed. v. Liszt, m. d., 28. lpp.

⁹⁾ Bauengner, m. d., 158. lapp.

¹⁰⁾ Th. Geiger, m. d., 188. un turpm. lapp.

nicināšana no sabiedrības puses. Tā tad sieviete jau tā kā tā ir vairāk nekā vīrietis ieinteresēta izsargāties no ārļaulības pēcnācējiem: vai tad ir vajadzīgs bez visām šīm grūtībām uzkraut viņai vēl arī materialos spaidus, noliedzot paternitātes sūdzību?

Bet ja Rute Bré saka, ka intimo attiecību iztirzāšana tiesas priekšā mīlas bērnus pārvērš par naida bērniem, tad jāprasa, par kādiem „mīlas bērniem“ var būt runa, ja tēvs pats savu bērnu neatzīst un liedzas izpildīt pret viņu savus viselementārākos pienākumus. Te ar paternitātes sūdzības celšanu vairs nekā nevar samaitāt un atliek tikai priecāties, ja bērns caur šo sūdzību iegūst no sava tēva uzturu, kurš tam vēl daudz vairāk vajadzīgs, nekā mīlas bērnam.¹¹⁾

Kas attiecas uz iebildumu, ka paternitātes sūdzība mēdz būt saistīta ar skandaloziem atklājumiem un ar viņu tiek uzvandīti seksuāli netīrumi, tad tas pelna vismazāko ievēribu, tāpēc ka viss tas un vēl lielākā apmērā var nākt priekšā citās prāvās, piem. ļaulības šķiršanas lietās, apsūdzībās par asinsgrēku, izvarošanu, pederastiju u. c., bet tāpēc vien vēl neviens nav iedomājies šādas prāvas noliegt. Ja sieviete var izlietot savu ārļaulības bērna mātes stāvokli naudas izspiešanai no turīgiem pilsoņiem, tad tas nozīmē tikai to, ka attiecīgā likumdošanā trūkst pietiekoši izstrādātu civiltiesību un civilprocesa normu.¹²⁾

Kas attiecas uz viltus lieciniekiem un nepatiesas liecības došanu, tad tā tikpat iespējama paternitātes sūdzības lietā kā jebkurā citā prāvā un vienā kā otrā gadījumā pret to jācīnās vieniem un tiem pašiem līdzekļiem. Kā vēlāk redzēsīm, viltus liecinieku briesmas paternitātes sūdzības lietās var ievērojami mazināt, ja atceļ noteikumu, ka tas, kas pierādījis, ka bez

¹¹⁾ Th. Geiger, m. d. 191. lpp.

¹²⁾ Tā piem., pēc vācu BGB, ārļaulības bērnu var atzīt vairākas personas, jo atsacīties no exceptio plurium, atzīstot paternitāti, var vairāki, sakarā ar to, ka tam spēks tikai starp partiem, bet ne attiecībā uz trešām personām. Bērns te var prasīt uzturu no katra, kas viņu atzīnis, pie tam izvēloties starp vairākām personām pēc sava ieskata. Tādā

viņa arī kādam citam ar bērna māti bijuši miesīgi sakari, tiek atsvabināts no jebkuras atbildības (exceptio plurium).

Beidzot, jautājumu sīkāk iztirzājot, arī statistiskie dati nerunā paternitātes sūdzības noliegšanai par labu. Jau prof. Žiro dedzīgā apcerējumā,¹³⁾ kurā uzstājas par paternitātes sūdzības pielaišanu Francijā, saka, ka nav vis no svara zināt, cik ārļaulības bērnu dzimst, bet gan zināt, cik viņu dzīvo, un ved Francijas vispārējo iedzīvotāju skaita mazināšanos sakarā ar ārļaulības bērnu tiesisko stāvokli, aizrādot, starp citu, ka mirstība starp ārļaulības bērniem divreiz tik liela kā starp laulībā dzimušiem.¹⁴⁾ Bet ja ievērojam, cik milzīgā apmērā Francijā, sakarā ar paternitātes meklēšanas noliegšanu, ir izplatījusies grūtniecības novēršana un pārtraukšana (augļa nodzīšana), kā arī vairojies abortu un nedzīvi dzimušu ārļaulības bērnu skaits, tāpat kā ārļaulības bērnu slepkavību skaits, tad par augšā minētiem mazajiem ārļaulībā dzimušo bērnu procentiem vairs nav nekāda iemesla priecāties, un tie vairs nevar noderēt par argumentu paternitātes sūdzības noliegšanai, bet gan otrādi.¹⁵⁾ To dzīvē ir pierādījusi tā pati Francija, kurā pēc vairāk kā simts gadus ilga gandrīz pilnīga paternitātes sūdzības nolieguma ir jutusies spiesta to atkal pieļaut, kas ar augšā minēto 1912. g. 16. novembra likumu arī ir noticis.

Apsverot visu augšā teikto, būtu jānāk pie slēdziena, ka paternitātes sūdzība vismaz principā nav noliedzama, bet, kaut arī ar zināmiem ierobežojumiem, ir pielaižama. Uz šā viedokļa stāv vairums teoretiku, tam ir sekojušas arī vairā-

kārtā ārļaulības bērnam var būt vairāk tēvu, no kuriem viņš var prasīt uzturu, pie tam no katra pilnīgā apmērā (sk. Poetzsch, m. d. 66. lpp.) Tas ir pilnīgi neiespējami, piem. pēc Norveģijas likuma, kur mātei jāuzpazīņo par savu grūtniecību vai vēlākais pēc bērna piedzimšanas jānosauc bērna tēvs, par ko nekavējoties tiek paziņots pēc piederības.

¹³⁾ L. Giraud, La vérité sur la recherche de la paternité, Paris 1888, 44. un turpm. lpp.

¹⁴⁾ Turpat, 45. lpp. 2. piez.

¹⁵⁾ Prof. Giraud (turpat 44. lpp.) saka: „Viegli uzminēt iemeslus, kuri dēļ vairojas nedzīvi dzimušu ārļaulības bērnu skaits.“

kas likumdošanas, piem. Norveģijas 1915. g. 10. apr. likums un Vācijas 1925. g. projekts. Bet ir Vācijā grupa juristu,¹⁶⁾ kuŗi joprojām uzstājas pret paternitātes sūdzības pielaišanu un savu negatīvo izturēšanos šai jautājumā motivē sekoši:¹⁷⁾

Likumdevēji gandrīz visās zemēs ir novērtējuši savu varu pārāk augstu, savā uzputībā iedomādamies, ka viņi ar saviem paragrafiem var grozīt dabas likumdevēja likumus. Bet daba to noslēpumu, kas ir bērna tēvs, ir aplājusī ar ne-caurredzamu plīvuru. Ar pazīstamajā teikumā „mater semper certa, pater incertus“ zīmīgi izteikto dabas likumu ārlaulības bērnu liktenis ir izšķirts. Pret to jāsadrūp visiem likumdošanas mēģinājumiem, labākā gadījumā tie ir tikai ielāpi. Un visi šie likumdošanas mēģinājumi, labot likteni ārlaulības bērniem par labu, var vērsties tikai uz vienu pusi: proti uz to, iedalīt ārlaulības bērnus divās šķirās, raugoties pēc tam, vai viņu tēvs ir noskaidrots, vai nav. Tādā kārtā gandrīz visu zemju likumdevēji mēģina mākslīgi mikstināt dabas likumā „pater incertus“ izteikto asumu un ar to neizbēgami nonāk pie nevienlīdzības ārlaulības bērnu tiesiskās apspriešanas ziņā. Bet taisni šī nevienlīdzība ir tā kardinalā kļūda, no kuŗas rodas nelabvēlīgie atsevišķu jautājumu sarežģījumi. Tāpēc no dabiskās tumsas, kuŗa aplāj visu šo jautājumu kompleksu, ir jānošķir tā mākslīgā ēna, kuŗa uz to krīt no cilvēku noteikumu pašceltās ēkas. Tikai to asi nošķirot var pareizi nostādīt jautājumu, lai gūtu pamatu turpmākiem meklējumiem. Vienīgā palīdzība gluži dabiski var pastāvēt tikai to ārlaulības bērnu stāvokļa uzlabošanā, kuŗu tēvs ir noskaidrots. Pārējiem ārlaulības bērniem, kuŗu tēvu nevar noskaidrot, šai ceļā vispār nav iespējams palīdzēt, jo kā lai viņiem piešķir tiesības pret viņu tēvu (uztura prasību, radniecību, tiesību uz uzvārdu un mantošanas tiesību), ja šo tēvu nemaz nevar uzzināt? Tā pirmos nostādot labākā tiesiskā stāvoklī, visi pārējie tiek ne-

¹⁶⁾ Sevišķi Tomforde, Klumkers un Storcks, no kuŗiem abi pēdējie izteikušies arī sakarā ar Vācijas jauno likumprojektu.

¹⁷⁾ Dr. H. Tomforde, m. d. 5. un turp. lpp.

taisni nostādīti sliktākā stāvoklī. Pie tam pēdējiem nodarītā pārestība tādā pašā apmērā pieaug, kādā pirmiem tiek sniegta palīdzība, uzlabojot viņu tiesisko stāvokli. Sekas no tam ir tās, ka viena grupa ārļaulības bērnu beidzot tiek divkārt nomicināta un tie savā ziņā apzīmēti par otras šķiras ārļaulības bērniem. Bet šī patvaļīgā, mākslotā un tāpēc arī ne-taisnīgā ārļaulības bērnu iedalīšana divās šķirās (atkarībā no tā, vai viņu tēvs noskaidrots vai ne), tad arī praktiskā rada nevēlamas sekas. Iedomāsimies gadījumu, ka vienai un tai pašai mātei ir vairāki ārļaulības bērni, no kuŗiem dažiem ir tiesība uz uzturu un citiem nav, un kuŗi sakarā ar apstākļiem saucas dažādos uzvārdos. Ārļaulības bērnu tiesiskā šķīrošana attiecībā uz divām grupām spiež uz arvien vairākām, kazui-stiskām komplikacijām, arvien patvaļīgākas un mazākas paliek prasības, kuŗas tiek uzlūkotas kā nepieciešamas paternitātes noskaidrošanai. Grūtais, laiku apēdošais, dārgais, bet pater-nitātes noskaidrošanai nepieciešamais procesa ceļš ar visām sa-vām bēdīgajām blakus parādībām, kā *exceptio plurium* pie-vilkšanu ar viltu, nepatiesu zvērestu, ar naudas izspiešanu un ļaulības izpostīšanu, ir sekas no tam, ka ārļaulības bērniem pa-stāv divējādas tiesības, par augļa nodzišanu, eņģeļu taisīšanu, bērnu slepkavību un vēl citu nemaz nerunājot.

X Pēc visa tā ceļas jautājums, vai paternitāti, kuŗa absolūti droši nekad nav noteicama, vismaz zināmos gadījumos nevar noskaidrot ar tiesību dzīvē pietiekošu ticamību. Spēkā eso-šās vācu tiesības un lielākā daļa ārzemju tiesību atbild uz šo jautājumu apstipriņoši. Un tiešām, praksē nebūs reti tie ga-dījumi, kuŗos bērna māte noteikti zin, kas ir viņas bērna tēvs, jo tikai par viņu kā vienīgo personu var būt runa. Bet tikpat droši ir arī tas, ka zināmos gadījumos pašai bērna mātei būs jābūt neziņā par to, kas ir viņas bērna tēvs. Ar kādiem pie-rādījumiem lai nu noskaidro, vai attiecīgais gadījums pieder pie pirmās vai pie otrās šķiras. Ar bērna mātes liecību, kuŗa vienīgā var dot ziņas un arvien centīsies panākt, lai zināmais gadījums tiktu pieskaitīts pirmai šķirai, neapšaubāma noskai-drošana nav iespējama. Domājamam tēvam uzlikt pienākumu

sniegt pretpierādījumus dažreiz var izrādīties nedzirdēta nežēlība. Ne mazāka nežēlība pret bērna māti būs tai gadījumā, ja viņas bērna īstais tēvs savu paternitāti ar sekmēm noliegs. Sliktas kļūdas iespējamās arī tad, ja spriedums jātaisa uz domājamo bērna vecāku ticamības pamata pēc personīga iespaida. Lai spriežam kā sprieddami, noskaidrošana ir un paliek nedroša, tāpēc ka pati paternitāte ir nedroša.

Vienīgā likumdošana, kuŗa skaidri atzina, ka šo problēmu nav iespējams atrisināt un sakarā ar to jau no sākta gala konzekventā kārtā atsacījās no jebkuŗa veltīga mēģinājuma izlabot likteni, ir izteikta iekš Code civil Napoléon (vecajā redakcijā).¹⁸⁾ Minētā kodeksa šķietamā cietsirdība patiesībā izrādas kā šī jautājumā vishumanākā atrisināšanas iespējamība. Zināms, Code civil, kuŗu nebūt nav vadījusi vieglprātība vai naids pret sievieti, bet apzinīgums un svešu tiesību cieņa, gan nostāda ārļaulības bērnus attiecībā pret viņu radītāju beztiesīgā stāvoklī (taisni tāpēc, ka šis radītājs arvien ir pater incertus), bet viņš tos nostāda bez izņēmuma vienlīdzīgi un līdz ar to visā viņu kopībā taisnīgi.

Tikai ar noteiktu paternitātes sūdzības noliegumu visi minētie trūkumi izzūd paši no sevis.

Tādi ir šo pēdējo paternitātes sūdzības pretinieku argumenti. Atstājot pie malas tos apgalvojumus (piem. par paternitātes pierādīšanas neiespējamību u. t. t.), kuŗi jau augšā atspēkoti, mēs redzam, ka šo pretinieku galvenais motīvs ir tas, ka sakarā ar paternitātes sūdzības pielaišanu visi ārļaulības bērni top iedalīti divās šķirās, ārļaulības bērnos ar tēvu un bez tēva; tā kā pēdējiem gluži dabiski nekādas

¹⁸⁾ T. i., tajā, kuŗa bij spēkā pirms 1912. g. 16. novembra likuma izdošanas. Šis plaši daudzminātais pants vecajā redakcijā skanēja: „La recherche de la paternité est interdite. Dans les cas d'enlèvement, lorsque l'époque de cet enlèvement se rapportera à celle de la conception, le ravisseur pourra être, sur la demande des parties intéressées, déclaré père de l'enfant.“ Tas bij viss, atskaitot atzīšanu.

tiesības attiecībā uz tēvu piešķirt nevar, tad tie tiek nostādīti it kā „pāriju“ stāvoklī starp citiem ārļaulības bērniem.¹⁹⁾ Uz to var atbildēt sekošo: lielākā daļa ārļaulības bērnu vai nu tiek no tēva puses atzīti, vai arī viņu tēvs tiek noskaidrots tiesas ceļā (to spilgti rāda piem. Norveģijas statistika), tā kā tā saucamās „otrās“ šķiras ārļaulības bērnu ir daudz mazāk; kas attiecas uz uzturas došanas jautājumu, tad šai ziņā likumdevējs beztēva ārļaulības bērnus var nostādīt pat labāk, nekā bērnus ar tēvu, ja viņš atceļ vairāku piegulētāju ierunu un noteic, ka visi, kam bērna koncepcijas laikā bijuši ar bērna māti dzimumiski sakari, atbild par bērna uzturu kā solidari parādnieki; ka šos beztēva bērnus nevar personīgu attiecību ziņā nostādīt tuvākās attiecībās ar viņu „tēvu“, tas neatkarājas no likuma, bet no apstākļiem, kurus nekāds likumdevējs nespēj grozīt; šo „begtēva“ bērnu dēļ taču nevar taisīt kautkādas tiesiskus secinājumus attiecībā uz tiem bērniem, kuriem tēvs ir un kuri sakarā ar to iegūst ievērojamas tiesības. Citādi jau tālākais solis būtu iznīcināt uz dzīves attiecībām pamatotu izšķirību starp ļaulībā dzimušiem un ārļaulības bērniem, pielīdzinot pirmos pēdējiem.²⁰⁾

Tāpat ir nevietā Code civil vecās redakcijas cildināšana. No Code civil 340. p. izcelšanās vēstures mēs redzam, ka viņš nav tik daudz juridisku resp. filozofisku apvērsumu auglis, cik pārpratuma un Napoleona personīgās ietiepības rezultats. Un ka viņš ir iedvests ja nu ne taisni no „naida pret sievieti“, tad tomēr arī ne no labvēlības pret viņu, par to varam taisīt zināmu slēdzienu, lasot piem. šādu atsauksmi viņa dzīves aprakstā: „Viņam bij par sievietēm uzskati kā turkam, rupja un zaldatiska pozitīvisma apdvesti, kuri ir atraduši sev daudz vietas Code civil teorijā. Raksturīgi, ka viņš pretendēja sievietes moraliski pacelt, pazemojot viņu stāvokli.“²¹⁾ Bez

¹⁹⁾ Dr. Storck, Der Gesetzentwurf über das Unehelichenrecht, Zentralblatt für Jugendrecht, XVII, Nr. 7, 160. un turpm. lpp.

²⁰⁾ Müller, Zum Entwurf eines Gesetzes etc., Zentralblatt für Jugendrecht, XVII, Nr. 11, 248. un turpm. lpp.

²¹⁾ (Lanfrey, Histoire de Napoléon I-er, t. II. p. 414, citēts Žiro darbā, 40. lpp.).

tam arī Code civil iedala ārļaulības bērņus šķirās: atzītos un pārējos ārļaulības bērņos, no kuŗiem pirmajiem piešķir diezgan plašas tiesības; acīm redzot, lai panāktu vienlīdzību, šiem bērņiem viņu tiesības būtu jāatņem un viņi sava stāvokļa ziņā jānospiež zemē līdzās beztēva ārļaulības bērņiem. Pie tam jāatzīmē, ka tā visus bērņus nostādot beztēva stāvoklī, visa gādība par viņiem principā pāriet uz valsti („valsts bērņi“).

Visu teikto apsverot, jānāk pie slēdziena, ka paternitātes sūdzība ir nepieciešama; cits jautājums, kuŗu apskatīsim turpmāk, ir tas, vai viņa pielaižama pilnīgi neaprobežoti, vai ar zināmiem ierobežojumiem.

Paternitātes sūdzība līdz pašam pēdējam laikam bij noliegta tais zemēs, kuŗu civillikumi atbalstījās uz Napoleona kodeksu; tagad tā jau vairākās no šīm valstīm ir pielaišta, tā kā Eiropā aizliegums palicis spēkā vairs tikai Itālijā, Serbijā, Rumānijā un Polijā (bij. Krievijas daļā). Spanijā paternitātes sūdzība ir pielaišta, bet izņemot vardarbību, viņai arvien jāatbalstas uz noteikti vai klusējot izteiktu tēva atzinumu; Beļģijā ar 1908. g. 6. aprīļa likumu ir pielaišta paternitātes sūdzība: a) ja bērņš ieņem bērņa stāvokli (possession d'état), b) nolaupīšanas, brīvības atņemšanas un vardarbības gadījumos; Holandē paternitātes sūdzība (īstenībā gan tikai alimentu sūdzība) ir pielaišta ar 1909. g. 16. novembra likumu. Tāpat Anglijā arvien ir bijusi pielaišta paternitātes meklēšana, kopš kāda 1835. g. likuma ierobežota attiecībā uz pierādījumiem. Arī Padomju Krievijas (SSSR) kodekss, bez šaubām, visrevolucionārākais no tagad pastāvošiem, pielaiž tēva meklēšanu pēc Norveģijas parauga (SSSR Kod. 140.—143. p. p.), ja ārļaulības bērņa tēvs negrib atzīt savu paternitāti un izpildīt savus likuma uzliktos pienākumus.

Paternitātes sūdzība franču tiesībās Paternitātes sūdzības vēsture franču tiesībās it sevišķi interesanta attiecībā uz mūs interesējošo jautājumu vispār, kāpēc pie tās īsumā pakavēsimies. Vecās franču tiesībās paternitātes meklēšana nebūt nebij aizliegta. Bij spēkā kanonisko tie-

sību princips, ka pavedējam pavestā jaunava vai nu jāprec vai jāapgādā ar pūru (aut nubat aut dotet); attiecībā uz ārļaulības bērniem pastāvēja princips „qui fait l'enfant le doit nourrir“, tā tad tiem bij tiesība prasīt no sava tēva uzturu un pie tam visiem ārļaulības bērniem bez izšķirības, arī tiem, kas bij cēlušies no asinsgrēka vai laulības pārkāpuma. Ja sieviete jutās grūta, tad viņai tikai pietika uzrādīt kādu personu par sava gaidamā bērna tēvu, lai viņai no šīs personas pagaidām piespriestu dzemdēšanas un bērna uzturēšanas izdevumus, saskaņā ar formulu, ka grūtai jaunavai jātic, „virgini parturienti creditur“. ²²⁾ Bet tas bij tikai ievadījums sūdzībai, kuŗa pēc tam bij jāpierāda drošākām liecībām. Revolūcija pārgrozīja šo stāvokli. Tika uzstādīta prasība, ka ārļaulības bērnu stāvoklis jāpielīdzina laulībā dzimušu bērnu stāvoklim. Bet pielīdzinot ārļaulībā dzimušus bērnus laulībā dzimušiem, bij jārēķinas arī ar to, ka tādā kārtā tika smagi aizskartas uz laulības dibinātās ģimenes intereses (sevišķi sakarā ar pielīdzināšanu mantošanas tiesību ziņā); piešķirot ārļaulības bērniem tik lielas tiesības, kļuva arī bīstams vecais princips „virgini parturienti creditur“. Šo jautājumu izšķīra konvents ar savu 1793. gada 2. novembra likumu (décret du 12. brumaire an II) tādā kārtā, ka, no vienas puses, gan pielīdzināja ārļaulības bērnus mantošanas tiesību ziņā laulībā dzimušiem bērniem, bet no otras puses, ārkārtīgi apgrūtināja paternitātes nodibināšanu, pielaižot pēdējo tikai tai gadījumā, kad bērns jau ieņem bērna stāvokli attiecībā uz savu tēvu (possession d'état), t. i. kad tēvs bērnu labprātīgi atzinis, un arī tad tikai ar sevišķiem nosacījumiem. Tā kā šādu ārļaulības bērnu, protams, bij samērā nēcīgs mazums, tad viss lielais vairums šo bērnu ar jauno likumu nevien nekā neieguva, bet vēl daudz zaudēja, proti tiesību meklēt tēvu, kas dotu tiem uzturu. Konsulata laikā, kad attiecīgie civiltiesību noteikumi tika apspriesti tribunatā, bij izredzes, ka ārļaulības bērnu stāvoklis tiks uzlabots, jo daži viņa locekļi enerģiski uzstājās pret paternitā-

²²⁾ Pilnīgā veidā šī formula skan: „Creditur virgini dicenti se ab aliquo agnitam et ex eo praegnantem esse“ (Planiol, I. 492. lpp.).

tes sūdzības noliegšanu, un pat Kambaserē (Cambacerès), viens no paternitātes sūdzības nīknākiem apkarotājiem un konventa projekta autors, kurš šai projektā bij uzstādījis principu: „likums nepielaiž neatzītas paternitātes pierādīšanu“ -- bij ar mieru pielaist paternitātes sūdzību izvarošanas un nolaušanās gadījumos. Tribunata labvēlīgais noskaņojums pret ārļaulības bērniem parādījās arī iekš tam, ka viņš ar lielu balsu vairākumu pieņēma noteikumu, ka māte, paziņojot par sava ārļaulības bērna dzimšanu, var nosaukt viņa tēvu un ievest tā vārdu dzimšanu reģistrī, noteikumu, kurš zināmā mērā atgādināja veco „virgini parturienti creditur“. Bet tad uzstājās Napoleons, kurš, kā zināms, bij nesamierināms paternitātes sūdzības un vispār ārļaulības bērnu stāvokļa uzlabošanas pretinieks (pazīstams viņa izteiciens: ... „sabiedrība nav ieinteresēta, lai ārļaulības bērni tiktu atzīti“) un kurš lielo skaitu ārļaulībā dzimušo vīriešu gribēja izraut no ģimenes, jo tādi bezģimenes ļaudis bij ļoti vēlams elements viņa armijai. Napoleons vispirms ņēma atpakaļ augšā minēto noteikumu par ārļaulības bērna tēva nosaukšanu, izdarīja mazu apvērsumu attiecībā uz tribunata sastāvu, aizdabūjot prom no tā paternitātes sūdzības absolūtas noliegšanas pretiniekus un dažus no tiem padarot par saviem piekritējiem, pēc kam paternitātes sūdzības noliegums (agrākā 340. pantā veidā, sk. 67. lpp. piezīmi) tika vienbalsīgi pieņemts tribunatā un valsts padomē. Tā tad stājās spēkā noteikums „la recherche de la paternité est interdite“, tā kā ārļaulības bērns varēja dabūt sev tēvu tikai tad, ja tēvs viņu labprātīgi atzina par savu; ārpus tam jebkāda tēva meklēšana tiesas ceļā bij noliegta. Bij pielaists tikai viens izņēmums; ja kāds vīrietis bij sievieti nolaupijis un ja sieviete no tādas dzimumiskas kopības bij dzemdējusi bērnu, tad paternitāti varēja meklēt un tiesas ceļā noskaidrot. Bet šim izņēmumam nebij gandrīz nekādas praktiskas nozīmes. Tā tad var teikt, ka pēc Code civil neatzītiem ārļaulības bērniem neizbēgami bij jāpaliek bez tēva. Pirmos gados pēc Code civil ieviešanas tiesas arī ļoti stingri turējās pie šī noteikuma; saskaņā ar 340. panta autoru faktisko

nolūku, viņš arvien tika iztulkots ārļaulības bērniem par jaunu, un spriedumu motivos vairākkārt svinīgi uzsvērts, ka paternitati nekad nevar meklēt ne mantojuma dēļ, ne bērna uzture dēļ, ne arī lai pieprasītu atlīdzību bērna mātei, „tāpēc ka paternitate ir nedalāma un nevar būt tā, ka zināma persona vienam gadījumam ir tēvs, bet otram nav“ (kasācijas tiesas sprieduma motīvi).²³⁾ Bet jau no paša sākuma pret šo noteikumu sākās cīņa; sabiedrība sajuta paternitates sūdzības aizlieguma netaisnīgumu, un šī sajūta sāka izteikties nevien zinātnieku rakstos, bet arī tiesu praksē. Nevarēja taču to atzīt par taisnīgu, ka ar 340. pantu likumdevējs bij vīrietim devis iespēju nesodīti pamest ārļaulības bērna māti bez jebkādas palīdzības vislielākajā trūkumā pēc bērna dzemdēšanas. Jaunu ceļu praksē iezīmē kasācijas tiesas 1845. gada 21. marta spriedums, ar kuŗu viņa atzīst, ka sievietei, kuŗa pavesta ar precības solījumu, ir saskaņā ar Code civil 1382. pantu tiesība prasīt atlīdzību par zaudējumiem,²⁴⁾ kuŗus tā cietusi sakarā ar savu grūtniecību, un ka ar to netiek pārķāpts likuma noteikums, kuŗš aizliedz meklēt paternitati. Zināms, iznākums ir viens un tas pats: ja jau tiesas ceļā noskaidroja piegulētāju, tad ar to pašu bij tiesas ceļā noskaidrots ārļaulības bērna tēvs. Tā zem sabiedriskās dzīves prasību iesnaida aizliegtā paternitates sūdzība zināmam nolūkam pa aplinkus ceļiem atkal tika darīta pieietama.²⁵⁾ Šis spriedums lika pamatu jaunai tiesu praksei, kuŗa to pašu 1382. pantu izlietoja nevien mātes, bet arī bērna aizsardzībai, un tā pamazām vājināja 340. panta nozīmi.

Tādos apstākļos ir pilnīgi saprotams, ka 340. p. pretinieku jeb paternitates sūdzības pielaišanas atbalstītāju skaits pa-

²³⁾ 1806. g. 26. marta kasācijas tiesas spriedums (Coulet et Vaunois, Etude sur la recherche de la paternité, Paris 1880, 42. lpp.).

²⁴⁾ 1382. pants skan: „Tout fait quelconque de l'homme, qui cause a autrui un dommage, oblige celui par la faute duquel il est arrivé, a le réparer.“

²⁵⁾ Nagórski, m. d. 81. lpp.

stāvīgi pieauga,²⁶⁾ un jau no pagājušā gadu simteņa septiņdesmito gadu beigām sākās mēģinājumi ja ne atcelt, tad vismaz pārgrozīt šo 340. pantu laikam vairāk piemērotā garā. Pirmo šādu priekšlikumu iesniedza Senatam 1878. gadā Beranžē, viņš tika apspriests un 1883. gadā noraidīts; tam sekoja Rivē (1883.), Viviani (1900.), Sambor (1903. g.) u. c. priekšlikumi, kuŗi tāpat palika bez sekām. Laimīgāks liktenis bij jaunam ierosinājumam, kuŗu 1905. g. 28. janvarī iesniedza Senatam Rivē un Beranžē; šis ierosinājums tika apspriests un pēc attiecīgiem pārlabojumiem pieņemts Senatā 1910. gadā, bet 1912. gadā arī parlamentā. Ar šo likumu (jauno 340. pantu) tad ir pārgrozīts agrākais 340. pants, pārgrozīts, bet nevis atcelts, tā kā principā aizliegums paliek spēkā, bet paternitates sūdzība tiek pielaista piecos jaunos gadījumos, kuŗi likumā uzskaitīti. Šis likuma uzskaitījums ir izsmelošs un tiesām nav tiesības atzīt ārļaulības radniecību ārpus likumā paredzētiem gadījumiem. Gadījumi, kuŗos paternitates sūdzība pielaista, tā tad ir sekoši:

1) Nolaupīšana (aizvešana), *énlèvement*,

2) izvarošana (*viol*), ja nolaupīšanas vai izvarošanas laiks sakrīt ar bērna ieņemšanas laiku (340. p. 1. pkts). Pirmais gadījums ir palicis no vecā 340. panta, otrs ir jauns. Ne vienā ne otrā gadījumā nav vajadzīgs, lai noziegumu iepriekš būtu atzinusi krimināltiesa. Par bērna ieņemšanas laiku būs runa vēlāk.

3) Pavešana, ja tā izdarīta ar viltu (*monoeuvres dolosives*), sakarā ar varas attiecību nelietīgu izlietošanu, precību vai saderināšanās solījumu, ja ir rakstisks pierādījuma sākums, saskaņā ar Code civil 1347. p. noteikumiem. Dažādo pavešanas gadījumu uzskaitījums te nav izsmelošs, bet pievests tikai kā piemērs. Kas attiecas uz rakstisku pierādījumu prāvas uzsākšanai, bez kuŗa tiesa nevar stāties pie lietas apstākļu

²⁶⁾ Arī literatūrā un dienas presē daudzi autori izteicās par reformas nepieciešamību paternitates sūdzības pielaišanas virzienā, piem. Viktors Igò, Dimà, J. Simons, Lui Blanks u. c., starp redzamākiem juristiem Demanžā, Akkolā, Bodri-Lakantineri u. c.

pārbaudīšanas, piem. nopratināt lieciniekus u. t. t., tad uz pirmo acu uzmetienu izliekas dīvaini, ka tāds nepieciešams nevien precību un saderināšanās solījumu gadījumos, bet arī tad, ja pavešana izdarīta ar viltu vai arī sakarā ar varas attiecību nelietīgu izlietošanu; jo nevar taču abus pirmos gadījumus, kuŗi ir quasi contractus, pielīdzināt pēdējiem, kas uzskatāmi kā quasi delicta,²⁷⁾ un jau pēc savas dabas tikai retos gadījumos var būt saistīti ar rakstisku pierādījumu atrašanos pavestās bērna mātes rokās. Likumdevējs tomēr šo jautājumu ir izšķīris citādi, lai novērstu izspiešanas iespējamību.²⁸⁾ Rakstiskam pierādījumam vajag būt no paša tēva; viņam nevajag attiekties tieši uz pavešanas laiku. Nav arī vajadzīgs, lai pavešana būtu notikusi bērna ieņemšanas laikā; ir pietiekoši, ja tā notikusi agrāk, ka viņa ir bijusi sakaru cēlonis.

4) Gadījums, kad ir vēstules vai kādi citi no norādītā tēva nākuši privāti rakstiski dokumenti, no kuŗiem izriet nepāšaubāma paternitates atzīšana (340. p. 3. pkt.). Vēstulei vai rakstiskam dokumentam vajag iziet no paša tēva, atzīšanai vajag būt skaidri izteiktai. Vai vēstule adresēta pašai mātei vai kādai citai personai, nav no svara. Mutiskai atzīšanai nav nekādas nozīmes. Vai atzīšana atzīstama par pietiekošu, vai nē, atkarājas vienīgi no tiesas novērtējuma.

5) Gadījums, kad uzrādītais tēvs un dērna māte likumīgā koncepcijas laikā ir dzīvojuši atklātā konkubinātā (340. p. 4. pkt.). Ja divas neprecētas personas atklāti dzīvoja kā vīrs ar sievu un ja viņām bij bērni, pēdējie pēc vecā Code civil tomēr nevarēja meklēt savu tēvu tiesas ceļā, lai gan šis tēvs bij zināms visai apkārtnē, kas, bez šaubām, bij netaisni. Tagad, pēc jaunā likuma, tiek radīta zināma presumpcija par labu ārļaulības bērniem no šādiem dzimumiskiem sakariem. Nav vajadzīgs, lai vīrietis un sievietē tiešām kopā dzīvotu, tā

²⁷⁾ H. Lavollée, m. d. 89. lapp.

²⁸⁾ Piemērs: Vienās lauku mājās kalpo puisis un meita, kuŗi piedzīvo bērnu. Cik viegli viņiem būtu iespējams pēc savstarpējas norunas novēlēt „vainu“ uz mājas saimnieku, pie kam kā liecinieks pret pēdējo uzstātos bērna īstais tēvs (Lavollée, m. d. 90. lapp.).

kā šis punkts attiecināms uz tiem praksē bieži sastopamiem gadījumiem, kur mīlākā dzīvo ārpus sava pielūdzēja dzīvokļa; nav vajadzīgs, lai attiecības starp bērna māti un uzrādīto tēvu būtu bijušas nepārtrauktas, pietiek, ja tās ir bijušas biežas un kārtējas; beidzot, nav vajadzīgs, lai konkubinats būtu ildzis pa visu bērna koncepcijas laiku. Zināmi sarežģījumi var rasties, ja bērna koncepcijas laikā sieviete šķirusies no sava līdzšinējā mīlākā un sākusi dzīvot ar kādu citu, tad jautājums, vai bērns cēlies no pirmā mīlākā, jāizšķir tiesai.²⁹⁾

6) Gadījums, kad uzrādītais tēvs ir kā tēvs gādājis par bērna uzturēšanu un audzināšanu vai arī piedalījies tajā ar saviem līdzekļiem (340. panta 4. pkts). Te atkal mums ir darīšana ar presumpciju, kuŗa pēc savas nozīmes līdzīga tai, ar kuŗu uz laulībā dzimuša bērna stāvokļa ieņemšanas (valdīšanas, possession d'état) pamata top pieņemta radniecība starp bērnu un viņa tēvu (C. c. 320. un 321. p.). Ja kāda persona pilnīgi vai daļai gādā par bērna uzturēšanu un audzināšanu kā tēvs (en qualité de père), tad tādu rīcību var uzlūkot kā klusu ciešot izteiktu bērna atzīšanu par savu ārļaulības bērnu. Kas attiecas uz laulībā dzimušu bērnu, tad Code civil uzstāda sekošas prasības bērna stāvokļa pierādīšanai: nomen, tractatus et fama, t. i. lai bērns nestu tēva uzvārdu, lai tēvs ar viņu apietos kā ar savu bērnu un lai viņš par tādu tiktu uzskatīts arī sabiedrībā. Kas attiecas uz ārļaulības bērnu, tad likums neprasa, lai bērns nestu tēva uzvārdu, ne arī lai sabiedrība viņu uzskatītu par zināmas personas bērnu, bet prasa tikai, lai zināma persona vai viena pati vai kopā ar bērna māti nestu bērna uzturēšanas un audzināšanas izdevumus, ja viņa to nedara tikai kā mātes vai bērna pabalstītājs, bet kā tēvs. Bet ir nepieciešama līdzdarbība kā uzturēšanā tā arī audzināšanā; šad un tad sniegti pabalsti nav pietiekošs pierādījums, tāpat tāds nav arī solījums palīdzēt bērnu uzturēt, ja pēdējo nevar uzlūkot kā bērna atzīšanu.

²⁹⁾ Lavollée, m. d., 91. un turpm. lapp.

Bet visos šais gadījumos tiesai pieder pilnīga, suverena faktu novērtēšanas tiesība un tikai no viņas atkarājas, vai atzīt paternitāti par pierādītu, vai nē.

Bērni no laulības pārkāpuma un asinsgrēka nevar meklēt ne maternitāti ne paternitāti sūdzības ceļā (342. p.), jo nevar pieļaut vecāku attiecību nodibināšanu caur tiesu, kur tā nav iespējama ar atzīšanu. Likums negrib pieļaut, lai tiktu nodibināta radniecība, kuŗas sākums ir krimināla rakstura; viņš grib apsegt šos faktus, lai nedotu iemesla skandalu.³⁰⁾ Tādā kārtā šiem bērniem nav pieietamas tās attiecības, kuŗas likums uz ārļaulības izcelšanās pamata atzīst starp bērnu un māti no vienas un starp bērnu un tēvu no otras puses; likums viņiem piešķir tiesību tikai uz uztura naudu (Code civil 762. p.).

Bez šīs paternitates sūdzības, kuŗa, kā redzēsim, pieder bērnam, mātei tāpat kā pēc vecās prakses, joprojām paliek tiesība prasīt savus grūtniecības dēļ cēlušos zaudējumus uz Code civil 1382. panta pamata.

Paternitates sūdzība pēc Vācu BGB. Lai gan vēl neilgi priekš pirmā BGB projekta sastādīšanas III. un IV. vācu juristu dienā vairums pēdējo noteikti izrādīja savas simpatijas principam „la recherche de la paternité est interdite“, uzskatot šo teikumu ārļaulības bērnu tiesiskā stāvokļa noteikšanas ziņā kā nākotnes principu; lai gan sakarā ar to savā IV. dienā vācu juristi nāca pie slēdziena, ka „paternitates sūdzība tais apvidos, kuŗos tā vēl pastāv, jāierobežo visšaurākajās robežās un ka vispārējā vācu likumu kodeksā tā pieļaujama tikai izņēmuma gadījumos; tad tomēr isajā laikā līdz BGB projekta pirmās komisijas sēdēm communis opinio doctorum bij pamatīgi pārgrozījusies, tā kā jau BGB pirmais projekts izšķīrās par paternitates sūdzības pieļaišanu. Kā varam izlobīt no šī projekta motīviem, uz to starp citu spiedis, pirmkārt, tas apstāklis, ka lielākajā Vācijas daļā šī sūdzība jau kopš gadusimteņiem bij pieļauta, tā tad pamatojās uz senatzītiem ieradumiem; otrkārt, te tika ņemti vērā socialpolitiski apsvē-

³⁰⁾ Planiol, m. d. Nr. 1538 un turpm.

rumi, norādot uz to, ka ārlaulības bērni padoti miesīgam un garīgam postam un ka tāpēc tas runātu pretim sabiedrības interesēm, ja noliedzot paternitātes sūdzību pilnīgi atņemtu jebkādu prasību pēc uztura pret ārlaulības bērna tēvu. Tādā kārtā paternitātes sūdzība pēc BGB ir pielaista, un pēc šī kodeksa § 1717 par ārlaulības bērna tēvu uzskatāms tas, kam ar bērna māti bērna ieņemšanas (konceptijas) laikā bijuši miesīgi sakari. Sūdzību par paternitātes nodibināšanu var celt pēc BGB tāpat kā pēc pandektu tiesībām kopā ar uztura sūdzību (§ 1708) vai arī pilnīgi patstāvīgi un kā pozitīvā tā negatīvā formā. Tā ka BGB nešķir ārlaulības bērnus vairākās šķirās, tad šī sūdzība ir pietama tiem visiem vienādā mērā un ar vienādām sekām. Bērna likumīgajam pārstāvim, kāds tam, kā jau redzējām, arvien tiek iecelts, ir uzlikts par pienākumu darīt visu, kas vajadzīgs, lai uzzinātu bērna tēvu. Aizbildnības tiesa viņu pabalsta un ex officio spēr visus nepieciešamos soļus.

Paternitātes sūdzība Šveices tiesībās. Pēc Šveices tiesībām sekmīgi izvestai paternitātes sūdzībai var būt divējādas sekas: a) paternitātes nodibināšana uztura prasībai (ZGB §§ 307 un 309), b) bērna piespriešana tēvam ar kārtas sekām (mit Standesfolge), saskaņā ar ZGB 323. pantu.

Tādā kārtā šai sūdzībai arvien ir divējāds raksturs: viņa ir sūdzība par tiesību atzīšanu (Feststellungsklage) un par zināmu pienākumu izpildīšanu (Leistungsklage). Paternitātes sūdzībai pēc Šveices tiesībām arvien jābūt vērstai arī uz pienākumu izpildīšanu vai nu pret māti un bērnu vai pret vienu no tiem; kā patstāvīgu tiesību atzīšanas sūdzību, kuŗa būtu pietama arī trešām personām, Šveices tiesības šo sūdzību nepielaiž.

Sūdzība paternitātes nodibināšanai uztura prasībai ārlaulības bērniem pietama arvien, turpretī sūdzība piespriešanai ar kārtas sekām tikai likumā paredzētos gadījumos.

Piespriešana ar kārtas sekām iespējama:

1) Ja atbildētājs bērna mātei devis solījumu viņu precēt; tādā kārtā šis noteikums galvenā kārtā attiecas uz bērniem no miesīgiem sakariem starp saderinātiem, tā saucamiem līgavu bērniem; prakse prasa, lai precības solījums būtu dots priekš pirmās dzimumiskās satiksmes ar attiecīgo vīrieti.³¹⁾ Bet precības solījuma jēdziens ir plašāks, tā kā abpusēja spēja iestāties laulībā nav nepieciešama. Tas redzams arī no tam, ka likumdevējs te nelieto vārdu „saderināšanās“, kā viņš to dara citos gadījumos (ZGB § 90 un turpm.). Tā tad ja uzrādītais tēvs devis mātei solījumu viņu precēt un ja tas mātē varējis radīt pārliecību, ka tas saskan ar patiesību, mums ir darīšana ar precības solījumu ZGB 323. panta nozīmē. Nepilngadīgu personu uz precības solījuma pamata var saukt pie atbildības tikai tad, ja ir notikusi saderināšanās, kuŗai viņa likumīgais pārstāvis devis savu piekrišanu (§ 90, 2.).

2) Ja uzrādītais tēvs kopoļoties ar bērna māti izdarījis noziegumu, vai

3) ja viņš izlietojis nelietīgi to varu, kuŗa tam par bērna māti piederējusi.

Galvenie gadījumi, kur kopoļšanās kvalificējama kā noziegums, ir tie paši — izvarošana un aizvešana, kuŗos, kā redzējām, jau agrākās franču tiesības atkāpās no stingra paternitātes meklēšanas nolieguma principa. Nelietīga varas izlietošana no uzrādītā tēva puses par māti ir iespējama vai nu kad šis tēvs izlieto pretlikumīgi savu publiski-tiesisko stāvokli, vai arī, kad viņš to dara pamatojoties uz dienesta attiecībām, kuŗas dibinātas uz saistību tiesībām, vai arī sakarā ar to, ka viņš nelietīgi izlieto savu aizbildņa vai kādu citu no ģimenes tiesībām izrietošu autoritāti.³²⁾

Attiecībā uz šiem noteikumiem pastāv viens izņēmums: ja uzrādītais tēvs ir precējies, tad bērna piespriešana viņam ar kārtas sekām nav iespējama (§ 323,2). Šī priekšraksta nolūks ir sargāt uzrādītā tēva laulības mieru un novērst to, ka

³¹⁾ Tomforde, m. d. 25., lpp.

³²⁾ Huber, m. d. 240. lpp.

ciestu viņa likumīgās ģimenes intereses. Ari ja māte nav zinājusi, ka uzrādītais tēvs precējies, sūdzība nav pielaižama, bet viņa ir atļauta, ja viņš laulībā iestājies vēl tikai pēc dzimumiskiem sakariem, jo tas nesaskanētu ar likuma garu, ka atbildētājs ar vēlāku precību varētu izvairīties no sūdzības, kuŗas nolūks ir konstatēt ģimenes tiesisku stāvokli.

Paternitates sūdzība Norveģijas tiesībās. Pavisam cits raksturs ir paternitates sūdzībai Norveģijas tiesībās. Vispirms, arī šais tiesībās pastāv vienādi noteikumi attiecībā uz visiem ārļaulības bērniem. Saskaņā ar 1915. g. 10. aprīļa lik. § 6 un 7 sievietei, kuŗa kļuvusi ārpus laulības grūta vai dzemdējusi bērnu, ir jāpaziņo, kas ir bērna tēvs; šo paziņojumu uzraksta un bērna māte pēc iespējas paraksta. Par šādu paziņojumu vai par dzemdēšanu tiek paziņots attiecīgam ierēdnim, sniedzot arī ziņas par mātes un uzrādītā tēva saimnieciskiem apstākļiem (§ 8). Ierēdnis tūlī izgatavo lēmumu pret to personu, kuŗa uzdota par tēvu. Šis lēmums satur sevī aizrādījumu, ka ja uzdotais tēvs atzīstas, ka viņš ir bērna tēvs, tad viņš tiek atzīts par tādu. Līdz ar to viņam tiek paskaidrots, ka ja viņš negrib izteikt šo atzīšanu, tad viņš no attiecīgām tiesiskām sekām (t. i. ka viņu atzīst par bērna tēvu) var izvairīties tikai tādā kārtā, ka vēlākais četras nedēļas pēc lēmuma saņemšanas mutiski vai rakstiski griežas pie apakštiesneša pēc mātes dzīves vietas un ierosina lietas izšķiršanu tiesā. Ja māte likumā paredzēto paziņojumu par bērna tēvu nesniedz, vai ja ir iemesls domāt, ka kāds cits nekā mātes uzdotā persona ir bērna tēvs, tad bērna kopējs var prasīt attiecīga lēmuma taisīšanu. Ja lieta nokļūst tiesas izspriešanā, tad tiesa, ja atrod, ka uzdotā persona ir bijusi zināmās attiecībās ar bērna māti, atzīst viņu par bērna tēvu; turpretī, ja atrod, ka lai gan uzrādītais tēvs ar bērna māti ir atradies zināmās attiecībās, bet tomēr par viņa paternitati nevar taisīt spriedumu, atzīst viņu par saistītu maksāt (beitragspflichtig).

Paternitates sūdzība mūsu vietējās civiltiesībās ir pielaiستا. Ārļaulības bērniem, visiem bez izņēmuma, saskaņā ar V. c. l. 165. p., ir tiesība celt sūdzību, lai

attiecīgo personu atzīst par tēvu. No mūsu Vcl. nevar atvasināt noteikumu, ka šo sūdzību nevarētu celt patstāvīgi; bet, protams, viņu var celt arī kopā ar uztura sūdzību, tāpat kā pēc pandektu tiesībām un vācu BGB. Cits jautājums ir, vai ir kāda praktiska nozīme celt paternitātes sūdzību bez uztura sūdzības, jo vietējās civiltiesības piedzimšanu ārvalstīs attiecībā uz tēvu neuzlūko par statusu un ar paternitātes noskaidrošanu saista tikai materialas sekas, t. i. pienākumu sniegt resp. tiesību prasīt uzturu.

Pēc Kriev. lik. kop. X. sēj. I. d. paternitātes sūdzība ir pietama visiem ārvalstīs bērniem, saskaņā ar minēto likumu 132⁴. pantu.

Ari Vācijas jaunais likumprojekts pieļauj paternitātes sūdzību. 1705 a. pants nosaka: „Par ārvalstīs bērna tēvu uzskatāms: „... 2. kas ar likumīgā spēkā nākušū aizbildnības tiesas lēmumu atzīts par tēvu.“ Ja arī attiecīgās personas paternitātes nodibināšana tādā kārtā neizdotos, bērns tomēr nezaudē tiesību prasīt uzturu no tās personas, resp. personām, kam bijuši ar viņa māti dzimumiski sakari viņa koncepcijas laikā.

Latvijas projekts vietējo civillikumu noteikumos šai ziņā neko negroza (sk. projekta 12. p.).

B. Paternitātes sūdzības noteikumi.

a) Paternitātes sūdzības subjekti.

Paternitātes sūdzības aktīvais subjekts pirmā kārtā ir bērns. Tikai viņš var celt šo sūdzību, jo runa iet par viņa tēvu, ar kuŗu atrašanu vai neatrašanu var būt saistītas priekš viņa svarīgas tiesiskas sekas. Zināms, bērna paternitātes nodibināšanā var būt ieinteresētas arī citas personas, vispirms, bērna māte, uz kuŗu tēva neatrašanas gadījumā gulstas visas bērna uzturēšanas grūtības, tālāk, bērna mātes augšupējie radnieki, uz kuŗiem pāriet šis uzturēšanas pienākums, ja mātei pašai viņš nav pa spēkam. Beidzot, šai jautājumā var būt ieinteresēta arī plašāka sabiedrība, kā pašvaldības organizācija vai

pat valsts, ja likums vienai vai otrai uzliek par pienākumu gādāt par tādiem bērniem, kuriem nav tēva. Ir novērojama zināma teorijas un likumdošanas tieksme attīstīties šai virzienā; tā Norveģijas likumi piešķir sabiedrībai ievērojamu lomu ārļaulības bērnu apgādības jautājumā; Šveicē katram ārļaulības bērnam iecerē piestāvi; Vācijā šāds bērns arvien atrodas aizbildnības organu uzraudzībā. Sakarā ar visu to, tiesību celt paternitātes sūdzību par attiecīgā bērna paternitāti dažas likumdošanas piešķir nevien bērnam pašam, bet arī citām personām.

Mūsu apskatāmajās likumdošanās attiecīgie noteikumi ir sekoši. Pēc franču Code civil tiesība celt paternitātes sūdzību pieder vienīgi bērnam un nepāriet uz viņa mantiniekiem. Bērna nepilngadības laikā šo sūdzību ceļ viņa vārdā māte vai aizbildnis. Ja sūdzība nav celta bērna nepilngadības laikā, bērns viņu var celt viena gada laikā pēc tam, kad sasniedzis pilngadību. Pēc vācu BGB paternitātes sūdzība principiāli piekrīt tikai bērnam; māte, mātes augšupējie, kuriem bijis pienākums bērnu uzturēt, ciktāl viņi to izpildījuši, var sūdzēt tiesā par uzturu par pagājušo laiku; tāpat arī bērna mantinieki. Pēc Šveices ZGB tiesība celt šo sūdzību pieder mātei un bērnam, pie kam likums min māti pirmā vietā. Pēc Norveģijas 1915. g. 10. aprīļa likuma, kā jau redzējam, pietiek ar bērna mātes paziņojumu, pie kam tad no uzdotā tēva atkarājas vai nu atzīties par bērna tēvu vai mātes apgalvojumu atspēkot tiesas ceļā. Pēc mūsu Vcl., sakarā ar nodibinājušos tiesu praksi, tiesība uz šo sūdzību pieder tiklab bērnam kā viņa mātei (sk. Cvingmaņa spr. kr. VII, 1245). Kas attiecas uz Kr. lik. kop. X. sēj. I. d. noteikumiem, tad par mātes tiesību uz šo sūdzību likumā gan nekādu norādījumu nav, bet prakse šo jautājumu izšķir negatīvi (sal. Kr. Sen. civ. dep. spr. 1910/53). Pēc Vācijas projekta paternitātes sūdzību ceļ bērns vai viņa likumīgais pārstāvis; Latvijas projektā par šo jautājumu nav nekādu noteikumu.

Sakarā ar iztirzāto, mums jāapstājas vēl pie sekošā jautājuma: ja pieņemam, ka zināma bērna paternitātes nodibinā-

šanā ir lielā mērā ieinteresēta arī sabiedrība, vai tad ir pareizi, ka šo lietu iztiesāšanā piemērojam vispārējos civilprocesa principus, sevišķi tā saucamo dispozivitātes principu, t. i. aprobežojamies ar to materialu, ko sniedz sūdzētājs un atbildētājs? Un tiešām daudzi teoretiski izsakas par labu oficiālai paternitātes noskaidrošanai. Ļoti pārliecinoši šādas noskaidrošanas vajadzību motivē Ed. v. Lizsts: „Vieni parti var dažu labu nozīmīgu apstākli nezināt, citi atkal var to aiz šāda vai tāda iemesla apslēpt. Pret to nebūtu nekā ko iebilst, ja lieta savā pamatā ietu par pieaugušiem. Bet te lieta grozās ap bērņa labumu, nevis ap viņa mātes vēlēšanos vai tās personas ērtību, kuŗu viņa uzrādījusi par bērņa tēvu. Un valstij ir pienākums nepilngadīgajam bērnam viņa tiesību meklēšanā sniegt savu palīdzību un būt nomodā par to, lai viņa tiesības necieš, tāpat kā no otras puses viņai ir pienākums aizsargāt savus locekļus pret izmantošanu ar vienkāršu spekulāciju.“³³⁾

Kas attiecas uz likumdošanām, tad dažas no tām jau ir spērušas ievērojamus soļus šai virzienā. Tā, piemēram, pēc Norveģijas tiesībām notiek tēva meklēšana oficiālā kārtā, ja māte nevienu personu neuzdod par bērņa tēvu vai ja lietas apstākļi norāda uz kādu citu nekā uzdoto personu. Tiesa pati var uz šāda ierosinājuma pamata vākt pierādījumus.

Vairums no spēkā esošām tiesībām, to starpā arī mūsu Vcl. un Vācijas jaunais projekts pieturas pie vispārējiem civiltiesību principiem, kā attiecībā uz sūdzības celšanu, tā arī attiecībā uz viņas iztiesāšanu. Tikai, kas attiecas uz Vāciju, tad jāpiezīmē, ka tur, kā pēc BGB, tā arī pēc jaunā projekta, par ārvalstīs bērņa interesēm arvien rūpējas aizbildnis, resp. kopējs, un bez tam pēc jaunā projekta pati paternitātes sūdzību iztiesāšana izņemta no parastās civiltiesas kompetences un nodota aizbildnības tiesai, kuŗas priekšrocība ir taisni tā, ka viņu nesaista tas, ko parti ceļ priekšā, un ka iztiesāšana viņā ir, salīdzinot ar vispārējo procesu, vienkāršāka, elastīgāka un ātrāka.³⁴⁾ Bet ir

³³⁾ Ed. v. Lizst, m. d., 24. lapp.

³⁴⁾ Dr. E. Brandis, Der neue Gesetzentwurf etc., Juristische Wochenschrift, 1926., XXIV., 2425. un turpm. lapp.

ari dzirdamas balsis pret šo jauninājumu. Profesors Th. Kipps saka: „Pēc manām domām šis solis ir ļoti bīstams. Jo lieta taču grozās ap privattiesiskām prasībām (pretenzijām, Ansprüche), par kuŗām galīgi izlemt vajadzētu tikai ievērojot tās labākās garantijas, kādas dod strīdus kārtība. Aizbildnības tiesnesis pēc sava amata rakstura jau ir pārāk vienpusīgi nostādīts bērna interešu pusē.“³⁵⁾

Pret ko ceļama sūdzība? Protams, pret bērna tēvu, resp. pret to personu, kuŗu māte apzīmē par sava ārļaulības bērna tēvu (uzrādītais, nosauktais tēvs, der angebliche Vater, père prétendu). Tā tad lieta ir skaidra, ja māte nosauc šī tēva vārdu; bet var būt arī tā, ka viņa vai nu viņu neno-
sauc, vai arī nosauc kādu citu personu, kuŗa īstenībā nav bērna tēvs. Te nu atkal uzpeld jautājums, vai mātei ir pienākums, nosaukt sava ārļaulības bērna tēvu? Šai jautājumā pastāv domu starpības literatūrā un dažādi noteikumi atsevišķās likumdošanās.

Ja izejam no tā viedokļa, ka bērnam ir tiesība pazīt savus vecākus un prasīt, lai tie viņu apgādā un uzaudzina samērā ar viņu mantas stāvokli, tad jāatzīst arī, ka uz māti gulstas pienākums palīdzēt savam ārļaulības bērnam uzzināt viņa tēvu. Tālāk, tādā kārtā var novērst arī to nebūšanu, ka ārļaulības bērna māte slepenībā izspiež naudu no vairākiem piegulētājiem: kā redzējām, tas ir viens no tiem ļaunumiem, kuŗu mēdz uzstādīt kā argumentu pret paternitātes sūdzības pielaišanu tās pretinieki. Katrā ziņā, ļoti daudz ir tādu gadījumu, kur bez mātes palīdzības ārļaulības bērna tēvu nekādā ziņā nav iespējams noskaidrot.

Pret šādu jautājuma atrisinājumu uzstājas no sieviešu puses Rute Bré, atsaucoties uz sieviešu kauna jūtām: „Šis jūtas ir jāsaudzē. Sieviete negrib atklāt to, kas viņai svēts. Vai vīrietis šādu saudzēšanu pelnījis, tas te nemaz nekrīt svarā. Te ir jārēķinas tikai ar sievietes sajūtu.“³⁶⁾ Šie iebildumi tomēr nav pārliecinoši. Vispirms, te galvenā kārtā nav

³⁵⁾ Th. Kipp, m. d., 31. un 32. lapp.

³⁶⁾ Ruth Bré, „Keine Alimentenklage“ etc.

runa ne par vīrieša, ne arī par sievietes interesēm, bet par bērna tiesībām. Otrkārt, nav izprotams, kāpēc ar tēva nosaukšanu tiktu sevišķā kārtā aizskārtas sievietes kauna jūtas, jo ir taču skaidrs, ka ja ir radies bērns, tad sievietei savā laikā ar kādu vīrieti ir bijuši miesīgi sakari. Vai tad nu viņa nosauc par tēvu A. vai B., tas taču kauna jūtām vairs neko nevar ne pielikt, ne atņemt.³⁷⁾ Tāpēc mātei jāuzliek par pienākumu tēvu nosaukt, pie kam viņai šis pienākums jāizpilda vai nu jau priekš dzemdēšanas vai arī tūlīt pēc tās. Sakarā ar to, arī tāds līgums, ar kuŗu māte apsolas noklusēt bērnam tēva vārdu (tsc. Schweigevertrag) būtu atzīstams par netikumīgu un spēkā neesošu.

No spēkā esošām likumdošanām šādu pienākumu mātei uzliek piem. Norveģijas tiesības: saskaņā ar 1915. g. 10. aprīļa likuma § 6, katrai sievietei, kas ārļaulībā kļuvusi grūta, ir vismaz trīs mēnešus priekš dzemdēšanas jāgriežas pie ārsta vai vecmātes un jāpaziņo, kad viņa, pēc pašas domām, padarīta grūta un kas ir bērna tēvs. Par nepareizu paziņojumu draud naudas sods vai cietums līdz diviem gadiem. Ja māte ar paziņojumu nav griezusi pie ārsta vai vecmātes priekš bērna dzimšanas, tad viņai tādā pašā kārtā ir jāpaziņo par bērna tēvu tam ārstam vai tai vecmātei, kas viņai palīdz pie dzemdēšanas. Ja pie dzemdēšanas nav bijuši klāt ne ārsts, ne vecmāte, tad mātei pašai ir jāpaziņo attiecīgam ierēdnim par bērna piedzimšanu un par to, kas ir bērna tēvs, pie kam par nepatiesām ziņām attiecībā uz pēdējo arī šai gadījumā draud naudas sods vai cietums līdz diviem gadiem.

Zināms, no bērna mātes nevar prasīt, lai viņa nosauc tēva vārdu, ja jau iepriekš ir redzams, ka tēvu nav iespējams noskaidrot, piem. ja māte atzīstas, ka viņa bērna ieņemšanas laikā piekopusi dzimumiskus sakarus ar vairākiem vīriešiem.

Ja bērna māte atteicas nosaukt bērna tēva vārdu, vai istā tēva vietā uzrāda kādu citu personu, tad gaismu šai jau-

³⁷⁾ Ed. v. Lizst, m. d., 26. lapp.

tājumā var ienest vienīgi lietas caurskatīšana tiesā, meklējot patiesību visiem pietietamiem līdzekļiem un neapmierinoties vienīgi ar tiem datiem, kurus sniedz lietas dalībnieki.

Tā tad, kā jau redzējām, sūdzība vēršama pret uzrādīto tēvu. Tam apstāklim, ka tēvs nepilngadīgs, te nedrīkst būt nozīmes (tā uz šo jautājumu skatas franču komentatori, sk. piem. Lavollée, m. d. 158. un turpm. lapp., tāpat attiecībā uz mūsu vietējām civiltiesībām Bukovskis savā komentārā 128. lapp. 2. piez.). Ja tēvs miris, tad sūdzībā par bērnu uzturu atbildētājs ir viņa mantinieks; par šo gadījumu būs runa vēlāk. Tomēr pēc franču un Šveices likumdošanām, pēc kuŗām paternitātes nodibināšana var būt saistīta nevien ar uztura prasību, bet ar ievērojamām priekšrocībām ģimenes tiesību aplokā, šo sūdzību var celt arī pret tēva mantiniekiem (sk. Lavollée, m. d. 161. lapp., ZGB. § 307).

b) Pierādījumi.

Pēc vispārējā principa katram ir jāpierāda tas, ko viņš apgalvo. Tā tad šai gadījumā sūdzētājam — bērnam — ir jāpierāda, pirmkārt, ka starp viņa māti un pēdējās uzrādīto tēvu ir notikusi kopošanās, otrkārt, ka šī kopošanās ir bijusi tā saucamā kritiskajā laikmetā (pēc mūsu Vcl. tai laikā starp 182. dienu un 10 mēnešiem pirms bērna dzimšanas: 165. p.).

Visvienkāršāki izšķirams šis jautājums, ja uzrādītais tēvs atzīstas, ka viņš ar bērna māti attiecīgā laikā piekopsis dzimumisku satiksmi, vai arī, ka viņš ir bērna tēvs: ar to pašu bērns no jebkādu tālāku pierādījumu sniegšanas ir atsvabināts (sk. arī Vcl. 165. p.). To pieņem visi tai gadījumā, ja atzišana notikusi kādā formalā aktā vai arī tiesas priekšā (par bērna labprātīgu atzišanu, neatkarīgi no paternitātes sūdzības, sk. augstāk. Te būtu tā tad jāapskata jautājums par to, kāda nozīme ir tam, ka ārļaulības bērna tēvs atzīstas kādā neformālā aktā vai arī ārpus tiesas. Tagad spēkā esošas likumdošanas gluži pareizi uzlūko šādu atzišanos kā pierādījuma līdzekli paternitātes prāvā, kuŗa spēku un nozīmi katrā atsevišķā gadījumā apsver tiesa. Atzišanās jautājumā vistālāk iet Norveģijas tiesības, pēc kuŗām, kā redzējām,

šādai atzīšanai pietiek jau ar to, ka mātes uzrādītais tēvs pret viņas apgalvojumu laikā neprotē, t. i. bērnu atzīst ārpus tiesas un klus uciešot. Turpretī pēc franču tiesībām, rakstiska atzīšana neformālā dokumentā noder tikai par pamatu paternitātes sūdzībai (Code civil 340. p. 3. pkts), kurpretī mutiska atzīšanās vai atzīšana var noderēt tikai kā pierādījuma līdzeklis minētā sūdzībā tikai tad, ja ir jau citi priekšnoteikumi (piem. rakstisks pierādījuma sākums: Code civil 340.p. 2. pkts).

Ja atbildētājs neatzīstas, ka tam ar bērna māti attiecīgā laikā bijuši dzimumiski sakari, tad sūdzētājam tie jāpierāda, t. i. citiem vārdiem, jāpierāda, ka starp bērna māti un uzrādīto tēvu notikusi kopošanās. Ir bijis strīds par jautājumu, ka kopošanās uzskatāma par notikušu: vai jau ar immissio vai tikai ar eiactulatio?

No kriminaltiesību viedokļa, no kuŗa uz kopošanos mēdz raudzīties kā uz dzimumisku aktu vispār, neatkarīgi no viņa sekām, protams, kopošanās jēdzienam pietiek jau ar miesīgu savienošanos, commixtio carnalis; turpretī, te nav tik daudz no svāra kopošanās kā dzimumiska sakāra akts vispār, cik kopošanās kā bērna radīšanas iemesls, kāpēc tā uzskatāma par pabeigtu tikai ar eiactulatio seminis. Šim jautājumam var būt sava nozīme, sakārā ar attiecīgām ierunām nō atbildētāja puses. Turpretī, uzlikt bērnam pašam, piem. viņa mātes personā, pierādīt kopošanos augšā minētā jēdzienā, apzīmētu praktiski atņemt paternitātes sūdzībai jebkuŗu nozīmi, jo dzimumiski sakari starp vīrieti un sievieti jau parasti mēdz norisināties tādā slepenībā, ka tiešus pierādījumus par tiem ir iespējams sniegt tikai visretākos gadījumos. Īstenībā visas ziņas par lietu te atrodas tikai vienas personas, labākā gadījumā, divu personu rokā; šīs personas ir atbildētājs un bērna māte. Bet katrā ziņā visvairāk ziņu ir mātei, jo viņa kopošanās sekas ir novērojusi pati pie savas miesas.

Te garāmejojot jāpiemin daudz pārrunātais jautājums par māti kā liecinieci un mātes zvērestu. Jo, kā redzējām, no vienas puses, māte ir gandrīz vienīgā, kuŗa tumšajā paternitātes lietā var sniegt skaidras ziņas, turpretī, no otras puses, viņa

nevien kā bērna māte, bet arī pati personīgi ir ieinteresēta prāvas iznākumā, kas savukārt viņas liecības nozīmi ievērojamā kārtā mazina. Tādā kārtā šis jautājums ir praktiski ļoti grūti izšķirams. Kur likumdošana mātei piešķir arī aktīvo leģitīmaciju procesā, tur zināms, par viņas liecību nevar būt runas; turpretī pārējās likumdošanas atzīst viņu par liecinieci un nopratina ar vai bez zvēresta. Mūsu Vcl. par šo jautājumu nekādu noteikumu neatrodam; bet prakse, kā redzējam, mātei atzīst patstāvīgas sūdzības tiesības.

Pēc mātes izteicieniem paliek vairs tikai netiešie pierādījumi, kuŗi lielākā daļā prāvu vienīgie izšķir lietu. To ievērojot, jaunākās likumdošanas vairs nemaz neprasa, lai būtu pierādīta taisni „piegulēšana“, „kopošanās“, vai „dzimumiski sakari“ ar bērna māti kritiskajā laikmetā (kā piem. mūsu Vcl. 165. p.), bet nosaka tikai, ka par bērna tēvu atzīstams, tas, kas ar māti sagājies tā, ka viņš pēc dabas likumiem var būt bērna tēvs.

Pierādījumu novērtēšana pieder tiesai un noteikt šai ziņā kaut kādus vispārējus principus nav iespējams. Tāpēc arī nevar uzstādīt tādu iepriekšēju apgalvojumu, ka ar vīrieša atzīšanos, ka viņš aizskāris sievietes dzimuma organus, nav pierādīta kopošanās:³⁸⁾ atkarībā no lietas apstākļiem tiesa arī šādu pierādījumu var atzīt par pietiekošu.

Tālāk, bērnam ir jāpierāda, ka kopošanās starp viņa māti un viņa mātes uzrādīto tēvu ir notikusi tā saucamā kritiskajā laikmetā, t. i. tai laika sprīdī, uz kuŗu, saskaņā ar medicīnas atzinumiem, var attiecināt bērna ieņemšanas, koncepcijas momentu; šī laikmeta ilgumu nosaka pēc visīsākajiem un visgarākajiem grūtniecības termiņiem, kādi novēroti; tā kā ja bērns dzimis pirms vai pēc zināma laika notecēšanas, skaitot no kopošanās dienas, tad top pieņemts, ka no attiecīgās kopošanās viņš nav radies.

Kas attiecas uz šī kritiskā laikmeta ilgumu, tad dažādas likumdošanas dažādos laikos ir viņam noteikušas dažādus laika sprīžus.

³⁸⁾ Ed. v. Lizst. m. d., 37. lapp.

Romiešu tiesības, pamatojoties uz novērojumiem un sava laika medicīniskiem atzinumiem, par bērna ieņemšanas laiku noteica laika sprīdi starp 300. un 182. dienu priekš bērna dzimšanas. Attiecīgās vietas avotos skan:

D 1, 5, 12. Septimo mense nasci perfectum partum iam receptum est propter auctoritatem doctissimi viri Hippocratis et ideo credendum est eum, qui ex iustis nuptiis septimo mense natus est, iustum filium esse.

D 38, 16, 3, 12. De eo autem, qui centesimo octogesimo die natus est, Hippocrates scripsit et Divus Pius potificibus rescripsit iusto tempore videri natum.

D 38, 16, 3, 11. Post decem menses mortis natus non admittetur ad legitimam hereditatem.

Jāpiebilst, ka romiešu tiesībās ieņemšanas laiks bij noteikts piedzimšanai laulībā, tāpēc kā ārļaulības bērniem pret savu tēvu nebij nekādu prasību (sk. arī augšā avotu D. 1, 5, 12).

Kanoniskās tiesības pieturējās pie romiešu tiesībās noteiktā ieņemšanas laikā.

Vispārējās tiesības (Gemeines Recht), kurām ir sekojušas daudzas likumdošanas, pieņēma kā robežu no vienas puses 182., no otras puses 300. dienu.

Mūsai laiku tiesībās atrodam sekošus noteikumus. Austrijas ABGB nosaka „ne mazāk kā sešus, ne vairāk kā 10 mēnešus“, Francijas Code civil par ieņemšanas laiku uzskata laika sprīdi no 180. līdz 300. dienai, Vācu BGB laiku no 181. līdz 302. dienai, Šveices ZGB laiku no 180. līdz 300. dienai pirms bērna dzimšanas. Mūsu vietējie civillikumi šai jautājumā seko vispārējām tiesībām, atzīstot par bērna ieņemšanas laiku laika sprīdi no 182. dienas līdz 10 mēnešiem pirms dzimšanas. Pēc Kr. lik. kop. X. sēj. I. d. šis laika sprīdis ilgst no 180. līdz 306. dienai. Vācijas jaunais projekts (§ 1705) gan nosaka noteiktu koncepcijas laiku, apzīmējot par tādu laiku no 180. līdz 302. dienai pirms bērna dzimšanas, abas šīs dienas ieskaitot. Bet ja ir nodibināts, ka bērns ieņemts kādā laika sprīdī, kurš ir tālāk atpakaļ nekā 302. dienas priekš bērna dzimšanas, tad šis laika sprīdis bērna labā

uzskatāms par ieņemšanas laiku. Latvijas projekts par bērna ieņemšanas laiku uzskata laiku no 180.—310. dienai pirms bērna dzimšanas.

Pretēji šiem noteikumiem Norveģijas 10. aprīļa 1915. g. likums noteiktu koncepcijas termiņu nepazīst. § 13 tikai saka: „...kam ar māti bijuši dzimumiski sakari tādā laikā, ..ka viņš pēc dabas likumiem var būt bērna tēvs.“ To pašu nosaka Zviedrijas 1917. g. lik. § 26.

Kā redzam, spēkā esošās likumdošanās attiecībā uz bērna koncepcijas laiku pastāv dažādi termiņi, pie kam dažas likumdošanas, kā norveģu, zviedru u. c. noteiktu termiņu nemaz neuzstāda.

Likumdošanās, kurās termiņi noteikti, tie gan mazā mērā atšķiras cits no cita, kā tas redzams no sekošās tabeles:

Dienas priekš bērna dzimšanas:

		BĒRNA IEŅEMŠANAS LAIKS															
		No	310	309	308	307	306	305	304	303	302	301	300	u. t. t. līdz	182	181	180
Code civil	}																
ZGB																	
BGB																	
Viet. civ. lik.																	
X. sēj. I. d.																	
Vācijas proj.																	
Latvijas proj.																	

Tomēr šī atšķirība pati par sevi jau ierosina jautājumu par to, kurš no šiem dažādajiem termiņiem atzīstams par pareizo, kā arī par to, vai vispār bērna ieņemšanas laiks būtu

apzīmējams ar cieši noteiktu termiņu. Jo nav taču loģiski, ka piem. Latgalē vēl var atzīt zināmu personu par ārļaulības bērna tēvu, kad tai pierādīta kopošanās ar bērna māti 301. dienā pirms bērna dzimšanas, kurpretī Rīgā tas vairs nav iespējams.

Lai atbildētu uz šiem jautājumiem, vispirms konstatēsim, ka faktiskais koncepcijas laiks bieži runā pretī likumiskajam koncepcijas laikam.

Tā C a n g e m e i s t e r s aprāda, ka nobriedušam auglim grūtniecības laiks iztaisa 206—348 dienas; vidējais laika spridis ir 273 dienas. No 1.900.000 dzimšanas gadījumiem 50.000, tā tad 2,63% gadījumos daba pārkāpj garāko likumīgo grūtniecības termiņu.³⁹⁾ v. V i n k e l s par šo jautājumu sniedz sekošas ziņas: Starp 30.000 dzimšanas gadījumiem ir 1007 bērni jeb 3,15% 4000 gramu smagi un smagāki. No tiem vairāk kā $\frac{1}{7}$ ir nesti ilgāk kā 302 dienas; visgarākais grūtniecības laiks pie viņiem bijis 336 dienas. Aprēķinot visu nobriedušo augļu grūtniecības laika ilgumu, mēs atrodam, ka tas pie 3,2% ir garāks par 302 dienām; turpretī pie tiem bērniem, kuŗi svēra 4000 un vairāk gramu, 14,6%, tā tad $\frac{1}{7}$ no visiem, bij nesti 302 līdz 336 dienas. Tie iztaisa 0,48% no visiem laikā dzimušiem. Beidzot viņš aprāda, ka 0,23% no visām grūtniecībām ilgst 331 līdz 347 dienas.⁴⁰⁾

Pārskatot visu teikto, mēs nākam pie sekoša atzinuma. Tagadējie noteikumi par koncepcijas laiku nav pietiekoši. Uz leju gan viņi ir diezgan plaši aprobežoti, lai aptvertu visus iespējamus gadījumus, jo bērni, kuŗi nesti mazāk kā 180 dienas, vai arī pāris dienas vairāk, uzskatāmi par abortiem un nav dzīvības spējīgi. Turpretī uz augšu robeža ir noteikta pārāk zemu, tā kā ārkārtīgi ilgas grūtniecības gadījumā mātei un bērnam nevainīgiem jāzaudē savas tiesības.

Acīmredzot, šis stāvoklis ir nenormāls un no tā jāmeklē izeja. Un šo izeju var iedomāties divējādu: vai nu noliekot

³⁹⁾ (Z a n g e m e i s t e r, „Das Recht“, XXI., 345., citēts pie Th. Geigera, m. d., 223. lapp.)

⁴⁰⁾ (v. W i n k e l, Die deutsche Klinik am Eingange des 20. Jahrh. Bd. IX., citēts pie Ed. v. L i s z t a, m. d., 39. un turpm. lapp.).

noteiktu kritisku laikmetu ar nosacījumu, ka ar to tiesai netiek saistītas rokas un tā var pielaist pretpierādījumu, vai arī piešķirot viņai tiesību pilnīgi brīvi noteikt koncepcijas laikmetu katrā atsevišķā gadījumā.

Teoretiski apsverot šo jautājumu, jānāk pie slēdziena, ka noteikts koncepcijas laiks ir nepieciešams aiz tā iemesla, ka kopošanās pati par sevi nav pietiekoša šīs sūdzības celšanai: starp bērna dzimšanu un piegulējumu vajag pastāvēt zināmai cēlonībai laika ziņā, lai sūdzības celšanai rastos attaisnojums. Bet šis laiks nosakāms tā, kā viņš būtu piemērojams visiem, arī visretāk sastopamiem grūtniecības gadījumiem un neatrastos nesamierināmā pretrunā ar medicīniskās zinātnes atzinumiem.

Taisni tā mēģina atrisināt šo jautājumu Vācijas jaunais projekts, kurš gan paredz noteiktu koncepcijas laiku, proti laika sprīdi no 180. līdz 302. dienai pirms bērna dzimšanas (kā redzējām, šis laiks ietver nesalīdzināmi lielāko skaitu dzimšanas gadījumu), bet tomēr atstāj izeju tam gadījumam, kad medicīniskās ekspertīzes ceļā ir noskaidrots, ka bērns ieņemts agrāk nekā 302 dienas pirms dzimšanas: tādā gadījumā koncepcijas laika sprīdis tiek pagarināts bērna interesēs (§ 1705 g.).

Otru izeju, par kuŗu augšā ieminējamies, t. i. pilnīgi noteiktu koncepcijas laiku, sastopam ziemeļnieku, norveģu un zviedru (arī dāņu) tiesībās. Tur likums nemin nekādus skaitļus, bet runā tikai par dzimumiskiem sakariem tādā laikā, ka pēc dabas likumiem iespējama bērna izcelšanās no tiem, t. i. jautājums par koncepcijas laiku katrā atsevišķā gadījumā ir atstāts tiesas izšķiršanai.

c) Atspēkojumi.

Ja ir pierādīts, ka starp bērna māti un uzrādīto tēvu ir notikusi kopošanās un ka šī kopošanās notikusi tā saucamā kritiskajā jeb koncepcijas laikmetā, tad iestājas presumpcija, ka uzrādītais piegulētājs ir tēvs tam bērnam, kuŗu māte dzemdējusi zināmu laiku pēc tam. Ja pret šo presumpciju netiek cel-

tas ierunas, tad viņa kļūst ticama un arī (subjektīvi) patiesa. Kā jau augšā redzējām, objektīvu patiesību atrast šai jautājumā mums neļauj pati daba. Katrā ziņā, ja ir noskaidrots, ka ir ticami, ka attiecīgais bērns cēlies no zināmu personu miesīgiem sakariem, tad šī ticamība paliek spēkā tik ilgi, kamēr atbildētājs nav pierādījis, ka šai konkrētajā gadījumā presumpcijai nav vietas, ka zināmu presumpciju radošajam faktam nav bijušas tās sekas, kādas tam parasti mēdz būt.

Apgāzt šo presumpciju atbildētājs var vai nu: 1) pierādīt, ka ir neiespējami, ka bērns būtu cēlies no attiecīgās kopošanās; vai arī 2) pierādīt, ka ir apšaubāmi (lai arī būtu iespējami), ka bērns cēlies no atbildētāja kopošanās ar bērna māti.

a) Neiespējamības pierādīšana.

Neiespējamības ierunas uzdevums ir pierādīt, ka starp attiecīgo kopošanos un bērna radīšanu nav cēloniska sakara. Runājot par šo pierādījumu, atkal jāatkārto tas pats, ko esam teikuši par paternitātes pierādīšanu vispār: šis pierādījums nav objektīvi pārbaudams, tāpēc, ka viņa priekšmets pēc savas dabas to nepieļauj. Tiesai ir jāizšķir, vai attiecīgā presumpcija uzskatāma par atspēkotu, t. i., vai ir pamats loģiskam slēdzienam, ka cēloniskā attiecība starp kopošanos un bērna ieņemšanu ir iznīcināta.

Apskatīsim, kādā kārtā var pierādīt radīšanas, resp. bērna ieņemšanas neiespējamību, pašu kopošanos nenoliedzot. To var:

a) Pierādīt, ka piegulētājs notikušās kopošanās laikā ir bijis nespējīgs radīt, impotents; lai to noskaidrotu, protams, arvien ir nepieciešams lietpratēja ārsta atzinums. Spēkā esošās likumdošanas šo ierunu ekspresis verbis nepiemin; par to runā BGB motīvi.

b) Pielaižot gan kopošanos, bet noliedzot immissio seminis in vaginam (pārtraukta kopošanās, coitus interruptus). Tā kā medicīniskās autoritātes nāk pie slēdzie-

na, ka, pirmkārt, ejakulācijas moments nav droši noteicams un daļiņa sēklas tomēr var būt nokļuvusi in vaginam un, ka, otrkārt, arī ārējā apslapēšana ar sēklu var novest pie apaugļošanas, tad šis pierādījums tādā veidā radīšanas neiespējamības nodibināšanai nav noderīgs. Lai varētu droši apgalvot šādu neiespējamību, būtu jāpierāda, ka nav notikusi arī ārējā vagina's apslapēšana ar sēklu, ko pierādīt, zināms, ir ļoti grūti, ja pat ne pavisam neiespējami.

c) Pierādot, ka pie kopošanās lietoti pretieņemšanas (antikoncepcionali) līdzekļi, kā tā saucamie „kondomi“, „pessariji“ u. c.; te pieder arī skalošanās ar aukstu ūdeni tūlīt pēc coitus'a. Tiesu prakse, piem. Vācijā un Austrijā, šo līdzekļu lietošanu atzīst par nesvarīgu apstākli. Šo līdzekļu praktiskā nozīme attiecībā uz ieņemšanas novēršanu var būt dažāda, bet lai uz viņu pielietošanu pamatotu neiespējamības ierunu, atkal ir jāsadužas ar gandrīz nepārvarāmām grūtībām pierādīšanas ziņā. Tomēr pierādīšanas grūtība vien vēl nedod tiesību pilnīgi izslēgt šo ierunu. Tāpēc ir pareizi atstāt tiesu praksei apsvērt, ciktāl atsaukšanās uz pretieņemšanas līdzekļiem ir ievērojama.

d) Pierādot, ka māte attiecīgās kopošanās laikā ar atbildētāju jau bijusi grūta no kāda cita. Šis iebildums liekas būt pats par sevi saprotams, kāpēc izliekas dīvaini, ka vispārējās (pandektu) tiesībās par viņa pielaišanu pastāvēja strīdus. BGB motivi uzlūko šo apstākli ne kā patstāvīgu iebildumu, bet kā tādu, uz kuŗa netieši var pamatot vairāku piegulētāju ierunu (exceptio plurium). Tas ir pilnīgi lieks apkārtceļš, kā aizrāda prof. Ed. Liszt.⁴¹⁾ Ja sievietē kopojoties ar C jau ir bijusi grūta no B, tad ir absolūti neiespējami, ka viņa varētu kļūt grūta vēl arī no C.

e) Pierādot, ka māte ir apaugļota vēl tikai pēc attiecīgās kopošanās. Šo apstākli varētu pierādīt ar to faktu, ka pēc kopošanās atkal būtu iestājušies mēnešziedi; tomēr drošs pierādījums arī tas nav, tāpēc ka

⁴¹⁾ Ed. v. Liszt, m. d. 48. lapp.

pēc modernās medicīnas ieskatiem ir ļoti iespējams, ka starp kopošanās un īsto impregnāciju paiet līdz divām nedēļām ilgs laiks, un ka šai laikā vēl iestājas mēnešziedi.

f) Ar rāsas dažādību, jo no baltās rāsas piederīgo dzimumiskiem sakariem nevar rasties nēģeris vai mulats.

g) Ar bērna nobrieduma pakāpi. Runājot par šo iebildumu, mēs nonākam atkal pie jautājuma par bērna ieņemšanas laiku. Te tad krīt svarā individuālais ieņemšanas laiks pretim vispārējam.⁴²⁾ Skaidrs, ka pilnīgi iznēsāta bērna radīšanu nevar attiecināt uz kopošanos, kuŗa izdarīta 180 dienas pirms bērna dzimšanas. Tāpat ir skaidrs, ka ar ekspertīzes palīdzību varētu noskaidrot piem. jautājumu, kuŗa no divām, ar bērna māti dažādā laikā kopošanos izdarījušām personām būtu atzīstama par bērna tēvu, sakarā ar vienas un otras personas kopošanās laiku un bērna nobrieduma pakāpi.

h) Tiek minēti arī vēl citi pierādījumu līdzekļi, kā piem. bērna līdzība vai nelīdzība uzrādītājam tēvam, asins izmeklēšana, pirkstu nospiedumu salīdzināšana. Šimbrīžam vēl šie līdzekļi izcelšanās neiespējamības pierādīšanai nav uzskatāmi par pietiekošiem.⁴³⁾

β) Apšaubāmības pierādīšana.

αα) Vairāku piegulētāju ieruna (Exceptio plurium concumbentium).

Kā attiecībā uz laulībā dzimušiem, tā arī attiecībā uz ār-laulības bērniem paternitate tiek nodibināta ar divām presump-

⁴²⁾ Th. Geiger, m. d. 222. lapp.

⁴³⁾ Kas attiecas uz asins izmeklēšanu, tad tai pēdējā laikā zinātnieki sāk piešķirt ievērojamu lomu paternitates nodibināšanas jautājumā. Sk. Dr. med. K. Böhm, Blutgruppen und Rechtspflege, Deutsche Juristen-Zeitung, 1926. g. 1607, Dr. Elwert, Rechtl. Bedeutung der Blutuntersuchung, Deutsche Richterzeitung, 1927, 188, kā arī Dr. M. Veidemann rakstu, Par personas identitātes noteikšanu, „T. M. Vēstn.“ 1927. g. Nr. 4, kur aizrādīts uz attiecīgo literatūru.

cijām. Pirmā, pamata presumpcija ir sekoša: tēvs ir tas, ku-
 ram ar māti bijuši dzimumiski sakari bērna koncepcijas laikā.
 Kā redzams, šī presumpcija attiecas uz abām bērnu šķirām, t. i.
 kā laulībā tā arī ārļaulībā dzimušiem bērniem. Bet laulībā
 dzimušo bērnu labā ir uzstādīta vēl otra presumpcija: ka lau-
 libas laikā mātei ir bijuši dzimumiski sakari ar savu vīru un ka
 viņai šai laikā nav bijuši tādi paši sakari ar citiem vīriešiem
 (pater is est etc.). Šī presumpcija iet tik tālu, ka viņa paliek
 spēkā arī tad, ja ar sievu bērna koncepcijas laikā kādam citam,
 izņemot vīru, būtu bijuši dzimumiski sakari: lai apstrīdētu bērna
 piedzimšanu laulībā, vīram jāpierāda neiespējama, ka
 bērns cēlies no viņa. Ārļaulības bērna labā šīs otrās presump-
 cijas nav: viņam ir jāpierāda, ka zinamai personai ar viņa māti
 bijuši dzimumiski sakari viņa ieņemšanas laikā. Tādā gadī-
 jumā arī attiecībā uz viņu nāk spēkā pirmā presumpcija: „tēvs
 ir tas, kuŗam . . .“ u. t. t. Uzrādītais tēvs nu šai gadījumā var,
 kā nupat redzējām, noliegt savu paternitāti, viņš var vai nu
 noliegt kopošanos vispār vai arī, kopošanos nenoliedzot, pie-
 rādīt, ka bērna izcelšanās no attiecīgā coitus'a ir neiespējama;
 bet var būt arī tā, ka norādītais tēvs nenoliedz ne kopošanos,
 ne arī uzstāda apgalvojumu, ka bērns no attiecīgā coitus'a ne-
 būtu varējis celties, bet pieved un pierāda tādu apstākli, kuŗš
 iznīcina kopošanās presumpctīvo spēku, ap-
 stākli, kuŗš rada šaubas par tā pieņēmuma pareizību, ka bērns
 radies no šīs kopošanās. Tas notiek tai gadījumā, kad atbildē-
 tājs pierāda, ka bez viņa bērna mātei pēdējā koncepcijas laikā
 bijuši dzimumiski sakari vēl arī ar citiem vīriešiem (exceptio
 plurium concumbentium jeb īsi exceptio plurium).

Attiecībā uz šo ierunu ceļas jautājums: vai viņai ir pie-
 šķirams paternitātes presumpciju iznīcinošs spēks, vai viņa
 vispār ir pielaižama vai nav? Ap šo jautājumu ir norisinājušies
 ne mazāki strīdi, kā ap jautājumu par paternitātes sūdzības pie-
 laišanu vispār. Šie strīdi nav galīgi izkaroti vēl līdz šai baltai
 dienai, jo pat visjaunākajā literatūrā vēl sastopam kā šīs ieru-
 nas pretiniekus, tā arī piekritējus. Tāpat likumdošana dažādās
 valstīs, kā to turpmāk redzēsīm, vēl joprojām šai ziņā iet da-
 žādas ceļus.

Vairāku piegulētāju ierunas aizstāvji (no kuņiem sevišķi jāatzīmē Ed. v. Lizsts, sk. viņa darbu „Die Pflichten des ausserehelichen Konkubenten“, 52. un turp. lapp.) savu vie-dokli šai jautājumā mēdz motivēt šādi.

No kopošanās fakta var taisīt slēdzienu par bērna radīšanu tikai tad, kad ir pārliecība, kā dzimumiskie sakari bērna mātei ir bijuši tikai ar uzrādīto tēvu. Jo tāda tiesiska attiecība, kā radniecība uz izcelšanās pamata, var pēc savas dabas pastāvēt tikai starp divām personām, un ja nu presumpciju radošo apstākli (kopošanos) ir izpildījušas vairākas personas, tad nenovēršamas sekas ir tās, ka šī tiesiskā attiecība, presumpcijai atkrītot, nav pierādama un tā tad nav arī procesa ceļā realizējama. Nevar piekrist tiem, kuņi apgalvo, ka ja kādam vīrietim ar bērna māti zināmā laikā bijuši dzimumiski sakari, tad viņš visus nepieciešamos nosacījumus ir izpildījis, lai kļūtu par tēvu, un tāpēc viņu arī var saukt pie atbildības kā tēvu. Kopošanās vēl nav paternitātes nosacījums. Viņa ir tikai tas ārējais fakts, no kuņa likums taisa slēdzienu par paternitāti, bet paternitātes tiešais nosacījums ir bērna radīšana. Un ja uz šo faktu var attiecināt kā cēloņus vairākus kopošanās gadījumus, tad ar to pašu ir teikts, ka par viņa īsto cēloni nevar pieņemt nevienu: radīšanas varbūtība tikpat ir par visiem, cik pret visiem.

Tālāk, vairāku piegulētāju ierunas aizstāvji aizrāda, ka nepielaist šo ierunu būtu netaisnīgi. Jo māte taču nepierāda (un arī nevar pierādīt) paternitāti; viņa pierāda tikai kopošanās faktu, kurpretī viņai būtu jāpierāda, ka viņai bijuši dzimumiski sakari tikai ar uzrādīto tēvu. Ja jau viņu atsvabina no šī pierādījuma, tad atbildētājam jādod iespēja pašam pierādīt pretējo.⁴⁴⁾

Uz pretējās puses iebildumu, ka ir netaisnīgi likt bērnam ciest tāpēc, ka viņa mātei ieņemšanas laikā bijuši dzimumiski sakari ar vairākiem, vairāku piegulētāju ierunas aizstāvji aizrāda, ka nav un nevar būt tāda taisnības iemesla, kuŗš likum-

⁴⁴⁾ Ungers, III. vācu juristu dienā.

devēju varētu pamudināt ignorēt pierādāmas tiesības vai palīdzēt pilnīgi nepierādāmu prasību realizēšanai. Bet tā kā vairāku piegulētāju gadījumā kopošanās īstenībā nebūt nav atzīstama par pamatu paternitātei un vienīgi no pēdējās izrietošām bērna uzturas prasībām, tad te iet runa par nepierādāmām prasībām.

Nevar pārliecināt par *exceptio plurium* nepielaižamību arī tas apgalvojums, ka šī ieruna bieži tiek izlietota tikai prāvas novilcināšanai un ka atbildētājs viņu mēdz izmēģināt arī tais gadījumos, kur tam pašam nav cerības viņu izvest cauri. Jo procesualu trūkumu dēļ taču nevar grozīt loģiski atzītas materialas tiesības; pret tiem jāatrod citi līdzekļi. Un tāds līdzeklis ir iemaksa depozitā no atbildētāja puses uz iepriekšizpildāma tiesas lēmuma (*Einstweilige Verfügung*) pamata

Tāpat jānoraida apgalvojums, kā šīs ierunas pielaišana dod vielu skandalioziem iztirzājumiem, jo „tiesas zāle taču nav nekāds estetikas zalons,⁴⁵⁾ un bez tam šīs lietas var iztiesāt pie slēgtām durvīm.

Tālāk, ja mēdz aizrādīt uz *exceptio plurium* pielaišanas moraliskām sekām, ja saka, ka vīrietis šīs ierunas iespējamību izmanto savā labā, tad šis pierādījums jau tāpēc vien ir ļoti vājš, ka katru tiesisku iespējamību taču var izlietot pretlikumīgi. Ar šīs ierunas atcelšanu izmantošanas iespējamību nevis iznīcinātu, bet tikai piešķirtu otram pusei. Un labums no tam nebūtu vis bērnam, bet „tām palaidnīgajām mātēm, kuras jau šobaltdien dzen veikalū ar to, ka priekš viena ārļaulības bērna no vairākiem desmitiem vīriešu iekasē izlīguma, uztura un klusēšanas naudas.“⁴⁶⁾ Tas tikai dod iemeslu šo institutu pārlabot, nevis to atmetst.

Beidzot, vairāku piegulētāju ierunas aizstāvji mēdz piebilst, ka šīs ierunas paturēšanai par labu vēl runājot arī tas apstāklis, ka ar to māte savā un sava bērna interešu labā tiekot

⁴⁵⁾ Th. Geiger, m. d. 235. lapp.

⁴⁶⁾ Th. Geiger, m. d. 236. lapp.

spiesta arī savā ārļaulības dzimumiskajā dzīvē ievērot zināmu monogamiju.

Tā tad gala slēdziens, pie kuŗa nonāk šie aizstāvji, ir tas, ka *exceptio plurium* gadījumā nevar dot prasību pret tēvu, tāpēc ka šāda prasība stāv nesaraujamā sakarā ar dabisko izcelšanos, kas nav pierādīta. Dot tēvu ārļaulības bērnam šādā gadījumā nekādā ziņā nav iespējams; runa varētu iet tikai par uztura došanu; bet šis jautājums jau ir izšķirts tādā kārtā, ka minētais pienākums gulst uz māti un viņas nespējas gadījumā uz valsti.⁴⁷⁾

Starp vairāku piegulētāju ierunas *pre tinerie*, kuŗi starp juristiem šimbrīžam ir stiprā vairākumā, novērojam divējādus uzskatus: kamēr vieni uzstājas pret *exceptio plurium* jebkādā nozīmē, tikam otri grib iet zināmu vidus ceļu un paturēt viņu zināmā nozīmē. Viņi ārļaulības bērnam dod tiesību celt paternitātes sūdzību pret mātes uzrādīto tēvu. Pēdējais savukārt var atsaukties arī uz *exceptio plurium*, bet tā pati par sevi nav vairs pietiekoša ne bērna sūdzības atraidīšanai ne arī uzrādītā tēva paternitātes neatzīšanai: tiesa var brīvi novērtēt pierādījumus un atzīt uzrādītā tēva paternitāti, ja par radīšanas cēlonību no viņa sakariem nepastāv ievērojamas šaubas, t. i. ja runājot *exceptio plurium* piekritēju vārdiem, pastāv presumpcija, ticamība, ka bērns cēlies no mātes kopošanās ar šo uzrādīto tēvu. Ja turpretī par augšā minēto cēlonību pastāv ievērojamas šaubas vai ja izrādas, ka dzimumiskus sakarus ar bērna māti koncepcijas laikmetā piekopusi vairāki vīrieši, t. i. augšā minētā presumpcija ne uz vienu vīrieti nav attiecināma, tad paternitāte netiek nodibināta, t. i. uzrādītā persona netiek atzīta par bērna tēvu, bet viņai resp. vairāku piegulētāju gadījumā viņiem tiek uzlikts pienākums dot bērnam uzturu. Tā tad vairāku piegulētāju ierunai te ir tā nozīme, ka neviens netiek atzīts par bērna tēvu, bet ka visiem piegulētājiem (*solidari*) tiek uzlikts pienākums uzturēt bērnu; pēdējam tādā kārtā vismaz uzturs katrā gadījumā ir nodrošināts.

⁴⁷⁾ Th. Geiger, m. d. 236. lapp.

Vispārēja vairāku piegulētāju ierunas pielaišana izteic pret sievieti neuzticību, kuŗa aizskar viņas cieņu. Attiecībā uz sievieti, kuŗa piekopusi dzimumiskus sakarus ārpus laulības, viņa pārspilē paternitātes nedrošību, kuŗa taču tāpat pastāv arī attiecībā uz laulātiem, bet tur tiek izlīdzināta ar paternitātes presumpciju.

Tālāk, pret *exceptio plurium* iebilst, ka viņa pati dod iemeslu netikumībai, tāpēc ka ikkatrs cenšas atsvabināties no bērna uzturēšanas grūtībām, sameklējot otru piegulētāju, t. i. savedot sievieti ar kādu citu vīrieti. Mēdz pat apgalvot: „Taisni tai gadījumā, kad pavesta neva inīga persona, pavedējam ir visvairāk jābaidas, ka viņu pienāks. Tā tad taisni šādā gadījumā viņam būs iespējams sameklēt labu draugu, kuŗš staigās viņa pēdās. Bez tam ir iespējami arī tādi gadījumi, kur vairāki vīrieši taisni sadodas kopā ar nolūku šādā ceļā sagādāt sev dzimumiskus sakarus bez financiaļa riska.“

Beidzot, uzsver, ka par visām lietām nedrīkst bērna eksistenci darīt atkarīgu no mātes tikumības un uzticības, tāpat arī nedrīkst vīrietim atvieglot iespēju savas ārļaulības dzimumisko sakaru sekas novelt uz vispārību.

Tādā kārtā līdz ar vairāku piegulētāju ierunas pretiniekiem nākam pie sekoša slēdziena: ir skaidrs, ka *exceptio plurium* viņas tagadējā veidā arī Latvijas tiesībās nav paturama.^{47a)} Jautājums tā tad var tikai grozīties ap to, vai viņa pavisam atceļama, vai tikai ierobežojama.

^{47a)} Te jāpiezīmē, ka piem. vairāku piegulētāju solidāra atbildība kādreiz nav bijusi sveša arī bij. Baltijā, vismaz attiecībā uz Vidzemes zemniekiem. Pēc kāda veca likuma (*Verordnung 12, sk. Buddenbrocks Sammlung der Gesetze, II, 610*) muļžām likts priekšā, ka ja ārļaulības bērna mātei bijuši sakari ar vairākiem, tad bērna uztura izdevumi sadalāmi starp pēdējiem līdzīgās daļās. Šis noteikums, kā piezīmē *Bunge* (*Liv.- u. esthl. Privatrecht, II, 161. lapp.*) atcelts ar 1819. g. Vidzemes zemnieku likumiem.

Kas zīmējas uz spēkā esošām likumdošanām, tad attiecībā uz exceptio plurium pielaišanu resp. nepielaišanu viņās varam novērot šādas trīs sistēmas:

1. Exceptio plurium concumbentium pavisam netiek pieļauta.

2. Exceptio plurium tiek pieļauta ar pilnīgām sekām.

3. Exceptio plurium tiek pieļauta ar aprobežotām sekām tai nozīmē, ka viņa var gan būt par pamatu ievērojamām šaubām par uzrādītā tēva paternitāti un sakarā ar to bērna paternitātes sūdzības atraidīšanai, bet neatsvabina no pienākuma, eventuali kopā ar citiem piegulētājiem, dot bērnam uzturu.

Pie pirmās no uzskaitītām sistēmām pieturas no vecākiem likumiem Austrijas 1811. gada ABGB (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch); pēc šī likuma apsūdzētais pret viņu nodibināto paternitātes presumpciju var apgāzt tikai a) pierādot, ka jau kāds cits tiesas ceļā atzīts par attiecīgā ārļaulības bērna tēvu, b) pierādot, ka kāds cits bērnu atzinis par savu, c) pierādot ar lietpratējiem bērna radīšanas neiespējamību.

No jaunām likumdošanām te jāpieskaita Zviedrijas 1917. g. 14. jūnija likums par ārļaulības bērniem (spēkā no 1918. g. 1. janvāra) un Somijas 1922. g. 27. jūlija likums (spēkā no 1922. g. 1. oktobra). Zviedrijas likuma § 26 nosaka: ar tiesas spriedumu atzīstams par bērna tēvu tas, kurš, ievērojot laiku, kad viņam ar bērna māti bijuši dzimumiski sakari, var būt bērna tēvs. Ir pieļaujams tikai pozitīvs pretpierādījums par paternitātes neiespējamību.

Pie otrās sistēmas pieder mūsu Vietējo civillikumu kopojums, kurš savā 165. p. tieši paredz šo ierunu. Ierunas sekas ir tās, ka bērna sūdzība tiek atraidīta. Ar Latvijas projekts paliek pie tā paša viedokļa.

Tālāk te pieder vācu BGB (§ 1717). Šī ieruna zaudē savu spēku sekošos gadījumos: a) ja sūdzētājs pierāda, ka pēc lietas apstākļiem ir neiespējami, ka māte būtu ieņēmusi bērnu no dzimumiskiem sakariem ar kādu citu personu; b) ja atbildētājs pēc bērna dzimšanas atzinis bērnu par savu publiskā dokumentā.

Tālāk pēc būtības te pieder arī Šveices ZGB. Pēdējais gan *exceptio plurium* iztirzajā veidā nepazīst. Tās vietā viņa § 314,2 atrodam sekošu vispārēju priekšrakstu: „Presumpcija (ka zināma persona ir ārļaulības bērna tēvs) atkrīt, ja tiek pierādīti fakti, kuŗi attaisno ievērojamas šaubas par atbildētāja paternitāti.“ Tādā kārtā te mēs sastopam *exceptio plurium* ievērojami paplašinātā veidā, t. i. kā formulu, kuŗā gluŗi dabiski ietilpst vairāku piegulētāju pierādījums, kā tāds, kuŗš sevišķi spilgti rada ievērojamas šaubas par zināmas personas paternitāti. Bez tam § 315 paredzēts vēl viens saistošs iemesls sūdzības atraidīšanai: mātes „netikla dzīve“ bērna ieņemšanas laikā, par kuŗu būs runa vēlāk.

Beidzot, pēc 1912. g. 16. novembra likuma te jāpieskaita arī franču *Code civil*. § 340 otrā puse jaunajā redakcijā skan: „Paternitātes sūdzība nav pielaižama: 1) ja ir nodibināts, ka likumīgajā ieņemšanas laikā ...mātei bijuši dzimumiski sakari ar kādu citu personu.“ Atbildētājam sava ieruna, protams, jāpierāda, sūdzētājs to savukārt atkal var atspēkot ar pretpierādījumu.

Pie trešās no augšā aprādītām sistemām pieturas Norveģijas 1915. gada 10. aprīļa likums. Viņš noteikti izšķir paternitāti (atzīšanu par tēvu) un uztura došanas pienākumu. Pamatojoties uz § 13,1 par tēvu tiek atzītas tas, kas ar māti tā sagājies, ka viņš pēc dabas likumiem var būt bērna tēvs, un ja tiesai nav iemesla pieņemt, ka māte tādā pašā kārtā sagājusies ar kādu citu vai vispār ja nav apstākļu, kuŗi uzrādītā tēva paternitāti dara apšaubāmu. Kā redzams, pēdējais teikums ietver sevī arī ierunu par mātes „netiklu dzīvi“. Turpretī uztura došanas pienākums pastāv, saskaņā ar § 17, jau tikai uz saiešanās pamata: „Ja māte atzīstas, ka viņa šai laikā, kad ieņemšana varēja notikt, ir sagājusies, ar vairākiem, tad pret pēdējiem taisams lēmums, kā pret saistītiem maksāt.“ Tālāk, § 22,2 nosaka, ka šie maksāt

saistītie nes solidarū atbildību, lai gan tiesnesis noteic katram savu daļu.

Tādu pašu ceļu, kā Norveģijas likums, iet arī Vācija jaunais likumprojekts. Viņš atceļ *exceptio plurium* agrākajā nozīmē, t. i. ka līdz ar viņas pierādīšanu bērna paternitātes sūdzība vispār tiek atraidīta; pēc projekta vairāki piegulētāji par bērna uzturu atbild solidari; bet viņš atstāj pieejamu *exceptio plurium* tai nozīmē, ka ar viņas pierādīšanu tiek radītas ievērojamas šaubas par atbildētāja paternitāti, kapēc atzīt par tēvu viņu šādā gadījumā nevar. Projektā vairāku piegulētāju ierunai atbilstošu termiņu nesastopam; attiecīgais § 1705g. skan: „Paternitate ir nodibināma tiesas ceļā, kad tam, kas atzīmēts par bērna tēvu, bijuši ar bērna māti dzimumiski sakari bērna ieņemšanas laikā, izņemot gadījumu, kad pēc apstākļiem ir pamats ievērojamām šaubām, ka māte ieņēmusi bērnu no šiem dzimumiskiem sakariem.“

β) Netiklas dzīves ieruna.

Šī ieruna ir tuvu rada vairāku piegulētāju ierunai, bet viņa iet daudz tālāk par pēdējo. Atsaucoties uz *exceptio plurium* ir jāpierāda, ka ar bērna māti kopoļies kāds cits vīrietis koncepcijas laikā zināmā noteiktā gadījumā; bet ir iespējami tādi apstākļi, kur visiem zināmā netiklai personai nevar taisni pierādīt kopošanos ar vairākiem vīriešiem bērna ieņemšanas laikā, bet kur viss viņas dzīves veids jau nodibina zināmā mērā pašu par sevi saprotamu vairāku piegulētāju presumpciju (*praesumptio concubitus cum pluribus*), kas viņai būtu jāapgāž ar pretpierādījumiem. Šādos gadījumos, kur atbildētāja paternitate pēc lietā esošā materiala būtu it kā pierādīta, bet kur tomēr trūkst pārliecības par viņas objektīvo patiesību, nāk palīgā netiklas dzīves ieruna (ja piem., pierādīta kopošanās ar kādu citu personu, bet tā neiekrit koncepcijas laikā u. t. t.).

Tādā kārtā netiklas dzīves ieruna vājina kopošanās presumpciju radošo spēku, jeb citiem vārdiem, pret paternitātes presumpciju nostāda vairāku piegulētāju presumpciju (*praesumptio concubitus cum pluribus*), jeb, kā mēdz izteikties

jaunākās likumdošanās, „dod pamatu ievērojamām šaubām par atbildētāja paternitāti.“

Bet nu mums jāapstājas pie jēdziena „netikls“: ko ar to īsti saprast? Vai netiklu dzīvi vispār, vai tikai netiklību seksualā, dzimuma attiecību ziņā?

Spēkā esošās likumdošanas uz šo jautājumu raugas no dažādiem viedokļiem.

Pēc Ungārijas likuma netikls dzīves veids uzlūkojams par pierādītu tikai tad, ja bērna māte piekopj netiklību a m a t a v e i d ā. Tas izskaidrojams ar to, ka exceptio plurium Ungārijā nav pielaista un tāpēc netikls dzīves veids tiek ievērots kā sevišķi acīs krītoša vairāku piegulētāju sakaru forma.

Šveices ZGB atzīst mātes netiklu dzīves veidu par pamatu paternitātes sūdzības noraidīšanai. Saskaņā ar ZGB § 315, ir nepieciešami pierādīt a) dzimumiskā ziņā netiklu dzīvi un b) netiklu dzīvi bērna ieņemšanas laikā.

Francu Code civil 340. p. savā jaunajā redakcijā, tieši neuzsverot seksuālo momentu, nosaka, ka paternitātes sūdzība nav pielaizama, „ja ir nodibināts, ka likumīgajā koncepcijas laikmetā māte dzīvojusi atklāti netiklu dzīvi“ (était d'une inconnue notoire). Kā paskaidro jaunā likuma komentatori,⁴⁸⁾ ar to jāsaprot tāds spriedums par sievietes dzīvi, kuŗu ir nodibinājusi vispārējā doma. „Ir sievietes, kuŗu reputācija ir apšaubāma, par kuŗām visi skaidrībā, bet par kuŗām tomēr ir grūti atrast liecības, ka viņas ir atdevušās vienam vai otram vīrietim“ (likumpr. referenta vārdi Senatā). Šī ieruna franču tiesībās nostādīta tāpat kā Šveices tiesībās.

Norveģijas likums savā § 13 šo ierunu tieši vārdā nemin un neuzstāda arī sevišķus pierādīšanas noteikumus. Likums runā tikai par „... apstākļiem, kuŗi rada šaubas, ka uzrādītais tēvs ir bērna tēvs“, bet likuma motivos ir noteikti sacīts: „Pie tiem iemesliem, kuŗi attaisno šaubas par atbildē-

⁴⁸⁾ H. Lavolléc, m. d. 124. lapp.

tāja paternitāti, pieder arī mātes vispār netikla dzīve. Seksuālais moments nav vajadzīgs.“

Salīdzinot šos noteikumus, redzam, ka Ungārijas un Šveices likumi, kā arī Code civil pielaiž kā netikumīgās dzīves ierunu tikai seksuāli netiklu dzīvi bērna koncepcijas laikā, kurpretī norveģu likumdevējs, spriežot pēc viņa motīviem, atzīst par pietiekošu vispār netiklu dzīvi.

Raugoties no vispārējā loģiskā viedokļa, pēdējo uzskatu nekādā ziņā nevar atzīt par pareizu. Jo ar to, ka pierādīta mātes vispār netikla dzīve (izņemot dzimumisko attiecību aploku), taču vēl nekā nav pierādīts pret atbildētāja paternitāti. Cits jautājums ir, ciktāl piešķirama ticamība tādas mātes apgalvojumiem vai liecībai; protams, šai ziņā nekādi sevišķi noteikumi nav vajadzīgi.

Netiklas dzīves ierunai, tāpat kā iepriekšējai exceptio plurium, ir savi piekritēji un savi pretinieki.

Pirmie aizrāda, ka būtu riskanti atzīt kādu personu tiesas ceļā par ārtaulības bērna tēvu, ja ir redzams, ka māte vedusi seksuālā ziņā vaļīgu dzīvi, kaut gan atbildētājam nav iespējams piem. noteikt pierādīt, ka viņai bijuši dzimumiski sakari vēl ar kādu citu. Lieta tā, ka taisni to sievietes dzīve, pret kurām bez šaubām būtu spēkā vairāku piegulētāju ieruna, ir attiecībā uz atsevišķiem gadījumiem pilnīgi nekontrolējama un tāpēc noteikta kopošanās ar personīgi apzīmētu vīrieti ārkārtīgi grūti pierādama. Tie ir tie gadījumi, kad sieviete mēdz atdoties pēc amata vai pēc paraduma, pie tam bez seksuālas izvēles.⁴⁹⁾

No otras puses pret šo ierunu iebilst, ka netiklas dzīves jēdziens pats par sevi ir ļoti nenoteikts. Tālāk, arvien atradīsies atbildētāja draugi un mātes ienaidnieki, kuri esošos faktus pārspīlēs zināmā virzienā. Un te lieta ir šai ziņā daudz bīstamāka nekā pie exceptio plurium: kamēr pie pirmās jāpierāda otra vīrieša dzimumiskie sakari noteiktā laika sprīdī kā konkrēts fakts, pie kuŗa neko nevar ne pielikt ne

⁴⁹⁾ Th. Geiger, m. d., 245. lapp.

atņemt, te var būt izšķiroša nozīme dažādiem grūti uztveramiem sīkumiem. Konkrētu faktu pierādīšana te nekrīt svarā; jo ar tiem jau būtu pierādīta *exceptio plurium concumbentium*.⁵⁰⁾

Kā A. Menger saka, šī ieruna ir lēts līdzeklis vīriešiem, lai atkratītos no saviem pienākumiem: pietiek vienkārši izpaust baumas par kādu sievieti un to tūlīt jau sāk uzskatīt kā netiklu.⁵¹⁾

Šķiet, ka šimbrīžam šis strīdus par netiklas dzīves ierunas pielaišanu vai nepielaišanu ir zaudējis savu asumu: jaunākās likumdošanas resp. projekti vairs neatrod par vajadzīgu tieši pieminēt ne *exceptio plurium*, ne arī šo ierunu (Norveģijas lik., Vācijas jaunais projekts), bet atstāj tiesai iespēvu brīvi spriest par to, vai zināmas personas paternitate atzīstama par nodibinātu, vai ne, sakarā ar to, ka par viņu cēlušās „ievērojamas šaubas“.

d) Paternitates sūdzības ierobežojumi.

a) Sūdzības celšanas termiņš.

Te apskatāmi sekoši jautājumi: 1) vai paternitates sūdzība ceļama tikai pēc bērna dzimšanas, jeb vai tā pielaižama arī pirms tās, un 2) vai paternitates sūdzības celšana aprobežojama ar zināmu noteiktu termiņu.

1. Vecākās no spēkā esošām likumdošanām paternitates sūdzības celšanu pirms bērna dzimšanas nepielaiž; nepielaiž viņu ne *franču* Code civil, ne *vācu* BGB, ne arī *mūsū* Vcl. Turpretī vairums no jaunākām likumdošanām to pielaiž: tā *Šveice*, saskaņā ar ZGB § 308, tāpat *Norveģija*, pēc § 8,2: tiesnesis izgatavo lēmumu pret to personu, kuru māte uzdod par bērna tēvu trīs mēnešus pirms bērna dzimšanas, *Zviedrija*, pēc § 21,2, bez tuvāka laika apzīmējuma, vis-

⁵⁰⁾ BGB motivi, IV., 889. un turpm. lapp.

⁵¹⁾ A. Menger, Das bürgerliche Recht und die besitzlosen Volksklassen, 78. lapp.

pār „jau priekš bērna dzimšanas“. Jaunajā Vācijas projektā šāda noteikuma neatrodam; ka ir paredzēta bērna pirmo trīs mēnešu uztura nodrošināšana jau pirms bērna dzimšanas, tas te nekā negroza (attiecīgs iepriekšējs lēmums iespējams arī saskaņā ar tagad spēkā esošo BGB § 1716).

Aplūkojot šo jautājumu pēc viņa būtības, ir jāizsakas par paternitātes sūdzības pielaišanu pirms bērna dzimšanas. Tādā kārtā jau pie laika ir iespējams noskaidrot jautājumu par dzimumiskiem sakariem, un ja izrādas, ka domātā persona nevar būt bērna tēvs, tad vēl līdz bērna dzemdēšanai ir diezgan laika meklēt citu atbildētāju, kas sevišķi no svara tais gadījumos, kad šo sūdzību bērna vārdā ceļ aizbildnis. Tālāk, ārkārtīgi liela nozīme ir tam, ka nekavējoties var savākt pierādījumus, tāpēc ka jo ilgāks laiks paiet kopš zināma notikuma, jo grūtāk ir viņu noskaidrot.

Nostājoties uz šāda viedokļa, mēs uzduramies uz domstarpībām tālākā jautājumā: vai ir pieļaujams, ka tiesa arī galīgo spriedumu resp. lēmumu paternitātes sūdzības lietā taisa pirms bērna dzimšanas vai ne? Ari uz šo jautājumu spēkā esošās likumdošanas dod dažādas atbildes. Pēc Norveģijas likuma, kā jau redzējām, īstenībā ne bērnam ne arī viņa mātei nemaz nav vajadzīgs celt sūdzību, ņiet pietiek ar paziņojumu uzrādītājam tēvam, kuram tad savukārt jāceļ sūdzība, ja viņš negrib, lai viņu uzskata par bērna tēvu (§ 8,3). Turpretī Zviedrijas likums sprieduma taisīšanu pirms bērna dzimšanas nepielaiž aiz sekošiem iemesliem: 1) ka nav zināms vai lietpratēji ārsti pie bērna neatrod pierādījumus pret atbildētāja paternitāti, 2) ka bērns var piedzimt nedzīvs, kādā gadījumā prāvā zem zvēresta dotās liecības izrādītos nenozīmīgas un nevajadīgas.

Jāpiekrīt šim pēdējam uzskatam, jo nevar taču atņemt atbildētājam iespēju pamatot dibinātas ierunas uz bērna miesīgajām īpašībām. Citādi ir nepieciešami ļoti plašā apmērā pielaist restitūcijas (prāvas atjaunošanas) sūdzību, kā to bijis spiests darīt arī Norveģijas likums. Bet ka restitūcijas sūdzī-

bas, kuŗas groza jau spēkā nākuŗas attiecības, nav vēlamas, atskaitot izņēmuma gadījumus, par to divejādu domu nevar būt.

2. Nav vienprātības arī jautājumā par gala termiņa noteikšanu paternitātes sūdzības celšanai. Daudzi zinātnieki (piem. Liszts) to pieprasa, aizrādot, ka nav nekāda iemesla, kuŗa dēļ māte, kam sava bērna tēvs zināms, nevarētu to uzrādīt īsā laikā sprīdī pēc bērna dzimšanas. Bez tam šāda termiņa noteikšanai runātu par labu sekošie apsvērumi: 1) jo ilgāks laiks pagājis kopš notikuma, jo grūtāk viņu pareizi apspriest, piem. var pavisam atkrist jautājums par bērna nobrieduma pakāpi dzimšanas momentā, kuŗam dažos jautājumos var piederēt izšķiŗoŗa loma; 2) vīrietis ir vairāk padots dažādām blēdībām, izspieŗanām u. t. t. no sievietes puses, ja pret viņu var celt sūdzību, vienalga pēc cik ilga laika notecēŗanas. Ar to būtu novērsta arī pārliecības grozīŗana no mātes puses, un nebūtu jādzīvo bez dibināta iemesla pastāvīgās rūpēs un nemierā tiem vīrieŗiem, pret kuŗiem šī sūdzība attiecīgā gadījumā eventuali varētu tikt vērsta.

Kas attiecas uz apskatāmām likumdoŗanām, tad šādu termiņu paternitātes sūdzības celšanai paredz franču Code civil un Œveices ZGB. Franču Code civil nosaka dažādus termiņus mātei un bērnam: a) mātei divus gadus, skaitot no bērna dzimšanas vai, ja bērna vecāki dzīvojuŗi konkubinātā vai ja bērna tēvs devis pabalstu bērna uzturam, skaitot no konkubinātā dzīvojuŗu vecāku izšķiŗŗanās, vai bērna uzturam dotā pabalsta pārtraukŗanas; b) bērnam — vienu gadu, skaitot no pilngadības sasniegŗanas. Pēc Œveices ZGB § 308, sūdzība ceļama viena gada laikā no bērna dzimšanas. Vācu BGB, mūsu Vcl., Kr. lik. X. sēj. I. d., tāpat Vācijas un Latvijas projekti šādu termiņu nenoteic.

Šis jautājums izšķiŗams atkarībā no tā, ko likums atzīst par sūdzētāju: māti vai bērnu paŗu. Ja sūdzētāja ir māte, tad šāds termiņŗ augŗā aprādīto iemeslu dēļ būtu vietā un sūdzības necelŗanu noliktajā termiņā varētu uzskatīt kā atteikŗanos no sūdzības celŗanas: ja turpretī sūdzētājs ir bērns, tad noteikt šādu ierobeŗojumu nav vēlami, jo var būt dažādi

iemesli, piem., mātes klusuciešana vai nespēja citādā ceļā uzzi-
nāt tēvu, kuŗu dēļ bērnam tikai vēlāk kļūst iespējams šo sū-
dzību celt. Bez tam, ja piedzimšanu ārļaulībā no attiecīga tēva
uzlūkojam kā zināmu status'u vai pēdējam līdzīgu attiecību,
tad ārļaulības bērna paternitātes nodibināšanā ir ieinteresētas
nevien atsevišķas personas, bet arī sabiedrība, valsts, kuŗas
interesēs ir noskaidrot šo status'u katrā laikā.

β) Paternitātes sūdzības šaistīšana ar
grūtniecības pieteikšanu.

Šādu pienākumu, par savu grūtniecību paziņot tiesnesim,
pašvaldības organam vai mācītājam, no ārļaulības sakariem
grūtai sievietei ir uzlikuŗas daudzas likumdoŗanas, no sākuma
gan vairāk aiz policejiskiem motīviem, lai novērstu bērnu slep-
kavības. Un jāatzīst, ka šāds noteikums var būt ļoti lietderīgs.
Pirmkārt, nekavējoties var spert nepiecieŗamos soļus bērna
interesēs, meklējot sapraŗanos ar uzrādīto tēvu vai, ja likums
to atļauj, ceļot paternitātes sūdzību; tāpat var spert soļus arī
mātes labā, nodroŗinot dzemdēŗanas izdevumus un bērna uztu-
ru pirmos mēneŗos pēc dzemdēŗanas. Otrkārt, ja līdz ar pazi-
ņojumu nākoŗai mātei uzliktu par pienākumu arī nominatio
auctoris, nosaukt gaidamā bērna tēva vārdu, tad līdz ar to at-
kristu arī tādi iespējamie ļaunumi, kā naudas izspieŗana no vai-
rākiem, piem., par klusēŗanu, un iespēja grozīt savu pārliecību
par tēva personu, tā saucamā facultas variāndi. Tāpat bērna
sūdzība būtu nodroŗināta pret to gadījumu, kad tēvs mirst
pirms sūdzības celŗanas. Neraugoties uz visām šīm grūtniecības
pieteikŗanas pozitīvajām pusēm, mums tomēr šķiet,
ka uzlikt šādu pieteikŗanu mātei kā saistoŗu pienākumu, kuŗa
neizpildīŗana saistīta ar viņai nelabvēlīgām sekām vai sodu,
nebūtu ieteicams. Nebūtu ieteicams tāpēc, ka ar to sievietei
tiktu uzliktas smags pārbaudījums tādā laikā, kur parasti
viņas gara stāvoklis jau tā kā tā ārkārtīgi saspilēts; vēl ne-
viens nezina viņas negodu, par ko sadzīvē taŗu joprojām mēdz
uzskatīt ārļaulības grūtniecību, bet viņa jūt, ka nenovēŗšami
tuvojās tā diena, kad tas visiem kļūs zināms. Viņa cer, cer

varbūt līdz pašam pēdējam acumirklim, ka viņas neuzticīgais līgavainis atcerēsies savu pienākumu un novērsīs viņai draudošo kaunu. Tādos apstākļos prasīt no viņas, lai viņa pati vairākus mēnešus priekš bērna dzemdēšanas par savu grūtniecību ziņotu kādam ierēdnim, resp. iestādei, būtu nevajadzīga cietsirdība. Pēc bērna dzemdēšanas, zināms, viņu nevar atsvabināt no pienākuma paziņot par bērna dzimšanu; bet tad jau to var gluži nesāpīgā kārtā izdarīt caur ārstu, resp. vecmāti. Kuņi pie dzemdēšanas ir klāt.

No spēkā esošām likumdošanām pienākumu paziņot par ārtaulības grūtniecību (un līdz ar to arī nosaukt gaidamā bērna tēvu) uzliek Norveģijas likums, § 6. Vecākiem, līdzmītniekiem u. t. t., kuņi zin, vai kuņiem droši jāpieņem, ka kāda sieviete ārpus laulības kļuvusi grūta, ir viņa jāpamudina, izpildīt aprādīto pienākumu. Bet ar viņa neizbūldīšanu likums nekādas labvēlīgas sekas nesaista.

Te interesanti atzīmēt, ka savā laikā literatūrā ir gluži nopietni izvirzīts priekšlikums uzlikt paziņošanas pienākumu vīrietim, kuŗš piekopus ārtaulības dzimuma sakarus. To dara F. H. Birnstils (Birnstiel) savā grāmatā „Versuch, die wahre Ursache des Kindermordes aus der Natur- und Völkergeschichte zu erforschen un zugleich daraus einige Mittel zur Verhinderung dieses Staatsverbrechens zu schöpfen“, kuŗa iznākusi 1785. gadā.⁵²⁾ Sakarā ar viņa priekšlikumu, katram, „kas kādu sievieti pilnīgi vai nepilnīgi miesīgi atzinis“, triju mēnešu laikā par to jāziņo tiesai. Ja „piegulētājs“ šo paziņojumu triju mēnešu laikā nesniedz, tad viņa vārds triju gadu laikā jāizliek uz atklātas kauna plāksnes un tikpat ilgi viņš ikkatru gada ceturksni atklāti jāizsludina no kanceles kā goda aptraipītājs (Ehrenschänder). Ja viņš šādu paziņojumu nesniedz pavisam, tad viņam jāuzliek sods, kā par noslēptu grūtniecību. Šis sods lai būtu pieci gadi pārmācības namā, kur viņu ikkatru gada ceturksni vienreiz bendes kalps pārmācītu ar rīkstēm. Uzturēšanas izdevumi viņam būtu jāsamaksā vai jānostrādā, varbūtējs pārpalikums nāktu par labu

⁵²⁾ Sk. Ed. v. Liszt, m. d., 72. lapp.

bērnam vai atradeņu kasei. Bet ja „piegulētājs“ paziņojumu nav izdarījis, un māte savu bērnu, kaut arī bez viņa ziņas, nogalina, tad tāds ļaundaris sodāms ar divpadsmit gadiem cietuma, važās un pie visnetīrākajiem darbiem, divreiz nedēļā noliekams pie ūdens un maizes, un visus divpadsmit gadus ikkatru gada ceturksni vienreiz vienu stundu ar piekārtu kauna plāksni uzstādams uz šim nolūkam sevišķi uzcelta paaugstinājuma un pēc tam, sitot ar rīkstēm pa kailu muguru, dzenams dažas reizes ap kauna laukumu u. t. t. Tomēr Birnstila padomiem vēl līdz šim neviens likumdevējs nav sekojis.

3. Ģimenes-tiesiskās attiecības.

Starp dažādām likumdošanām jāizšķir 1) tādas, kas atzīst ārļaulības bērnam zināmu (ārļaulības bērna) ģimenes-tiesisku stāvokli pret viņa tēvu, un 2) tādas, kas to neatzīst. Citiem vārdiem, jāizšķir likumdošanas pēc tam, vai tās ārļaulības radniecību atzīst, vai neatzīst par tiesisku stāvokli. Tomēr te jāpiebilst, kā arī tās likumdošanas, kuŗas ārļaulības radniecību neatzīst par tiesisku stāvokli, piešķir ārļaulības bērnam tiesību prasīt no sava tēva uzturu. Tā ka šis prasījums ir tikai mantisks un pastāv arī strīdus par to, vai šim prasījumam vispāri ir ģimenes-tiesisks raksturs, tad aplūkosim to sevišķā nodaļā.

Piegriežoties likumdošanām, kuŗas starp ārļaulības bērnu un viņa tēvu atzīst ģimenes-tiesisku stāvokli, un apcerot visu iepriekš teikto, mums kļūst skaidrs, kā arī šajās likumdošanās minēto stāvokli nav iespējams atzīt visiem bez izņēmuma ārļaulības bērniem aiz tā iemesla, ka ne visiem viņiem ir iespējams šo tēvu noskaidrot, pie kam arī tēva noskaidrošanas gadījumā dažas likumdošanas tikai tad atzīst ārļaulības bērnam minēto stāvokli, ja tēvs ir pietiekoši droši noskaidrots (piem. Šveices ZGB.).

Nav šaubu, ka ģimenes tiesisks stāvoklis dažiem ārļaulības bērniem pieder pēc Francijas, Šveices un Norveģijas tiesībām.

Francu tiesībās par atzītu ārļaulības bērnu stāvokli nav vispārēju un skaidru noteikumu. Code civil § 338.

tikai noliedzošā kārtā noteic, ka ārļaulības bērns nekad nevar prasīt likumīga bērna tiesības (ne pourra jamaais réclamer les droits d' enfant légitime). Tālāk šis pants aizrāda uz mantojumu tiesībām, ar to uzsverot, ka ārļaulības bērna tiesisko stāvokli it sevišķi raksturo viņa stāvoklis mantojumu tiesībās.

Ģimenes tiesiskās attiecībās ārļaulības bērns nonāk tikai ar tēvu, kuŗš viņu atzinis, bet ne ar viņa radniekiem. Šis viņa ģimenes-tiesiskais stāvoklis tiek paplašināts tikai dažos izņēmuma gadījumos: attiecībā uz viņa dabiskiem brāļiem un māsām, ja tos atzinis tas pats tēvs un tā pati māte (§ 766.) un ja lieta grozās ap šķērsli ļaulības noslēgšanai starp viņiem (§ 162.). Vienā (mantošanas) gadījumā tiek ievērota arī ārļaulības bērna radniecības attiecība ar viņa tēva radniekiem, proti ar viņa augšupējiem, brāļiem, māsām un brāļu un māsu ļaulībā dzimušiem bērniem (Code civil § 759.).

Atzīta ārļaulības bērna¹⁾ civilo stāvokli noteic tēva stāvoklis. Par uzvārdu jau runājām; tāpat arī par vecāku varu.

Šveices tiesībās ģimenes tiesiskās attiecībās pret tēvu nostājās tikai tie ārļaulības bērni, kuŗi ir vai nu atzīti vai piespriesti tēvam ar kārtas sekām (mit Standesfolge). Šīs attiecības vispirmā kārtā izteicas iekš tam, kā bērns dabū tēva uzvārdu un dzimtenes piederību. Pārējā ziņā šīs attiecības ir tādas pašas kā tās parasti mēdz nodibināties ar māti. Vecāku vara ārļaulības bērna tēvam pieder tikai tad, ja aizbildnības iestāde bērnam neieceļ sevišķu aizbildni. Noteikumi še ir tādi paši kā par mātei piederošo vecāku varu. Ja abu vecāku intereses šai ziņā nāk sadursmē, tad izšķirošais vārds pieder aizbildnības iestādei.

Kā franču, tā arī Šveices tiesībās jāatzīst par trūkumu, kā ārļaulības bērna ģimenes-tiesiskais stāvoklis nav apzīmēts sīkāk ar noteiktiem priekšrakstiem²⁾.

¹⁾ Ar „atzītiem“ jāsaprot kā labprātīgi atzītie bērni, tā arī tie, kuŗiem tēvs nodibināts tiesas ceļā.

²⁾ M. Rümelin, Der Vorentwurf zu einem Schweizerischen Civilgesetzbuch, Leipzig, 1901, 47. lpp.

Beidzot pēc Norvēģijas tiesībām ārļaulības bērns nostājas radniecības attiecībās kā pret tēvu un viņa ģimeni, tā arī pret māti un viņas ģimeni tāpat kā laulībā dzimis bērns (1915. g. 10. aprīļa lik. § 1.). Tas protams, ir iespējams tikai tad, kad šis tēvs ir noskaidrots labprātīgas atzīšanās vai tiesas ceļā.

Pēc vācu BGB paternitāti var nodibināt vienīgi tiesas ceļā, pie kam ar šādā kārtā nodibinātu paternitāti tomēr netiek radīts ģimenes tiesisks stāvoklis. Likums uzstāda taisni pretēju principu: „Ārļaulības bērns un viņa tēvs nav uzskatāmi par radniekiem“ (BGB § 1589., 2.). Tomēr tas apstāklis, ka ārļaulības bērna radītājs ir viņa tēvs, izteicās arī te zināmā ārļaulības radniecības attiecībā, kuŗu arī likumdevējs ir bijis spiests ievērot sekošos gadījumos: 1. Radniecība kā šķērslis laulības noslēgšanai pastāv arī starp ārļaulības bērnu un viņa pēcnācējiem no vienas puses un tēvu un viņa radniekiem no otras puses (§ 1310., 3.); 2. ārļaulības radniecība ir noteikums ārļaulības bērnu leģitīmacijai (§§ 1719., 1723.).

Ka pēc BGB. ārļaulības bērns nedabū tēva uzvārdu, ka tēvam par viņu nepieder vecāku vara, to jau redzējām.

Ne pēc vietējiem civ. lik., ne arī pēc Kr. lik. k. o. p. X. sēj. I. d. ārļaulības bērnam nekāds ģimenes-tiesisks stāvoklis pret savu tēvu nepieder. Ari par ārļaulības radniecību kā šķērslī laulības noslēgšanai mūsu laulības likums sevišķi nerunā; protams, tāds šķērslis pastāv, ja tēvs nodibināts saskaņā ar Vcl. 165. pantu; vienīgā nozīme šai radniecībai ir priekš leģitīmacijas (Vcl. 173. p.).

Vācijas jaunais projekts vispirms atmet daudz peltu noteikumu, ka ārļaulības bērns un viņa tēvs savā starpā nav radnieki, un noteikti atzīst starp viņiem ārļaulības radniecību (proj. § 1589., 2.). Turpretī radniecību starp tēva radniekiem (izņemot viņa vecākus) un ārļaulības bērnu projekts vēl joprojām neatzīst.

Kādu stāvokli projekts ieņem attiecībā uz ārlaulības bērna uzvārdu un viņa tēva vecāku varu, to jau apskatījam, runājot par ārlaulības bērna attiecībām pret māti.

Latvijas projekts nekādas ģimenes-tiesiskas attiecības starp ārlaulības bērnu un viņa tēvu neatzīst.

Kā redzams no iepriekšējā apskata, spēkā esošās likumdošanas ārlaulības bērna ģimenes tiesisko stāvokli pret tēvu vai nu pavisam neatzīst, vai arī vēl šai ziņā nav izveidojušas skaidrus tuvākus noteikumus. Katrā ziņā tas uzlūkojams par lielu trūkumu. Ja ārlaulības bērna tēvs ir noskaidrots, tad nodibināt viņam noteiktu (ārlaulības) radniecības stāvokli pret tēvu ir vissvarīgākais solis viņa tiesiskā stāvokļa uzlabošanai. Protams, par ģimenes-tiesisku stāvokli pret tēvu nav iespējams runāt tur, kur šo tēvu nav iespējams noskaidrot.

4. Uztura došanas pienākums.

A. Uztura došanas pienākuma tiesiskais pamats.

Ārlaulības bērna tēva svarīgākais un pēc daudzām likumdošanām pat vienīgais pienākums ir dot savam ārlaulības bērnam uzturu. Te rodas jautājums: kas ir šī pienākuma tiesiskais pamats? Šī jautājuma atrisināšanai ir uzstādītas daudzas teorijas, kuŗu iespaids tieši vai netieši vēl joprojām izpaužas teoretisko apcerējumu slēdzienos un likumu noteikumos, kāpēc ir no svara ar tām iepazīties.

Svarīgākās no šīm teorijām ir sekošās:

- 1) Uzskats, ka ārlaulības bērna uztura prasībai ir deliktprasības raksturs;
- 2) Uzskats, kā šī prasība pamatojas uz paternitātes iespējamību, kas nodibināta caur dzimumisku sakaru ar māti;
- 3) Trešais uzskats ārlaulības bērna uztura prasību pamato uz dabisko radniecību starp ārlaulības bērnu un viņa tēvu;

4) Ceturtais uzskats uztura prasību pamato nevis uz radīšanas ceļā cēlušos ilgstošu dzīves attiecību, bet uz radīšanas faktu (Tatsache der Zeugung) pašu par sevi;

5) Beidzot, mēdz aizstāvēt arī tās domas, ka ārļaulības bērna tēva uztura došanas pienākumam vispār nav nekāda materiala tiesiska pamata un ka šis pienākums ir taisnības labā nodibināta likumiska saistība (obligatio ex lege), kuŗa atbalstas uz kopošanās faktu.

Apskatīsim šīs teorijas atsevišķi un mēģināsim noskaidrot tos iemeslus, kuŗu dēļ šai jautājumā vēl līdz šim nav parādīta domu saskaņa.

a) Delikta (pārkāpuma) teorija.

Arī vēsturiski šī teorija stāv pirmā vietā un savā laikā bij ieguvusi atzīšanu Bavārijas tiesu praksē, bet tagad uzskatāma par jau atmetu. Tikai daži jaunākā laika vācu teoretiski uz viņas pamata mēdz darīt atbildīgus vairākus piegulētājus, kad tie sadevušies kopā, lai izvairītos no uztura došanas pienākuma, kuŗš izriet no paternitātes (t. i. lai cits priekš cita nodibinātu exceptio plurium, resp. radītu ievērojamas šaubas par attiecīgās personas paternitāti). Bez tam šī pati vecā delikta teorija joprojām rādās acu priekšā visiem tiem, kuŗi ārļaulības dzimumisku sakaru gan nesauc par pārkāpumu, bet par netikumīgu darbību (unsittliche Handlung).

No šīs teorijas redzamākiem piekritējiem jāatzīmē Glücks un Puchta¹⁾. Pirmais ārļaulības bērna tēva atbildību uz delikta pamata izskaidro sekoši.

Vīrietis, izdarīdams ar bērna māti kopošanos, izdara neatļautu darbību — deliktu, caur kuŗu mātes dzemdētais bērns iegūst savu eksistenci. Tāpēc viņa pienākums arī ir nest delikta sekas, t. i. dot bērnam nepieciešamo uzturu. Attiecībā uz šo pienākumu nav nozīmes tam, ka mātei ir bijuši dzimumiski sakari ar vairākiem vīriešiem, t. i. exceptio plurium nav pielaižama. Vīrietis tikai tad tiek atsvabināts no uztura došanas

¹⁾ Glück, Ausführliche Erläuterung der Pandekten, XXVIII., 195; Puchta, Pandekten, § 316.

pienākuma, ja viņš pierāda, ka ir neiespējami, kā bērns cēlies no viņa. Vairāku piegulētāju gadījumā ikviens no piegulētājiem ir saistīts in solidum un viņam nav arī regresa tiesības pret citiem piegulētājiem, jo katrs atbild par sava paša neatļautu darbību, bet nevis par kopīgu pārkāpumu, kuŗa izdarīšanai būtu vairāki sabiedrojušies vai līdzīgi darbojušies. Izejot no šī viedokļa, par ārīaulības bērna uzturu viņa „tēva“ radnieki augšējā līnijā neatbild, bet gan atbild mantinieki, un ārīaulības bērna tēvam nav tiesības pašam audzināt savu bērnu. Beidzot, uztura došanas pienākums atkrīt, ja piegulētājam viņa nodarījums nav pieskaitāms par vainu, piem. ja viņš bijis garā slims vai atradies dzērums stāvoklī.

Pret šo teoriju ceļ iebildumus: 1) No tiesību vēstures viedokļa. Kā redzējam vēsturiskajā pārskatā, romiešu tiesībās, tiesību uz uzturu vispirms dabū konkubīnes bērni un kā šīs tiesības pamatu noteikti apzīmē humanitas un caritas. Bez tam uztura došanas pienākums nevarēja būt obligatio ex delicto jau tāpēc vien, ka konkubināts tai laikā nevien nebija aizliegts, bet bij pat ar likumu nokārtots. Vēlāk šo tiesību uz uzturu attiecināja uz visiem ārīaulības bērniem, pie kam pamats palika tas pats. 2) No juridiskā viedokļa. Lai varētu runāt par deliktu, par pārkāpumu, ir nepieciešams attiecīgs aizliegums; ārīaulības dzimumiskī sakari mūsu laikos vairs nav aizliegti, tā kā pie mums šis moments atkrīt. Bet arī ja ņemam tādu laikmetu, kad valsts, resp. baznīca ārīaulības dzimumiskos sakarus atzina par sodāmiem, šim uzskatam nav pamata, tāpēc ka nav personas, kuŗai ar attiecīgo pārkāpumu būtu nodarīts zaudējums. Pēc romiešu un kanoniskajām tiesībām tāda persona var būt vienīgi bērns, kas nav iespējams, jo viņš pārkāpuma izdarīšanas laikā vēl nemaz neeksistē pat ne kā nasciturus. Bez tam, ja tādai delikta saistībai būtu pamats, tad viņai vajadzētu vērsties tikpat pret tēvu kā pret māti, jo māte tādā pašā mērā ir ņemusi dalību pie pārkāpuma izdarīšanas (izņemot protams, gadījumu, kur pati kopošanās tiek panākta ar noziedzīgu darbību, ar viltu vai vardarbību). 3) No etiskā viedokļa. Ir nesaprotami, kādu pārkāpumu izdara tēvs pret savu bērnu, viņu

radīdams. Nevar sodīt cilvēku par to, ka viņš otram cilvēkam dod dzīvību, uz kuŗas aizsargāšanu taču iziet visa mūsu tiesību sistēma.²⁾

b) Varbūtības (Vindšaida) teorija.

Vindšeids³⁾ iziet no tā pamatuzskata, ka no kopošanās nevar taisīt nepieciešamu slēdzienu par paternitāti vai bērna radīšanu. Ka piegulētājs ir tiešām bērna tēvs, tas ir droši tikai tai gadījumā, kad mātei nav bijuši dzimumiski sakari ar kādu citu vīrieti. To pieņemt par klusējot pierādītu, kamēr uzrādītais tēvs nav pierādījis pretējo, pēc Vindšaida domām, nav pamata. Ja nu šo presumpciju atmetam, tad paliek spēkā tas, ka piegulētājs atbild kā iespējamais, varbūtējais tēvs. Varbūtība un īstenība te nostādītas līdzīgi, tāpēc ka piegulētājs izdarījis neatļautu darbību. Bērna radīšana gan nav delikts, bet delikts ir kopošanās ar māti, lai arī par to nav piedraudēts sods. Tā ka arlaulības dzimuma satiksme šolaiku tiesībās vairs nav delikts, tad Vindšeids šo apstākli apiet sekošā kārtā. Viņš apgalvo, ka ir arī tādi delikti, kuŗi pamatojas nevis uz kādu tiesību aizliegumu, bet pie kuŗiem pietiek ar attiecīgās darbības nopēlumu (*Missbilligung*) no likuma puses, arī ja tas nav izsacīts noteikti, bet tikai netieši (piem. šai gadījumā ar to, ka piegulētājam uzliek istā tēva pienākumus, lai gan viņš ir tikai varbūtējais tēvs). Ja arī nevarētu atzīt šai gadījumā atbildību uz delikta pamata, tad tomēr varētu runāt par *obligatio quasi ex delicto, utique pecasse aliquid videtur* (I de obl. quae quasi ex del. 4, 5 pr.).

²⁾ No jaunākā laika rakstniekiem šo teoriju mēģinājis atdzīvināt Kūlenbeks, savienojot delikta un radniecības viedokli (*K u h l e n b e c k, Von den Pandekten zum BGB, III., 148. lapp.* Jāatzīmē, ka ir izteikts arī uzskats, ka abi vecāki izdarījuši deliktu pret bērnu, laizdami viņu pasaulē, kaut gan nav bijis nepieciešamā pamata viņa eksistencei. Ari pret šo konstrukciju var celt augšā pievestos iebildumus.

³⁾ *W i n d s c h e i d, Pandekten, § 475.*

Vairāki piegulētāji, pēc šīs teorijas, no atbildības netiek atsvabināti, jo viņi visi ir varbūtēji tēvi, kāpēc arī atbild solidari. Tāpat nenes atbildību nepieskaitāms piegulētājs. Ārlaulības bērna tēvam nav tiesības bērnu pie sevis uzaudzināt, jo viņš nav tēvs (viņš ir tikai varbūtējais tēvs) un nevar prasīt, lai māte šķīras no sava bērna.

Vindšaida teorijai ir divas sevišķi vārīgas vietas, kuŗas neļauj viņu atzīt par pareizu. Pirmkārt, nevar piekrist tam apgalvojumam, ka ārlaulības bērna tēvs ir uzskatāms tikai par varbūtēju tēvu. Jo gluži to pašu var teikt arī par laulībā dzimuša bērna tēvu, tāpēc ka arī laulātai sievai var būt dzimumiski sakari ar citiem vīriešiem. Viss jautājums te grozās tikai ap presumpcijas spēku. Attiecībā uz laulībā dzimušu bērnu likums pats jau uzstāda presumpciju: pater is est etc., attiecībā uz ārlaulības bērnu viņš līdz ar presumpciju radošā fakta pierādīšanu tāpat pieņem zināmas personas paternitāti. Ja arī radišana pati ir dabas noslēpums, kuŗš nav padots novērošanai, tad tomēr ir neapstrīdami, ka cilvēks piedzimst zināmā laika sprīdī pēc attiecīga dzimumiska sakara. Ja nu pie laulībā dzimušiem bērniem pieņemam, ka bērns, kas dzimis zināmā laika sprīdī pēc dzimumiskiem sakariem, ir dzimis no mātes vīra, un ja dabiskās attiecības pie ārlaulības bērniem ir tādas pašas, kā pie laulībā dzimušiem, tad mums nav iemesla atkāpties no šīs presumpcijas arī pie ārlaulības bērniem. Bet ja tas ir tā, tad mums jāatzīst, ka tā persona, kuŗai zināmā laika sprīdī ir bijuši ar bērna māti zināmi sakari, ir ārlaulības bērna tēvs, kamēr viņa nepierāda, vai nu ka bērns nevar būt no viņas cēlies, vai arī ka viņš var būt cēlies no mātes dzimumiskiem sakariem ar kādu citu personu. Tā tad, ja tai personai, kuŗa atzīta par bērna tēvu, tiek uzlikti zināmi pienākumi, tad tie viņai tiek uzlikti nevis kā varbūtējam, bet kā īstam, dabiskam tēvam, ciktāl pēc cilvēka atziņas paternitātes pierādīšana ir iespējama. Otrs vārīgais punkts Vindšaida teorijā ir tas, ka galu galā viņa pamatojas uz delikta viedokļa, kuŗa nepareizību jau augšā aprādijām. Tā kā varbūtība vien civiltiesībās nekad nenodibina ne

tiesības ne pienākumus (a posse ad esse non valet consequentia), tad Vindšeidam ir jāķeras pie delikta jēdziena, lai pamatu uztura došanas pienākumu.

c) Radīšanas (Gimmertala) teorija.

Gimmertala teorija ir interesanta tai ziņā, ka viņa ir sevišķi spilgts mēģinājums ārļaulības bērna un viņa tēva tiesiskās attiecības iespiest romiešu tiesību kontraktu sistemā ar mākslīgām konstrukcijām, atstājot pilnīgi neievērotas dzīves attiecības. Pēc Gimmertala uzskatiem ⁴⁾ ārļaulības bērna radītāja uztura došanas pienākuma īstais tiesiskais un īstais izcelšanās pamats ir tikai kopošanās darbība, pie kam šī darbība ietver sevī piegūlētāja rupju neuzmanību, culpa lata, kuŗa savukārt uzliek viņam par pienākumu atbildēt par visām dzimumiskā sakara sekām, t. i. atlīdzināt bērna mātei zaudējumus pie mantas un veselības, kas cēlušies sakarā ar bērna ieņemšanu un dzemdēšanu, un uzturēt bērnu. Savu uzskatu Gimmertals motivē sekoši: katram vīrietim, kas piekopj dzimumiskus sakarus ārpus laulības, ir zināms, ka ar to viņš sevi un attiecīgo sievieti padod zināmām sekām, t. i., viņš zin, ka sieviete no viņa var kļūt grūta, dzemdēt bērnu, un ka tad šis bērns ir jāuztur. Viņš zin arī to, ka bez viņa arī citi vīrieši koncepcijas laikā ar attiecīgo sievieti var piekopt dzimumiskus sakarus un ka sagaidāmais bērns tikpat labi var būt cēlies no tiem, kā no viņa. Nerautoties uz to, ka viņš zin un paredz varbūtējo ļaunumu, viņš tomēr darbojas. Ar to viņš pielaiž culpa lata. Tiesiskā attiecība starp piegūlētāju, piegūlēto un eventuali bērnu ir quasicontractus: piegūlētājs, lai gan viņa nolūks ir tikai savu kaislību apmierināšana, sakarā ar to, ka viņš izdara kopošanos, tā tad vienpusēji atļautu realu gribas izteikumu (non e maleficio et non e contractu), gribot negribot tiek padots varbūtējām sekām, kuŗas viņam bijušas zināmas, t. i. materialām neērtībām, sakarā ar bērna radīšanu koncepcijas laikā, vienalga vai bērns cēlies

⁴⁾ Gimmerthal, Der menschliche Wille als Quelle aller obligatorischen Verbindlichkeiten etc., Arnstadt, 1892.

no viņa vai no kāda cita ārļaulības bērna radītāja. Tā tad pēc šīs teorijas uztura došanas pamats ir culpa lata, kuŗu piegulētājs pielaidis, noslēdzot caur ārļaulības dzimumisku satiksmi kvazikontraktu.

Ari Gimmertala teorijai nevar piekrist. Ir apšaubāms apgalvojums, ka izdarot ārļaulības kopošanas vīrietis ir apzinājies visas varbūtējās sekas, pie tam tik konkrētā formā, ka varētu konstruēt culpa lata. Un bez tam ar šo pašu culpa lata Gimmertals jau atkal ir nostājies bīstami tuvu delikta teorijas viedoklim.

Pārskata pilnības labā mums te jāpiemin vēl viena teorija, kuŗa uztura došanas pienākumu pamato nevis uz ilgstošu dzīves attiecību starp ārļaulības bērnu un viņa radītāju, bet tikai uz radīšanas faktu kā pašu par sevi noslēgtu aktu. Viņas galvenais aizstāvis un dibinātājs Š r e t e r s (Schröter)⁵⁾ uzstāda kā pamata noteikumu, ka bērna radītājs ar radīšanas faktu noslēdz ar bērnu patiesu, ar nekādu tālāku personīgu tiesisku attiecību ar bērnu nesavienotu, patstāvīgu saistību par radītā bērna uzturēšanu. Savus uzskatus viņš pamato šādi. Ārļaulības bērna un viņa tēva tiesiskās attiecības pamatu nevar meklēt ne deliktā, ne ari radniecībā, jo radniecība nav vienīgi faktiskā, bet ari tiesiskā attiecība. Tādu nenodibina tikai caur radīšanu vai dzimšanu nodibinātā asins vienība, bet šīs attiecības tiesiskā atzišana. Tā tad, kur asins vienība netiek tiesiski atzīta par radniecību, tur tiesiski radniecība ari nepastāv. Un ja šai gadījumā tomēr pastāv uztura došanas pienākums, tad viņa pamats nevar būt radniecība, bet tikai bērna radīšanas fakts. Pretēji radīšanas faktam, radniecība ir jāsaprot kā noteikts tiesisks jēdziens, ar kuŗu saistītas noteiktas tiesiskas sekas. Radīšanas fakts ir uzskatāms kā zināma vīrieša un ārļaulības bērna mātes dzimumiska sakara sekas, ja bērns dzimst likumīgajā laikā.

Ja šis laiks būtu attiecināms uz vairākiem vīriešiem, ar kuŗiem mātei bijuši dzimumiski sakari, tad bērna uztura pra-

⁵⁾ Schröter, Zeitschrift für Zivilrecht u. Prozess, Bd. V. 1832.

sības pamats pret katru no viņiem ir spēkā tik ilgi, kamēr viņš nepierāda, ka neraugoties uz šo presumpciju, bērns nevar būt cēlies no viņa. Ikkatrs no viņiem augšā minēto saistību ir noslēdzis pats priekš sevis. Bet tā kā šim vairākām saistībām ir viens un tas pats priekšmets, proti bērna uzturs, un tā kā tas jādod tikai vienreiz, tad, ja viens viņu izpilda, pārējie tiek atsvabināti. Tādā kārtā te izceļas solidara saistība.

Ari šī teorija nav pieņemama. Jo radīšanas fakts jau nav vairāk nekā pierādīšanas līdzeklis, ka starp bērna radītāju un bērnu pastāv dabiskas attiecības, kuŗas gan nenodibina laulības radniecību, bet katrā ziņā viņai līdzīgu dabisku radniecību, ārīlaulības radniecību, paternitāti. Kā Kellers⁶⁾ saka, taisni caur radīšanu taču cilvēks kļūst par tēvu un līdz ar to nodibinas arī radniecība. Šretera un citu šīs teorijas aizstāvju kļūda ir tā, ka viņi pierādījuma jautājumu sajauc ar uztura došanas pienākuma pamata jautājumu. Bez tam viņi savu teoriju neatbalsta ar apstiprinošiem pierādījumiem, bet tikai ar to noliedzšo apgalvojumu, ka uztura došanas pienākumam nevar būt par pamatu ne delikts, ne arī radniecība.⁷⁾

d) Radniecības jeb paternitates teorija.

Radniecības teorija uzskata par ārīlaulības bērna tēva uztura došanas pamatu to ģimenes-tiesisko attiecību, kāda pastāv starp viņu un ārīlaulībā dzimušo bērnu. Kā jau augšā aprādīts, objektīvi ticami bērna izcelšanos no zināma tēva nevar pierādīt ne laulībā, ne ārīlaulībā; kā laulībā, pamatojoties uz presumpciju „pater is est“, uzlūkojam mātes vīru par bērna tēvu, ar tikpat lielu ticamību varam arī noskaidrot, kas ir ārīlaulības bērna tēvs (izņemot tos gadījumus, kad māte pati liedzas nosaukt to vīrieti, ar kuŗu viņai bijuši dzimumiski sakari, vai kad tādi sakari ar māti bērna koncepcijas laikā bijuši vairākiem vīriešiem, arī šis pēdējais gadījums atkrīt, ja mēs paternitates presumpcijai attiecībā uz ārīlaulības bērnu piešķīram tādu pašu spēku, kā attie-

⁶⁾ Kellers, Pandekten, 782. lapp.

⁷⁾ Buengner, m. d. 76. lapp.

cībā uz laulībā dzimušu). Bet ja ir noskaidrots, kas dabiskā nozīmē ir visticamākais ārļaulības bērns, tas likuma priekšā kļūst par viņa īsto tēvu. No šīs ticamās, uz likuma pamata par īstu atzītās radniecības tad nu ir atvasināms uztura došanas pienākums.

Ja nostājamies uz radniecības teorijas viedokļa, tad mums jāatzīst: a) ka attiecībā uz uztura došanas pienākumu tēva piešķaitāmībai nav nozīmes; b) ka tēvam, kas savu pienākumu izpilda, dodamas arī attiecīgas tiesības, piem. tiesība savu bērnu audzināt vai pat pilnīga vecāku vara; c) turpretī jautājumā par vairāku piegulētāju atbildību rodas grūtības un sakarā ar to domu starpības. Kā jau redzējam (sk. augstāk), ja ir pierādīts, ka mātei bērna koncepcijas laikā ir bijuši dzimumiski sakari vēl ar kādu citu vīrieti, tad paternitātes ticamības vietā vairs paliek tikai iespējamība. Šai gadījumā ir iespējama divējāda izeja: a) vai nu zināmas personas paternitātes presumpciju atstāt spēkā, kamēr atbildētājs nepierāda neiespējamību, ka bērns no viņa cēlies (kā likums to dara attiecībā uz laulībā dzimušu bērnu), un sakarā ar to, pavisam izslēgt exceptio plurium, b) vai arī uzstādīto presumpciju atņemt, atzīstot, ka paternitātes ticamības vietā nodibināta tikai tās varbūtība. Šai pēdējā gadījumā nu ceļas jautājums par uztura došanu. Vieni saka: tā kā vairāku piegulētāju gadījumā nav paternitātes ticamības, bet ir tikai viņas varbūtība, un varbūtība vien kā tāda nevar būt par pamatu pienākumam, tad par bērna uzturu šai gadījumā nav atbildīgs neviens. Pie šī uzskata turas lielākā daļa no tagad spēkā esošām likumdošanām, arī mūsu Vietējo civillikumu kopoījums. Turpretī otri atrod, ka nostājoties uz šāda viedokļa likumdevējs izrāda nepelnītu laipnību pret ārļaulības bērnu tēviem, turpretī tādu pašu bardzību pret pašiem bērniem. Jo laulībā dzimuša bērna tēvs taču netiek atsvabināts no sava pienākuma uzturēt savas sievas bērnus arī tai gadījumā, ja ir pierādīts, ka viņa sieva bērna koncepcijas laikā bijusi viņam neuzticīga. Ari te paternitāte ir tikai iespējama (varbūtēja), bet tiek uzlūkota kā ticama. Tāpēc ievērojot

svarīgus sociāli politiskus un sociāli etiskus iemeslus, liek priekšā šai gadījumā apmierināties ar sekošu Regelsbergera⁸⁾ uzstādītu konstrukciju: Iespējamība, ka katrs no piegulētājiem var būt bērna tēvs, saistīta ar ticamību, ka viens no viņiem tas ir, dod pietiekošu pamatu viņus visus solidari darīt atbildīgus par bērna uzturu, kamēr kāds no viņiem nav pierādījis neiespējamību, ka bērns cēlies no viņa.⁹⁾ Šādu solidaritātes atbildību, kā jau redzējām, uzliek vairākiem piegulētājiem jaunākās likumdošanas (Norveģijas, Zviedrijas likumi, Vācijas jaunais projekts u. t. t.), kuŗas visas nostājas uz radniecības viedokļa.

e) Likumiskas saistības teorija.

Pēc šīs teorijas uztura došanas pienākumam nav nekāda cita pamata kā sekošais: likumdevējs ir atzinis šo pienākumu par saimnieciski nepieciešamu un tiesiski taisnīgu un tāpēc formulējis attiecīgu likumu. Ja valsts kā likumdevējs kaut ko noteic, tad viņas pienākums nav nest par to atbildību dogmatisku pamatojumu ceļā.

Uz šāda viedokļa stāv angļu tiesības un arī jaunākās likumdošanas tais gadījumos, kad tās vairākus piegulētājus dara atbildīgus kā varbūtējus tēvus. Tādā kārtā šais likumdošanās ir savienots radniecības pamats ar likumiskas saistības (obligatio ex lege) pamatu.

Ja pieņemam šādu pamatojumu, tad tas apzīmē, ka vispār atsakāmies meklēt uztura došanas pienākumam materiālu tiesisku pamatu. Bet tas nav pareizi. Tiesiskā dzīvē tīk svarīgu pienākumu, kā ārīlāulības bērna uztura došanas pienākumu, likums nevar radīt patvalīgi; ir nepieciešami, ka viņam pamatā guļ materiāli momentī, no kuŗiem vispieņemamākais šķiet tiesiski atzīta bērna ārīlāulības radniecība ar viņa tē-

⁸⁾ Regelsberger, Pandekten, 283. lapp.

⁹⁾ Nagórski, m. d. 127. un turpm. lapp.

vu. Tikai tur, kur nav iespējams šādu radniecību nodibināt, piem. vairāku piegulētāju gadījumā, bet kur tomēr taisnība prasa, lai pēdējie no atbildības netiktu atsvabināti, nosakāma papildus vairāku piegulētāju solidara atbildība uz sevišķa likuma noteikuma pamata.

Bet šāda vairāku piegulētāju solidara atbildība par bērna uzturu ir pilnīgi attaisnojama. Mums šķiet, ka viņas pamats ir faktiskā dzimumiskās dzīves kopība starp sievieti un vairākiem vīriešiem. Jo persona, kas apmierina savas dzimumiskās dziņas ārpus laulības, gūst caur to zināmas ērtības, zināmu labumu; tas notiek pilnīgi neatkarīgi no tam, ka arī kāds cits vīrietis ar to pašu sievieti apmierina savas dzimumiskās dziņas; ikkatram piegulētājam šī iespējamība ir zināma (sieviete ir brīva) un no ikkatra atkarības izbeigt šo stāvokli, noslēdzot laulību (saistot sievieti). Ja nu no šādas dzimumiskas satiksmes piedzimst bērns, tad bērna intereses prasa, lai par viņu gādā tās personas, kuŗas no attiecīgās dzimumu satiksmes ir guvušas ērtību, labumu, t. i. māte un visi tās piegulētāji, pēc vecā principa: cuius commodum, eius periculum. Uzlikt šo pienākumu vienīgi mātei būtu netaisni, jo vīrietis tad savas dzimumiskās dziņas varētu apmierināt nenesot nekādu atbildību par savas darbības sekām; uzlikt šo pienākumu sabiedrībai, valstij būtu netaisni pret laulībā dzimušiem bērniem, tāpēc ka tos sabiedrība resp. valsts neuztur. Tā personas, kuŗas faktiski nodibinājušas dzimumiskas dzīves kopību savā starpā, bērna dzimšanas momentā tiek apvienotas tiesiski ar pienākumu dot bērnam uzturu.

B. Uztura došanas saistības subjekti.

Ja paliekam uz tā viedokļa, ka starp ārļaulības bērnu un viņa tēvu, ja tas noskaidrots, pastāv radniecības attiecība, un ja ievērojam, ka ar māti šī attiecība tiek nodibināta jau ar bērna dzimšanas faktu, tad mums arī jāatzīst, ka uztura došanas pienākums pirmā kārtā jānes abiem vecākiem. Tagad, kad sieviete peļņas spējas ziņā nostādīta gandrīz pilnīgi

līdzās vīrietim, šis noteikums ir tik acīmredzami pamatots, ka neprasa nekādus tuvākus pierādījumus. Tomēr spēkā esošās likumdošanas vēl pa lielākai daļai pieturas pie vispārējo tiesību principa, pēc kuŗa uztura došanas pienākums guļ pirmā kārtā uz tēvu un tikai otrā kārtā uz māti un viņas radniekiem. Tālāk, atzīstot starp tēvu un bērnu radniecību, mums būtu jāatzīst arī starp viņiem, tāpat kā starp māti un bērnu, uztura došanas pienākuma savstarpējība, t. i. būtu jāatzīst, ka arī ārļaulības bērna tēvam ir tiesība uz uzturu no sava bērna. Ari šis savstarpējības princips spēkā esošās likumdošanās pa lielākai daļai vēl nav izvests. Beidzot, vislielākās domu starpības teorijā un likumdošanā rada jautājums par to, vai par ārļaulības bērna uzturu atbild subsidiāri arī tēva radnieki augšupējā līnijā? Ja nostājamies uz bērna interešu viedokļa, tad arī uz šo jautājumu jādod apstiprinoša atbilde. Nav reti tie gadījumi, kad ārļaulības bērna tēvs bērna dzimšanas laikā vēl atrodas arodnieciskas izglītības stadijā, kad viņam nav pašam savas mantas un kad viņu pilnīgi vai pa lielākai daļai uztur vecāki. Izpildu pavēle pret ārļaulības bērna tēvu šādā gadījumā neko nepalīdz. Turpretī pret tēva vecākiem, kuŗi dzīvo labvēlīgākos apstākļos un bez grūtībām varētu nest atbildību par sava dēla saistībām, prasību var vērst tikai tad, ja viņiem ar likumu uzliek subsidiāru pienākuma dot sava dēla ārļaulības bērnam uzturu. Bez šaubām, ārļaulības bērna tēva vecākiem tas ir smags pienākums, kuŗš var novest pie asām sadursmēm ārļaulības bērna tēva paša attiecībās ar savu ģimeni. Tomēr jāatzīst, ka šai gadījumā bērna interesēm kā svarīgākām dodama priekšroka.

Tiesība saņemt uzturu pieder vienīgi bērnam; par mātes varbūtējām prasībām pret ārļaulības bērna tēvu šai ziņā, sk. nākošā nodaļā.

Apskatīsim spēkā esošo tiesību noteikumus.

Francijas teorija un prakse noteikti stāv uz tā viedokļa, ka ārļaulības bērna tēva uztura došanas pienākuma pamats ir izcelšanās resp. radniecība: qui fait l'enfant, doit le

nourrir. Likumā gan nav tieši noteikuma par šo ārļaulības bērnu tiesību, bet kā teorija tā arī prakse viņiem to atzīst uz tā pamata, ka Code civil § 762. šo tiesību piešķir pat tiem ārļaulības bērniem, kuŗi cēlušies no laulības pārkāpuma un asins grēka, pret kuŗiem likums vispār izturas sevišķi nelabvēlīgi. Tā tad, a fortiori, šī tiesība pieder vienkāršajiem ārļaulības bērniem, kuŗi vispār ir labāk nostādīti. Vai bērni atzīti vai nē, tas te nav no svara, tāpēc ka bērnus no laulības pārkāpuma un asinsgrēka nevar atzīt un tomēr likums viņiem noteikti piešķir tiesību uz uzturu.

Kādā kārtā ārļaulības bērnu vecākiem jāizpilda uztura došanas pienākums pret saviem bērniem, par to franču likumā nav noteikumu; bet tā kā ārļaulības vecāku un bērnu savstarpējais uztura došanas pienākums tāpat pamatojas uz radniecību (izcelšanos), kā laulībā dzimušu bērnu un viņu vecāku pienākums, tad ir jātaisa slēdziens, ka arī ārļaulības bērna un viņu vecāku attiecībām ir piemērojami priekšraksti par uztura došanas pienākumu starp laulībā dzimušiem bērniem un viņu vecākiem.

Saskaņā ar Code civil §§ 205. un 207. bērnu un vecāku pienākums ir savstarpēji dot uzturu. Ārļaulības bērni, pat ja tie atzīti, var prasīt uzturu tikai no saviem vecākiem, bet ne no saviem tāļākiem augšupējiem radniekiem. Bērniem no laulības pārkāpuma un asinsgrēka ir arī tiesība prasīt uzturu no saviem vecākiem, bet viņiem nav uzlikts pienākums to dot pēdējiem. Ārļaulības bērnam nav tiesības uz uzturu, ja viņš ir atzīts tai laikā, kamēr viņa tēvs vai viņa māte ir bijuši laulībā ar kādu trešo personu: § 337. nosaka, ka šāda atzīšana nedrīkst kaitēt ne laulātam, ne arī bērniem no šīs laulības. Ja ārļaulības bērnu ir atzinuši viņa tēvs un viņa māte, tad pienākumus dot bērnam uzturu ir viņiem kopējs, tā kā tas jānes abiem vecākiem uz pusēm.

Vācu BGB pieturas pie tā principa, ka uztura došanas pienākums guļ pirmā kārtā uz tēvu, motivējot savu

viedokli ar to, ka šis noteikums jau pirms BGB izdošanas lielākajā Vācijas daļā bij spēkā kā vispārējo tiesību noteikums un arī ar to, ka mūsu saimnieciskajā iekārtā vīrietim ir lielāka peļņas spēja. Ja izrādas, ka ārlaulības bērna tēvs nespēj dot savam bērnam uzturu (resp. no viņa nav iespējams to piedzīt), tad šis pienākums pāriet uz bērna māti vai tiem viņas radniekiem, kuŗiem likums uzliek pienākumu dot uzturu. Tēva pirmējais pienākums paliek arī tai gadījumā, ja māte bērnu labprātīgi uzaudzina uz savu rēķinu: tēvam arī šai gadījumā jāmaksā uztura nauda pilnā apmērā; no tās tad var sakrāt bērnam kapitalu.¹⁰⁾

Tiesība saņemt uzturu pēc BGB pieder bērnam, nevis, kā pēc agrākām tiesībām, mātei vai arī mātei un bērnam.

Uztura došanas pienākums pēc BGB neatkarājas ne no tēva turības ne arī no bērna trūcības. Ja vairākas personas ir atzītas par viena un tā paša ārlaulības bērna tēviem (ar dažādiem spriedumiem), tad katra no viņām atbild bērnam par pilnu uzturu. Ja konkurē vairākas apgādājamas personas, tad pēc BGB iestājas tas nenormalais stāvoklis, ka ja ir apgādājami laulībā dzimuši un ārlaulības bērni, vispirmā kārtā dabū uzturu ārlaulības bērni, neatkarīgi no tā, vai laulībā dzimušie bērni kaut ko dabū vai nē. Pirmie tā tad šādā gadījumā ir nostādīti labākā stāvoklī, nekā pēdējie.

Ārlaulības bērna tēvam nav tiesības prasīt uzturu no sava bērna.

Šveices ZGB iet šai jautājumā, salīdzinot ar BGB, jaunus ceļus tai ziņā, ka neuzliek pirmkārtā tēvam pienākumu dot ārlaulības bērnam uzturu, kā to dara BGB un kā tas bij pēc vispārējām tiesībām. Uztura došanas pienākums gulstas arī uz māti, kā tas skaidri redzams no likuma vārdiem, ka tēva uztura nauda katrā gadījumā pastāv „piemērotā piemaksā pie bērna uzturēšanas un audzināšanas izdevumiem“

¹⁰⁾ BGB motivi. 881. lapp.

(ZGB § 319., 1). Tā kā attiecībā uz uztura došanu no mātes puses ir piemērojami vispārējie noteikumi par pabalstīšanas pienākumu starp radniekiem, tad attiecīgu uztura daļu, kā arī paternitātes sūdzības atraidīšanas gadījumā visu uztura naudu, saskaņā ar §§ 328. un 329., bērns var prasīt no mātes un viņas augšupējo radnieku puses; tēva augšupējie radnieki, tāpat kā pēc BGB, no šī pienākuma ir atsvabināti. Tāpat kā pēc BBG, arī pēc Šveices tiesībām ārļaulības bērna tēvam nav tiesības prasīt uzturu no sava bērna, ja viņš to nav atzinis vai tas nav viņam piespriests ar kārtas sekām.

Ja ārļaulības bērns atzīts labprātīgi vai piespriests tēvam ar kārtas sekām, tad maksājumu vietā stājas vecāku pienākumu izpildīšana (§ 309., 3). Tādā kārtā tiek nodibināts uztura došanas pienākums § 272. nozīmē, uz (laulībā dzimušu) vecāku un bērnu kopības pamata, un arī pienākums s a v s t a r p ē j i dot uzturu, saskaņā ar § 328. noteikumiem, kuŗi šo pienākumu uzliek ārļaulības bērniem tāpat kā laulībā dzimušiem.

Ka uzturas došanas pienākums guļ uz a b i e m vecākiem, tas visskaidrāk izteikts N o r v e ģ i j a s 1915. gada 10. aprīļa likumā. Pirmkārt, tas izriet jau no § 1, 1 noteikuma: „Bērns, kuŗa vecāki nav savā starpā noslēguši laulību, ... atrodas tādā pašā stāvoklī pret tēvu kā pret māti“. Otrkārt, tas ir tieši izteikts § 2., kuŗš skan: „Bērns var prasīt uzturu, audzināšanu un izglītošanu tiklab no tēva, kā arī no mātes.“ Saskaņā ar tā paša likuma § 20. šis pienākums jānes abiem vecākiem kā vienlīdzīgi smaga nasta samērā ar viņu saimnieciskajiem apstākļiem. Ja viens vai otrs no viņiem nespēj nest savu daļu no izdevumiem, tad viss pienākums gulstas uz otru. Ja nevienas personas paternitāte nav nodibināta, tad tēva pienākumus nes persona, kas saistīta maksāt (§ 22.).

Pēc mūsu Viet. civ. lik. kop. uztura došanas pienākums vispirmā kārtā gulstas uz tēvu. Saskaņā ar vispārējo tiesību principiem, kuŗi te subsidiāri piemērojami, šī tiesība pieder bērnam pašam un tikai viņam; māte var izlietot šo tiesību kā viņa vietiece un aizbildne.

Ja tēvs savu ārļaulības bērnu nespēj uzturēt, tad šis pienākums pāriet uz māti, bet pēc viņas uz viņas radniekiem augšupējā līnijā. Tomēr ar ārļaulības bērna tēva maksātspēju uztura došanas prasības eksistence neizbeidzas; pienākums joprojām paliek spēkā, aizkavēta tiek tikai prasības realizēšana (Cvingmaņa kr. VI, 967.).¹¹⁾

Pēc Krievijas lik. kop. X. sēj. I. daļas noteikumiem tēvam uzlikts pienākums dot savam ārļaulības bērnam uzturu (132⁴. p.). Ja bērnam uzturu devusi trešā persona, tā nevar pēc tam celt pret tēvu prasību par izdotā uztura atmaksu, ar ko ir apgrūtināta ārļaulības bērna uztura realizēšana.

Vācijas projekts paredz sekošus noteikumus par tām personām, kurām uzlikts uztura došanas pienākums (§ 1709.). Tēvs nes šo pienākumu pirms mātes un mātes radniekiem (līdz šim šis noteikums bij spēkā bez izņēmuma). Bet ciktāl to prasa taisnība pēc dalībnieku mantas un peļņas apstākļiem, ievērojot citas viņu saistības, māte un viņas radnieki atbild pirms tēva. Uztura došanas pienākums tiek uzlikts subsidiāri arī tēva vecākiem, ja tēvs un māte, ievērojot savus citus pienākumus, nespēj savu bērnu uzturēt un ja tas attiecībā ar bērna mātes radniekiem izrādas taisnīgi. Tēva vai mātes nespējai pielīdzināts tas gadījums, kad pret viņiem celt sūdzību iekšzemē ir ļoti grūti vai neiespējami (§ 1708. d.).

Tā kā projekts starp ārļaulības bērnu un viņa tēvu atzīst radniecības attiecības, tad jāpieņem, ka arī ārļaulības bērna tēvam ir tiesība uz uzturu no sava bērna; turpretī personai, kuŗas paternitate nav nodibināta un kuŗa tikai izdara maksājumus bērna uzturam (§ 1717.), šādas tiesības nav, jo viņa ar bērnu nekādās radniecības attiecībās neatrodas.

Latvijas projekts ievēd Vcl. noteikumus pārgrozību tai ziņā, ka noteic arī mātei pienākumu piedalīties bēr-

¹¹⁾ Citādās domās Erdmanis (System, I., 471. lapp.), kuŗš nāk pie slēdziena, ka durante concursu uztura došanas pienākums izbeidzas.

na uzturēšanā (4. p.) samērā ar viņas mantas līdzekļiem. Līdz šim, kā redzējām, Vcl. 168. p. šo pienākumu uzlika sevišķi tēvam.

C. Uztura apmērs un tā došanas laika ilgums.

Noteikumi par uztura apmēru jaunākajās likumdošanās un projektos visā visumā ir atzīstami par apmierinošiem. Ja neraugoties uz to, ārlaulības bērni tomēr netiek pietiekoši apgādāti, tad vaina pa lielākai daļai ir meklējama trūcīgā izpildīšanas, piedzīšanas organizācijā. Bieži ir tā, ka māte, dabūjusi spriedumu pret tēvu, neprot ar to nekā iesākt, jo tēvs, kuŗš grib izvairīties no sava pienākuma izpildīšanas, to arvien prot izdarīt. Taisni šinī virzienā, pēc mūsu domām, būtu daudz kas darāms de lege ferenda. Jo vieglāk tas izdarāms tāpēc, ka labu piemēru šai ziņā netrūkst: lai aizrādam tikai uz vācu aroda aizbildņu un jaunatnes valžu Institūtiem un sevišķi Norveģijas likumdošanu. Šī jautājuma sīkāka iztīrīšana neietilpst mūsu apcerējuma robežās.

Piegrīžoties atsevišķām likumdošanām, atrodam sekošus noteikumus.

Pēc franču Code civil uztura apmērs atkarājas no bērna trūcības un tēva turības (§ 208.). Šī panta noteikumi ir ļoti vispārēji un dod tiesai iespēju katrā atsevišķā gadījumā ievērot visus apstākļus, piem. dalībnieku sabiedrisko stāvokli, viņu veselību, ģimenes attiecības u. t. t. Principāli uztura došanas pienākums neaptver tikai uzturu šaurākā nozīmē (uztura līdzekļus); viņa apmērs ir daudz plašāks; ar obligation alimentaire vispār saprot pienākumu dot visus dzīvei vajadzīgos līdzekļus, tā tad arī apģērbu un dzīvokli; tāpat viņš aptver arī audzināšanas izdevumus.

Atkarīgi no apstākļiem uztura apmēru var pārgrozīt, vai arī saistīto personu no uztura došanas pavisam atsvabināt.

Uztura došanas pienākumam laika ziņā nav noteikta nekāda robeža.

No uztura došanas prasības tīri personiskā rakstura izriet tā viņas īpatnība, ka viņa nepāriet uz mantiniekiem,

uztura prasība izbeidzas ar tiesīgās personas nāvi. Viņas mantinieki var prasīt tikai uzturu par pagājušo laiku.

Tā ka atzītie ārļaulības bērni no sava tēva manto, tad likums nedod viņiem uztura prasību pret tēva mantiniekiem, tādā kārtā arī pienākums dot uzturu nepāriet uz mantiniekiem. Izņēmums pastāv tikai attiecībā uz tiem ārļaulības bērniem, kuri cēlušies no ļaulības pārkāpuma vai asinsgrēka (§ 762.). Viņi var prasīt uzturu no savu vecāku mantojuma, izņemot gadījumu, kad viņi uz to rēķina izmācījušies kādu arodu vai dzīves laikā saņēmuši no viņiem uzturu (§ 764.).

Uztura prasība pēc franču tiesībām nekad nenoilgst.

Pēc vācu BGB uzturam jābūt piemērotam mātes kārtai, viņas dzīves stāvoklim un mantas apstākļiem: jo attiecībā pret māti ārļaulības bērnam ir ļaulībā dzimušā bērna tiesiskais stāvoklis un tāpēc arī tiesība tikt uzturētam un uzaudzinātam saskaņā ar mātes dzīves stāvokli. Tāpēc ir jādod nevis nepieciešamais, bet kārtai piemērotais uzturs (standesgemässer Unterhalt). Tā tad tēva mantas apstākļi nemaz netiek ievēroti.

Uzturs aptver visas dzīves vajadzības, izdevumus par kristību, par audzināšanu un iepriekšēju sagatavošanu (Vorbildung) kādam amatam, bet ne izglītošanu šai arodā (Ausbildung), tāpat arī bērna apbedīšanas izdevumus, ja bērna nāves laikā tēvs vēl nes pienākumu dot uzturu un ja šos izdevumus nevar dabūt no bērna mantinieka, resp. ja tas no mantojuma atteicies.¹²⁾

Uztura apmērs var pārgrozīties. Ievērojot uztura prasības ģimenes tiesisko raksturu, viņa apmērs pārgrozās ar mātes dzīves stāvokļa pārgrozīšanos, piem., ja māte pārgroza savu kārtu ar precību vai pāriet dzīvot uz citu vietu, kur ir citādi dzīves apstākļi. Nav iemesla pieņemt, ka bērnam vecākam topot viņš katrā ziņā palielinās; viņš svārstās pēc tā, vai mātes dzīves stāvoklis kļūst labāks vai sliktāks. Vēlākai prasībai dēļ uzturas maksājumu paaugstināšanas vai pazemināša-

¹²⁾ Daži šo apbedīšanas pienākumu uzskata kā no uztura došanas neatkarīgu patstāvīgu pienākumu. Sal. Poetzsch, m. d., 99. lapp.

nas nevar nostādīt pretī exceptio rei iudicatae, tātad ka attiecīgiem apstākļiem pārgrozoties, saskaņā ar civilprocesa (Z. P. O.) § 323. ir iespējama spēkā gājušā sprieduma pārgrozīšana.

BGB nesatur sevišķus noteikumus par to momentu, no kura sākas uztura prasība; tas arī nav vajadzīgs, jo no paša uztura došanas pienākuma izriet, ka viņš sākas ar bērna dzimšanu. Uztura došanas pienākums beidzas, kad bērns sasniedz 16 gadu vecumu (kārtējais uzturs); izņemot to gadījumu, kad bērns, šo vecumu sasniedzis, miesīgu vai garīgu trūkumu dēļ nespēj pats sevi uzturēt (ārkārtējais uzturs). Šai gadījumā bērnam tēvam jānodrošina uzturs arī pēc minētā termiņa, ja vajadzīgs, līdz pat bērna nāvei. Uztura došana turpinās nepārtraukti pēc 16 gadu vecuma sasniegšanas tikai tai gadījumā, ja miesīgais vai garīgais trūkums (kroplums, gara slimība) pastāv jau tai laikā, kad bērns minēto vecumu sasniedz, jo ja attiecīgais trūkums iestājas vēlāk, tad tēva pienākums vairs neatjaunojas;¹³⁾ gādība par bērnu šai gadījumā gulstas tikai uz māti un mātes radniekiem. Šim ārkārtējam uztura došanas pienākumam ir dažas īpatnības, salīdzinot ar kārtējo uztura došanas pienākumu: viņš vairāk jau līdzinās laulībā dzimuša bērna tēva pienākumam. Tēvam attiecībā uz šo pienākumu ir beneficium competentiae; viņš tiek atsvabināts no šī pienākuma, ja viņš, ievērojot savas citas saistības, nespēj bērnu uzturēt, nekaitot savam uzturam, kāds piemērots viņa kārtai; šis pienākums stājas spēkā tikai sakarā ar bērna trūcību, kad tas ne no savas mantas, ne no savas darba peļņas nespēj pats sevi uzturēt. Uzturu var prasīt arī par pagājušo laiku; tā kā pa šo laiku bērnu ir uzturējusi māte, vai viņas ģimene u.t.t., tad bērna prasība pāriet uz māti resp. uz attiecīgo personu uz cessio legis pamata, ar ko tiek atvieglināta bērna prasības realizēšana.

Pretēji tam principam, ka ģimenes tiesību pienākumi ar saistītās personas nāvi izbeidzas, likums nosaka, ka pienākums uzturēt ārnlaulības bērnu pāriet uz saistītās perso-

¹³⁾ Citādās domās Dernburgs, kurš šādai „vārdu interpretācijai“ nepiekrīt. (Bürgerl. Recht, IV., 259. lapp. 16. piez.),

nas mantiniekiem. Uztura došanas pienākums pāriet uz mantiniekiem kā mantojuma parāds, protams, ar to nosacījumu, ka mantojuma atstājējam, ja viņš vēl dzīvotu, būtu jādod bērnam uzturs. No mantiniekiem atkarājas, vai nu izpildīt uztura došanas pienākumu, tāpat kā tas būtu bijis jāizpilda mantojuma atstājējam, vai arī norēķināties ar ārļaulības bērnu, izdodot viņam to sumu, kuŗa viņam pienāktos kā neatņemamā daļa (Pflichtteil), ja viņš būtu ļaulībā dzimis. Bērna piekrišana šādam norēķinam nav vajadzīga, jo lieta te grozās ap mantnieka facultas alternatīva. Ja mantnieks ar bērnu norēķināties, tad pēdējais zaudē jebkādu prasību pret viņu, kaut arī viņš vēlāk kļūtu miesā vai garā vājš.

Turpretī uz bērna mantiniekiem uztura prasība nepāriet. Ar tiesīgā subjekta atkrišanu uztura prasība izbeidzas ipso iure. Neizbeidzas tikai prasība pēc nokavētiem maksājumiem un tādiem uz priekšu izpildamiem maksājumiem, kuŗiem bērna nāves laikā jau iestāties termiņš.

Kā ģimenes tiesību prasības, ārļaulības bērna prasības pret viņa tēvu nav padotas noilgumam, bet gan noilgst atsevišķi maksājumi četru gadu laikā.

Pēc Šveices tiesībām uztura apmērs un ilgums atkarājas no tam, vai ārļaulības bērnam piespriests no tēva tikai uzturs, jeb vai viņš pieder pie to bērnu šķiras, kuŗi atzīti vai piespriesti tēvam ar kārtas sekām. Vispirms apskatīsim tos noteikumus, kuŗi attiecas uz pirmajiem.

Šveices ZGB noteikumi atzīmējamā kārtā novēršās no vācu BGB noteikumiem tai ziņā, ka uzturs netiek noteikts vienīgi pēc mātes dzīves stāvokļa. Bez šaubām, vairumā gadījumu šis stāvoklis būs izšķirošais, tāpēc ka bērnu uzaudzina mātes ģimenē un līdz ar to viņš ieņem ar māti vienādu stāvokli. Bet Šveices likumdevējs ir pratis novērst to pēc BGB iespējamo kļūmīgo varbūtību, ka ārļaulības bērns attiecībā uz uzturu ir nostādīts labākā stāvoklī nekā ļaulībā dzimušais. ZGB nosaka, ka uztura apmērs noteicams pēc mātes un tēva dzīves stāvokļa un ar to dod tiesnesim plašu ie-

spēju piegriezt vērību katrreizējiem apstākļiem; un proti, ār-
laulības bērna tēvam nevar uzlikt lielākus pienākumus, nekā
līdzīgos apstākļos nes laulībā dzimuša bērna tēvs. Apstākļiem
ievērojamā kārtā pārgrozoties kā sūdzētājs tā arī atbildētājs
var prasīt, lai uztura maksājuma apmēru noteic no jauna.

Tā kā ZGB nosaka, ka ār-
laulības attiecība starp bērnu
un māti „izceļas“, bet starp bērnu un tēvu „tiek nodibināta“,
tad varētu rasties jautājums, vai tai gadījumā, kad šī attiecība
tiek nodibināta sūdzības ceļā, tēva uztura došanas pienākums
neizceļas tikai no tiesas sprieduma momenta. Pie šī jautājuma
jāapstājas tāpēc, ka ZGB sakarā ar tikai vienu gadu ilgo sū-
dzības termiņu nav ievēdis noteikumu, ka uzturu var
prasīt arī par pagājušo laiku. Tomēr pēc likuma sa-
tura jāpieņem, ka tiesisko attiecību, kuŗa pastāv jau no bērna
piedzimšanas, spriedums tikai konstatē, nevis vēl tikai nodi-
bina.¹⁴⁾ Tādā kārtā spriedums tiek attiecināts atpakaļ uz bērna
dzimšanas laiku, un no šī laika sākās uztura došanas pienākums.

Pēc ZGB tēva uztura došanas pienākums ilgst, līdz kamēr
bērns sasniedz 18 gadu vecumu. Kā redzams, laika ziņā gan
tēva uztura došanas pienākums, salīdzinot ar BGB noteiku-
miem, ir plašāks, bet te nevajag piemirst, ka pēc Šveices tie-
sībām arī māte nes šo pienākumu un ka tēvam nevar uzlikt
nekādu ārkārtēju uztura došanas pienākumu pēc tam, kad bērns
sasniegjis 18 gadu vecumu, un beidzot, ka ir varbūtība, ka šis
pienākums izbeidzas arī agrāk. Jo uztura došanas pienākumu
var atzīt par izbeigušos tai gadījumā, kad bērns pēc sava dzī-
ves stāvokļa ir sasniegjis pietiekošu patstāvīgu ienākumu
(§ 320.).

Tālāk, tēva uztura došanas pienākums izbeidzas ar bēr-
na nāvi. Tā ka Šveices tiesībās noteikti maksāšanas ter-
miņi nav paredzēti, tad uztura došanas pienākums uzskatāms
par izbeigušos ar bērna nāves momentu, kāpēc neizlietoto daļu
no maksājumiem var atprasīt, ciktāl bērna mantinieki no tiem

¹⁴⁾ Peyer, m. d., 83. lapp.

iedzīvojušies un ciktāl pārpalikušā suma nav izlietota slimības vai apbedīšanas izdevumiem.

Ar tēva nāvi uztura došanas pienākums neizbeidzas, bet pāriet uz viņa mantiniekiem. Tālāk ZGB nosaka, ka šiem mantiniekiem nav jādod vairāk, nekā bērns varētu prasīt kā mantinieks, ja viņš būtu atzīts (vai ar kārtas sekām piespriests); saskaņā ar § 461. viņš dabū tikai pusi no tā, ko dabū laulībā dzimis bērns.

Par atzīta un ar kārtas tiesībām piespriesta ārļaulības bērna stāvokli jau augšā aizrādījām, ka attiecībā uz tāda bērnu uzturu došanas pienākuma vietā stājas tēva pienākumu izpildīšana; par pienākuma pāreju uz mantiniekiem šai gadījumā nav ko runāt, tāpēc ka atzīts un ar kārtas sekām piespriests bērns no sava tēva manto (sk. III. nod.).

Kas attiecas uz uztura apmēru pēc *Norveģijas* 1915. g. 10. aprīļa likuma, tad tas no visiem iepriekšējiem atšķiras tai ziņā, ka paredz uztura naudas maksājumu minimalos apmērus, pie tam gluži pareizi noteicot dažādus maksājumu apmērus, raugoties pēc tam, vai bērns tiek uzaudzināts pilsētā vai uz laukiem; bez tam vēl paredz šī minimuma pazemināšanu sākot no 14. gadu vecuma, kad bērns jau sāk pelnīt vai vismaz kļūst noderīgs mājas saimniecībā. Aprīļa valdei ir tiesība grozīt šo minimumu uz vienu vai otru pusi. Maksājumus var noteikt arī augstāk par likumā paredzēto minimumu, ja un ciktāl tēva saimnieciskie līdzekļi to pieļauj. Bez šī kārtējā uztura *Norveģijas* likums paredz vēl sevišķus maksājumus kristības, iesvētīšanas, slimības un apbedīšanas vajadzībām (pēdējo tai gadījumā, ja bērns mirst pirms 16 gadu vecuma sasniegšanas). Ja bērns atrodas pie mātes, tad tēvam vēl jāmaksā par pirmiem 9 mēnešiem pēc bērna dzimšanas sevišķa piemaksa (zīdīšanas nauda). Attiecīgam valsts varas organam uzlikts pienākums pirms katra lēmuma taisīšanas ievākt ziņas par bērna vecāku saimniecisko stāvokli un jāpārgroza savi lēmumi, ja ienāk jauni noskaidrojumi vai ja pārgrozās apstākļi, tāpat arī, ja bērns dabū mantojumu vai ja pārgrozās vecāku saimnieciskais stāvoklis.

Pēc Norveģijas likuma uzturs ārļaulības bērnam dodams, līdz kamēr viņš sasniedz 16 gadu vecumu; ja tēva vai arī mātes līdzekļi to atļauj, tad jādod līdzekļi arī viņa turpmākai izglītībai. Ja bērns ir miesīgi vai garīgi vājš un tāpēc nevar pats par sevi gādāt, tad maksājumi turpināmi arī vēl pēc 16 gadu vecuma sasniegšanas. Turpretī, ja pēc apstākļiem izrādās taisnīgi izbeigt vecāku audzināšanas pienākumus, kad bērns sasniedzis 15 gadu vecumu, tad attiecīgais valsts varas orgāns var to nolemt. Jautājums par bērna uzturu par pagājušo laiku pēc Norveģijas likuma īstenībā nemaz nevar rasties, jo viens no šī likuma galveniem mērķiem ir nodrošināt bērnam kārtīgu uzturu, tā ka līdz ar zināmas personas atzīšanu par tēvu resp. maksātāju bērnam pienākošās sumas tiek nekavējoties iekasētas sevišķā, pa daļai publiskā kārtībā.

Ja mirst persona, kuŗa atzīta par ārļaulības bērna tēvu, tad no tās ārļaulības bērns manto tāpat kā laulībā dzimuši bērni, par ko būs runa tālāk.

Ja mirst maksātājs (t. i. persona, kuŗai ar bērna māti bijuši dzimumiski sakari, bet kuŗas paternitate tomēr nav nodibināta § 13., 2.), pirms izbeigusies viņa maksājumu saistība, tad maksājumu segšanai nepieciešamā suma aizturama no mantojuma. Ja mirējs atstājis atraitni vai laulībā dzimušus bērnus, tad nedrīkst aizturēt vairāk par to, ko bērns būtu dabūjis, ja viņš būtu mantojis līdzīgi laulībā dzimušiem bērniem.

Viet. civ. lik. kopojuma 169. pants par uztura apmēru nosaka, ka to noteic tiesa, samērā ar tēva mantas apstākļiem un mātes sabiedrisko stāvokli. Ar uzturu jāsaprot viss, kas nepieciešams miesas uzturēšanai un kopšanai: barība, drēbes, dzīvoklis u. t. t.^{14a)}. Būngners te pieskaita arī dzemdību izdevumus (min. darbā 125. lpp.). Turpretī audzināšanas un izglītošanas izdevumi, tāpat kā kristības un apbedīšanas izdevumi uzturā neietilpst. Jāpiebilst, ka pēc Vidzemē-

^{14a)} Sal. ar Vcl. 2272. p.

nieku tiesībām ārlaulības bērnam ir tiesība tikai uz uzturu un apģērbu.

Tiesu prakse atzīst, ka uztura apmēru var vēlāk pārgrozīt, paaugstināt vai pazemināt (Cvingmaņa krāj. III., Nr. 296.).

Par uztura došanas laika ilgumu Vcl. (168. p.) satur noteikumu, ka ārlaulības bērna tēvam jānodrošina savam bērnam līdz tam laikam, kamēr tas spēj pats sevi uzturēt, tā tad nesaista uztura došanas pienākuma izbeigšanos ar zināmu bērna vecumu, izņemot tikai Vidzemes zemnieku tiesības, pēc kurām ārlaulības bērna tēvam ir uzlikts pienākums uzturēt bērnu, līdz kamēr tas sasniedz desmit gadu vecumu un spēj(!) nopelnīt sev uzturu. Tādā kārtā, tā ka vietējos civillikumos trūkst norādījumu uz attiecīgo bērna vecumu, avotu iztulkošanas ceļā būtu jāgriežas pie vispārējām tiesībām, pēc kurām tiesu prakse bij pieņēmusi, ka ārlaulības bērna tēvam jānodrošina bērnam uzturs, līdz kamēr tas sasniedz 14 gadu vecumu, tāpēc ka šai vecumā, kuŗš sakrīt ar zināmu nobrieduma un attīstības pakāpi, bērna stāvokli jau var atzīt par lielākā vai mazākā mērā nodrošinātu, izņemot tikai tos gadījumus, kad bērns, lai gan minēto vecumu sasniedzis, tomēr izrādas nespējīgs pats sevi uzturēt.¹⁵⁾ Tomēr agrāko vietējo vācu tiesu prakse (Cvingmaņa krāj. II., Nr. 295.) ir nākusi pie citāda slēdziena, neatzīstot 14 gadu vecumu par saistošu un uzstādot principu, ka laiks, kad ārlaulības bērns spēj pats sevi uzturēt, katrā konkrētā gadījumā atkarājas no bērna miesīgās un garīgās attīstības un citiem labvēlīgiem un nelabvēlīgiem apstākļiem; sakarā ar to, attiecīgais jautājums piekrīt tiesas izšķiršanai.

Jautājums par to, vai reiz izbeidzies uztura došanas pienākums atkal atjaunojas, ja bērns pēc tam uz kādu laiku kļūst nespējīgs pats sevi uzturēt, mūsu Vcl. nav noteikti izšķirts. Bet tā ka mūsu likums un arī tiesu prakse ārlaulības bērna tēvu uztura došanas pienākumu pamato uz radniecību (paternitati: Cvingmaņa krāj., VI., 966.), tad jāpieņem, ka viņš atjaunojas, jo

¹⁵⁾ Sk. Bukovska komentārā no Seiferta archiva pievesto spriedumu.

pēc vispārēja principa šādas prasības ar laika notecēšanu neizbeidzas.

Ārlaulības bērna māte var prasīt uzturu arī par pagājušo laiku, jo dodama bērnam uzturu, viņa ir darbojusies kā tēva negotiorum gestrix. Pastāv domu starpības par to, vai šai gadījumā ir jāpierāda no mātes puses negotiorum gestio nis nolūks,¹⁶⁾ jeb vai tas ir presumējams.¹⁷⁾ Vietējo tiesu prakse analogā gadījumā ir vispār izteikusies par labu pēdējam uzskatam (Cvingmaņa kr. IV., Nr. 493.).

Uztura došanas pienākums izbeidzas, ja bērns mirst. Ja turpretī mirst tēvs, tad šis pienākums gulst uz viņa mantojumu. bērns attiecībā uz savu uzturu kļūst mantojuma masas kreditors. Turpretī tēva mantiniekiem kā tādiem nav šai ziņā uzlikts nekāds pienākums, ja viņi pēc mirušā nav pieņēmuši mantojumu. Büngners¹⁸⁾ uztura došanas pienākuma pārējā uz mantiniekiem atrod nekonekvenci, tāpēc ka šis pienākums, ja viņš pamatots uz radniecības attiecībām, kā tīri personīgs, pēc vispārēja noteikuma uz mantiniekiem nepāriet. Bukovskis¹⁹⁾ izskaidro, ka ar šo noteikumu mūsu likumdevējs nostājies uz tā viedokļa, ka ārlaulības bērna tēva pienākums ir saistība no pārkāpuma (obligatio ex delicto). Šiem uzskatiem nevar piekrist. Nevajag piemirst, ka uz radniecības pamatojas nevien uztura došanas pienākums, bet arī mantošanas tiesība. Rodas pretruca: ārlaulības bērns ir savam tēvam rada, bet no viņa mantas nemanto. Lai to izlīdzinātu, taisnības labā bij jāatzīst zināms ārlaulības bērna mantošanas tiesību surogats, „uzturs uz mantas, kuŗa palikusi pēc tēva nāves“, ieskaņa ārlaulības bērna mantošanas tiesībām, kuŗa, kā vēlāk redzēsim, daudzās likumdošanās jau pieņēmusi realu veidu. Tā tad juridiski te mums darišanas ar saistību ex lege, kuŗa galu galā tāpat pamatota uz radniecības.

¹⁶⁾ Buengner, m. d. 146. lapp.

¹⁷⁾ Tā Buschs, m. d. 261. lapp., un Holzschuhers, Theorie und Casuistik, I., 487. lapp.

¹⁸⁾ Buengner, m. d. 141. lapp.

¹⁹⁾ Bukovskis, m. d., 132. lapp. piez.

Pēc Vidzemes zemnieku tiesībām ārļaulības bērna tēva uztura došanas pienākums uz mantiniekiem nepāriet (Vidz. zemn. lik. 948. p.).

Pēc X. sēj. I. daļas noteikumiem ārļaulības bērna tēvs dod bērnam uzturu tikai tad, kad bērnam tas ir nepieciešams, t. i. kad viņu paša un viņa mātes līdzekļu nepietiek viņa uzturam. Uztura apmērs tiek noteikts pēc tēva mantas līdzekļiem un mātes sabiedriskā stāvokļa. Šo apmēru vēlāk var pārgrozīt sakarā ar apstākļu pārgrozīšanos, tiklab palielinot, kā arī pamazinot u. t. t. Uzturu par pagājušo laiku var prasīt ne vairāk kā par vienu gadu pirms sūdzības celšanas. Laiks, cik ilgi ārļaulības bērna tēvam jādod savam bērnam uzturs, nav noteikts. Šis tēva pienākums var izbeigties, iekam bērns sasniedzis pilngadību, ja bērns, sagatavots viņam nolemtai darbībai, spēj pats sevi uzturēt, vai ja meita iziet pie vīra.²⁰⁾

Pienākums uzturēt savu ārļaulības bērnu, pēc Krievijas Senata paskaidrojumiem, ir personisks pienākums un tāpēc nepāriet uz mantiniekiem, ja vien bērna dzimšana nav bijusi kā sekas noziedzīgam nodarījumam pret viņa māti (Kr. Sen. 1904. g. spr. Nr. 70.).

Vācijas jaunais projekts arī uztura apmēra un ilguma ziņā atšķir tēvu (t. i. personu, kas par tādu atzīnusies vai tiesas ceļā atzīta) no personas, kuŗa atbild tikai savu sakuŗu dēļ ar māti. Pirmā atbildība ir plašāka; kā jau redzējām, arī tēva mantas un peļņas stāvokli var ievērot bērna labā. Tēva pienākums dot savam ārļaulības bērnam uzturu turpinās arī pēc tam, kad bērns sasniedzis 16 gadu vecumu, ja bērns šai laikā savā aroda izglītībā nav nonācis tik tālu, ka var pats sevi uzturēt; uzturs jādod tik ilgi, kamēr bērns to var, bet tikai tai gadījumā, ja tēvs aroda izvēlei ir piekritis (tāpat, ja viņa piekrišanu atvietojuši bāriņu tiesa, kad viņš to bez svarīga iemesla liedzis). Tāpat uztura došanas pienākums turpinās resp. ie-

²⁰⁾ Sakarā ar X. s. I. d. 184. p., pēc kuŗa ar meitas iziešanu pie vīra uztura došanas pienākums pāriet uz vīru, šī noteikuma otra puse ir lieka (sk. Sinaiska Русск. гр. право, II, 206. lapp.).

stājās no jauna, ja sasniedzot 16 gadu vecumu vai pēc šī laika bērns mīesīgu vai garīgu trūkumu dēļ nespēj pats sevi uzturēt vai ja tēvam uzticēta gādība par bērna personu vai piešķirta vecāku vara. Pirmā gadījumā uztura došanas pienākums ilgst pa minētā stāvokļa laiku, otrā viņš izbeidzas tikai reizē ar gādību par personu vai vecāku varu, tā tad parasti ar 21 gada sasniegšanu.

Persona, kuŗa nav atzīta par bērna tēvu, dod uzturu attiecīgi mazākā apmērā, t. i. pie viņas atkrit viss tas, kas pamatots uz tēva un bērna radniecības attiecībām, kuŗas te nav nodibinātas.

Ari pēc projekta uztura došanas pienākums pāriet uz ārļaulības bērna tēva mantiniekiem. Šai ziņā tomēr ievesti divi svarīgi pārgrozījumi: pirmkārt, tiesība norēķināties ar to sumu, kuŗa pienāktos ārļaulības bērnam kā neatņemamā daļa, ja viņš būtu ļaulībā dzimis, pieder tikai tēva pārdzīvojušam ļaulātam un ļaulībā dzimušiem pēcnācējiem, un otrkārt, arī to maksājumu apmēru, kuŗus maksā mantinieks, var paaugstināt.²¹⁾ Bez tam vēl ārļaulības bērnam var tikt piešķirtas sevišķas tiesības tēva nāves gadījumā pret pēdējā attālākiem radniekiem (proj. § 1712. d.).

Latvijas projekts par uztura apmēru un ilgumu satur sekošus noteikumus. Noteicot apmēru jāievēro bērna mātes mantas līdzekļi; kā jau redzējām, pēc projekta arī mātei jāpiedalās bērna uzturēšanā samērā ar viņas mantas līdzekļiem. Uzturs jādod samērā ar tēva līdzekļiem un mātes sabiedrisko stāvokli; uzturs aptver visu to, kas bērnam nepieciešams, starp citu arī izdevumus viņa audzināšanai un sagatavošanai uz patstāvīgu darbību. Reiz noteiktu ārļaulības bērna uztura apmēru var arī pārgrozīt, palielināt vai pamazināt, sakarā ar apstākļu pārgrozīšanos.

Ārļaulības bērna tēva uztura došanas pienākums turpinās, līdz kamēr bērns sasniedz 17 gadu vecumu; bet ja bērns, sa-

²¹⁾ Šo noteikumu kā civiltiesiskā ziņā nepārdomātu nopel redzami vācu civilisti (sk. Kipp, m. d. 21. lapp., Schmidt, Die Stellung der unehelichen Kinder, Arch. f. civ. Pr., N. F. VII., 226. lapp.).

sniegdams minēto vecumu, miesīgu vai garīgu trūkumu dēļ nespēj pats sevi uzturēt ar savu darbu, tad pienākums dot viņam uzturu turpinās arī pēc tam, kad viņš minēto vecumu sasniedzis. Uztura došanas pienākums var izbeigties arī iekam bērns sasniedzis 17 gadu vecumu: ja bērns var pats sevi pietiekoši uzturēt ar savu darbu vai ja viņam ir pietiekoši mantas līdzekļi, vai arī ja ārļaulībā dzimusi meita tiek apprecēta.²²⁾

Uztura došanas pienākums pāriet uz tēva mantiniekiem, ja pēdējie viņiem piekritušo mantojumu pieņem. Bet mantinieki lejupējā līnijā var atsvabināties no šī pienākuma, piešķirot ārļaulības bērnam ceturto daļu no tās mantas, kuŗa tam pienāktos kā mantojums pēc likuma, ja bērns būtu ļaulībā dzimis.

D. Uztura došanas veids un mierlīgumi par uzturu.

Pēc franču Code civil uzturs ir dodams naudas maksājumu veidā un saucas „pension alimentaire“. Lai gan tas likumā nav tieši noteikts, naudas maksājumi parasti tiek izdarīti uz priekšu par vienu mēnesi vai gada ceturksni, pēc partu savstarpējas norunas vai pēc tiesas sprieduma. Ja tēvs grib bērnu kopt un uzturēt pats savā dzīvoklī, tad no tiesas atkarājas viņu atsvabināt no naudas maksājumiem (§ 211.).

Savstarpējo uztura došanas pienākumu starp ārļaulības bērnu un viņa tēvu var noteikt arī ar līgumu starp partiem. Bet šāds līgums var tikt atcelts. Dalībnieki viņu noslēdz atkarībā no viņu acumirkīgā mantiskā un sabiedriskā stāvokļa un viņu var pārgrozīt, kad šis stāvoklis kļūst labāks vai sliktāks.

Pēc vācu BGB uzturs ārļaulības bērnam dodams ar naudas izmaksām par trim mēnešiem uz priekšu. Šie trīs mēnešu laika sprīži tiek aprēķināti no bērna dzimšanas laika, nevis pēc kalendara gada ceturkšņiem. Tēvu nevar ne piespiest

²²⁾ Saskaņā ar Vcl. 9. p. sieva jāuztur vīram, kāpēc šis pēdējais noteikums atzīstams par lieku. Sal. par krievu tiesībām Sinaiski, Русское гражданское право, II., 206. lapp.

dot ārļaulības bērnam uzturu kādā citā veidā, izņemot naudas maksājumus, ne arī viņam ir tiesība ņemt bērnu pašam savā kopšanā un audzināšanā un tādā kārtā izvairīties no naudas maksājumiem. Bērns iegūst tiesību uz pilnu maksājumu jau ar attiecīgā trīs mēnešu perioda iesākšanos, tā tad arī tai gadījumā, ja viņš jau dzimšanas dienā mirst.

Ja tēvs maksā uz priekšu par ilgāku laiku nekā par trim mēnešiem, tad ar to viņš no sava pienākuma netiek atsvabināts, tā kā turpmāko trīs mēnešu sākumā viņam parastais maksājums jāizdara vēlreiz. Šis maksājums viņam jāatkārto pat tad, ja pāri par likumīgo laiku iemaksātā summa vēl nav iztērēta (piem. noguldīta krājkasē) un varētu tikt izlietota bērna uzturam.²³⁾

Noteikumus par uztura došanas veidu kā ius dispositivum var pārgrozīt vienošanās ceļā. Šāda vienošanās var būt divējāda: a) par uzturu nākošam laikam, t. i. tā, ka uztura došanas pienākums paliek, bet tiek pārgrozīts likumā noteiktais veids vai arī tiesas noteiktais apmērs, b) par tēva atsvabināšanu no uztura došanas pienākuma pret zināmu norēķināšanās summu, t. i., uztura došanas pienākuma novacija. Šai gadījumā galīgi izbeidzas visas bērna prasības kā pret tēvu pašu, tā arī pret viņa mantiniekiem. Norēķināšanās ir iespējama tikai pret atlīdzību: atsacīšanās bez atlīdzības no uztura nākošam laikam ir spēkā neesoša. Attiecīgiem līgumiem katrā ziņā ir nepieciešama bāriņu tiesas atļauja.

Bērnā pienākošos uzturu par pirmiem trim mēnešiem pēc dzimšanas, uz mātes lūgumu, var nodrošināt jau pirms bērna dzimšanas, pie kam mātei nav jāpierāda ka bērna prasījums nodrošināšanas gadījumā būtu apdraudēts.

Pēc Šveices ZGB uzturs dodams naudā. Tomēr atsevišķi maksājumi nav jāizdara likuma noteiktos termiņos, bet tiesai ir pilnīga brīvība pēc sava ieskata noteikt termiņus, par kādiem maksājama uz priekšu noteiktā summa. Tā Šveices tie-

²³⁾ Šo uzskatu pamato ar to, ka ārļaulības bērna uztura prasības mērķis nav vis nodrošināt bērna eksistenci, bet ka tā ir prasība ex lege, uz ārļaulības bērna stāvokļa pamata. Skat. Poetzsch, m. d., 84. lapp.

sību noteikumi šai ziņā ir viņgāki un dod tiesai iespēju savu lēmumu pieņemot katrreizējiem lietās apstākļiem.

Likums dod arī iespēju ieinteresētām personām, mātei un viņas piestāvim no vienas un ārļaulības bērna tēvam no otras puses, likumisko uztura došanas pienākumu pārvērst līgumiskā. Bet pie tam tiek aizsargātas bērna intereses tai ziņā, ka viņš nezaudē savas patstāvīgās sūdzības tiesības, ja māte noslēdz līgumu, kurš acīmredzami aizskar viņa intereses. Ja bērna intereses attiecīgā kārtā ievēro, tad ir iespējama arī vienreizēja norēķināšanās par viņa uzturu.

Ja tēva paternitāte ir ticama un māte atrodas trūkumā, tad arī pēc ZGB tiesnesis jau pirms sprieduma var nodrošināt bērna uzturu par pirmajiem trim mēnešiem (§ 321.). Pierādīt, ka bērna prasījums apdraudēts, nav vajadzīgs.

Pēc Norveģijas likuma (§ 20, 5) uzturs dodams naudā, izmaksājot attiecīgo sumu par vienu mēnesi uz priekšu. No bērna tiesības uz audzināšanu aizbildnis nedrīkst atteikties, tā kā tēvs resp. maksātājs nevar mierlīguma ceļā atsvabināties no sava uztura došanas vai maksāšanas pienākuma.

Viet. civ. lik. kop. 168. p. par uztura došanas veidu nekas nav teikts, bet tā kā te iet runa par uztura došanu, t. i. pienākumu, kurš pēc vispārējiem noteikumiem izpildams periodiski, tad jānāk pie slēdziena, ka arī pēc vietējiem civ. likumiem ārļaulības bērna tēvam šis pienākums uzlikts periodisku maksājumu veidā. Tā to atzinis arī bij. Krievijas senats (1605./99.).²⁴⁾ Tikai tad, kad bērnam mātes gādība vairs nav nepieciešama, un tēvs, uztura naudas došanas vietā, vēlas viņu pats audzināt, tad viņam to nevar liegt, izņemot gadījumu, kad viņa dzīves veids nav nevainojams, tā kā ir iemesls baidīties par audzināšanas sekmēm, ja viņam to uzticētu (Vcl. 172. p.). Attiecībā uz šī noteikuma nozīmi ir izteikti divi viens otram pretēji uzskati. Pirmais ir sekošs: Ja ārļaulības bērnam mātes gādība vairs nav vajadzīga un ja nav 172. p. otrā pusē paredzēto apstākļu attiecībā uz tēva dzīves veida nevainojamību, tad, ja

²⁴⁾ Bukovska koment. I., 130. lapp.

viņš vēlas bērnu ņemt savā audzināšanā un māte ir tam pretī, tēvs gan atsvabināms no pienākuma maksāt mātei bērna uztura naudu, bet bērnu, pret mātes gribu, nevar viņai atņemt un nodot tēvam (Cvingmaņa krāj. II, Nr. 176., III, Nr. 297., V, Nr. 699.). Turpretī otrs:²⁵⁾ Māte sava ārļaulības bērna nodošanu tēvam nevar novērst ar to, ka viņa izteic gatavību dot bērnam uzturu pati no saviem līdzekļiem. 172. p. skaidri izsaka, ka ārļaulības bērna tēvam, ja bērnam mātes gādība vairs nav vajadzīga, bērna audzināšanu var liegt tikai tad, ja viņa dzīves veids nav nevainojams un ir iemesls baidīties par audzināšanas sekmēm. Panta pirmā pusē gan uzstādīts princips, ka „ārļaulības bērna audzināšana piekrīt viņa mātei“, bet tālāk seko izņēmums tēvam par labu tam gadījumam, kad sakrīt kopā abi minētie nosacījumi attiecībā uz tēvu. Tiesu prakse tomēr palika pie agrākiem uzskatiem (Cvingmaņa krāj. III, Nr. 297., V, Nr. 699.). Tais pašās domās ir arī prof. Sinaiskis,²⁶⁾ kurš atrod, ka nevar iztulkot likumu tik burtiski, kā to dara Buengners, un atņemt mātei tik svarīgu tiesību, kā paturēt un uzauzdzināt pašai savu bērnu.

Periodiskus maksājumus iespējams atvietot ar vienreizēji izmaksātu sumu. Tā kā mātei pieder patstāvīga paternitātes sūdzība, tad mātes vien kā tādas atsacīšanās no uztura naudas, kā līgums starp trešām personām neatņem bērnam šīs tiesības; tādas sekas iespējamās vienīgi tad, kad māte slēgusi līgumu kā bērna aizbildne.

Kr. lik. kop. X. sēj. I. daļā par uztura došanas veidu sevišķu sīkāku noteikumu nav. Ir teikts tikai, ka tēvs nes izdevumus bērna uzturēšanai (132⁴. p.), sakaņā ar 132⁹. p. periodisku maksājumu veidā; pēdējos, uz partu vienošanās pamata un ar bāriņu iestādes atļauju var atvietot ar vienreizēju (norēķināšanās) sumu, pie kam jāspēr soli, lai nodrošinātu šīs sumas izlietošanu viņas uzdevumam.

Vācijas jaunais projekts attiecīgos BGB noteikumus pārgroza tikai mazā mērā. Uzturs tāpat dodams naudā,

²⁵⁾ Buengner, m. d., 132. lapp., 30. piez.

²⁶⁾ В. Спнайскій, Основы гражд. права, I, 203 лapp.

par trim mēnešiem uz priekšu (§ 1710.); tomēr aizbildnības tiesa var paredzēt arī citādu veidu un īsāku maksāšanas termiņu (§ 1710a.). Jāatzīmē tikai tā saucamie sevišķie maksājumi, blakus kārtējiem, kuŗus var prasīt, ja aiz sevišķiem iemesliem, piem., sakarā ar bērna saslimšanu, rodas nepieciešami izdevumi, kuŗus no kārtējiem maksājumiem nevar segt; arī šādu sevišķu maksājumu var atļaut nomaksāt pa daļām. Uz priekšu izdarīts maksājums atsvabina no atbildības tikai uz trim mēnešiem vai uz aizbildnības tiesas noteiktu īsāku laiku. Ja personai, kuŗa dod bērnam uzturu, ir piešķirta par bērnu vecāku vara, tad viņa pati var noteikt, kādā veidā un par kādu laiku uz priekšu viņa grib dot uzturu; bāriņu tiesa var noteikt saskaņā ar viņa piekrišanu un var šo noteikumu pārgrozīt, kad bērna intereses to prasa (§ 1410a.).

Pēc Latvijas projekta (5. un turpm. p.) bērna tēvs dod uzturu ar periodiskām izmaksām par trīs mēnešiem uz priekšu. Projekts savā 7. pantā paredz arī mierlīgumus par uztura došanu nākotnē vai par periodisku izmaksu atvietošanu ar vienreizēji izmaksājamu sumu. Šādi mierlīgumi pielaižami tikai ar bāriņu tiesas apstiprinājumu.

Tāpat kā pēc vācu BGB, uzturu bērnam par pirmlem trim mēnešiem tiesa var piespriest jau pirms bērna dzimšanas, pie kam nav vajadzīgi pierādījumi, ka bērna tiesības uz šī uztura saņemšanu ir apdraudētas.

III. nodaļa.

Ārlaulības bērna stāvoklis mantojumu tiesībās.

Vispirms jāpiebilst, ka šai nodaļā iet runa par mantošanu pēc likuma; kas attiecas uz citiem mantošanas veidiem, tad par tiem apskatāmajās likumdošanās sevišķus noteikumus attiecībā uz ārlaulības bērniem neatrodam.

Kā redzējam, pēc vispārējām tiesībām ārlaulības bērniem nebij tiesības uz sava tēva mantojumu. Tikai dažas partikularās likumdošanas (Prūsija, Bavarija) viņiem šo tiesību atzina vismaz pa daļai, piešķirot viņiem zināmu ārkārtēju mantošanas prasību.

Turpretī no mātes ārlaulības bērni pēc vispārēja principa mantoja tāpat kā laulībā dzimuši bērni, tā kā šai ziņā starp vieniem un otriem nebij nekādas izšķirības.

Griežoties pie spēkā esošām tiesībām visuma varam konstatēt sekošu ainu: kas attiecas uz mantošanu no mātes, tad šo tiesību ārlaulības bērniem atzīst visas likumdošanas;¹⁾ tiesību mantot no tēva nedod vecākie likumi, kurpretī jaunākie jau arī to lielākā vai mazākā mērā piešķir.

Kas attiecas uz franču tiesībām, tad tur samērā īsā laikā ir mainījušies vairāki nereti viens otram gluži pretēji uzskati. Ancien régime ārlaulības bērniem nedeva nekādas tiesības uz viņu tēva mantojumu. Republikas II. gada 12. brūniera likums turpretī atzītos ārlaulības bērnus mantošanas tie-

¹⁾ Vienīgais izņēmums starp redzamākām valstīm šķiet Anglija, kur šāds stāvoklis ir dabiskas sekas no angļu uzskata, ka ārlaulības bērnam nav ne tēva ne mātes, kā viņš ir „liber nullius“.

sību ziņā pilnīgi pielīdzināja laulībā dzimušiem bērniem, tādā kārtā iekritot no viena ekstrema otrā. Konsulata likumdevēji pret ārļaulības bērniem nebija sevišķi labvēlīgi: kā jau redzējām, paternitates meklēšana bija noliegta, pat par atzītu ārļaulības bērnu noteikts, ka tas nevar sev prasīt likumīgu bērnu tiesības („ne pourra réclamer les droits d'enfant légitime“, Code civil § 338.), tā kā arī attiecībā uz mantošanas tiesībām viņi nevarēja atstāt spēkā II. gada 12. brūmera noteikumus, bet bija jāmeklē kāds vidusceļš. To atrada tādā kārtā, ka ārļaulības bērniem piešķīra zināmas mantošanas tiesībām līdzīgas tiesības uz viņu tēva mantojumu, ja tas viņus bija atzinis: viņi nebija mantinieki (héretiers), bet ārkārtēji pēcnācēji (successeurs irréguliers) ar savām īpašām tiesībām un pienākumiem. Viņiem nebija droit de saisine, viņi neieguva ipso jure viņiem pienākošās mantojuma daļas valdīšanu; viņi ieguva tikai prasību pret mantinieku uz pars quota izdošanu. Par mantojuma parādiem viņi atbildēja tikai ar savu mantojuma daļu. Tādas tiesības viņiem bija tikai uz tēva, bet nevis uz viņa augšupējo radnieku mantojumu. Neatzītiem bērniem, tā tad visiem adulterins un incestueux, kurus nevarēja atzīt, nebija nekādu mantošanas tiesību.

Kā jau augšā redzējām, ap pagājušā gadusimtena vidū Francijā radās stipra kustība ārļaulības bērnu labā, pirmā kārtā pret Code civ. 340. p. tēva meklēšanas aizliegumu, un tad arī par ārļaulības bērnu stāvokļa uzlabošanu mantošanas tiesību ziņā. Šī kustība izteicās judikatarā, tāpat kā tas bija ar 340. p. piemērošanu. Sekas bija tās, ka prakses uzsāktais virziens noveda pie jauna likuma par ārļaulības bērnu mantošanas tiesībām (1896. s. 25. marta likums).

Šis jaunais likums atzītos ārļaulības bērnus uzlūko par mantiniekiem (héritiers), lai gan nelieto izteicienu „héritiers légitimes“. Ar šo likumu ārļaulības bērni iegūst droit de saisine; viņus vairs nav vajadzīgs ievest viņiem piederošās mantojuma daļas valdīšanā; viņi kļūst tās īpašnieki un valdītāji uz likuma pamata ar mantojuma atklāšanās momentu. Visas tās tiesības, kurās viņiem agrākā likuma pastāvēšanas laikā piešķīra tiesu prakse, nereti patvaļīgas likuma iztulkošanas ceļā, pieder vi-

ņiem tagad uz likuma pamata. Bez tam vēl ir nākuši klāt jauni viņiem labvēlīgi noteikumi. Atzīts ārļaulības bērns, saviem vecākiem dzīvojot, nevar atteikties no mantojuma (§ 791). Ja likumīgais mantinieks attiecas no mantojuma un ārļaulības bērns mantojumu pieņem, tad pirmais savu atteikšanos vairs nevar atsaukt (§ 790). Ārļaulības bērns neatbild ultra vires par mantojuma parādiem, izņemot gadījumu, ja viņš pieņēmis mantojumu bez inventara tiesībām.

Ārļaulības bērns tiek aicināts pie mantojuma kopā ar ļaulībā dzimušiem radiniekiem un pat ļaulībā dzimušiem bērniem. Viņa mantojuma daļa nav noteikta vienreiz par visām reizēm, bet atkarājas no tēva pakāļpalcēju ļaulībā dzimušo radnieku radniecības pakāpes tuvuma. Pie tam netiek ievēroti visi attiecīgās personas mantošanas tiesīgie mantinieki, bet tikai tie, kuŗi faktiski iegūst savu mantojuma daļu valdīšanu; tādā kārtā necienīgie un tie, kuŗi atteicas no mantojuma, netiek ievēroti.

Atsevišķi gadījumi var būt sekoši:

1. Tēvs atstāj pēc sevis ļaulībā dzimušus pēcnācējus lejupējā līnijā.²⁾ Šo gadījumu paredz § 758., kuŗš skan sekoši: „Si le père ou la mère a laissé des descendants légitimes, ce droit est de la $\frac{1}{2}$ de la portion héréditaire qu'il aurait eu s'il eût été légitime“ (t. i., ja tēvs, vai māte atstāj likumīgus pēcnācējus lejupējā līnijā, tad ārļaulības bērnam ir tiesība uz vienu pusi no tās mantojuma daļas, kuŗu viņš dabūtu, ja viņš būtu likumīgs pēcnācējs). Jaunais likums ir paturējis agrākā likuma principu, ka ārļaulības bērna mantojuma daļa arvien iztaisa daļu no tā, ko viņš dabūtu, ja viņš būtu ļaulībā dzimis. Tā tad, konkurējot ar ļaulībā dzimušiem bērniem, ārļaulības bērns dabū $\frac{1}{2}$ no ļaulībā dzimušā bērna daļas. Šī sistema nerada nekādas grūtības, ja līdz ar vienu ļaulībā dzimušu bērnu tiek aicināts pie mantojuma viens ārļaulības bērns: pēdējais tad dabū vienu pusi no puses, t. i. $\frac{1}{4}$ no visa mantojuma. Ari gadījums, kad līdz ar ārļaulības bērnu tiek aicināti pie mantojuma vairāki ļau-

²⁾ Šiem radiniekiem pieskaitāmi arī leģitimētie un adoptētie bērni (Code civil, §§ 333., 350.).

lībā dzimuši bērni, ir likumā paredzēts (§ 758.): konkurējot ar diviem laulībā dzimušiem bērniem, ārļaulības bērns dabū $\frac{1}{6}$ no mantojuma, ar trim — $\frac{1}{8}$, ar četriem — $\frac{1}{10}$ u. t. t.

Jautājums kļūst sarežģītāks, ja ir vairāk ārļaulības bērnu. Šādam gadījumam ir ieteiktas vairākas sistēmas. Tiesu prakse pieturas pie tādas kārtības, ka arvienu pieņem, ka ir tikai viens ārļaulības bērns; ikkatra tāda bērna mantojuma daļa tiek aprēķināta tā, it kā visi pārējie būtu laulībā dzimuši. Tā tad, ja ir viens laulībā dzimis un trīs ārļaulības bērni, tad katrs no pēdējiem dabū pusi no vienas ceturtdaļas, t. i. $\frac{1}{8}$ no visa mantojuma, jeb visi ārļaulības bērni kopā $\frac{3}{8}$, tā ka laulībā dzimušajam bērnam paliek $\frac{5}{8}$. Prēt šo sistemu ir vairākkārt celti iebildumi, jo pēc viņas laulībā dzimušā bērna daļa samērīgi palielinās līdz ar ārļaulības bērnu skaita vairošanos; tomēr reformas projektiem līdz šim nav bijis panākumu.

2. Ja ārļaulības bērns tiek aicināts pie mantojuma kopā ar tēva radniekiem augšupējā līnijā, tad ārļaulības bērns dabū divas trešdaļas no tā, ko viņš dabūtu, ja viņš būtu laulībā dzimis. Tādā kārtā ārļaulības bērns dabū $\frac{3}{4}$ no visa mantojuma, pārējā $\frac{1}{4}$ paliek laulībā dzimušiem augšupējiem radniekiem.

3. Ja ārļaulības bērns konkurē ar tēva brāļiem un māsām vai viņu laulībā dzimušiem pēcnācējiem, tad pēdējie dabū $\frac{1}{4}$, ārļaulības bērns $\frac{3}{4}$.

4. Ārļaulības bērns manto visu mantojumu, ja mantojuma atstājējs nav atstājis radniekus ne lejupējā ne augšupējā līnijā, ne arī brāļus vai māsas vai to laulībā dzimušus pēcnācējus (§ 760.).

Pēc vecā likuma (§ 908. agrākajā redakcijā) bij aizliegts dāvinājuma vai testamenta ceļā piešķirt ārļaulības bērniem vairāk, nekā iztaisija viņu likumiskā mantojuma daļa. Jaunais likums šķiņo dāvinājumu un testamentu. Kas attiecas uz dāvinājumu starp dzīviem, tad par to paliek spēkā agrākais noteikums. Bet kas aizliegts starp dzīviem, ir atļauts nāves gadījumam: ar testamentu ārļaulības bērna tēvs bērnam var piešķirt vairāk, nekā iztaisa viņa likumīgā daļa (§ 908.,2). Tomēr,

ja ar bērnu konkurē laulībā dzimuši mantinieki, tēva novēlēšanas brīvību ierobežo tas apstāklis, ka šo mantinieku neatņemamām daļām jāpaliek neaizskārtām. Ja ārļaulības bērns no sava tēva dabū vairāk nekā likums pielaiž, tad ar viņu konkurējošie likumīgie mantinieki var celt spēkā neesamības sūdzību (action en nullité), ar kuŗu tā daļa no bezmaksas piešķiruma, kas pārsniedz bērna mantojuma daļu, tiek atzīta par spēkā neesošu.

Šis 1896. gada 25. marta likums noteic ārļaulības bērnam arī neatņemamo daļu — la réserve (§ 913.), kuŗa iztaisa daļu no tās mantojuma daļas, kuŗa viņam pienāktos, ja viņš būtu laulībā dzimis. Aprēķina veids te ir tāds pats kā pie ārļaulības bērna likumiskās mantojuma daļas. Tā tad, ja mantojuma atstājējs atstāj laulībā dzimušus pēcnācējus, tad ārļaulības bērna neatņemamā daļa iztaisa vienu pusi no tās neatņemamās daļas, kuŗa viņam piekristu, ja viņš būtu laulībā dzimis, piem., konkurējot ar vienu laulībā dzimušu bērnu vienu trešdaļu no visa mantojuma u. t. t. Ja ārļaulības bērni konkurē ar radnieku augšupējā līnijā, tad pēdējie nekad nedabū vairāk kā $\frac{1}{8}$ no mantojuma; pārējās $\frac{7}{8}$ dabū ārļaulības bērni.

Bērniem no laulības pārkāpuma un asinsgrēka nav nekādu mantošanas tiesību. Viņiem ir tikai prasība pēc uztura naudas pret mantojumu, kā mantojuma masas kreditoriem.

Tēvs manto no sava ārļaulības bērna, ja viņš to ir atzinis. Bet tēvs manto tikai tad, ja bērns neatstāj ne laulībā, ne ārļaulībā dzimušus pēcnācējus lejupējā līnijā. Tēvs manto visu mantojumu, ja viņš viens pats bērnu atzinis, pusi, ja arī māte to atzinusi. Tā ka mantošanas tiesības ir savstarpējas, tad jāpieņem, ka arī tēvs pēc 1896. g. likuma nav vairs successeur irrégulier, bet héritier légitime.

Pie franču tiesībām pakavējamies ilgāk, tāpēc ka viņas šimbrīžam vēl sniedz visplašāko materialu par ārļaulības bērna mantošanas tiesībām.

Pēc vācu BGB ārļaulības bērna attiecības ar māti un viņas augšupējiem radniekiem ir tādas pašas kā laulībā

dzimuša bērna attiecības un arī mantojumu tiesību ziņā nav taisīts nekāds izņēmums. Turpretī kas attiecas uz ārļaulības bērna tēvu un viņa ģimeni, tad BGB, palikdamas uzticīgs savam pamata principam, t. i., ka starp ārļaulības bērnu un viņa tēvu netiek atzīta radniecība (§ 1589.), ārļaulības bērnu no mantošanas pavisam atraida un nedod viņam arī ārkārtējas mantošanas tiesības, piem. tai gadījumā, ja citu radnieku nemaz nebūtu u. t. t. Tomēr iekš BGB jau sastopam mantojumu tiesību dīgli tai noteikumā (§ 1712.¹ un 1712.²), ar kuŗu ārļaulības bērnam ir piešķirta tiesība uz uzturu arī pēc viņa tēva nāves un tēva mantiniekiem atļauts ar bērnu norēķināties ar to sumu, kuŗu bērns būtu dabūjis kā neatņemamo daļu (Pflichtteil), ja viņš būtu dzimis laulībā.

Šveices tiesībās atrodam šai ziņā sekošus noteikumus. Vispirms, kas attiecas uz mantošanu no mātes, tad visi ārļaulības bērni bez izšķirības manto tāpat kā laulībā dzimušie. Turpretī attiecībā uz mantošanu no tēva ārļaulības bērna stāvoklis ir dažāds, raugoties pēc tam, vai bērns ir atzīts, resp. piespriests tēvam ar kārtas sekām, vai vienkāršs ārļaulības bērns. No tēva manto vienīgi pirmie, t. i. atzītie un tiem pielīdzinātie bērni. Ja tēvs atstāj laulībā dzimušus bērnus, tad ārļaulības bērns dabū tikai pusi no tā, ko dabū laulībā dzimušais bērns vai tā pēcnācējs. Bet ja tēvs neatstāj ne laulībā dzimušus bērnus, ne arī to pēcnācējus, tad ārļaulības bērns dabū visu, kas būtu piekritis tiem, un arī pārdzīvojušais laulātais pret viņu netiek nostādīts labāk, nekā pret laulībā dzimušiem bērniem. Visā citā ziņā uz ārļaulības bērniem attiecināmi tie paši noteikumi, kas uz citiem mantiniekiem.

Pie Norveģijas likuma ārļaulības bērna tiesības uz mantojumu atkarājas no tā, vai mātes uzrādītā persona ir atzīta par tēvu, vai tikai par maksatāju. No pēdējā ārļaulības bērns nemanto, bet gan patur tiesību uz maksājumiem no mantojuma (sk. augstāk). Turpretī no tēva ārļaulības bērns manto tāpat kā laulībā dzimušais bērns (1915. g. 10. aprīļa mantošanas tiesību papildinājuma § 3.). Ja viens no šāda bērna vecākiem

mirst un atstāj pēc sevis laulāto, tad attiecībā uz pēdējā tiesību palikt nedalītā mantojumā, mirušā ārļaulības bērns bauda tādas pašas tiesības, kā baudītu viņa bērns no kādas agrākas laulības (1915. g. 10. apr. likuma § 40.). Tādā kārtā pēc Norveģijas likuma arī mantošanas tiesībās no tēva ārļaulības bērns ir pilnīgi pielīdzināts laulībā dzimušam bērnam.

Pēc Viet. civ. lik. kop. ārļaulības bērns manto no savas mātes tāpat kā laulībā dzimis bērns, turpretī uz mantojumu no tēva viņam nav piešķirtas nekādas tiesības. Sakarā ar to, ja ārļaulības bērns mirst, no viņa manto tikai māte un viņas radnieki (Viet. c. l. 1871. un 1872. p. p.).

Pēc Kriev. lik. kop. X. sēj. I. daļas ārļaulības bērni un leļupējie manto no mātes viņas pašiegūto mantu līdz ar citiem viņas bērniem, kuļi dzimuši laulībā vai ārļaulībā; tāpat māte manto no saviem ārļaulības bērniem uz vispārēja pamata, bet sāņu linijā manto tikai ārļaulībā dzimuši brāļi un māsas, tā ka tiešā leļupējā linijā radniecība starp laulībā un ārļaulībā dzimušiem brāļiem un māsām tiek atzīta, bet sāņu linijā ne. No mātes radniekiem, no tēva un viņa radniekiem ārļaulības bērni nemanto.

Vācijas jaunais projekts ārļaulības bērnam nepiešķir tiesību mantot no sava tēva, motīvējot šo noteikumu ar to, ka pēc piedzīvojumiem kārtēja rente bērnam esot izdevīgāka nekā mantojums. Šis noteikums uzkrīt, sevišķi pēc franču, Šveices un Norveģijas likumdošanu noteikumiem; diemžēl, mums nav bijis iespējams iepazīties ar viņa sīkāku motīvējumu.

Pēc Latvijas projekta stāvoklis kā attiecībā pret māti, tā arī pret tēvu paliek līdzšinējais, t. i. no mātes ārļaulības bērns manto tāpat kā likumīgs bērns (§ 2), no tēva nemanto, bet no viņa mantojuma dabū uzturu. Mantošanas tiesību ieskaņa sadzirdama tikai tai jaunajā no vācu BGB aizņemtajā noteikumā, ka mantinieki leļupējā linijā var atsvabināties no pienākuma dot ārļaulības bērnam uzturu, piešķirot ārļaulības bērnam ceturto daļu no tās mantas, kuļa tam pienāktos pēc likuma, ja tas būtu likumīgs bērns (§ 6.).

No augšējā likumdošanu pārskata redzam, ka visas jaunākās likumdošanas ir pilnīgi vienis prātis tai ziņā, ka piešķir ārļaulības bērnam tiesību mantot no savas mātes un arī tās radniekiem (sk. BGB § 1405., ZGB § 461., Norveģijas lik. § 40., Viet. civ. lik. kop. 1872. p., Vācijas proj. § 1705., Latvijas proj. 2. p.). Pie citāda slēdziena arī nevar nākt, ja pieņemam to principu, ka starp ārļaulības bērnu un viņa māti pastāv radniecība. Turpretī pavisam citādi tas ir ar mantošanu no tēva³⁾. Kā redzējam, šo tiesību ārļaulības bērnam dod tikai tās likumdošanas, kuŗas uz labprātīgas atzīšanas vai kvalificētas paternitātes sūdzības pamata atzīst ārļaulības bērnam pret viņa tēvu ārļaulības radniecības stāvokli (franču Code civil, Šveices ZGB, Norveģijas likums). Bet arī šais likumdošanās novērojam starpību ārļaulības bērnam piekrītošās mantojuma daļas ziņā: kamēr Norveģijas likums ārļaulības bērnu šai ziņā pilnīgi pielīdzina laulībā dzimušiem, franču un Šveices likumi piešķir viņam tikai pusi no tā, ko dabū laulībā dzimis bērns. Tādā kārtā te iet runa par diviem jautājumiem: 1) vai ārļaulības bērnam būtu piešķirama tiesība mantot no sava tēva (un arī tā radniekiem), 2) vai, atbildot uz šo jautājumu apstiprinoši, ārļaulības bērns savas mantojuma daļas ziņā būtu pielīdzināms laulībā dzimušiem bērniem jeb vai viņa daļa būtu nozīmīga citādi.

1) Pēc visa, kas teikts augstāk, šķiet, ka ja atzīstam ārļaulības radniecību, tad uz šo pirmo jautājumu varam dot tikai apstiprinošu atbildi. Un, kā redzējam, likumdošanas, kuŗas pieturas pie radniecības principa, to arī ir darījušas. Izņēmums šai ziņā ir Vācijas jaunais projekts, kuŗš ārļaulības bērnam likumiskas mantošanas tiesības nepiešķir, motivējot šo soli ar to, ka pēc piedzīvojumiem praksē ar tekošu renti bērnam lielākā daļā gadījumu esot līdzēts vairāk nekā ar mantošanas prasību pret mantojumu. Šis motivējums lāgā nepārlicina. Skaidrs ir

³⁾ Te jāievēro, ka šai nodaļā iet runa par ārļaulības bērna tēvu, bet nevis par tā saucamiem „maksātājiem“, t. i. personām, kuŗu paternitāte nav nodibināta, bet kuŗas nes uztura došanas pienākumu.

tas, ka ja pēc ārļaulības bērna tēva nepaliek nekādas mantas, tad bērnam nedod nekā ne rente ne mantošanas tiesība; bet ja pēc viņa paliek manta, tad nav izprotams, kāpēc ārļaulības bērnam nav noderīgs tas, kas gadu simteņus atzīts par nepieciešamu laulībā dzimušam bērnam. Zināms, aizbildnim ir vieglāk rīkoties ar tekošu renti, nekā vienā vai otrā gadījumā ar mantojumu; bet šis apstākļis taču nedrīkst būt par iemeslu, lai atrautu bērnam tik svarīgu tiesību.

2) Otrs jautājums turpretī pēc mūsu domām jāizšķir tādā kārtā, ka mantojuma daļas apmēra ziņā ārļaulības bērni nebūtu pilnīgi pielīdzināmi laulībā dzimušiem, galvenā kārtā aiz tā iemesla, ka atskaitot izņēmuma gadījumus, starp ārļaulības bērnu un viņa tēvu taču nav pastāvējusi dzīves kopība, kurai ir nenoliedzama nozīme attiecībā uz mantisku labumu uzkrāšanu. Būtu bez šaubām netaisni, ka mirstot ģimenes tēvam, kurš visu savu mūžu pavadījis šādā kopībā ar sievu un bērniem, piepeši varētu ierasties ar mantošanas tiesībām ārļaulības bērns, par kuŗa eksistenci ģimene pat nekā nav zinājusi un kurš varbūt par savu dzīvību var pateikties ģimenes pamatā esošo laulības saišu sarāvumam. Tāpēc principā šķiet pareizāki franču un Šveices tiesību noteikumi. Izņēmumu varbūt varētu taisīt tam gadījumam, kad starp bērnu un tēvu minētā kopība ir bijusi, jeb kā Th. Geigers liek priekšā, kad tēvam par bērnu ir bijusi vecāku vara.⁴⁾

Bet augšā aprādītājam ārļaulības bērnu mantošanas tiesību ierobežojumam būtu jābūt spēkā tikai tad, kad šis bērns konkurē ar laulībā dzimušiem lejupējiem; attiecībā uz citiem likumīgiem radniekiem turpretī šis favor legitimitatis nebūtu piemērojams.

Protams, mantošanas tiesībām starp ārļaulību bērnu un viņa tēvu vajag būt savstarpējām. No sava tēva radniekiem ārļaulības bērnam jāamanto pēc tiem pašiem noteikumiem kā no sava tēva.

⁴⁾ Th. Geiger, m. d., 137. un turpm. lapp.

IV. nodaļa.

Attiecības starp ārļaulības bērna tēvu un viņa māti.

Tā ka starp ārļaulības bērna tēvu un māti nekādas personiskas attiecības ar tiesisku raksturu nepastāv, tad šai nodaļā iet runa tikai par mātes mantiskiem prasījumiem pret ārļaulības bērna tēvu, sakarā ar grūtniecību un dzemdēšanu. Šos prasījumus mēdz iedalīt trijās šķirās:

- 1) prasījums par dzemdēšanas izdevumiem;
- 2) prasījums par bērna mātes uzturu zināmu laiku pēc (un arī priekš) dzemdēšanas;
- 3) prasījums par sevišķu izdevumu atlīdzību, kuŗi cēlušies sakarā ar grūtniecību vai dzemdēšanu.

Vispirms apskafīsim, kādu stāvokli attiecībā uz šiem mātes prasījumiem ieņem spēkā esošās likumdošanas.

Franču Code civil ārļaulības bērna mātei nekādus sevišķus prasījumus neparedz: viņai paliek tikai vispārīgais prasījums par zaudējumiem uz C. c. 1382. panta pamata.

Vācu BGB un Šveices ZGB atzīst ārļaulības bērna mātei visus trīs augšā minētos prasījumus. Tā ka abu šo kodeksu noteikumi šai jautājumā atšķiras tikai mazā mērā, tad aplūkosim tos kopīgi.

Tā tad tiklāb pēc BGB kā pēc ZGB mātei ir 1) tiesība uz dzemdēšanas izdevumiem, kuŗos jāieskaita izdevumi par ārstu, vecmāti, par kopšanu un zālēm; 2) tiesība uz uzturu, kuŗš aptver visas dzīves vajadzības un kuŗš dodams sa-

skaņā ar mātes dzīves stāvokli (tā tad pēc Šveices tiesībām citādi nekā bērna uzturs pēc ZGB § 319,¹ pēc vācu tiesībām šis uzturs jādod par pirmām sešām nedēļām pēc dzemdēšanas; turpreti pēc Šveices tiesībām vismaz par četrām nedēļām pirms un četrām nedēļām pēc dzemdēšanas; kā jāslēdz no vārda „vismaz“, tad tiesīsis var arī pārsniegt šo laiku, ja māte sakarā ar grūtniecību vai dzemdēšanu ilgāku laiku nespēj pati sev sagādāt uzturu; 3) mātei ir tiesība uz nepieciešamiem izdevumiem, kurī cēlusies sakarā ar grūtniecību (ZGB šos izdevumus sauc par izlikumiem, Auslagen, § 317.). Šie izdevumi resp. izlikumi nav līdzīgi uzturam saistīti ar kaut kādu laika sprīdi un attiecas uz izdevumiem slimības gadījumiem, kuriem par cēloni bijusi grūtniecība vai dzemdēšana, kā arī uz apbedīšanas izdevumiem, ja māte dzemdējot nomirst. Pastāv strīdus par jautājumu, vai te jāieskaita arī atlīdzība par zaudēto darba peļņu; tā ka Šveices ZGB noteikti runā par „izlikumiem“, tad pēc šīm tiesībām atrauto peļņu tiem nevar pieskaitīt. Bez tam BGB satur vēl vienu noteikumu (§ 1715., 2), ar kuŗu šis mātes prasījums atšķiras no citiem atlīdzības prasījumiem, proti ka atlīdzināmo izdevumu parasto apmēru māte var prasīt neatkarīgi no patieso izdevumu lieluma, tā tad arī tad, kad viņai vispār nekādu izdevumu nav bijis; bet ja viņa prasa augstākus nekā parastie izdevumi, tad viņai to izdošana jāpierāda.

Mātes prasījumi paliek spēkā arī tai gadījumā, kad bērns piedzimst nedzīvs.

Turpreti aborta gadījumā mātes prasījumi netiek pieļauti, lai arī sakarā ar to būtu smagi bojāta viņas veselība. Kā BGB motīvi paskaidro, tas stāv sakarā ar to, ka šai gadījumā ir grūti nodibināt ieņemšanas laiku un tēva personu, ja negrib atņemt jebkādu nozīmi vairāku piegulētāju ierunai.¹⁾

Tiesība uz augšā minētiem prasījumiem ir vienīgi mātei, viņas prasījumi ir neatkarīgi no bērna prasījumiem, viņa pēc savas iegribas var par tiem slēgt mierlīgumus vai arī no tiem

¹⁾ BGB motīvi, IV., 911. lapp.

pilnīgi atteikties. Šie prasījumi pāriet arī uz mātes mantiniekiem. Saistītā persona ir bērna tēvs. Par mātes prasījumiem atbild arī viņa mantinieki kā par mantojuma parādu.

Mātes prasījumi par BGB noilgst četru gadu laikā; ZGB sevišķu noilguma termiņu nenosaka, tā ka stājas spēkā vispārējais noilguma termiņš.

Mātes prasījumi pēc BGB var tikt nodrošināti jau pirms bērna dzimšanas, tāpat kā bērna uzturs par pirmiem trim mēnešiem; pēc ZGB var nodrošināt tikai paredzamos dzemdēšanas izdevumus, ja māte atrodas trūkumā un ja paternitate ir ticama (§ 321.).

Pēc Šveices tiesībām (ZGB § 318), bez augšā apskatītiem prasījumiem, māte vēl var prasīt gandarījumu naudā sekošos gadījumos: 1) kad tēvs pirms kopošanās solījis māti precēt; 2) kad viņš ar kopošanos pret viņu izdarījis noziegumu vai izlietojis nelietīgi viņam par māti piederošu varu, vai 3) kad viņa kopošanās laikā vēl nav bijusi pilngadīga.

Pēc Norveģijas likuma mātes prasījumi ir ļoti sīki noteikti. Tēvam ir jāmaksā dzemdēšanas izdevumi vai izdevumi par mātes kopšanu nedēļās ne mazāk kā 30 kronu apmērā. Šie izdevumi tēvam jāmaksā arī tad, ja bērns piedzimst dzīves nespējīgs (t. i. nedzīvs vai nelaikā). Tālāk tēvam ir jāmaksā grūtniecības maksājumi par pēdējiem trim mēnešiem pirms dzemdēšanas, pie kam likums arī šiem maksājumiem nosaka dažādus apmērus priekš pilsētām un laukiem: pirmo minimums ir 20 kronas, pēdējo 15 kronas. Bez tam, kā jau redzējām, par pirmiem deviņiem mēnešiem pēc bērna dzimšanas tēvs maksā tsc. zīdīšanas naudu. Ja bērns piedzimst nedzīvs, tad zīdīšanas nauda par pirmo mēnesi piekrīt mātei; turpretī uz bērna uztura naudu par pirmo mēnesi viņai nav tiesības: redzams, ka šo zīdīšanas naudu likumdevējs noteicis tiklab bērna kā arī mātes interesēs.

Vietējo civ. lik. kop. nepiešķir mātei pret ār-laulības bērna tēvu nekādus prasījumus, kas bez šaubām jāuzlūko par vienu no spēkā esošo likumu vislielākiem trūkumiem.

Vienīgais izņēmums ir pāvedināšana, kuŗa neatkarīgi no tam, vai sieviete kļuvusi grūta vai ne, uzliek pavedējam par pienākumu saskaņā ar Vcl. 152. pantu, precēt sievieti vai dot tai pūru (vai arī kādu citu atlīdzību naudā: Kr. Sen. rezol. 6657/909., (Sk. Bukovska kom. pask. pie 152. panta). Tomēr te mums īstenībā nav darīšanas ar ārļaulības bērna mātes kā tādās prasījumiem pret bērna tēvu, bet ar tā saucamo prasību par jaunavības atņemšanu (Deflorationsanspruch).

Kr. lik. X. sēj. I. daļa dod mātei šai ziņā lielākas tiesības. Tēva dodamā uzturā ieskaitāms uzturs arī mātei, kuŗai tas nepieciešams, ja bērna kopšana viņai atņem iespēju sagādāt sev līdzekļus dzīves uzturam (132°. p.). Kr. senats (88/913.) paskaidrojis, ka šī mātes tiesība nav patstāvīga, bet atvasināta (atkarīga) no bērna tiesības, un ka māte šo uzturu nevar prasīt, pirms bērns nav dzimis un nav iestājies tas notikums, ar kuŗu likums saista mātes tiesību uz uzturu (t. i. trūcība).

Jaunais Vācijas projekts mātes prasījumus ievērojamā mērā paplašina, tuvinot tos ZGB noteikumiem un dažā ziņā arī pārsniedzot tos (§ § 1715., 1715. a). Tēvam pēc projekta jādod uzturs par pēdējām četrām nedēļām pirms dzemdēšanas, nevien, kā līdz šim, tikai par pirmām sešām nedēļām pēc dzemdēšanas; bez tam, kā līdz šim, dzemdību un citi izdevumi. Ciktāl pēc tēva un mātes mantas un peļņas apstākļiem izrādas taisnīgi, tēvs atlīdzina mātei arī citus sakarā ar grūtniecību vai dzemdēšanu radušos mantiskus zaudējumus. Ja māte mirst grūtniecības vai dzemdēšanas dēļ, tad tēvam ir jānes apbedīšanas izdevumi, ciktāl to samaksu nevar dabūt no mātes mantiniekiem. Tēva vietā par mātes prasījumiem atbild viņa vecāki ar tādiem pašiem nosacījumiem, ar kādiem tiem uzlikts pienākums dot bērnam uzturu.

BGB noteikumi paplašināti arī tai ziņā, ka uzturu mātei pirms dzemdībām vai citus nepieciešamus izdevumus var prasīt jau pirms bērna dzimšanas.

Šie prasījumi pieder mātei pret tēvu; turpretī pret personām, kuŗas atzītas tikai par maksātājām, pēc proj. § 1717., viņi ir samērā mazāki. Tādas personas atbild tikai par dzemdību un citiem izdevumiem (kā pēc BGB § 1715., 1.) un par mātes uzturu par četrām nedēļām pirms un par sešām nedēļām pēc dzemdēšanas. Vācu juristi²⁾ šo ierobežoјumu atzīst par lieku. Jo mātes tiesiskais stāvoklis atzītas vai tiesas ceļā nodibinātas paternitates gadījumā ir tāds pats kā pie nedrošas (apšaubāmas) paternitates. Starpību varētu gan attaisnot attiecībā uz bērnu, bet ne attiecībā uz māti.

Latvijas projekts. Kā redzēјām, Vcl. neatzīst ārļaulības bērna mātei pret tēvu nekādus prasījumus. Projekts šī jautājuma atrisināšanā ir spēris ievēroјamu soli uz priekšu, pārņemot attiecīgos BGB un ZGB noteikumus. Pēc projekta 10. p. ārļaulības bērna tēvam uzlikts par pienākumu: 1) atlīdzināt viņa mātei nepieciešamos izdevumus sakarā ar dzemdēšanu, 2) dot bērna mātei nepieciešamo uzturu pa to laiku, kamēr viņai grūtniecības dēļ ļaupīta darba spēja, un katrā ziņā par laiku četras nedēļas pirms un četras nedēļas pēc dzemdēšanas, bet ja bērna kopšana viņai atņem iespēju nopelnīt sev līdzekļus dzīvei, tad par to laiku arī tāļāku uzturu; 3) atlīdzināt bērna mātei nepieciešamos izdevumus, kuŗiem par iemeslu bijuši viņas grūtniecība un dzemdēšana. Prasījuma tiesības pieder mātei tiklab tai gadījumā, kad bērns piedzimst nedzīvs, kā arī tad, kad tēvs mirst pirms bērna dzimšanas. Mātes prasījumam projekts noteic divu gadu noilgumu.

Te vēl jāpiebilst, ka projekta 13. pants satur sekošu noteikumu: pilngadīgam, kuŗš pāvedis nepilngadīgu meiteni uz miesīgiem sakariem, ja viņai nav peļņas un trūkst līdzekļu, uzlikts par pienākumu dot viņai uzturu, kamēr tas viņai vajadzīgs, samērā ar viņas sabiedrisko stāvokli un viņas mantas līdzekļiem.

²⁾ Th. Kipp, m. d., 30. un turpm. lapp.; A. B. Schmidt, Die Stellung der unehelichen Kinder, Arch. f. civ. Praxis, Neue Folge, Bd. 7, 229. lapp.

Nav izprotams, kāpēc šis noteikums ievietots likumprojektā par ārļaulības bērniem. Spriežot pēc avotiem, uz kuriem norādīts pie šī panta (Vcl. 152. p. un ZGB § 318.) te mums ir runa par tā saucamo jaunavības atņemšanas (deflorācijas) prasību (Deflorationsanspruch), kuŗa mātei pieder neatkarīgi no tam, vai no ārļaulības miesīgiem sakariem bērns radies vai ne. Jautājums par minēto jaunavības atņemšanas prasību netilpst šī apcerējuma robežās, kāpēc to tuvāk neapskatīsim; piebildisim tikai, ka jaunākā teorija šo prasību kā tādu vairs neaizstāv un arī Šveices tiesībās viņa parādas vairāk kā prasība par nemantiskiem zaudējumiem (sal. ZGB § 318. ar § 28.). Bez tam Šveices likumā iet runa par zināmu naudas sumu kā gandarījumu; tas taču nav tas pats, kas uztura došanas pienākums, kuŗš var ilgt gadus un gadu desmitus.

Pirms dodam šo mātei piešķirto prasījumu novērtējumu, mums jāiztīrā jautājums par viņu tiesisko raksturu jeb pamatu.

Stingri loģiski ņemot, nav neviena tāda momenta, kas mātei piešķirtu tiesību uz prasījumiem pret tēvu (pieņemot, ka kopošanās starp tēvu un māti pati par sevi nav bijusi noziedzīgs nodarījums). Tā tad, ja ārļaulības kopošanos kā tādu vairs neatzīstam par neatļautu darbību, par deliktu, tad atkrit arī tā teorija, kuŗu augšā apskatītos mātes prasījumus pamato uz deliktu. Jo ja sieviete labprātīgi stājusies ārļaulības dzimumiskos sakaros, tad viņai arī ir jānes šī akta varbūtējās sekas attiecībā uz viņas personu. Te jāmeklē cits atrisinājums un to meklējot mums jāpatur prātā, ka šie prasījumi piešķirti mātei ne tik daudz viņas pašas, cik viņas bērna dēļ. Sevišķi spilgti tas izpaužas pēc Norveģijas likuma tā saucamā „zīdīšanas naudā“, kuŗu gan saņem māte, bet kuŗas īstais uzdevums ir dot iespēju mātei iegūt labāku un pilnīgāku uzturu, lai ar to netieši uzlabotu bērna barību. Tāpēc vairums vācu teoretiku aizstāv to uzskatu, kā ārļaulības bērna mātes prasījumi pret tēvu ir uz likuma pamatotī atlīdzības prasījumi.³⁾

³⁾ BGB motivi, 207. lapp.; Dernburgs, Bürg. Recht, Bd. 4, § 90, Poetzsch, m. d., 102. lapp.

Bet arī šī teorija neapmierina. Vispirms, te nevar runāt par zaudējumu atlīdzību tiesiskā nozīmē, jo nav zaudējumu nodarošas darbības; pieņemot pretējo, mēs atgrieztos atkal pie delikta teorijas. Bez tam jāpiezīmē, ka taisni BGB noteikumi runā preti šai teorijai, dodot mātei tiesību uz atlīdzību arī tad, kad tā faktiski nekā nav izdevusi (sk. 183. lapp.) un pielaižot šīs atlīdzības nodrošinājumu jau pirms bērna dzimšanas. Otrkārt, ja arī pieņemam, ka te mums ir darīšanas ar sevišķu atlīdzības saistību uz likuma pamata, tad, kā jau augšā aprādījām, runājot par uztura došanas pienākuma pamatu, ar to īstenībā nekas nav pamatots, jo uz likuma jau galu galā dibinās visas tiesības un pienākumi, neatkarīgi no to materialā pamata. Tāpēc jāatzīst par pareizu trešais uzskats, kurš pieņem, ka tēva saistība attiecībā uz mātes prasījumiem ir obligatio ex lege uz ģimenes tiesiskā pamata, „likumiska saistība uz apslēpta ģimenes tiesiskā pamata“,⁴⁾ „laika ziņā aprobežots līdzteku pienākums laulāto savstarpējās pabalstīšanās pienākumam, tāpat kā ārļaulības bērna tēva uztura došanas pienākums ir līdzteku pienākums laulībā dzimušā bērna tēva uztura došanas pienākumam.“⁵⁾ Tikai nostājoties uz šīs teorijas ģimenes-tiesiskā viedokļa varam attaisnot tos noteikumus, kuri dod mātei tiesību uz viņas prasījumiem arī tad, ja bērns piedzimis nedzīvs vai nelaikā (sk. Norveģijas likumu), jo šais gadījumos taču par bērna interesēm vairs nevar būt runa.

No pārrunātā mēs varētu taisīt šādu slēdzienu. Ārļaulības bērna mātes prasījumi pret tēvu ir pamatoti un taisnīgi un tāpēc paturami, resp. de lege ferenda ievedami. Tomēr, dažas piezīmes te būtu vietā. Pirmkārt, uzliekot ārļaulības bērna tēvam pienākumus saskaņā ar mātes prasījumiem būtu jāparedz zināmi izņēmumi. Jo nav taču taisnīgi, ka attiecībās starp bērnu māti un tēvu visi izdevumi arvien jānes pēdējam: var jau būt gadījumi, kad sieviete ir nevien turīgākā, bet arī pavadinātāja puse.⁶⁾ Otrkārt, mātes prasījumi, sakarā ar visu teikto, at-

⁴⁾ Синайскій, Русск. гражд. пр., II.

⁵⁾ Реег, т. д., 150. un turpm. lapp.

⁶⁾ Th. Kipp, т. д., 31. lapp.

zīstami tikai tiktāl, ciktāl tie nodibināti bērna interesēs; nekādā ziņā nav attaisnojami noteikumi, kuŗi mātei varētu dot iespēju iedzīvoties uz tēva rēķinu. Tāds piem. Latvijas projektā (10. p.) ir noteikums, ka tēvam jānodrošina mātei uzturs, pāri par noteikto laiku, ja bērna kopšana viņai atņem iespēju nopelnīt sev līdzekļus dzīvei: tēva un mātes pienākums ir dot uzturu bērnam, bet ārļaulības bērna tēva pienākums nav uzturēt māti, uz ko tieši iziet augšā pievestais Latvijas projekta noteikums, jo bērna kopšana taču neizbēgami atrauj māti zināmu laiku no jebkāda cita darba. Ja jau uzturs nodrošināts, tad taču arvien labāk izdarīt tā, kā „jākopj“ bērns, un izvairīties no cita darba.⁷⁾ Pēc mūsu domām, bērna kopšanai vajadzētu tikt ieskaitītai bērna uzturā un ja šī kopšana vienā vai otrā gadījumā prasītu ārkārtējus izdevumus, tad taču uztura apmēru varētu palielināt. Tālāk, nav nekādas konsekvences noteikumos attiecībā uz tiem gadījumiem, kad īstenībā bērna nav, t. i. kad bērns piedzimst nedzīvs vai nelaikā. Stingri ņemot, ja atzīstam, ka ārļaulības bērna tēva pienākumi pret māti ir nodibināti in favorem pupilli, būtu arī jāatzīst, ka nedzīva un nelaikā dzimuša bērna gadījumos mātei nav tiesības ne uz kādiem prasījumiem. Un otrādi: ja atzīstam, ka ārļaulības bērna tēva pienākumi pret māti ir līdzteku pienākumi laulībā dzimuša bērna tēva pienākumiem pret bērna māti, tad mums arī jāatzīst, ka mātei paliek viņas prasījumi nevien tad, kad bērns dzimis nedzīvs, bet arī tad, kad tas dzimis nelaikā. Kā redzējām, lielākā daļa likumdošanu šai pēdējā gadījumā ārļaulības bērna mātei nekādus prasījumus nepiešķir, atrunājoties ar to, ka neesot iespējams spriest par bērna nobrieduma pakāpi un sakarā ar to piešķirt nozīmi vairāku pie-

⁷⁾ Šis noteikums ir aizņemts no Kriev. civ. kod. projekta (323. pants) un attiecībā uz pēdējo to savā laikā pamatoti nokritizējis A. Freitags-Loringhovens (recenzija par Zēlera Der Entwurf des russ. Zivilgesetzbuches, Krit. Vierteljahresschrift, III. Folge, Bd. XIV., 383. lapp.). Viņš saka: „Ir nepieciešami noteikt termiņu, par kuŗu nesniedzas pāri tēva uztura došanas pienākumi pret māti. Pretējā gadījumā bez šaubām radīsies daudzas ārļaulības rentes ņēmējas, ar ko bērnam faktiski nebūt nebūs sagādāta mātes kopšana.“

gulētāju ierunai. Kā pareizi aizrāda Ed. v. Liszts,⁸⁾ šie iebildumi neiztur nekādu kritiku. Bērna nobrieduma pakāpi ir iespējams noteikt caur lietpratējiem, tā tad arī ir iespējams noskaidrot viņa ieņemšanas laiku, bet ja tas ir tā, kāpēc tad zaudē savu nozīmi vairāku piegulētāju ieruna? Beidzot, atsevišķas likumdošanas resp. projekti uzliek šos pienākumus pret māti tikai noskaidrotajam „tēvam“, bet nevis tā saucamiem maksātājiem, vai uzliek pēdējiem tos mazākā apmērā. To nevar atzīt par pareizu. Jo šie pienākumi, taču tiek nodibināti galvenā kārtā bērna interesēs, tā kā šai ziņā nav no svara, vai tos nes ar zināmu ticamību noskaidrotais tēvs, vai personas, kuŗu paternitate gan nav pierādīta, bet kuŗām ar māti bijuši dzimumiski sakari un tāpēc uzlikts pienākums dot bērnam uzturu.

Saņemot visu kopā tā tad būtu a) jāatzīst mātei tiesība uz: 1) dzemdību izdevumiem, 2) uz uzturu zināmu laiku pirms un pēc dzemdībām („zīdīšanas“ naudu), 3) uz sevišķiem izdevumiem, kas cēlušies sakarā ar grūtniecību vai dzemdībām. b) Gadījumos, kur tas izrādītos taisnīgi, tēva pienākumi šai ziņā būtu jāsamazina vai arī viņš no tiem pavisam jāatsvabina. c) Tiesības uz zināmu daļu no šiem prasījumiem būtu jādod mātei tiklab tai gadījumā, kad bērns dzimis nedzīvs, kā arī tai, kad bērns dzimis nelaikā. d) Pienākumi pret ārļaulības bērna māti jānes tāpat kā bērna tēvam arī personām, kuŗas atbild kā vairāki piegulētāji.

Atskats.

Pārlaižot acis pār aplūkoto likumdošanas materialu, mums beidzot atliek konstatēt viņa dažādību un to virzienu, uz kuriem iet likumu noteikumu attīstība šai ziņā. Un te nu ejot no vecākām likumdošanām uz jaunākām resp. likumu projektiem, mēs redzam, ka pamazām pārgrozās aizsardzības priekšmets. Vecākais no aplūkojamiem kodeksiem, Code civil savā agrākajā redakcijā, rūpējas gandrīz tikai par ārļaulības bērna tēva interesēm; BGB jau cenšas ieturēt zināmu

⁸⁾ Ed. v. Liszt, m. d., 108. lapp.

izlīdzinošu stāvokli starp tēva, mātes un bērna interesēm; ZGB iet šai ziņā tālāk, bet vēl nesalauž visus vecos aizspriedumus, beidzot Norveģijas likums jau galīgi nostāda jautājuma degpunktā bērna intereses. Piedzīvojumi ar šo likumu rāda, ka tas ir vienīgi pareizais ceļš, un atbilstoši mūslaiku prasībām šo pašu ceļu mēģina iet Vācijas jaunais likumprojekts.

Nobeidzot tagad šo apcerējumu, teiksim vēl dažus vārdus de lege ferenda. Vispirms, kas attiecas uz līdz šim izstrādāto Latvijas likumprojektu, tad jau nostādot blakus atsevišķus viņa noteikumus labāko ārvalstu kodeksu noteikumiem, mēs redzējam, ka tie salīdzinot ar pēdējiem bij trūcīgi. Bet arī ņemot šo projektu visumā, nevaram ar viņu apmierināties. Mēs neredzam, ka viņa sastādītāji, dodot noteikumus par atsevišķiem jautājumiem, būtu pieturējušies pie kāda vispārēja, augstāka principa: projekts atstāj, ja tā var teikt, lāpījuma iespaidu. Viņa pamatā paliek vecie Viet. civ. lik. kop. noteikumi, kuŗos vēl galveno lomu spēlē tēva un laulības ģimenes intereses; lai kaut cik saskaņā ar laika prasībām ievērotu arī bērna un mātes intereses, ir ievietoti jauni panti, kuŗi nesalejas kopā vienā veselā ne ar veco pamatu, ne arī paši savā starpā. Ievērojot ārkārtējo ārļaulības dzimuma sakaru attīstīšanos pēdējā laikā Latvijā, no sirds vēlamies, lai tiktu izstrādāts jauns projekts, ņemot vērā sevišķi Norveģijas likumu un arī Vācijas projektu, un lai šai jaunajā projektā tiešām pirmā vietā stāvētu bērna intereses, taisnīgi saskaņotas ar tēva un mātes interesēm. Ja tad tiks izdots jauns likums un ja šis likums būs tā izteikts, kā tauta viņu pareizi sapratīs un arī piesāvināsies, tad, kā nešaubīgi ceram, daudzas mūsu laiku negatīvas parādības dzimumiskās dzīves aplokā izzudīs pašas no sevis.

Sekošas prasības būtu jāuzstāda de lege ferenda:

1. Likumiskā ieņemšanas laikā abzoluta spēka atcelšana, piemērojoties Vācijas projekta noteikumiem.

2. Atzīšanas pielaišana ar materiali tiesiskām sekām nevien no tēva paša, bet arī no viņa augšupējo radnieku puses.

3. Vairāku piegulētāju ierunas atcelšana tai nozīmē, ka šī ieruna iznīcina mātes sūdzību.

4. Vairāku piegulētāju solidara atbildība par bērna uzturu.

5. Tēva vārda un kārtas piešķiršana arlaulības bērnam.

6. Mantojuma tiesību piešķiršana pēc Šveices parauga.

7. Tēva augšupējo radnieku saistīšana ar subsidiaru uztura došanas pienākumu.

Tā tad: kļūsim taisnīgāki pret ārlaulības bērnu, jo viņam ir tiesība to prasīt. Beigsim ar lielā dzejnieka Šekspira vārdiem, kuŗš „Karalī Lirā“ sevišķi spilgti attēlo šīs ārlaulības bērna jūtas sakarā ar pārestību, kāda viņam tiek nodarīta ar vecajiem aizspriedumiem (Edmunds I. cēliena 2. skatā):

Tu, daba, esi mana dievība,
Tik tavus likumus es atzīstu,
Par ko man parastības važas nest
Un ļaužu aizspriedumiem padoties,
Kas ņem man tiesības tik tādēļ vien,
Ka dažus mēnešus es vēlāk dzimis
Par savu brāli? — Bastards? zems? par ko?

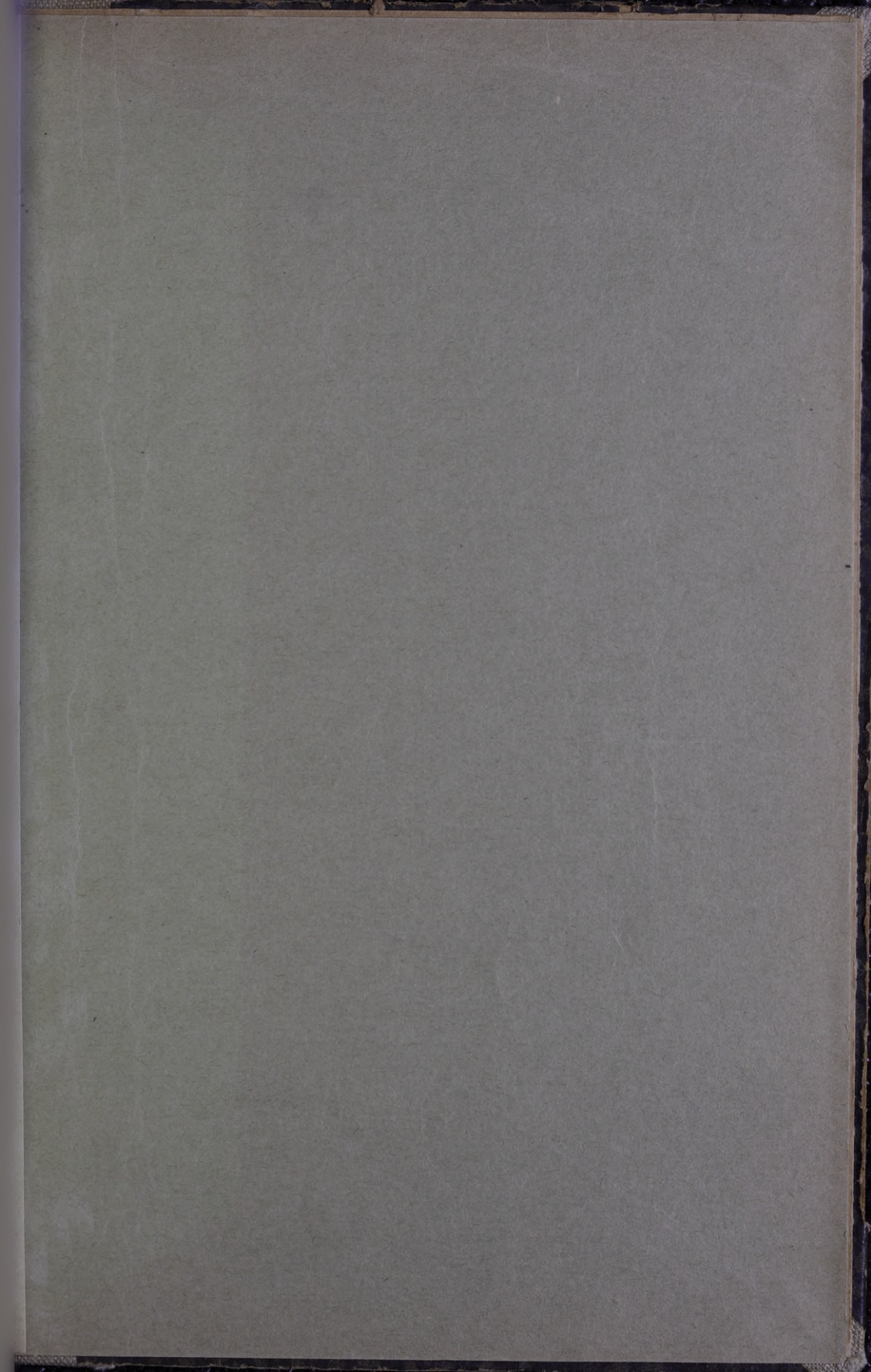
— — — — —

Par ko mūs nievāt? Bastards? — Neīsts! zems.
Mēs taču dabas karstā zādzībā
Daudz vairāk ugunsara saņēmām
Un dzīves drosmes, nekā laiskā, sājā
Un apnicīgā salaulāto gultā
Tiek izlietots priekš visa pulka sušķu,
Pusnomodā, pumiegā radītu!

7 8648

~~Handwritten signature~~

„TIESLIETU MINISTRIJAS VĒSTNEŠA“ IZDEVUMS:

1. **Fr. Menders, Zvērināto un šefenu tiesas.** 1924. g. Ls 1.20.
2. **Senata Administratīvā Departamenta spriedumi 1920. g.**
(Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša“ Nr. 1/3.
1920. g.).
3. **Senata Administratīvā Departamenta spriedumi 1921. g.**
(Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša“ Nr. 9/10.
1923. g.).
4. **Senata Administratīvā Departamenta spriedumi 1922. g.**
(Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša“ Nr. 8/9.
1923./24. g.).
5. **Senata Administratīvā Departamenta spriedumi 1923. g.**
(Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša“ Nr. 6/7.
1924. g.).
6. **K. Dišlers, Latvijas Universitātes docents. Latvijas valsts
varas organi un viņu funkcijas.** 1925. g. Ls 2.—.
7. **Senata Apvienotās Sapulces spriedumi 1920.—1924. g.**
(Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša“ Nr. 7/9.
1925.). Ls 3.—.
8. **Senata Civilā Kasācijas Departamenta spriedumi 1919.—
1920. g.** (Pielikums pie „Tieslietu Ministrijas Vēstneša“
Nr. 2/3. 1926.). Ls 2.—.
9. **Senata Civilā Kasācijas Departamenta spriedumi 1921 g.**
(„Tieslietu Ministrijas Vēstneša“ pielikums.). Ls 5.—.

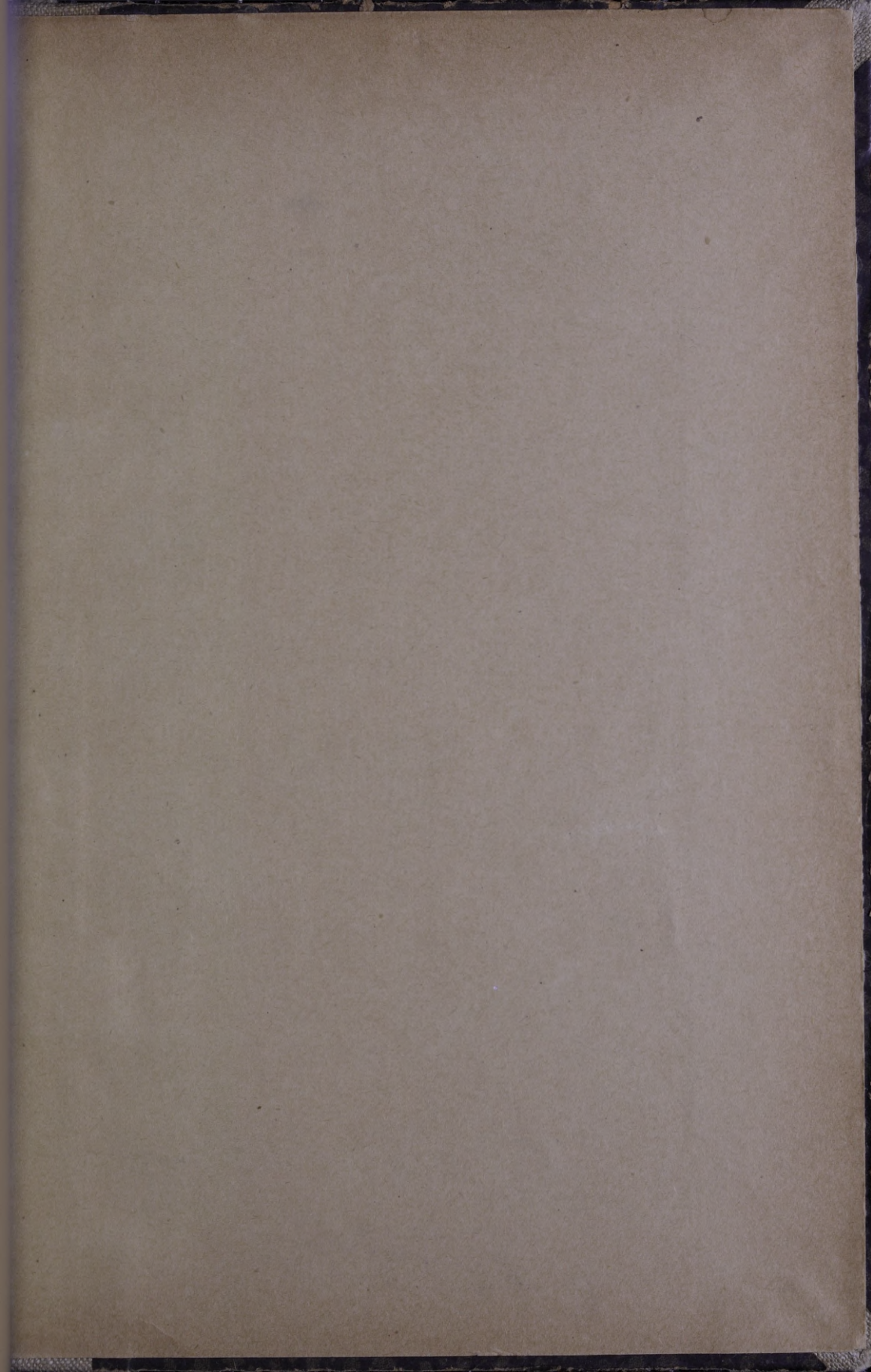
Krājumā „LETAS“ grāmatu veikalā

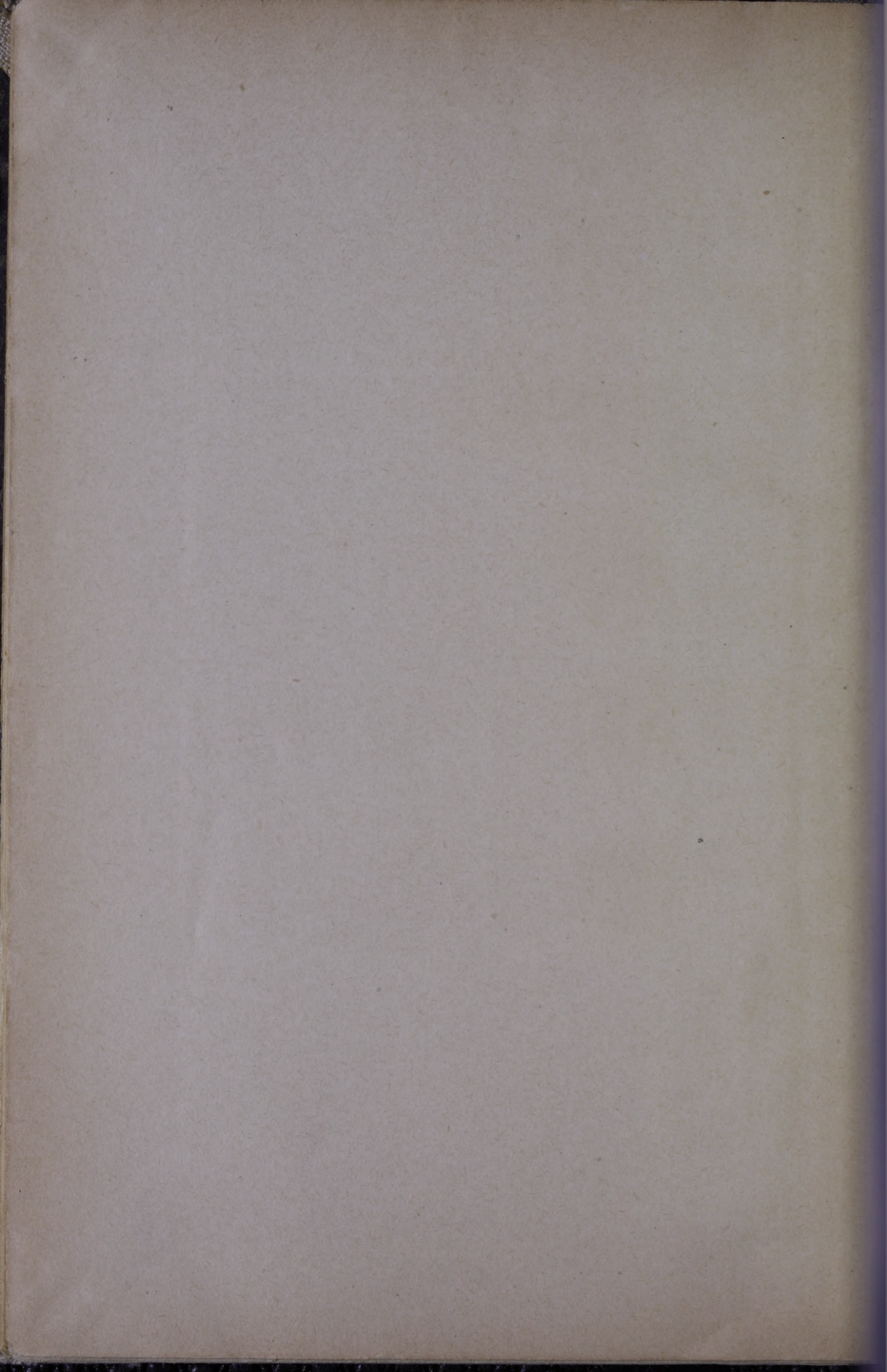
RĪGĀ, Kr. Barona ielā Nr. 4.

Cena Ls 3.—

6. OKT. 1927

8648

Ls. — 50

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309041539